POLIROM

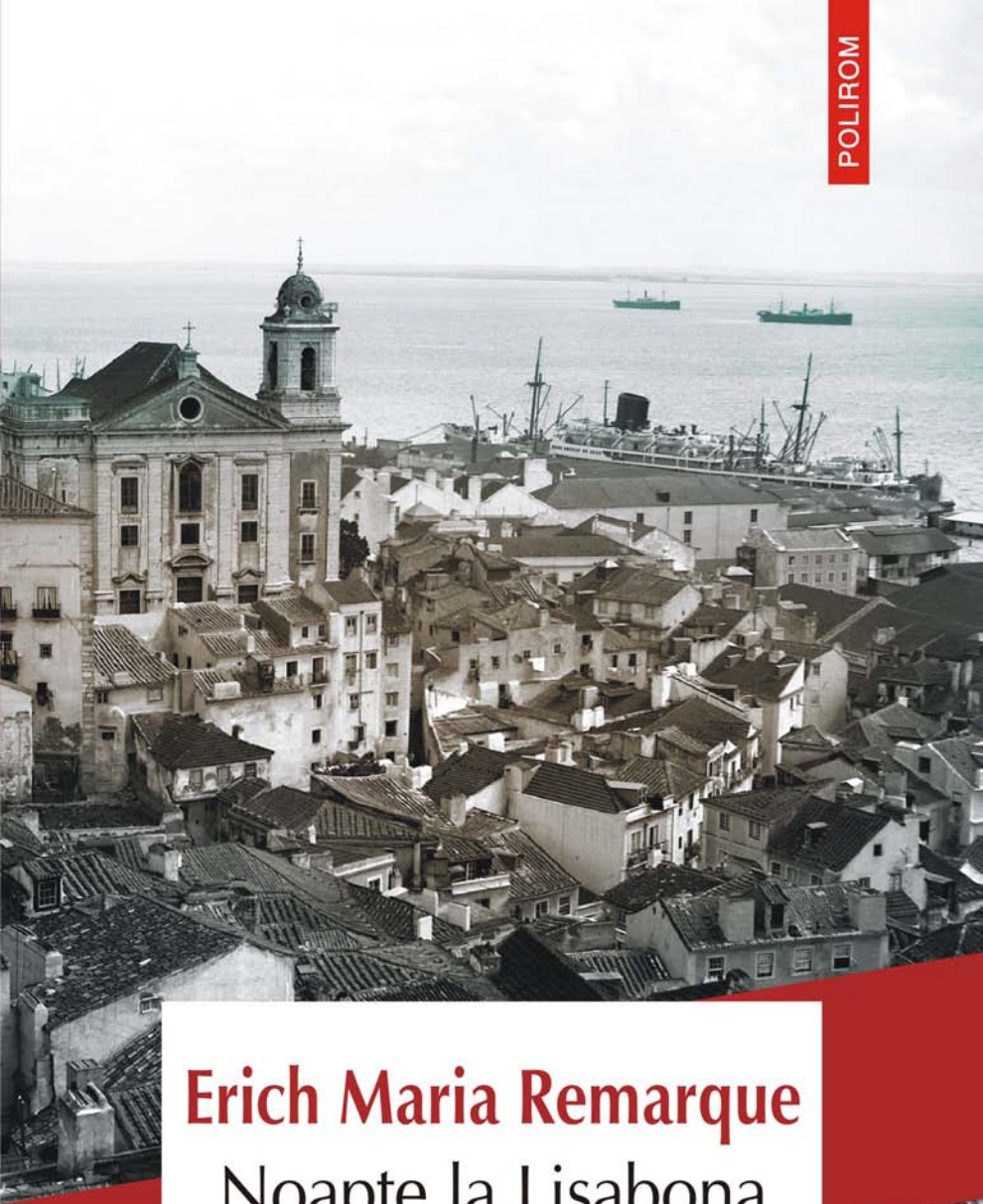

Erich Maria Remarque

Noapte la Lisabona

BIBLIOTECA POLIROM

Autori consacraţi, cărţi importante din literatura lumii.

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată
de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Erich Maria Remarque, *Die Nacht von Lissabon*

Copyright © 1962 by New York University, successor-in-interest to the literary rights of The Estate of the Late Paulette Goddard Remarque
All rights reserved

© 2016 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea prin orice mijloace şi sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: Lisabona, Alfama, colecţia Horácio Novais, FCG – Biblioteca de Arte

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

REMARQUE, ERICH MARIA

Noapte la Lisabona / Erich Maria Remarque; trad. din lb. germană de Luminiţa Beimers. – Iaşi: Polirom, 2016

ISBN print: 978-973-46-6006-3
ISBN ePub: 978-973-46-6294-4
ISBN PDF: 978-973-46-6295-1

I. Beimers, Luminiţa (trad.)

821.112.2-31 = 135.1

Printed in ROMANIA

Erich Maria Remarque

Noapte la Lisabona

Traducere din limba germană
de Luminiţa Beimers

POLIROM
2016

Lui Paulette Remarque

Capitolul 1

Priveam fix vaporul. Strălucitor, cu luminile aprinse, era ancorat pe malul fluviului Tejo. Cu toate că eram deja de o săptămână în Lisabona, încă nu mă obișnuisem cu risipa ei de lumini. În țările din care veneam, orașele erau noaptea întunecate ca smoala, iar o lanternă în timpul nopții era mai de temut decât ciuma în Evul Mediu. Venisem din Europa secolului douăzeci.

Vaporul era o navă pentru pasageri. Se afla în curs de încărcare. Știam că va porni în larg a doua zi. Sub lumina stridentă a becurilor fără abajur, lăzi cu carne, pește, alimente conservate, pâine și legume erau coborâte în cală. Hamalii transportau bagajele la bord, ridicând lăzile și baloturile cu atâta ușurință, de parcă n-ar fi cântărit nimic. Vaporul era pregătit pentru o călătorie ca arca lui Noe pe vremea potopului.

O arcă. Orice vapor ce părăsea Europa în acele luni ale anului 1942 era o arcă. Muntele Ararat era America, iar apele potopului creșteau de la o zi la alta. Cu mult timp în urmă cuprinseseră Germania și Austria, iar acum se ridicau amenințătoare în Polonia și Praga; Amsterdam, Bruxelles, Copenhaga, Oslo și Paris fuseseră deja inundate, orașele Italiei trăsneau de mirosul igrasiei, iar Spania începea să nu mai fie un loc sigur. Coasta Portugaliei

devenise ultima speranță a refugiaților pentru care dreptatea, libertatea și toleranța însemnau mai mult decât un acoperiș deasupra capului.

Aceasta era poarta spre America. Dacă nu puteai s-o atingi, erai pierdut, condamnat să-ți dai duhul într-o junglă a consulatelor, a comisariatelor de poliție, a birourilor guvernamentale, unde pe de o parte vizele îți erau refuzate, iar pe de altă parte permisele de muncă și rezidență erau imposibil de obținut, o junglă a lagărelor de concentrare, a birocrației, a singurătății, a dorului de casă, precum și a unei ucigătoare indiferențe universale. Ca de obicei în vreme de război, teamă și suferință, ființa umană a încetat să mai existe ca individ; doar un singur lucru conta: un pașaport valabil.

În după-amiaza aceea mă dusesem la Cazino Estoril să-mi încerc norocul. Încă mai aveam în garderobă un costum de haine bun, așa că m-au lăsat să intru. Era un ultim și disperat efort de a șantaja destinul. Permisul nostru de rezidență în Portugalia urma să expire peste câteva zile, iar eu și Ruth nu aveam nici o altă viză. Ne făcusem planul încă din Franța. Am întocmit o listă a navelor care plecau spre New York. Acest vas ancorat pe Tejo era ultimul de pe lista noastră. Dar biletele de călătorie erau deja vândute de luni de zile; nu aveam viza americană și ne lipseau și trei sute de dolari din costul biletelor. În cele din urmă am încercat să obțin banii pe singura cale posibilă pentru un străin la Lisabona: jucând. O idee absurdă, pentru că și dacă aș fi câștigat, ar fi fost un miracol să ne putem îmbarca. Dar când ești disperat și în primejdie, dobândești încredere în miracole, fără de care ai sucomba.

Am pierdut patruzeci și șase din cei șaizeci și doi de dolari pe care-i mai aveam.

Era noaptea târziu și cheiul era aproape pustiu. După o vreme am sesizat un bărbat, nu departe de mine. La început pășea fără nici o țintă, apoi s-a oprit și a început și el să se uite la vapor. Alt refugiat la ananghie, m-am gândit, și nu i-am mai dat nici o atenție până când am observat că mă privea. Un refugiat nu-și pierde niciodată teama de poliție, nici în somn și nici măcar atunci când nu are de ce să-i fie teamă așa că m-am întors cu un aer de indiferență și plictiseală și am început să mă îndepărtez de dig, încet, ca un om care nu are motive să se teamă.

O clipă mai târziu am auzit pași în spatele meu. Am continuat să merg, fără să măresc pasul, întrebându-mă cum aș fi putut să-i dau de știre lui Ruth dacă aș fi fost arestat. Casele în culori pastelate de la capătul digului, adormite ca fluturii în timpul nopții, erau încă prea departe ca să fug înspre ele și să dispar în labirintul de străduțe.

Acum bărbatul era alături de mine. Eram puțin mai înalt decât el.

— Ești neamț? m-a întrebat în germană.

— Am scuturat din cap și am continuat să merg.

— Austriac?

Nu am răspuns. Priveam spre casele care se apropiau mult prea încet. Știam că erau polițiști portughezi care vorbeau germana foarte corect.

— Nu sunt polițist, a spus bărbatul.

Nu l-am crezut. Purta haine civile, dar oameni în haine civile mă arestaseră deja de câteva ori în Europa. Aveam acte, destul de reușite, făcute în Paris de un profesor de matematică din Praga, dar nu ar fi rezistat unei examinări mai atente.

— Te-am văzut privind spre navă, a spus bărbatul. Asta m-a făcut să mă întreb...

L-am privit cu indiferență. De fapt nu arăta a polițist, dar civilul care mă arestase în Bordeaux arăta la fel de patetic ca Lazăr la trei zile după ce a fost băgat în groapă, și cu toate astea a fost cel mai nemilos dintre toți. M-a înhățat cu toate că știa că germanii vor fi a doua zi în Bordeaux. Aș fi fost terminat dacă un gardian cumsecade nu mi-ar fi dat drumul câteva ore mai târziu.

— Vrei să mergi la New York? m-a întrebat omul.

Nu i-am răspuns. Încă douăzeci de metri îmi erau de ajuns. Atunci, la nevoie, aș fi putut să-l dobor cu un pumn și să o iau la fugă.

— Aici, a continuat bărbatul băgând mâna în buzunar, sunt două bilete pentru acel vapor.

Am văzut biletele. Nu distingeam ce scria pe ele din cauza luminii slabe. Dar mersesem destul. Puteam acum să mă opresc în siguranță.

— Ce-i cu toate astea? l-am întrebat în portugheză. Învățasem câteva cuvinte portugheze.

— Poți să le ai, mi-a răspuns el. Nu am nevoie de ele.

— Nu ai nevoie de ele? Ce vrei să spui?

— Acum nu mai am nevoie de ele.

M-am uitat la el. Nu puteam să înțeleg. Într-adevăr, nu părea să fie polițist. Dacă ar fi vrut să mă aresteze, ar fi putut s-o facă fără aceste trucuri ciudate. Dar dacă biletele erau valabile, de ce nu putea să le folosească? Și de ce mi le oferea mie? Am început să tremur de emoție.

— Nu pot să le cumpăr, am spus în cele din urmă în germană. Valorează o avere. Sunt refugiați bogați în Lisabona; ți-ar da pe ele oricât le-ai cere. Te-ai adresat cui nu trebuie. Eu nu am bani.

— Nu vreau să le vând, a spus el.

Am privit din nou la bilete.

— Sunt adevărate?

Mi le-a înmânat fără o vorbă. Foșneau între degetele mele. Erau autentice. Posedarea lor era diferența dintre ruină și salvare. Chiar dacă nu puteam să le folosesc fără viza americană, puteam totuși să încerc a doua zi să o obțin pe baza lor sau cel puțin puteam să le vând. Asta ar fi însemnat încă șase luni de supraviețuire.

— Nu înțeleg, i-am spus.

— Poți să le ai, mi-a răspuns. Pe gratis. Eu părăsesc Lisabona mâine dimineață. Există totuși o singură condiție.

Brațele mi-au căzut. Știam că era prea frumos ca să fie adevărat.

— Nu vreau să fiu singur la noapte.

— Vrei să stau cu tine?

— Da. Până mâine dimineață.

— Asta-i tot?

— Da, asta-i tot.

— Nimic altceva?

— Nimic altceva.

L-am privit neîncrezător. Știam bineînțeles că oamenii în situația noastră puteau să ajungă cu nervii la pământ, că singurătatea era uneori de nesuportat. Cunoșteam această frică de vid care îi atacă pe aceia a căror lume s-a transformat într-un pustiu. Și mai știam că prezența, chiar a unui străin, poate salva un om de la sinucidere. Se înțelege de la sine că, în asemenea cazuri, oamenii se ajutau unii pe alții. Nu era nevoie de o recompensă.

— Unde locuiești? l-am întrebat.

A dat din cap în semn că nu vrea să se întoarcă acasă.

— Nu vreau să merg acolo. Nu mai e vreun bar deschis?

— Trebuie să mai fie.

— Nu e nici un bar în care se adună refugiații? Cum e Café de la Rose din Paris?

— Cunoșteam cafeneaua. Ruth și cu mine dormiserăm acolo trei săptămâni. Patronul te lăsa să stai atâta timp cât îți plăcea, chiar dacă comandai numai o cafea. Îți așezai niște ziare pe jos și te întindeai pe ele. Nu am dormit niciodată pe mese. De pe dușumea nu ai cum să cazi.

— Nu cunosc nici unul, i-am răspuns. Nu era adevărat, dar nu duci un om cu două bilete de vapor de dăruit într-un loc frecventat de oameni care și-ar fi vândut și sufletul ca să pună mâna pe ele.

— Cunosc un singur bar, a spus bărbatul. Putem să-l încercăm. Poate mai este deschis.

A făcut semn unui taxi și m-a privit.

— Bine, i-am spus.

Am urcat și apoi i-a dat șoferului o adresă. Aș fi vrut s-o anunț pe Ruth că nu voi veni acasă în noaptea aceea, dar intrând în taxiul întunecat și urât mirositor am fost cuprins de o speranță atât de puternică, încât a început să îmi pocnească capul de durere. Poate că totuși era adevărat; poate că viețile noastre nu se aflau într-un impas și că imposibilul devenea dintr-odată posibil; poate că urma să fim salvați. O dată ce mi-a pătruns în minte acest gând, mi-a fost teamă să-l scap din ochi chiar și pentru o clipă pe acest străin.

Ne-am învârtit în jurul impunătoarei Praça do Comércial și în cele din urmă am ajuns la o încurcătură de alei și scări. Nu cunoșteam această parte a orașului. Ca de obicei, cunoșteam foarte bine muzeele și bisericile – nu pentru că iubeam arta sau pe Dumnezeu, ci pentru simplul motiv că în biserici sau muzee nu-ți cere nimeni acte.

În prezența lui Hristos crucificat și a marilor maeștri, erai încă o ființă umană, și nu un individ cu acte dubioase.

Am părăsit taxiul și ne-am continuat drumul pe străduțe întortocheate. Mirosea a pește, a usturoi, a flori de noapte, a asfințit și a somn. Sub luna care se ridica pe cer, castelul St. George se înălța de o parte a drumului, cu scările inundate de lumina lunii. M-am întors și am privit înspre port. Acolo jos era fluviul care însemna libertate și viață; se vărsa în ocean, iar oceanul însemna America.

M-am oprit.

— Sper că nu-ți bați joc de mine, i-am spus.

— Nu, a spus el.

— La bilete mă refer. Și le băgase înapoi în buzunar încă de pe dig.

— Nu. Nu glumesc, a spus arătând cu degetul spre o piață înconjurată de copaci. La localul ăsta mă refeream. E încă deschis. Nu vom atrage atenția. Majoritatea clienților sunt străini. Vor crede că plecăm mâine și că sărbătorim ultima seară pe care o petrecem în Portugalia, înainte de a ne îmbarca.

Localul era un restaurant de noapte cu un ring de dans îngust și cu o terasă. O fată cânta un fado, acompaniată de un chitarist. Mai multe mese de pe terasă erau ocupate de străini. La o masă stăteau o femeie în rochie de seară și un bărbat în smoching alb. Am găsit o masă liberă la capătul terasei. De acolo puteai privi în jos, spre oraș, și să admiri bisericile care își profilau clopotnițele în lumina palidă a lunii, străzile, portul, digul și vaporul.

— Crezi în viața de după moarte? m-a întrebat bărbatul cu biletele.

Mi-am îndreptat privirea spre el. Numai la asta nu m-aș fi așteptat.

— Nu știu, am spus în cele din urmă. În ultimii ani am fost foarte ocupat făcându-mi griji legate de viața dinainte de moarte. O să mă gândesc la asta când voi fi în America, am adăugat ca să-i amintesc de biletele pe care mi le promisese.

— Eu nu cred, a spus el.

Am răsuflat ușurat. Eram pregătit să ascult orice, dar nu aș fi suportat o discuție pe tema asta. Eram prea agitat. Acolo jos era vaporul.

Bărbatul a stat o vreme ca și cum ar fi dormit cu ochii deschiși. Când chitaristul a ieșit pe terasă, s-a trezit.

— Mă numesc Schwarz, a spus. Nu este numele meu adevărat. Este numele din pașaport. Dar m-am obișnuit. Ne putem rezuma la el în seara aceasta. Ai stat mult timp în Franța?

— Atâta timp cât m-au lăsat.

— Închis?

— Când a izbucnit războiul. Ca de altfel toată lumea.

Bărbatul a dat din cap.

— Așa am fost și noi. Eram fericit, a spus el repede și cu o voce moale, cu capul plecat și ochii abătuți. Eram foarte fericit. Mai fericit decât am crezut vreodată că aș putea să fiu.

M-am întors surprins. Într-adevăr, nu arăta ca un om care să vorbească astfel. Părea mai degrabă rezervat.

— Când? l-am întrebat. În lagăr?

— Nu. Înainte.

— În 1939? În Franța?

— Da. În vara de dinainte de război. Tot nu pot să înțeleg cum s-au petrecut lucrurile. De aceea trebuie să

vorbesc cu cineva acum. Nu cunosc pe nimeni aici. Dar dacă povestesc cuiva, atunci totul îmi va reveni în minte și se va clarifica. Și așa va rămâne. Simt că trebuie neapărat…, s-a întrerupt brusc. Înțelegi? a întrebat după un timp.

— Da, am spus. Nu e greu de înțeles, domnule Schwarz.

— Este imposibil de înțeles! a replicat cu violență în glas. Ea zace acolo, într-o cameră cu geamurile închise, într-un sicriu oribil de lemn; e moartă, nu mai există! Cine poate să înțeleagă asta? Nimeni. Nici tu, nici eu, nimeni, și cine spune că înțelege este un mincinos.

N-am spus nimic și am așteptat să continue. Stătusem adesea de vorbă cu oameni într-o situație asemănătoare. Pierderile sunt mai greu de suportat când nu ești în țara ta. Nu e nimic care să te susțină și țara străină în care te afli devine atât de groaznic de neprimitoare. Și eu am trecut prin asta când eram în Elveția și am aflat că părinții mi-au fost omorâți și incinerați într-un lagăr. Mă obseda gândul la ochii mamei în focul crematoriului.

— Presupun, a spus Schwarz mai calm, că știi în ce stare de nervi trăiește un refugiat.

Am dat din cap. Un chelner ne-a adus un castron cu creveți. Dintr-odată mi-am dat seama cât de flămând eram și că nu mai mâncasem nimic de la prânz. M-am uitat ezitant spre Schwarz.

— Ia și mănâncă, mi-a zis. O să aștept.

A comandat vin și țigări. Am mâncat repede. Crevețiii erau proaspeți și foarte bine pregătiți.

— Iartă-mă, am spus, dar mi-e tare foame.

L-am privit pe Schwarz în timp ce mâncam. Stătea foarte calm, privind în jos spre grandiosul decor numit Lisabona, fără să arate nici un semn de nerăbdare sau

iritare. Am simțit un fel de afecțiune pentru el. Părea să-și dea seama că indiferent de codul bunelor maniere, un om poate fi flămând chiar și în prezența nefericirii, fără să rămână însă nesimțitor. Dacă nu poți să faci nimic ca să dai o mână de ajutor, atunci ar fi mai bine să-ți mănânci mâncarea până nu ți se ia din fața gurii. Pentru că asta se poate întâmpla oricui. Am dat farfuria la o parte și am luat o țigară. Trecuse mult timp de când nu mai fumasem. Nu îmi mai cumpărasem țigări ca să am mai mulți bani să joc.

— În primăvara lui '39 m-au lăsat nervii, a spus Schwarz. Eram refugiat de mai bine de cinci ani. Unde erai la sfârșitul lui '38?

— La Paris.

— Și eu. Renunțasem. Era tocmai înainte de Pactul de la München. Nu-mi mai era frică, încă mă ascundeam și îmi luam măsuri de precauție, dar numai din obișnuință. Renunțasem. Urma să fie război și nemții aveau să vină și să mă prindă. Asta îmi era soarta și eram resemnat.

Am dat din cap.

— Aceea a fost vremea valului de sinucideri. Un lucru foarte ciudat: când germanii au venit în realitate, cu un an mai târziu, numărul sinuciderilor a scăzut.

— Apoi a urmat Pactul de la München, a spus Schwarz. Atunci viața noastră a căpătat un nou sens. Fusese așa de dulce, de ușoară, încât am devenit neglijenți. Castanii au înflorit pentru a doua oară în Paris în anul acela, îți mai amintești? Mi s-a urcat la cap. Am început să mă simt din nou om și, ce a fost și mai rău, să mă port omenește. Așa că poliția m-a prins și m-a reținut patru săptămâni pentru repetate intrări neautorizate. Era vechiul joc: m-au

împins peste graniță la Basel, elvețienii m-au trimis înapoi, francezii m-au scos din nou din țară în altă parte, am fost închis din nou, doar cunoști obiceiul, acest șah cu ființe umane...

— Îl cunosc. Nu era nici o glumă. Închisorile elvețiene erau cele mai bune. Încălzite ca hotelurile.

Am început să mănânc din nou. E și ceva bun legat de amintirile neplăcute: te fac să crezi că ești fericit dacă cu o clipă înainte erai convins de contrariu. Fericirea este o chestiune de proporții. Când știi asta, rar mai ești complet nefericit. Am fost fericit în închisorile elvețiene pentru că nu erau nemțești. Dar aici în fața mea stătea un om care vorbea ca și cum ar fi fost abonat la fericire, cu toate că undeva în Lisabona zăcea un sicriu de lemn, într-o cameră neaerisită.

— Ultima dată când mi-au dat drumul, m-au amenințat că mă trimit înapoi în Germania dacă mă mai prind iar fără acte, a spus Schwarz. Era doar o amenințare, dar m-a speriat. Am început să mă întreb ce m-aș face în această situație. Am început să visez noaptea că eram în Germania, cu SS-ul pe urmele mele. Am avut atât de des acest vis, încât mi-era teamă să mai adorm. Ți s-a întâmplat și ție vreodată?

— Aș putea să scriu o adevărată disertație pe tema asta, am răspuns eu.

— Într-o noapte am visat că mă găseam în Osnabrück, orașul în care locuisem și în care soția mea încă mai stătea. Mă aflam în camera ei și vedeam că e bolnavă. Era slabă ca o scândură. M-am trezit scăldat în sudoare. Nu o mai văzusem și nu mai știam nimic de ea de vreo cinci ani. Nici nu i-am scris, fiindcă mi-era teamă că i se deschidea corespondența. Înainte de a pleca, mi-a promis că va

divorța. Am crezut că așa îi va veni mai ușor. Timp de câțiva ani am crezut că așa a și făcut.

Schwarz a tăcut o vreme. Nu l-am întrebat de ce a plecat din Germania. Erau o mulțime de motive, dar nici unul interesant, pentru că toate erau nedrepte. Nu e interesant să fii victimă. Sau a fost evreu, sau a făcut parte dintr-un partid politic ostil regimului, sau a avut dușmani care au ajuns în posturi foarte importante în Germania, erau sute de motive ca să fii aruncat într-un lagăr de concentrare sau să fii executat.

— Am reușit să mă întorc la Paris, a continuat Schwarz. Dar visul acela nu-mi dădea pace. Se repeta obsedant. În același timp iluziile legate de Pactul de la München au început să se spulbere. Odată cu venirea primăverii toată lumea era convinsă că avea să fie război. Plutea în aer. Îl simțeai ca pe un foc pe care-l adulmeci cu mult timp înainte de a-l vedea. Numai diplomații își închideau ochii și visau un al doilea sau un al treilea pact sau orice altceva în afară de război. Nicicând nu au crezut atâția oameni în miracole ca în zilele noastre, când, din păcate, acestea nici măcar nu există.

— Ba există. Altfel n-am mai fi în viață acum, am spus eu.

Schwarz a dat din cap, aprobându-mă.

— E adevărat. Minuni personale. Mi s-a întâmplat și mie o dată. A început în Paris, când ca prin minune am moștenit un pașaport valabil. Îi aparținea unui austriac pe care l-am întâlnit la Café de Rose. A murit, lăsându-mi mie pașaportul și banii lui. Sosise cu numai trei luni în urmă la Paris. L-am întâlnit prima dată la Luvru, admira impresioniștii. Mergeam adesea acolo după-amiezile ca să îmi calmez nervii. Când priveai acele peisaje liniștite,

scăldate în lumina soarelui, nu-ți venea să crezi că o specie capabilă să creeze asemenea picturi e gata să dezlănțuie un război criminal, o iluzie atât de liniștitoare, încât îți cobora tensiunea pentru vreo oră sau două.

— Omul cu pașaportul pe numele de Schwarz stătea adesea uitându-se la nuferii și catedralele lui Monet. Am intrat în vorbă cu el. A început să-mi povestească că după *Anschluss* a reușit să părăsească Austria, renunțând la averea lui compusă din pânze ale unor impresioniști. A fost confiscată de stat. Nu avea regrete. Atâta timp cât în muzee erau expuse picturi, putea să le admire ca și cum ar fi fost ale lui, fără să-i fie teamă de incendii sau furturi. Și pe deasupra, în muzeele franțuzești erau picturi mai bune decât cele pe care le avusese el vreodată. În loc să fie legat de mediocra sa colecție de tablouri, ca un tată de propria familie, acum poseda toate tablourile din muzeele publice, fără vreun efort sau vreo responsabilitate. Era un om ciudat, liniștit, prietenos și vesel, cu toate că trecuse prin multe. Nu putuse să ia cu el decât foarte puțini bani și mai multe timbre vechi. Timbrele sunt cele mai mici obiecte pe care poți să le ascunzi, chiar mai ușor decât diamantele. E greu să calci pe diamante dacă le ascunzi în pantofi și mai ești și coborât din tren și luat la întrebări. Nu poți să le vinzi decât la un preț foarte scăzut și ți se mai și pun o droaie de întrebări. Timbrele sunt pentru colecționari. Colecționarii nu sunt așa de curioși.

— Si cum a reușit să le scoată? l-am întrebat cu interesul caracteristic tuturor refugiaților.

— A luat cu el niște scrisori vechi și inofensive, ascunzând timbrele în plicuri. Vameșul i-a controlat scrisorile, dar nu și plicurile.

— Nu-i rău, am spus.

— De asemenea, a luat două portrete mici ale lui Ingres. Desene în creion. Le-a pus în niște rame aurii oribile și a spus că sunt portretele părinților lui. A mai strecurat și două desene de Degas între portrete și rame.

— Nu-i rău, am spus din nou.

— În aprilie a avut un atac de inimă. Mi-a dat pașaportul său, timbrele care-i mai rămăseseră, precum și desenele. De asemenea, mi-a mai dat adresele unor persoane interesate să cumpere timbre. Când am trecut a doua zi pe la el ca să-l văd, deja murise. Era atât de schimbat din cauza tăcerii, încât abia l-am mai recunoscut. Am luat banii care-i mai rămăseseră, un costum și ceva lenjerie de corp. Așa îmi spusese, cu o zi înainte, să fac. Preferase să-și lase catrafusele unui tovarăș de suferință decât proprietarului locuinței.

— I-ai modificat pașaportul? l-am întrebat.

— Numai fotografia și data nașterii. Schwarz era cu douăzeci de ani mai bătrân decât mine. Aveam același prenume.

— Cine a făcut-o? Brunner?

— Cineva din München.

— Precis că a fost Brunner, specialistul. E un artist.

Brunner era cunoscut pentru arta cu care modifica actele de identitate. Ajutase nenumărați oameni. Când a fost arestat, nu avea acte. Era superstițios. Se considera un om onorabil și un adevărat binefăcător. Era convins că nimic nu i se poate întâmpla atâta timp cât nu-și exercită meseria în propriul interes. În München fusese proprietarul unei mici tipografii.

— Unde e acuma? l-am întrebat.

— Nu e-n Lisabona?

Nu știam, dar era posibil, dacă mai era încă în viață.

— Ciudat lucru, a spus Schwarz II. Odată ce-am avut pașaportul, nu îndrăzneam să-l folosesc. În plus, mi-au trebuit câteva zile să mă obișnuiesc cu noul meu nume. Îl tot repetam. Plimbându-mă pe bulevardul Champs-Élysées, îmi murmuram noul nume, adresa și data nașterii. Stăteam în muzeu, privind spre tablourile lui Renoir, și dacă eram singur, repetam un dialog imaginar. Voce dură: „Schwarz!". Și eu mă ridicam în picioare și răspundeam: „Aici!". Sau mârâind: „Numele!". Și răspundeam automat: „Joseph Schwarz, născut în Wiener Neustadt la 22 iunie 1898". Exersam chiar și înainte de a mă duce la culcare. Nu voiam să fiu sculat de un polițist și să trântesc un nume greșit înainte de a mă dezmetici. Trebuia să-mi uit complet vechiul nume. Este o diferență între a nu avea un pașaport și a avea unul fals. Cel fals este mult mai periculos.

Am vândut cele două desene de Ingres. Am primit pe ele mai puțin decât mă așteptam, dar acum aveam atâția bani, cum nu mai văzusem de foarte mult timp.

Într-o noapte mi-a venit o idee care nu mi-a mai dat pace. Nu ar fi fost posibil să mă întorc în Germania cu acest pașaport valabil? Era aproape autentic și de ce ar fi devenit cineva bănuitor la graniță? Puteam să-mi revăd soția. Puteam să-mi liniștesc teama legată de soarta ei. Puteam...

Schwarz m-a privit în ochi și a continuat să povestească.

— Trebuie să cunoști sentimentul. Nervozitate cum numai un refugiat o poate simți în cea mai pură formă.

Acea încordare a stomacului, a gâtului și a fundului ochilor. Tot ce încercaseși să îngropi de ani de zile, toate lucrurile pe care te străduiseși să le uiți, toate lucrurile de care te fereai ca de ciumă se trezeau din nou la viață. Amintirile sunt o boală mortală pentru un refugiat; sunt un cancer al sufletului.

Am încercat să mă stăpânesc. Am continuat să merg să văd acele picturi aducătoare de pace și liniște, picturi de Sisley, Pissarro și Renoir. Petreceam ore întregi în muzeu, dar de data asta muzeul avea un cu totul alt efect asupra mea. Picturile nu îmi mai ofereau liniștea dorită. Au început să strige, să mă provoace, să-mi aducă aminte... de o țară care încă nu fusese pustiită de război, de serile pe străzile mărginite de ziduri, peste care se zărea liliacul înflorit, de apusurile roșietice din vechiul oraș, de clopotnițele verzi în jurul cărora zburau rândunelele și de soția mea.

Sunt un om obișnuit, fără calități deosebite. Am trăit patru ani alături de soția mea așa cum fac majoritatea bărbaților: liniștit, plăcut, dar fără o pasiune prea mare. După primele câteva luni legătura noastră a devenit ceea ce se cheamă o căsnicie fericită, o legătură între două persoane care nu se așteaptă la prea mult. Visurile noastre aparțineau trecutului, dar nu le duceam dorul. Eram oameni rezonabili. Și țineam foarte mult unul la altul.

Acum văd totul într-o lumină nouă. Atunci începusem să îmi reproșez că din vina mea căsătoria noastră fusese atât de banală. Stricasem totul. Pentru ce trăiseam? Ce făceam acum? Mă târâsem într-o groapă și vegetam. Cât timp va mai continua așa? Și cum se va termina? Războiul urma să înceapă și Germania era sortită să-l câștige; nici o altă țară nu era pregătită pe de-a-ntregul. Și pe urmă? Unde puteam să mă mai îndrept, considerând că aș mai

fi avut timpul și puterea necesare? În ce lagăr urma să mor de inaniție? La care zid aș fi fost împușcat dacă aș fi avut noroc?

Pașaportul care ar fi trebuit să îmi aducă liniștea m-a dus la disperare. Umblam pe străzi până cădeam frânt de oboseală. Cu toate astea, nu puteam să dorm, iar când reușeam să ațipesc, mă trezeau visele. Îmi vedeam soția în beciurile Gestapoului. Am auzit-o strigând după ajutor în curtea hotelului în care locuiam. Într-o zi, intrând în Café de la Rose, am crezut că-i zăresc chipul în oglinda de vizavi de intrare. Pentru o clipă s-a întors cu fața la mine, era palidă, cu privirea deznădăjduită, apoi a dispărut. Am văzut-o atât de clar, încât am fost convins că a fost într-adevăr acolo. Am fugit în încăperea din spate a cafenelei. Ca de obicei, era plină de oameni, dar ea nu era printre ei.

Timp de câteva zile am fost obsedat de gândul că ea a venit la Paris ca să mă caute. De zeci de ori am văzut-o dând colțul; am zărit-o stând pe o bancă în grădina Luxembourg, dar când m-am apropiat, o față străină m-a privit surprinsă; traversa Place de la Concorde exact când traficul era gata să înceapă din nou, și de data asta era într-adevăr ea, mersul ei, felul în care își mișca umerii; i-am recunoscut chiar și rochia, dar când agentul de circulație a oprit din nou șirul de mașini și am putut să alerg după ea, dispăruse, înghițită de o gură întunecată de metrou. Am gonit în jos pe scări și am ajuns la timp ca să văd luminile din spate ale metroului dispărând batjocoritoare în întuneric.

M-am destăinuit unui prieten. Îl chema Löser. Vindea ciorapi; înainte fusese doctor într-un spital din Breslau.

M-a sfătuit să nu-mi petrec prea mult timp singur. „Găsește-ți o femeie", mi-a zis.

Dar nu m-a ajutat. Cunoști aceste legături născute din mizerie, singurătate și teamă. Tânjești după căldură umană, după o voce, după un corp și te trezești într-o cameră străină și urâtă, simțindu-te de parcă ai fi picat de pe lună. În dezolarea ta ești recunoscător pentru sunetul respirației de lângă tine, dar apoi imaginația începe să-ți lucreze din nou și după un timp nu îți mai rămâne nimic, în afară de sentimentul că te-ai murdărit.

Când vorbesc despre toate astea acum, totul sună absurd și contradictoriu. Atunci era însă altfel. Toate aceste eforturi m-au condus la o hotărâre: trebuia să mă întorc. Trebuia să îmi revăd soția. Era posibil ca ea să trăiască de cine știe când cu altcineva. Dar nu conta. Trebuia s-o văd. Pentru mine această hotărâre era ceva foarte logic.

Pe zi ce trecea, devenea tot mai evident că războiul e inevitabil. Hitler nu pierduse vremea și încălcase promisiunea de a se mulțumi cu regiunea sudetă și de a cruța restul Cehoslovaciei. Evident că la fel urma să procedeze și cu Polonia. Și nu mai era o chestiune de luni de zile, ci de săptămâni sau chiar de zile. Și eu trebuia să mă hotărăsc foarte repede; toată viața mea depindea de această hotărâre. Și am hotărât. Am hotărât să plec. Ce avea să se întâmple după aceea nu știam. Și nici nu-mi păsa. Dacă izbucnea războiul, oricum eram pierdut. Așa că puteam la fel de bine să fac această nebunie.

O liniște ciudată mă cuprinsese în ultimele câteva zile. Era mai și rondourile de flori din Rond-Point erau pline de lalele multicolore. Serile erau scăldate de lumina argintie și de umbrele azurii ale impresioniștilor.

Deasupra strălucirii reci a becurilor de pe stradă se înălța, la mare distanță, cerul de un verde palid. Prinse de acoperișurile clădirilor în care se aflau redacții ale diferitelor ziare, erau panglici roșii pe care scria, pentru cei care știau să citească, război.

La început m-am dus în Elveția. Trebuia mai întâi să-mi încerc pașaportul într-un loc sigur pentru a mă putea baza pe el mai apoi. Grănicerul francez mi l-a dat înapoi cu indiferență; de altfel la asta mă și așteptam. Numai din țările aflate sub dictatură este greu de ieșit. Când a venit grănicerul elvețian, am simțit că mi se taie picioarele. Stăteam atât de nepăsător pe cât puteam, dar simțeam cum îmi bătea inima să-mi spargă pieptul.

Grănicerul s-a uitat la pașaport. Era un om puternic, cu umeri lați; mirosea a tutun de pipă.

Cum stătea în ușa compartimentului, nu lăsa să intre nici un pic de lumină; pentru o clipă am avut senzația că mă izolează de libertatea mea, compartimentul se transformase într-o celulă. Mi-a dat pașaportul înapoi.

„Ați uitat să-l ștampilați", i-am spus atât de ușurat, încât cuvintele mi-au zburat de pe buze mult mai repede decât intenționasem.

Grănicerul a zâmbit. „Nu vă fie teamă, îl ștampilez. Are vreo importanță?"

„Nu, dar pentru mine este un suvenir."

Mi-a ștampilat pașaportul și a plecat. Mi-am mușcat buzele. Cât de nervos devenisem! Apoi mi-a căzut fisa: pașaportul arăta mult mai autentic cu ștampila pe el.

În Elveția am pierdut o zi întrebându-mă dacă să iau sau nu trenul spre Germania. În cele din urmă mi-a fost teamă să-l iau. Nu știam dacă pașapoartele nemților, sau chiar ale foștilor austrieci, care se întorceau acasă, nu erau

examinate cu o atenție deosebită. Probabil că nu; totuși era recomandabil să trec granița clandestin.

În Zürich m-am dus la oficiul poștal central, așa cum făcusem și la prima mea sosire acolo, cu ani în urmă. La ghișeul general de expediții era aproape sigur c-ai să întâlnești cunoștințe, suflete fără nici un acoperiș deasupra capului, fără permis de rezidență, care erau gata să-ți ofere orice informații. De acolo m-am dus la Café Greif, versiunea elvețiană a localului Café de la Rose. Am întâlnit mai multe persoane care trecuseră granița dinspre Germania, dar pe nimeni care să cunoască cum poate fi trecută granița în siguranță, în sens invers. Era de altfel de înțeles. Exceptând persoana mea, cine ar mai fi dorit să se întoarcă în Germania? Am remarcat felul în care mă priveau. Apoi, când au văzut că vorbesc serios, s-au îndepărtat de mine. Oricine plănuiește să se întoarcă trebuie să fie un trădător; pentru că cine s-ar fi întors, dacă nu era de acord cu regimul? Și dacă un om e în stare să facă așa ceva, cine știe ce e în stare să facă în continuare? Pe cine sau ce ar trăda?

Eram singur. Mă evitau de parcă aș fi fost un criminal. Și nu puteam să le explic. Când m-am gândit ce urma să fac, m-a cuprins o panică de nedescris; cum puteam să explic asta unui străin?

În a treia zi, la ora șase dimineața, a venit poliția și m-a luat din pat. Era clar pentru mine că una din cunoștințele mele mă denunțase. S-au uitat suspicioși la pașaportul meu și m-au luat cu ei pentru interogatoriu. Aveam noroc că pașaportul fusese ștampilat, pentru că demonstra că intrasem legal în țară cu câteva zile în urmă. N-o să uit niciodată acea dimineață, când pășeam sub pază pe străzi. Era o zi senină. Turnurile și acoperișurile

orașului se profilau pe cer ca și cum ar fi fost tăiate din metal. De la o brutărie venea miros de pâine caldă, și toată mângâierea de pe lume părea că se concentrează în acel miros. Înțelegi ce vreau să spun?

Am dat din cap.

— Lumea nu-ți pare niciodată mai frumoasă ca atunci când ești închis sau când ești pe cale să o părăsești. Dacă am putea păstra mereu acest sentiment...

— Eu aveam acest sentiment.

— Ai reușit să îl reții?

— Nu știu, a rostit Schwarz tărăgănat. Asta e ce aș vrea și eu să aflu. Mi-a alunecat printre degete, dar și când îl aveam, îmi aparținea oare complet? Oare nu pot să-l recâștig, mai puternic ca înainte, și să-l păstrez pentru totdeauna? Acum, când nu se mai poate schimba? Nu pierdem noi oare întotdeauna ceea ce credem că posedăm? Îl pierdem pentru că se mișcă? Și stă pe loc numai după ce s-a dus și când nu se mai poate schimba? Doar atunci ne aparține într-adevăr?

Se uita la mine cu o privire fixă. Era prima dată când mă privea direct în ochi. Pupilele îi erau dilatate. Un fanatic, sau un nebun, mi-am zis.

Doamna în rochie de seară de la masa de alături s-a ridicat. Privea peste verandă, în jos, spre oraș și port.

— Dragul meu, de ce trebuie să ne întoarcem? l-a întrebat pe bărbatul în smoching. Dacă am putea, să mai rămânem aici! N-am chef deloc să mă întorc în America.

Capitolul 2

Poliția din Zürich, a continuat Schwarz, m-a reținut numai o singură zi. Dar a fost o zi foarte grea. Mi-era teamă că îmi vor verifica pașaportul. Un telefon la Viena era de-ajuns. Sau dacă ar fi chemat un specialist, acesta și-ar fi dat imediat seama de schimbările operate în pașaport.

Spre amiază m-am calmat. Mi se părea că orice s-ar fi întâmplat, era un fel de judecată divină. Decizia nu se afla în mâinile mele. Dacă m-ar fi închis, ar fi trebuit să abandonez ideea de a merge în Germania. Spre sfârșitul după-amiezii mi-au dat voie să plec, sugerându-mi că ar fi mai bine să părăsesc Elveția, și asta cât mai curând.

M-am hotărât să trec prin Austria. Granița austriacă mi-era mai cunoscută și eram sigur că nu era la fel de bine păzită ca a Germaniei. De fapt, de ce ar fi fost amândouă bine păzite? Cine ar fi dorit să meargă acolo? Pe de altă parte, precis că erau foarte mulți care doreau să iasă.

Am luat trenul spre Oberriet, făcându-mi planul să trec granița undeva, prin apropierea orașului. Aș fi preferat să aștept o zi ploioasă, dar de două zile cerul era senin. Am plecat în a treia noapte, de teamă să nu atrag atenția dacă-mi prelungeam șederea prea mult.

În acea noapte toate stelele erau pe cer; era așa o liniște că auzeai iarba crescând. Când ești în pericol, ai o altă percepție asupra lumii. Nu e o concentrare nemaipomenită a ochilor, ci mai degrabă ceva care îți învăluie întregul corp, ca și cum ai putea să vezi prin piele, mai ales noaptea. Și auzul se transferă asupra pielii. Parcă vezi orice sunet. Deschizi gura și asculți; și gura pare că vede și ascultă.

Nu voi uita niciodată acea noapte. Eram concentrat la maximum, toate simțurile îmi erau treze, eram pregătit pentru orice. Eram lipsit complet de orice sentiment de teamă. Mă simțeam ca și cum aș fi traversat un pod înalt, dintr-o parte în alta a vieții mele, știind că podul avea să se prăbușească în urma mea și că nu mă voi mai putea întoarce vreodată înapoi. Treceam de la rațiune la sentimente, de la siguranță la aventură, de la realitate la vis. Eram singur, izolat chiar, dar această singurătate nu era un chin; avea ceva mistic.

Am ajuns la Rin, care era destul de mic și nu foarte lat. M-am dezbrăcat și am făcut o legătură din haine ca să le pot ține deasupra capului, să nu se ude. Am avut un sentiment straniu când am călcat gol în apa neagră și rece. Era foarte ciudată. Mă simțeam ca și cum m-aș fi aruncat în râul Lethe ca să beau din apa uitării. Faptul că trebuia să-l traversez gol m-a izbit, mi se părea ceva simbolic, ca și cum aș fi lăsat totul în urma mea.

M-am șters, m-am îmbrăcat și mi-am continuat drumul. Trecând pe lângă un sat, am auzit un câine lătrând. Nu știam prea exact cum șerpuia granița, așa că am continuat să merg pe marginea unui drum care trecea pe lângă liziera unei păduri. O bucată bună de timp n-am întâlnit pe nimeni. Am tot mers până la răsăritul soarelui. Cădea

roua. Un cerb stătea la marginea unui luminiș. Am mers până când am auzit vocile unor țărani care-și duceau carele la câmp. Mi-am căutat un ascunziș, nu departe de drum. Mi-era teamă să nu trezesc bănuieli prin faptul că veneam atât de dimineață din direcția graniței. Mai târziu am văzut doi vameși pe biciclete. Le-am recunoscut uniformele. Eram în Austria. Austria aparținea Germaniei de numai un an.

Femeia în rochie de seară a părăsit terasa. Avea umerii foarte bronzați și era mai înaltă decât bărbatul care o însoțea. Alți câțiva turiști coborau agale scările. Toți mergeau ca oamenii care nu fuseseră niciodată urmăriți, fără să se uite în jur.

— Aveam la mine niște sandviciuri, a continuat Schwarz. Am găsit un izvor din care am băut apă. La prânz am început să merg mai departe. Ținta mea era orașul Feldkirch, o stațiune în care un străin nu ar fi atras prea mult atenția. Când am ajuns acolo, am luat primul tren ca să mă îndepărtez de zona periculoasă de graniță. Am intrat într-un compartiment. Acolo însă am dat peste doi oameni în uniformă SA.

Experiența mea cu forțele de poliție din Europa m-a ajutat și de data asta, altfel m-aș fi dat de gol.

Neavând de ales, m-am dus să mă așez într-un colț al compartimentului, lângă un bărbat în loden, cu arma proptită de picior.

Era prima întâlnire după cinci ani cu tot ce însemna pentru mine esența groazei. În săptămânile premergătoare îmi imaginasem adesea această scenă, dar alta era acum realitatea. Corpul, și nu mintea a reacționat. Stomacul mi s-a împietrit, gura mi s-a făcut pungă. Vânătorul

și ofițerii SA vorbeau despre o văduvă Pfundner. Părea să fie văduva veselă, judecând după aventurile amoroase, povestite în detaliu de cei trei. După un timp au început să mănânce sandviciuri cu șuncă.

„Unde te duci, vecine?“, m-a întrebat vânătorul.

„Înapoi la Bregenz“, i-am răspuns.

„Pari a fi străin de meleagurile astea.“

„Da, sunt în concediu.“

„Și de unde vii?“

Am ezitat o clipă. Dacă aș fi spus Viena, cum era scris în pașaport, atunci poate că ar fi sesizat că nu vorbesc dulcele dialect vienez.

„Din Hanovra“, am răspuns. „Locuiesc acolo de mai bine de treizeci de ani.“

„O! Hanovra, deci. E o cale lungă de acolo.“

„Da, așa-i. Dar cine vrea să-și petreacă concediul aproape de casă?“

„Asta așa-i“, a râs vânătorul. „Ai avut noroc cu vremea.“

Îmi simțeam cămașa lipindu-se de spate.

„Da, a fost o vreme splendidă. E la fel de cald ca în toiul verii.“

Cei trei au început din nou să povestească despre văduva Pfundner. Câteva stații mai încolo au coborât și am rămas singur în compartiment. Trenul trecea prin unul din cele mai frumoase ținuturi ale Europei, dar am văzut prea puțin din el. Eram cuprins de un sentiment de regret, teamă și disperare, aproape de nesuportat. De ce naiba trecusem granița? Nu puteam să înțeleg. Am stat nemișcat în colțul meu, uitându-mă în gol. Eram prizonier și lăsasem zăvorul să se închidă. Mă tot gândeam să cobor din tren și să încerc să mă întorc în Elveția în aceeași noapte.

Dar nu am făcut-o. Cu mâna stângă strângeam în buzunar pașaportul fostului Schwarz, de parcă mi-ar fi dat putere. Încercam să mă conving că acum nu câștigam nimic dacă părăseam țara și că pe măsură ce mă îndepărtam mai mult de graniță, eram tot mai în siguranță. Am hotărât să călătoresc toată noaptea. În trenuri e mai puțin probabil să-ți ceară cineva actele, cum se întâmpla în hoteluri.

Când intri în panică, totdeauna ai impresia că te afli sub lumina unui reflector, că nimeni nu are altceva mai bun de făcut decât să te caute pe tine.

Am închis ochii. Tentația de a intra în panică era și mai mare pentru că eram singur în compartiment. Dar știam că orice centimetru pe care l-aș fi cedat acum ar fi fost imposibil de recuperat în clipa în care aș fi fost într-adevăr în pericol. Îmi spuneam că nimeni nu mă căuta; că nu prezentam pentru regim mai mult interes ca o mână de nisip în deșert și că nu eram deloc suspect. Asta era adevărat, bineînțeles. Nu arătam deloc diferit de oamenii din jurul meu. Arianul blond este o legendă germană. Privește-i pe Hitler, Goebbels, Hess și pe restul conducătorilor toți, o contestare a propriilor iluzii.

În München am părăsit pentru prima dată adăpostul oferit de gări și m-am forțat să fac o plimbare de o oră. Necunoscând orașul, eram sigur că nimeni nu mă cunoștea. M-am oprit să mănânc la Franziskaner-Bräu. Localul era plin de lume. Stăteam singur și ascultam. Câteva minute mai târziu un bărbat solid, transpirând din greu, s-a așezat la masa mea. A comandat bere, rasol de vită și a început să citească un ziar. Până acum nu-mi trecuse prin cap să citesc ziarele nemțești. Acum am cumpărat chiar două dintre ele. Nu mai citisem în germană de ani

de zile și încă mi se mai părea ciudat să aud pe toată lumea din jur vorbind nemțește.

Editorialele erau cumplite, învelite în sete de sânge și minciuni arogante. Toată lumea exterioară era prezentată ca fiind degenerată, trădătoare, proastă și bună doar pentru a fi cucerită de Germania. Acestea nu erau obscure ziare locale; înainte avuseseră chiar o reputație foarte bună.

L-am studiat pe bărbatul de la masa mea. Mânca, bea și citea cu plăcere. M-am uitat în jur. Mulți dintre cei care luau masa citeau presa, dar pe fața nici unuia nu am văzut vreo urmă de dezgust. Aceasta devenise hrana lor zilnică și părea tot atât de naturală ca și berea pe care o consumau.

Am continuat să citesc până când printre știrile zilei am găsit și una legată de Osnabrück. Arsese o casă de pe Lotterstrasse. Vedeam strada foarte clar. Începea în afara fortificațiilor, la Heger Tor, și ducea afară din oraș. Dintr-odată m-am simțit mai singur decât mă simțisem vreodată într-o țară străină.

Oscilam între șoc și o apatie fatalistă, dar în curând m-am obișnuit. Am început chiar să mă simt în siguranță. Pericolul avea să crească când aveam să mă apropii de Osnabrück; de asta eram sigur. Acolo erau oameni care mă țineau minte din zilele de odinioară.

Ca să nu atrag atenția la hotel, am cumpărat un geamantan vechi și obișnuitele articole necesare într-o călătorie scurtă. Apoi am luat trenul. Încă nu știam cum aveam să iau legătura cu soția mea. Îmi schimbam planurile la câteva minute. Trebuia să mă bazez pe noroc. Nu știam dacă ascultase de familia ei, susținători credincioși ai regimului, și se căsătorise cu altcineva. Citind ziarele, eram sigur că unui muritor de rând nu-i trebuie

prea mult ca să creadă în ceea ce citește, mai ales când nu are posibilități de comparație. Ziarele străine erau strict cenzurate în Germania.

În Münster am tras la un hotel modest. Nu mai puteam să tot stau noaptea treaz și să dorm ziua pe unde apucam. Trebuia să îmi asum riscul de a sta într-un hotel, unde sosirea mea avea să fie raportată la poliție. Cunoști orașul Münster?

— Puțin, i-am răspuns. Nu-i un oraș vechi cu foarte multe biserici, unde a fost semnată Pacea din Westfalia?

Schwarz a dat din cap.

— În Münster și Osnabrück, în anul 1648. După treizeci de ani de război. Cine știe cât va dura războiul ăsta?

— Nu prea mult, dacă continuă în ritmul ăsta. Germanilor le-au fost necesare numai patru săptămâni ca să cucerească Franța.

Chelnerul a venit să ne spună că se închide localul și că ceilalți clienți au plecat.

— Nu mai e alt local deschis la ora asta? l-a întrebat Schwarz.

— Nu e prea multă viață de noapte în Lisabona, ne-a spus chelnerul.

Dar când Schwarz i-a întins o bancnotă, și-a adus aminte de un local clandestin, un club de noapte rusesc, foarte șic.

— O să ne lase să intrăm? l-am întrebat.

— Bineînțeles, domnule. De fapt, am vrut să spun că doamnele care frecventează localul sunt foarte șic. De toate naționalitățile. Și nemțoaice.

— Până la ce oră rămâne deschis?

— Atâta timp cât au clienți. La această oră din noapte întotdeauna sunt clienți. Chiar și acum sunt foarte mulți nemți.

— Ce fel de nemți?

— Nemți.

— Cu bani?

— Bineînțeles, a râs chelnerul. Localul nu e ieftin. Dar e foarte amuzant. Nu e nevoie decât să le spuneți că v-a trimis Manuel.

— Trebuie de obicei să le spui ceva?

— Nu. Portarul vă face o legitimație de membru cu un nume imaginar. O simplă formalitate.

— Pare să fie în regulă.

Schwarz a achitat nota de plată. Am luat-o agale pe strada cu trepte. Casele palide dormeau, parcă sprijinindu-se unele pe umerii celorlalte. Dincolo de geamuri puteai să auzi oftatul, sforăitul și respirația oamenilor care nu aveau probleme cu pașapoartele. Pașii noștri răsunau mai tare ca în timpul zilei.

— Luminile, a spus Schwarz. Te șochează și pe tine, nu-i așa?

— Da. Suntem obișnuiți cu o Europă lipsită de lumini. Tot timpul am impresia că cineva a uitat să le stingă și că peste câteva minute o să ne atace avioanele inamice.

Schwarz s-a oprit.

— Lumina ne-a fost dată ca un dar de la Dumnezeu, a spus el cu emoție în glas, căci ceva din Dumnezeu este și în noi. Și acum o ascundem pentru că omorâm părticica aceea din noi.

— Precum îmi amintesc povestea, am spus eu, zeii nu i-au dat omului în dar focul. Prometeu l-a furat. Ca răsplată, zeii l-au blagoslovit cu o ciroză cronică a ficatului.

Schwarz m-a privit.

— Am încetat demult să mai glumesc Atâta timp cât oamenii glumesc, micșorează proporțiile lucrurilor.

— Poate, am spus. Dar nu-i mai bine așa, dacă ne mai rămâne o speranță?

— Ai dreptate. Am uitat că tu încerci să scapi. Cum să aibă un om care vrea să scape timp să se gândească la proporții?

— Nu încerci să scapi și tu?

— Am renunțat, a spus Schwarz scuturându-și capul. Mă întorc.

— Unde? l-am întrebat uimit. Nu-mi venea să cred că vrea să se întoarcă în Germania pentru a doua oară.

Capitolul 3

Clubul de noapte era un local tipic, ca toate celelalte deschise de rușii albi în toată Europa după revoluția din 1917. Toate aveau aceiași chelneri, foști aristocrați, aceleași orchestre formate din foști ofițeri ai gărzii, aceleași prețuri pipărate și aceeași atmosferă melancolică.

În plus, toate aveau aceeași lumină chioară, și pe asta mă și bazam. Precum spusese chelnerul, se aflau acolo și ceva nemți, care în mod cert nu erau refugiați. Probabil că erau spioni, membri ai misiunilor diplomatice sau angajați ai firmelor germane.

— Rușii, a spus Schwarz, au avut mai mult succes decât noi. Au reușit să-și creeze un loc al lor. E adevărat că au avut un avans de cincisprezece ani față de noi. Cincisprezece ani de exil e mult, este experiența unei vieți.

— Ei au reprezentat primele valuri de refugiați, am replicat eu. Lumii încă îi părea rău de soarta lor. Li s-au dat permise de lucru și acte. Pașapoarte Nansen. Când am venit noi, rezerva de milă a lumii se epuizase demult. Eram ca o pacoste pe capul lor; niște termite. Nimeni nu mai avea vreun cuvânt bun pentru noi. Nu aveam dreptul să lucrăm, nu aveam dreptul să existăm și nici măcar în ziua de azi nu avem acte.

Mă cuprinsese o senzație de nervozitate încă de când am intrat în club. Era probabil o reacție la încăperea cu perdelele groase, la spațiul închis, la faptul că erau mulți nemți în jur și că stăteam prea departe de ușă ca să pot s-o șterg în caz de nevoie. Aveam de mult timp obișnuința de a sta în apropiere de ușă, oriunde mă duceam, iar acum mă enerva și faptul că de aici nu puteam să văd vaporul. Poate că primiseră vreun mesaj și nava urma să pornească în larg mai repede decât era planificat, poate chiar în noaptea aceea.

Schwarz parcă îmi citise gândurile. A băgat mâna în buzunar și a pus biletele în fața mea.

— Ia-le. Nu sunt omul care să țină pe cineva cu forța. Ia-le și du-te, dacă vrei.

Mi-a fost rușine.

— M-ai înțeles greșit, am spus. Am timp, tot timpul de pe lume.

Schwarz nu mi-a răspuns. A așteptat. Am luat cele două bilete și le-am băgat în buzunar.

— Am aranjat să iau un tren, a continuat Schwarz, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, care urma să ajungă în Osnabrück pe seară. Simțeam că abia acum trec granița. Până atunci, oamenii și lucrurile, chiar și cele din țara mea natală, îmi erau străine. Dar acum orice copac îmi vorbea. Cunoșteam satele prin care treceam. Pe unele le vizitasem ca elev, în excursiile școlare, pe altele alături de Helen în primele luni ale legăturii noastre. Iubeam această regiune la fel de mult ca pe orașul cu casele și grădinile sale.

Până atunci priveam groaza ca pe un întreg, ca pe ceva abstract. Ceea ce se întâmplase mă paralizase, mă făcuse să fiu de piatră. Nu simțisem nevoia să analizez acest sentiment în detaliu. De fapt, mi-era teamă s-o fac. Și acum,

dintr-odată, lucruri mici începuseră să-mi vorbească, lucruri care nu aveau nici o legătură cu acest sentiment de groază, dar care, cu toate acestea, făceau parte din el.

Peisajul de țară nu se schimbase. Era același. Clopotnițele băteau tot în același verde șters în asfințitul soarelui; soarele tot în același râu se reflecta. Îmi aducea aminte de zilele în care mergeam la pescuit și visam aventuri prin țări străine – ei bine, am avut o serie de astfel de aventuri, dar nu erau exact ceea ce-mi imaginasem, copil fiind. Pajiștile cu fluturi și libelule erau neschimbate, ca de altfel și dealurile cu copaci și flori sălbatice. Erau exact ca în zilele tinereții mele. De fapt, acolo zăcea tinerețea mea îngropată, dacă aș fi vrut s-o văd în acest fel, sau gata să fie descoperită, dacă încercam să fiu ceva mai optimist.

Și nu era nimic care să tulbure această scenă. Din tren vedeam foarte puțini oameni, dar niciunul în uniformă. Se zărea numai acest peisaj de țară, scufundându-se treptat în întuneric. În curțile minuscule ale șefilor de gări înfloreau trandafiri, dalii și liliac. Erau așa cum fuseseră mereu, războiul nu ajunsese până la ele. Creșteau pe împletituri de lemn, la fel ca în Franța. Pe dealuri păștеau vaci exact ca pe dealurile din Elveția, brune, negre și albe, fără svastici, cu aceiași ochi blânzi. Am văzut o barză pe o casă. Rândunelele zburau așa cum zboară oriunde-n lumea asta. Numai oamenii se schimbaseră; o știam, dar în noaptea aceea nu puteam să văd și nici să înțeleg această schimbare.

Și pe deasupra, oamenii nu erau așa de uniform de diferiți, cum îmi imaginasem eu prostește înainte. Compartimentul s-a umplut, s-a golit, s-a umplut iar. La acea

oră erau puțini în uniformă. Majoritatea călătorilor erau oameni obișnuiți, iar conversația lor era una cu care mă obișnuisem în Franța și Elveția despre vreme, recoltă, evenimentele zilei și teama de război. Și lor le era frică de război. Singura diferență era că în afara Germaniei toată lumea știa că nemții doriseră războiul, pe când aici am auzit că alte țări ar fi forțat Germania să intre în luptă. Aproape toți erau pentru pace, așa cum e lumea întotdeauna înaintea izbucnirii unui conflict.

Trenul s-a oprit. M-am înghesuit și eu prin mulțime să ies de pe peron. Interiorul stației nu se schimbase de la ultima mea trecere pe acolo. Părea doar mai mic și mai prăfuit decât îl țineam minte.

Când am ieșit în fața gării, toate gândurile m-au părăsit. Se lăsa noaptea, aerul era umed ca după ploaie. Nu mai vedeam nimic în jur. Totul tremura în mine și îmi dădeam seama că sunt în mare pericol. În același timp aveam sentimentul că nu mi se putea întâmpla nimic. Era ca și cum aș fi fost sub un clopot de sticlă care mă proteja, dar care putea în orice clipă să se spargă.

M-am întors la casa de bilete să-mi cumpăr un bilet de întoarcere la Münster. Nu puteam să stau în Osnabrück. Era prea riscant. „Când pleacă ultimul tren?“, l-am întrebat pe casierul care stătea în dosul geamului, sub o lumină galbenă, care i se reflecta pe chelie. Stătea ca un Buddha de provincie, foarte sigur pe el și imun la toate schimbările. „E un tren la nouă douăzeci și altul la unsprezece și douăsprezece minute.“

M-am dus la un automat și mi-am cumpărat un bilet pentru peron. Voiam să-l am la îndemână în caz că ar fi trebuit să dispar urgent, înainte de a veni trenul. Ca o

regulă generală, peroanele nu sunt locuri foarte bune să te ascunzi, dar de obicei poți să alegi între mai multe trenuri, de exemplu în Osnabrück poți să sari într-un tren care e gata să plece, să-i explici conductorului că ai făcut o greșeală, să plătești diferența și să cobori la prima stație.

Am hotărât să sun un prieten din anii trecuți, care știam că nu era un partizan al regimului. După vocea lui aveam să-mi dau seama dacă mă putea ajuta sau nu. Mi-era teamă să o sun pe soția mea direct pentru că nu știam dacă locuia singură sau nu.

Am stat în cabina de sticlă, cu cartea de telefon în față. Întorcând paginile unsuroase și îndoite, îmi bătea inima atât de tare, încât aveam impresia că o aud. Mă gândeam că și alții pot s-o audă, așa că m-am aplecat ca să nu fiu recunoscut. Fără să mă gândesc, am deschis cartea la litera cu care începea fostul meu nume. Am găsit numele soției mele, dar adresa era alta. Rismüller-Platz se numea acum Hitler-Platz.

În clipa în care am văzut adresa mi s-a părut că becul prăpădit din cabină a început să lumineze de o sută de ori mai puternic. Am privit în sus, cuprins de sentimentul că afară era o noapte neagră ca smoala și că eu stăteam într-o cabină puternic iluminată, sau mai degrabă în raza unui proiector. Încă o dată m-a izbit nebunia acțiunilor mele.

Am părăsit cabina telefonică și am trecut prin gara slab luminată. Cerurile albastre și fețele fericite de pe posterele „Forță prin bucurie“ mă priveau cu subînțeles. Trebuie că sosise vreun tren sau chiar două; o mulțime de călători urcau scările. Un SS-ist s-a desprins din mulțime și s-a îndreptat spre mine.

Nu am alergat. Poate că se îndrepta totuși spre altcineva. Dar s-a oprit exact în fața mea și m-a privit direct. „Scuză-mă", a zis, „n-ai un foc?"

„Un foc", am repetat. Și apoi repede: „A, desigur! Un chibrit!".

Am băgat mâna în buzunar și am început să caut.

„De ce un chibrit?", a spus SS-istul, surprins. „Doar țigara ta arde."

Nici nu-mi dădusem seama că fumam, i-am întins țigara. A atins-o pe a lui de vârful incandescent și m-a întrebat: „Ce fumezi? Miroase a trabuc".

Era o Gauloise. Cumpărasem câteva pachete înainte de a trece granița. „Un cadou de la un prieten", am răspuns. „Franțuzești. Tutun negru. Le adusese din Franța. Dar sunt cam tari pentru mine." SS-istul a râs. „Cel mai bine ar fi să te lași imediat de fumat, ca Führerul. Dar nu-i ușor, mai ales în vremurile astea." A salutat și a plecat.

Schwarz a schițat un zâmbet.

— Când încă mai eram o ființă umană, cu dreptul de a merge oriunde doream, aveam îndoielile mele asupra felului în care scriitorii descriu teroarea – inima victimei nu mai bate, nu poate să miște nici un deget, îl trec fiori de gheață pe șira spinării, tot corpul îi este înecat în transpirație; clișee, exagerări ale scriitorilor, mă gândeam eu. Poate că aveam dreptate. Pe de altă parte, aceste senzații erau adevărate. Exact așa le-am simțit eu, cu toate că în tinerețea mea acestea îmi stârniseră râsul.

S-a apropiat un chelner.

— Nu v-ar plăcea o companie?

— Nu.

— S-a aplecat asupra mea.

— Înainte de a spune nu, dați-mi voie să vă atrag atenția asupra celor două doamne de la bar.

Le-am privit. Una dintre ele părea foarte bine clădită. Ambele aveau rochii de seară foarte strâmte. Nu puteam să le disting fețele.

— Nu, am spus din nou.

— Sunt adevărate doamne, a spus chelnerul. Cea din dreapta este chiar din Germania.

— Ea te-a trimis?

— Nu, domnule, a răspuns chelnerul cu o inocență dezarmantă. A fost ideea mea.

— Bine, atunci uit-o. Adu-ne mai bine ceva de mâncare.

— Ce-a vrut? a întrebat Schwarz.

— Să ne cupleze cu nepoata lui Mata Hari. Cred că i-ai dat un bacșiș prea gras.

— Dar n-am plătit încă. Crezi că sunt spioane?

— Probabil. Dar pentru cel mai grozav serviciu de spionaj din lume.

— Nemțoaice?

— Una dintre ele, a zis chelnerul.

— Crezi că a fost trimisă ca să-i ademenească pe nemți să se întoarcă acasă?

— Mă îndoiesc. Asta ține mai mult de moda rusească.

Chelnerul a adus o farfurie cu *canapés*, pe care o comandasem ca să nu mi se urce vinul la cap. Eram hotărât să-mi păstrez capul limpede.

— Nu mănânci? l-am întrebat pe Schwarz.

A dat din cap absent.

— Nu-mi trecuse niciodată prin cap că țigările acelea mă puteau da de gol, a spus. Mi-am controlat toate lucrurile. Și chibriturile erau din Franța. Le-am aruncat împreună cu restul țigărilor; mi-am cumpărat nemțești.

Apoi mi-am dat seama că pașaportul meu avea viză de Franța și o ștampilă de intrare în țară. În cazul unui interogatoriu, nu aș fi avut probleme să explic cum de aveam țigările. Ud leoarcă de transpirație și furios pe mine însumi pentru frica mea, m-am întors la cabina telefonică.

A trebuit să aștept. O femeie cu o insignă enormă a partidului a sunat în două locuri tunând comenzi. La al treilea număr nu i-a răspuns nimeni. A ieșit din cabină, plină de importanță și furioasă.

Am sunat la numărul prietenului meu. A răspuns o femeie. „Aș dori să vorbesc cu doctorul Martens", am spus cu vocea cam răgușită.

„Cine-l caută?", a întrebat femeia.

„Un prieten."

Nu puteam să-mi dau numele. Vocea putea fi sau a soției, sau a menajerei sale, dar era o prostie să mă încred în oricare dintre ele.

„Numele dumneavoastră, vă rog", a spus femeia.

„Sunt un prieten al doctorului Martens", am răspuns. „Vă rog transmiteți-i asta. E o chestiune urgentă."

„Îmi pare rău", mi-a răspuns vocea de femeie. „Dacă nu îmi spuneți numele dumneavoastră, nu vă pot anunța."

„Va trebui să faceți o excepție", i-am spus. „Doctorul Martens așteaptă telefonul meu."

„În acest caz îmi puteți spune desigur numele dumneavoastră..."

Mi-am stors creierii în disperare de cauză. Am auzit cum receptorul fusese așezat în furcă.

Stăteam în gara cenușie și friguroasă. Prima mea mișcare, care păruse atât de simplă, dăduse greș. Nu aveam nici o idee ce să fac în continuare. Poate că va trebui s-o

sun chiar pe Helen și să risc ca un membru al familiei ei să mă recunoască după voce. Puteam să mă prezint sub un alt nume, dar care? Doctor Martens – în clipa aceea nu-mi trecea prin cap alt nume. Am ezitat. Și apoi mi-a venit o idee, atât de simplă, încât i-ar fi trecut prin cap și unui copil de zece ani. De ce să nu-l sun pe doctorul Martens și să mă prezint drept fratele soției mele? Martens îl cunoștea bine și simțise o puternică aversiune față de el încă în urmă cu zece ani.

Aceeași voce de femeie a răspuns la telefon.

„Georg Jürgens la aparat", am spus repede. „Cu doctorul Martens, vă rog."

„Sunteți domnul care a sunat și înainte?"

„La telefon e Sturmbannführer Jurgens. Doresc să vorbesc cu doctorul Martens. Imediat."

„O clipă, vă rog", a spus femeia.

Schwarz m-a privit.

— Cunoști acel bâzâit cumplit din receptor, când întreaga ta viață depinde de un telefon?

Am dat din cap.

— Nu e neapărată nevoie să aștepți viața la celălalt capăt al firului. Poate fi și vidul pe care încerci să-l umpli.

Schwarz a continuat să povestească.

„Doctor Martens la telefon", am auzit în cele din urmă. Din nou eram într-una din stările acelea care altă dată m-ar fi făcut să mor de râs. Mi se pusese un nod în gât.

„Rudolf", am șoptit într-un târziu.

„Poftim?"

„Rudolf", am spus, „sunt o rudă a lui Helen Jurgens."

„Nu înțeleg. Nu sunteți Sturmbannführer Jurgens?"

„De el mă interesez, Rudolf. De Helen Jurgens. Nu înțelegi acum?"

„Nu înțeleg nimic“, a răspuns iritată vocea de la celălalt capăt al firului. „Sunt în mijlocul unei consultații...“

„N-aș putea să trec pe la biroul tău, Rudolf? Ești foarte ocupat?“

„Unde vreți să ajungeți? Nici nu vă cunosc, și dumneavoastră...“

„Old Shatterhand“, am spus.

Dintr-odată îmi adusesem aminte numele pe care le folosisem în copilărie, când ne jucam de-a indienii, nume din romanele lui Karl May, cărți pe care le înghițisem pe când aveam doisprezece ani. Pentru o clipă nu am mai auzit nimic. Apoi Martens a întrebat moale:

„Ce înseamnă asta?“

„Winnetou“, am răspuns. „Ai uitat vechile nume? Dar cum ai putut, doar sunt cărțile favorite ale Führerului.“

„E adevărat“, a răspuns el. Era în general cunoscut faptul că omul care pregătea cel de-al Doilea Război Mondial avea la capul patului cele treizeci de volume sau chiar mai multe ale operelor alese ale lui Karl May și că aceste cărți despre indieni și vânători, care unui băiat de cincisprezece ani i se par cei puțin ridicole, erau cărțile sale preferate.

„Winnetou?“, a repetat Martens pe un ton neîncrezător.

„Da. Trebuie să te văd.“

„Nu înțeleg. Unde ești?“

„Aici, în Osnabrück. Unde ne putem întâlni?“

„Am consultații“, a spus Martens mecanic.

„Sunt bolnav. Pot să vin să mă consulți?“

„Nu înțeleg de ce atâta tevatură“, a spus Martens cu o voce din care se vedea că hotărâse ce avea de gând să facă în continuare. „Dacă ești bolnav, vino să te consult. De ce te-ai mai deranjat să mă suni?“

„Când?“

„Cel mai bine ar fi la șapte și jumătate. Nu mai devreme.“

„Bine. Ne vedem atunci.“ Am pus receptorul în furcă. Eram scăldat în sudoare. Mi-am croit încet drum spre ieșire. O semilună palidă a apărut pentru câteva minute printre nori. Într-o săptămână avea să fie lună nouă. O vreme foarte bună pentru trecut granița. M-am uitat la ceas. Mai aveam timp trei sferturi de oră. Mai bine să mă îndepărtez de gară. Oamenii care se învârt prin gări par întotdeauna suspecți. Am apucat-o pe strada cea mai pustie și mai puțin luminată. Ducea la vechile fortificații. O parte din ele a fost nivelată și acoperită cu copaci. Alta, de pe malul râului, a rămas neschimbată. Am mers pe lângă fortificații, am traversat o piață și am trecut pe lângă biserică.

De pe fortificațiile cele mai înalte puteai să privești, peste râu, acoperișurile și turlele orașului. Domul baroc strălucea în lumina lunii. Cunoșteam această priveliște; era reprodusă pe o mie de vederi. De asemenea cunoșteam mirosul apei, precum și mirosul teilor de pe bulevardul din apropiere.

Vedeam îndrăgostiți așezați pe băncile de unde puteau să admire râul și orașul. M-am așezat și eu pe o bancă goală ca să-mi omor timpul până la întâlnirea cu Martens.

Au început să bată clopotele catedralei. Eram atât de agitat, încât vibrațiile m-au șocat. Era ca și cum aș fi urmărit o partidă invizibilă de tenis. Unul dintre jucători era vechiul meu eu, cel pe care-l cunoșteam atât de bine, care tremura și îi era frică și nu îndrăznea să se gândească la situația lui. Celălalt era noul meu eu, curajos și riscându-și viața, de parcă altă cale n-ar fi existat. O întrecere ciudată

și schizofrenică, urmărită de un arbitru pasiv și obiectiv, care în ciuda obiectivității sale spera din toată inima să învingă noul eu.

Îmi amintesc acea jumătate de oră până în cel mai mic detaliu. Îmi amintesc chiar și uimirea mea față de acea analiză minuțioasă pe care mi-o făceam. Parcă aș fi stat într-o cameră plină cu oglinzi. Îmi aruncau reflectarea trupului meu, înainte și înapoi, într-o infinitate de spații goale, și în spatele fiecărei reflectări descopeream o alta, uitându-se peste umărul celei de dinainte. Oglinzile păreau vechi și lipsite de luciu, așa că nu puteam să-mi dau seama dacă expresia mea era întrebătoare, tristă sau plină de speranță. Imaginile erau estompate de întunericul argintiu.

O femeie s-a așezat lângă mine. Nu știam ce vrea și n-aveam idee dacă regimul barbar redusese chiar și aceste lucruri la un simplu exercițiu militar. Așa că m-am ridicat și am plecat. Am auzit-o pe femeie râzând în urma mea. Niciodată nu am uitat acel râs moale, mai degrabă disprețuitor, dar totodată compătimitor al femeii de pe Herrenteichswall din Osnabrück.

Capitolul 4

Anticamera era goală. Pe un raft, lângă fereastră, erau ghivece cu plante cu frunze tari și lungi. Pe masă erau reviste pe ale căror coperți erau poze ale unor membri importanți ai partidului, ale unor soldați, ale detașamentului Hitlerjugend. Am auzit niște pași grăbiți. Martens stătea în cadrul ușii și mă privea fix. Și-a scos ochelarii și a început să clipească. Lumina din anticameră era foarte slabă. La început nu m-a recunoscut, probabil că din cauza mustății.

„Eu sunt, Rudolf", am spus, „Josef."

Mi-a făcut semn să vorbesc mai încet. „De unde vii?", m-a întrebat în șoaptă.

Am ridicat din umeri. Ce importanță mai avea? „Sunt aici", am spus. „Trebuie să mă ajuți."

M-a privit. Ochii lui apropiați semănau în lumina slabă cu ochii unui pește, într-un vas cu apă. „Ai permisiunea să fii aici?"

„Da, de la mine."

„Cum ai trecut granița?"

„Nu contează. Am venit s-o văd pe Helen."

A rămas cu gura căscata, holbându-se la mine. „Deci pentru asta-i venit?"

„Da", am răspuns.

Dintr-odată m-am simțit foarte calm. Tremurasem atâta timp cât fusesem singur. Acum toată agitația mă părăsise. Problema era să-mi calmez prietenul neliniștit.

„Ca s-o vezi pe Helen?“, a întrebat.

„Da, ca s-o văd. Și tu trebuie să mă ajuți.“

„Oh, Doamne, Dumnezeule.“

„A murit?“, am întrebat.

„Nu, n-a murit.“

„Este în oraș?“

„Da, cel puțin acum o săptămână era.“

„Putem sta de vorbă aici?“

Martens a dat din cap. „Am expediat-o pe asistentă. Dacă apare vreun pacient, îl expediez și pe el. Nu te pot invita acasă. M-am căsătorit. Acum doi ani. Înțelegi...“

Am înțeles. În rude nu trebuia să ai încredere în timpul Reichului de o mie de ani. Denunțul era privit ca o virtute națională de către salvatorii Germaniei. În privința asta aveam o experiență tristă. Doar fratele soției mele fusese cel care mă denunțase.

„Soția mea nu face parte din partid“, s-a grăbit Martens să adauge. „Dar noi“, s-a uitat la mine încurcat „nu am discutat niciodată un caz asemănător. Nu sunt prea sigur de reacția ei. Vino aici.“

A întors cheia în broască și m-a privit. „Josef, pentru numele lui Dumnezeu, ce cauți aici? Ai venit în secret?“

„Da. Nu-i nevoie să mă ascunzi. Stau la un hotel în afara orașului. Am venit la tine pentru că tu ești singurul care ai putea să-i dai de veste lui Helen că sunt aici. Nu mai știu nimic de ea de cinci ani. Nu mai știu nimic despre ea. Nu știu nici măcar dacă s-a recăsătorit sau nu. Dacă s-a...“

„Și pentru asta ai venit?“

„Da“, am replicat eu uimit. „Pentru ce altceva era să vin?“

„Trebuie să te ascundem“, a spus el. „Poți să-ți petreci noaptea aici pe canapea. Te voi trezi înainte de șapte. La șapte vine femeia să facă curat. După ora opt poți să te întorci. Nu vine nici un pacient înainte de ora unsprezece.“

„E căsătorită?“, am întrebat.

„Cine, Helen?“. A dat din cap. „Cred că nici n-a divorțat de tine.“

„Unde locuiește? În vechiul apartament?“

„Cred că da.“

„Stă cineva cu ea?“

„Ce vrei să spui?“

„Mama ei. Sora ei. Fratele ei. Sau vreo altă rudă.“

„Nu prea știu.“

„Trebuie să afli“, am spus. „Și trebuie s-o anunți că sunt aici.“

„De ce nu-i spui singur?“, a întrebat Martens. „Acolo e telefonul.“

„Și dacă nu e singură? Dacă e fratele ei acolo? M-a mai denunțat o dată.“

„Ai dreptate. Și ea ar fi la fel de uluită ca mine și asta ar putea s-o dea de gol.“

„Nici nu știu ce simte față de mine, Rudolf. Au trecut cinci ani și nu eram căsătoriți decât de patru. Cinci ani înseamnă mai mult decât patru.“

„Nu te înțeleg“, a spus dând din cap.

„Observ. Nici eu nu mă pot înțelege. Ducem vieți prea diferite.“

„De ce nu i-ai scris?“

„Nu-ți pot explica toate astea acum, Rudolf. Du-te s-o vezi pe Helen. Vorbește cu ea. Află ce simte. Dacă ți se

pare potrivit, spune-i că sunt aici și întreab-o cum ne putem întâlni."

„Când vrei să mă duc?"

„Chiar acum", am spus mirat. „De ce să mai aștepți?"

S-a uitat în jur. „Unde ai să te duci între timp? Locul ăsta nu e sigur. S-ar putea ca soția mea s-o trimită pe menajeră să mă cheme. De obicei mă duc sus după ce-mi termin orele de program; e obișnuită așa. Aș putea să te închid, dar ar părea suspect."

„Nu vreau să fiu încuiat înăuntru", am spus. „Nu poți să-i spui soției că trebuie să-ți vizitezi un pacient?"

„Îi voi spune la întoarcere. E mai simplu."

Am văzut o scânteiere în ochii lui și pentru o clipă mi s-a părut că îmi face cu ochiul. Asta îmi aducea aminte de anii copilăriei. „O să aștept în catedrală. În zilele noastre bisericile sunt aproape la fel de sigure ca în Evul Mediu. Când să te mai sun?"

„Peste o oră. Spune că ești Otto Sturm. Cum pot să dau de tine? Nu te duci mai bine într-un loc unde e și un telefon?"

„Locurile cu telefoane sunt periculoase."

„Da, poate că ai dreptate." Pentru o clipă a ezitat. „Da, poate că ai dreptate. Dacă nu mă întorc, să mă suni din nou sau să-mi lași un mesaj unde te pot găsi."

„Bine."

Mi-am luat pălăria.

„Josef", a spus el. M-am întors spre el.

„Cum e acolo, afară?", m-a întrebat. „Înțelegi ce vreau să spun. Fără... fără toate..."

„Fără toate astea?", am răspuns. „Da, asta e. Fără toate astea. Dar nu în întregime... Și cum e aici? Cu toate, în afară de un singur lucru care contează?"

„Nu prea bine", a spus el. „Nu prea bine, Josef. Dar strălucitor la suprafață."

Am ales străzile cele mai pustii ca să merg spre catedrală. Nu era departe. Pe Krahnstrasse m-a depășit o companie de soldați. Mărșăluiau și cântau un cântec pe care nu-l cunoșteam. În Domplatz erau și mai mulți soldați. Puțin mai departe, lângă cele trei cruci ale Bisericii Mici, se adunase o mulțime de vreo două, trei sute de persoane îmbrăcate în uniforma partidului. Am auzit o voce și m-am uitat spre vorbitor, dar nu am reușit să descopăr nici unul. În cele din urmă am ochit un difuzor negru, amplasat pe un podium. Stătea acolo sub o lumină, gol și singur, un automat, urlând despre dreptul de a recuceri orice palmă de pământ nemțesc, despre Germania mare. Pacea lumii, zbiera în continuare difuzorul, putea fi păstrată într-un singur fel: lumea trebuia să facă ceea ce dorea Germania. Asta era drept și just.

Vântul începuse să bată din nou. Crengile legănate de vânt aruncau umbre neliniștite pe fețele ascultătorilor, pe mașina urlătoare, pe tăcutele sculpturi în piatră din zidul bisericii din spatele lor; Hristos răstignit pe cruce între cei doi tâlhari. Fețele ascultătorilor erau concentrate și transfigurate. Credeau în ce le zbiera aparatul; într-o ciudată stare de hipnoză, aplaudau acea voce imaterială, de parcă ar fi fost o ființă umană. Scena m-a izbit, căci era tipică pentru spiritul sinistru și demonic de turmă din zilele noastre, al mulțimilor speriate și isterice care se ghidează după sloganuri. Nu conta dacă sloganurile veneau de la stânga sau de la dreapta, atâta timp cât eliberau masele de munca grea de a gândi și de necesitatea de a-și asuma responsabilități.

Nu mă așteptasem să găsesc atâta lume în biserică. Apoi mi-am amintit că în luna mai aveau loc slujbe în fiecare zi. Pentru o clipă m-am întrebat dacă n-ar fi fost de preferat o biserică protestantă; dar nu știam dacă erau deschise seara. M-am strecurat într-o strană goală, în apropiere de intrare. La altar ardeau multe lumânări, dar restul bisericii era slab luminat. Ar fi fost greu să mă recunoască cineva.

Preotul s-a învârtit în jurul altarului, într-un nor de tămâie, înconjurat de băieții care-l asistau în sutane roșii și stihare albe, unul dintre ei legănând cădelnița fumegândă. Am ascultat orga și corul. Mi se părea că văd aceleași fețe transfigurate ca și afară, aceiași ochi extaziați de somnambul, plini de o încredere nețărmurită și de dorința unei securități fără responsabilități. Atmosfera din biserică era mai calmă și mai blândă; dar această religie care ne învață să-l iubim pe Dumnezeu și pe aproapele nostru nu a fost întotdeauna atât de blândă: de-a lungul a mai multor secole de întuneric a contribuit și ea la vărsarea de sânge. Din clipa în care nu a mai fost persecutată, a început ea să persecute cu focul, sabia și tortura. Fratele lui Helen mă lămurise asupra acestei chestiuni în lagărul de concentrare spunându-mi: „Am preluat metodele bisericii; inchiziția, cu torturile ei în numele Domnului, ne-a învățat cum să ne purtăm cu adversarii credinței. De fapt, nici nu suntem atât de cruzi: numai în cazuri deosebite ardem oamenii de vii". Eu atârnam de-o cruce când îmi înșira el toate astea aceasta era una din metodele lor mai blânde de a obține informații de la prizonieri.

Preotul de la altar a ridicat potirul de aur și a binecuvântat mulțimea. Stăteam foarte liniștit, dar mă simțeam

de parcă aș fi plutit într-o atmosferă plină de tămâie, mângâiere și lumină. Apoi m-au izbit cuvintele ultimului imn: „Fii pavăza și scutul meu în această noapte". Cântasem acest imn în zilele copilăriei; pe vremea aceea mi-era teamă de întunericul nopții, acum mă temeam de lumină.

Lumea a început să părăsească biserica. Mai aveam cincisprezece minute de așteptat. M-am strecurat într-un colț, lângă o coloană care susținea cupola. În clipa aceea am văzut-o pe Helen. Nu am recunoscut-o de la început pentru că nu mă așteptasem să o găsesc aici. Când se îndepărtase cu câțiva pași de mine și ajunsese într-un loc în care mulțimea se împrăștiase, am recunoscut-o după felul în care își mișca umerii, croindu-și drum spre ieșire. Părea că nu se atinge de nimeni, ci că mai degrabă alunecă printre ei. Apoi a încremenit desprinsă complet de mulțime în nava centrală a bisericii, în fața lumânărilor și întunericului roșu-albastru al înaltelor vitralii în stil românesc. Părea măruntă, slabă și pierdută-n spațiu.

M-am ridicat încercând să-i atrag atenția. Nu îndrăzneam să-i fac vreun semn. Era încă prea multă lume; ar fi atras atenția. Trăiește, a fost primul meu gând. Nu e moartă și nu e bolnavă. În situația noastră ăsta e întotdeauna primul nostru gând. Ești cât se poate de surprins că ceva mai este ca înainte, că cineva mai este încă acolo.

S-a grăbit înspre cor. Am părăsit strana și am urmărit-o. Lângă confesional s-a oprit și s-a întors. A examinat cu atenție oamenii îngenunchiați în strane, apoi s-a întors din nou. Era atât de sigură că mă va găsi îngenuncheat într-o strană, încât a trecut prin spatele meu, la o distanță foarte mică: aproape că ne-am atins. Am urmat-o. Când s-a oprit, m-am oprit exact în spatele ei. „Helen", am spus.

„Nu te întoarce. Du-te afară. O să te urmez. Nu trebuie să fim văzuți aici."

Tremura de parcă ar fi fost lovită, dar a continuat să meargă. De ce Dumnezeului venise aici? Eram în pericol de a fi recunoscuți amândoi. Nici nu-mi trecuse prin cap că urma să fie atâta lume acolo.

Am văzut-o mergând în fața mea; dar tot ce simțeam era nerăbdarea de a ieși din biserică cât mai repede. Era îmbrăcată cu un costum negru și o pălărie foarte mică. Își ținea capul foarte ridicat și puțin aplecat pe o parte, ca și cum ar fi ascultat zgomotul făcut de pașii mei. Am rămas cu câțiva pași în urma ei, dar fără s-o pierd din ochi. Învățasem din experiență că adesea ești recunoscut numai datorită faptului că ești foarte aproape de cineva.

A trecut pe lângă cristelnițele cu apă sfințită, apoi pe sub portalul mare de la intrare. A luat-o la stânga. De-a lungul catedralei era un trotuar lat pavat cu dale de piatră, despărțit de piață prin lanțuri de fier prinse între stâlpi de gresie. A sărit peste lanțuri, a făcut câțiva pași în beznă, s-a oprit și s-a întors. Mi-am dat seama că în acel moment simțeam că aceasta era viața mea, întreaga mea viață, mergând înaintea mea, mai degrabă îndepărtându-se de mine, apoi întorcându-se brusc spre mine un nou clișeu, adevărat și fals totodată. Exact așa simțeam, dar mai simțeam și altceva. M-am apropiat de Helen, de silueta ei neagră, de fața ei palidă, de ochii și gura ei, lăsând în urma mea tot ce se întâmplase. Anii în care nu fuseserăm împreună nu s-au evaporat; încă mai existau, dar erau ceva despre care citisem într-o carte, nu ceva ce trăisem eu însumi.

„De unde vii?", m-a întrebat Helen cu glas aproape ostil, încă înainte; de a ajunge lângă ea.

„Din Franța."

„Și te-au lăsat să intri?"

„Nu, am trecut granița clandestin." Erau aproape aceleași întrebări pe care mi le pusese și Martens.

„De ce?", m-a întrebat.

„Ca să te văd."

„N-ar fi trebuit să vii."

„Știu. Și eu îmi repetam același lucru zi de zi."

„Și atunci de ce ai venit?"

„Dacă aș fi știut asta, atunci nu aș mai fi venit."

Nu îndrăzneam s-o sărut. Stătea în fața mea, dar așa de rigidă, încât aveam senzația că s-ar fi spart dacă o atingeam. Nu știam ce putea să gândească, dar o revedeam, trăia și acum puteam sau să plec, sau să aștept să văd ce se-ntâmplă.

„Și nu știi?", a întrebat.

„O să știu mâine. Sau săptămâna viitoare. Sau mai târziu."

Am privit-o. Ce era de știut? Cunoașterea este ca o picătură de spumă pe coama unui val. Orice adiere de vânt poate s-o spulbere, pe când valul continuă să existe și mai departe.

„Ai venit", a zis. Fața ei a început să-și piardă din rigiditate și să devină mai blândă. Am ținut-o în brațe. Mâinile îi erau apăsate pe pieptul meu, de parcă ar fi vrut să mă țină la distanță. Am avut sentimentul că am stat un lung răstimp față în față, și eram singuri în piața întunecată și bătută de vânt; zgomotele străzii păreau amortizate, de parcă ar fi fost despărțite de noi printr-un perete de sticlă. La capătul pieței, în stânga noastră, la vreo sută de pași se profila puternic iluminată clădirea teatrului de stat, cu treptele ei albe, și pentru o clipă țin minte că am

fost surprins că încă se mai jucau piese și că încă nu fusese transformat în baracă sau închisoare.

Un grup de oameni a trecut pe lângă noi. Unul dintre ei râdea, alții s-au uitat înspre noi.

„Vino", a șoptit Helen. „Nu putem rămâne aici."

„Și unde putem merge?"

„La locuința ta."

Am crezut că nu aud bine. „Unde?", am întrebat din nou.

„La locuința ta. Unde altundeva?"

„S-ar putea să mă recunoască cineva pe scări. Nu mai locuiesc acolo aceiași oameni ca înainte?"

„N-o să te vadă."

„Și menajera?"

„O să-i dau liber toată noaptea."

„Și mâine dimineață?"

Helen m-a privit. „Ai bătut atâta cale numai ca să pui asemenea întrebări?"

„Nu am venit ca să fiu prins și trimis într-un lagăr de concentrare, Helen."

În cele din urmă a zâmbit. „Josef", a spus, „nu te-ai schimbat deloc. Cum naiba ai ajuns aici?"

„Nici eu nu știu", am răspuns și a trebuit să zâmbesc. Mi-am adus aminte cum, de multe ori în trecut, luase același ton de exasperare față de îngrijorarea mea exagerată. Această amintire ne-a făcut să uităm pericolul în care ne aflam. „Important e că sunt aici", am spus.

A dat din cap și am văzut că ochii îi sunt plini de lacrimi. „Nu încă", a spus ea. „Nu încă. Și acum haide până nu ne arestează; parcă aș fi gata să-ți fac o scenă."

Am traversat piața.

„Nu pot să vin cu tine chiar acum", am spus. „Trebuie mai întâi să-ți expediezi menajera. Mi-am luat o cameră

la un hotel din Münster. Nimeni nu mă cunoaște în Münster; ideea mea era să stau acolo."

Dintr-odată s-a oprit. „Pentru cât timp?"

„Nu știu", am răspuns. „Niciodată nu am fost în stare să anticipez. Tot ce știu e că doream să te văd și că o dată și o dată va trebui să mă întorc."

„Peste graniță?"

„Bineînțeles."

A mers mai departe cu capul plecat. Mă gândeam că ar fi trebuit să fiu foarte fericit, dar nu aveam deloc acest sentiment. Abia mai târziu poți să-ți dai seama. Acum știu că atunci eram fericit.

„Trebuie să-l sun pe Martens", am spus.

„Poți să-l suni de la locuința ta", mi-a răspuns ea.

Aveam o strângere de inimă de fiecare dată când spunea „locuința ta". O făcea intenționat și nu știam de ce.

„I-am promis lui Martens să-l sun într-o oră", am spus. „Asta înseamnă că ar fi timpul. Dacă nu-l sun va crede că s-a întâmplat ceva. Ar putea să facă vreo prostie."

„Știe că urma să te întâlnesc."

M-am uitat la ceas. Trebuia să fi sunat cu cincisprezece minute în urmă. „O să-l sun de la cea mai apropiată cafenea", am spus. „Nu durează decât o clipă."

„Doamne, Josef", a spus Helen nervoasă. „Chiar că nu te-ai schimbat deloc. Ești și mai precaut decât obișnuiai să fii."

„Poate că da", am spus. „Dar știu din experiență ce nenorociri pot naște din neglijarea detaliilor. Și mai știu cum e să aștepți când pericolul plutește în aer." Am apucat-o de braț. „Dacă n-aș fi fost așa, Helen, acum n-aș mai fi fost în viață."

Mi-a apăsat mâna. „Știu“, a murmurat. „Dar nu-ți dai seama că mi-e teamă că ți se va întâmpla ceva dacă te las singur și un minut?“

Am simțit că în mine se revărsa toată dragostea de pe lume. „Nu voi păți nimic, Helen.“ A zâmbit și și-a ridicat fața palidă spre mine. „Du-te și sună-l, dar nu dintr-o cafenea. Este o cabină telefonică acolo. Au instalat-o cât timp ai fost tu plecat. E mai sigură decât o cafenea.“

Am intrat în cabina de sticlă. Helen a rămas afară. L-am sunat pe Martens. Linia era ocupată. Am așteptat puțin și am sunat din nou. Moneda mi-a revenit cu un clinchet. Tot mai era ocupat. Am început să mă tem. Prin geam o vedeam pe Helen pășind concentrată înainte și înapoi, i-am făcut un semn, dar nu m-a văzut. Ținea strada sub observație, dar fără să lase să se vadă acest amănunt. Santinelă și înger păzitor, într-un costum care-i venea foarte bine, după cum am observat abia acum. Am văzut de asemenea, în timp ce așteptam, că avea ruj pe buze. În lumina galbenă părea aproape negru. Mi-am adus aminte că rujul și fardul de obraz erau dezaprobate în noua Germanie.

La cea de-a treia încercare a răspuns Martens. „Nevastă-mea a fost la telefon“, a spus. „A vorbit aproape o jumătate de oră. N-am putut s-o întrerup.“

„Și unde-i acum?“

„În bucătărie. Trebuia s-o las să termine. Înțelegi, nu?“

„Sigur că da. Totul e în regulă. Îți mulțumesc, Rudolf. Uită că m-ai văzut.“

„Unde ești?“

„Pe stradă. Încă o dată îți mulțumesc, Rudolf. Nu mai am nevoie de nimic acum. Am găsit ceea ce căutam. Suntem împreună.“

Am privit-o pe Helen prin peretele de sticlă și voiam să întrerup convorbirea.

„Știi unde o să stai?“, m-a întrebat Martens.

„Cred că da. Nu-ți fă griji. Uită această seară; imaginează-ți că ai visat-o.“

„Dacă pot să te mai ajut cu ceva“, a spus el șovăind, „să-mi dai de veste. La început am fost prea surprins. Înțelegi...?“

„Da, Rudolf, înțeleg. Dacă o să am nevoie de ceva, o să te anunț.“

„Dacă vrei să-ți petreci noaptea aici... am putea sta de vorbă...“

Am zâmbit. „O să vedem. Trebuie să termin acum...“

„Da, bineînțeles“, a spus el repede. „Iartă-mă. Îți doresc tot norocul de pe lume, Josef. Chiar așa.“

„Mulțumesc, Rudolf.“

Am ieșit din cabina sufocantă. O pală de vânt aproape că mi-a zburat pălăria de pe cap. Helen s-a apropiat repede de mine. „Haide acasă acum. M-ai procopsit și pe mine cu precauția ta. Mă simt de parcă o sută de ochi ne-ar urmări din întuneric.“

„Ai aceeași menajeră?“

„Lena? Nu, spiona pentru fratele meu. Voia să știe dacă îmi scrii. Sau dacă îți scriam eu.“ „Și cea de acum?“

„E proastă și nici nu-i pasă ce fac. Dacă-i dau liber în week-end, va fi foarte încântată. Nu va bănui nimic.“

„Încă nu i-ai dat drumul?“

A zâmbit. Era foarte frumoasă. „Trebuia să mă asigur că ești aici.“

„Trebuie să scapi de ea înainte de a veni eu“, am spus. „Nu trebuie să ne vadă. N-am putea merge altundeva?“

„Unde?“

Unde, într-adevăr. Helen a râs. „Stăm aici ca doi adolescenți care se întreabă unde s-ar putea întâlni în secret pentru că părinții lor îi consideră prea necopți. Unde putem merge? În parcul castelului? Se închide la ora opt. Să stăm pe o bancă în grădina municipală? Să intrăm într-o patiserie? Ar fi prea riscant."

Avea dreptate. Acestea erau detaliile pe care nu le prevăzusem așa se întâmpla de obicei. „Da", am spus, „stăm aici ca niște adolescenți."

Am privit-o. Avea douăzeci și nouă de ani, dar nu se schimbase. Cei cinci ani zburaseră fără să lase nici o urmă pe chipul ei. „Eu am venit ca un adolescent aici", am spus. „Era împotriva oricărei rațiuni. Dar nu m-am gândit prea mult înainte. Nici măcar nu știam dacă mai erai căsătorită cu mine sau cu altcineva."

Nu mi-a răspuns. Părul ei șaten strălucea în lumina lămpilor de pe stradă. „Mă duc înainte s-o expediez pe fată", a spus. „Dar nu suport să te las singur aici, în stradă. Poți să dispari la fel de brusc precum ai venit. Unde o să te duci între timp?"

„Unde m-ai găsit. Într-o biserică. Aș putea să mă întorc la catedrală. Bisericile sunt sigure, Helen. Sunt un expert în biserici franțuzești, elvețiene și italiene, precum și în muzee."

„Întoarce-te peste o jumătate de oră", mi-a șoptit. „Mai ții minte ferestrele de la locuința noastră?"

„Da", am răspuns.

„Dacă geamul de pe colț e deschis, drumul e liber și poți să urci. Dacă e închis, aștepți până îl deschid."

Mi-am adus aminte de copilărie, când mă jucam cu Martens de-a indienii. Pe vremea aceea semnalul era o lumină în geam; Old Shatterhand sau Winnetou așteptau

dedesubt. Se repeta viața? Putea un lucru să se repete într-adevăr?

„Bine", am spus și am început să mă îndepărtez.

„Unde te duci?"

„Mă duc să văd dacă biserica Sfânta Maria mai este deschisă. Dacă nu mă înșală memoria, este un exemplar reușit al stilului gotic. Am învățat să apreciez aceste lucruri."

„Termină cu prostiile", a spus ea. „Și așa mi-e tare greu să mă despart de tine și să te las singur."

„Helen", am spus, „am învățat să-mi port singur de grijă."

A dat din cap. O părăsise curajul. „Nu îndeajuns de bine", a spus. „Nu îndeajuns de bine. Ce mă fac dacă nu te mai întorci?"

„N-ai ce să faci. Numărul tău de telefon este tot același, nu?"

„Da."

I-am atins umărul. „Helen", am spus. „Totul o să fie bine."

A dat din cap. „Te conduc până la Sfânta Maria. Vreau să fiu sigură că ajungi acolo cu bine."

Am mers în tăcere. Nu era departe. Helen m-a părăsit fără nici un cuvânt. M-am uitat după ea în timp ce traversa piața veche. Mergea repede, fără să se uite înapoi.

M-am oprit în întunericul de sub portal. La dreapta se afla primăria, în umbră, dar pe fețele sculptate în piatră cădeau razele slabe ale lunii. În 1648 se proclamase de pe treptele acestei clădiri sfârșitul războiului de treizeci de ani; așa s-a procedat și în 1933 cu proclamarea Reichului de o mie de ani. Mă întrebam dacă aveam să mai apuc să fiu martor la anunțarea sfârșitului său. Nu prea mai aveam speranțe.

N-am încercat să intru în biserică. Dintr-odată mi se făcuse scârbă de ideea de a mă ascunde. Eram hotărât să fiu în continuare atent, dar de când o văzusem pe Helen nu mai voiam să mă port ca un animal hărțuit, cel puțin cât mai puteam.

Cu toate astea, nu aș fi fost în siguranță dacă aș fi stat prea mult aici, așa că am hotărât să mă plimb prin jur. Orașul, care înainte îmi păruse periculos, familiar și în același timp ciudat, se trezea acum la viață. Mi-am dat seama că era așa pentru că și eu începusem să mă trezesc la viață. M-am gândit că existența mea anonimă din ultimii ani – care mi se păruse atât de goală, o continuă luptă pentru supraviețuire – totuși nu fusese inutilă. Ca peste noapte, descoperisem un sens al vieții pe care nu-l cunoscusem până atunci. Nu avea nimic romantic; dar era nou și excitant, era ca și cum o floare tropicală enormă și în culori vii ar fi apărut ca printr-o minune pe tulpina unei plante obișnuite pe care nu te-ai fi așteptat să crească decât cel mult vreun boboc mâncat de viermi. Am ajuns la râu; m-am oprit pe pod și am privit peste balustradă spre apă. În stânga mea se înălța un turn de apărare medieval, în care acum funcționa o spălătorie. Ferestrele erau luminate și fetele încă mai munceau. Lumina se reflecta în dâre late pe suprafața apei. Zidul negru și teii mari se profilau pe cer, în timp ce în partea dreaptă se distingeau grădini, precum și silueta catedralei.

Am stat foarte liniștit, complet relaxat. Nu se auzea nimic în afara clipocitului apei și a vocilor fetelor de la spălătorie. Nu distingeam ce vorbeau. Tot ce auzeam păreau să fie numai sunete umane care încă nu fuseseră modelate în cuvinte, semne ale prezenței omului, dar care pe de altă parte încă nu erau, așa cum ar fi fost cuvintele

finisate, semne ale falsității, ale trădării, ale prostiei și ale singurătății, tonuri urâte, desfigurând ceea ce fusese conceput ca o melodie curată.

Am respirat și mi s-a părut că respir în același ritm cu apa. Pentru o clipă infinită am simțit că sunt o parte din pod, că apa curge prin mine odată cu respirația mea. Mi se părea foarte normal și nu eram surprins. Nu mă gândeam la nimic; gândurile mele deveniseră la fel de inconștiente ca și respirația, ca și apa.

O luminiță se mișca repede pe sub teii din stânga mea. Am urmărit-o cu privirea și apoi am auzit din nou glasurile fetelor. Mi-am dat seama că pentru mai mult timp nu le mai auzisem. Din nou am simțit mirosul teilor purtat deasupra apei de adierile vântului.

Luminița mișcătoare s-a stins și în același timp ferestrele din spatele meu s-au întunecat. Pentru o clipă apa a părut neagră ca smoala, apoi am început să zăresc steluțe sclipitoare iscate de razele lunii; înainte fuseseră acoperite de lumina de la spălătorie. Acum, că luna era singură, jocul ei era mai delicat și mai variat decât banala lumină galbenă pe care o înlocuia. M-am gândit la viața mea în care cu mulți ani în urmă a fost stinsă o lumină și mă întrebam dacă nu puteau să apară în ea, acum, o mulțime de luminițe de care nu aveam habar – ca luna sclipitoare pe suprafața râului. Până atunci fusesem conștient numai de pierderea pe care o suferisem – nu mi-a trecut prin cap că aș fi putut să și câștig ceva.

Am părăsit podul și m-am plimbat încoace și încolo printre copacii de pe lângă fortificații până când a trecut jumătatea de oră. Pe măsură ce înainta noaptea, mirosul teilor devenea tot mai puternic. Luna poleia acoperișurile

și turnurile cu argint. Era ca și cum orașul încerca să facă totul ca să-mi demonstreze că eu inventasem o minciună, că nu mă pândea nici un pericol, că puteam să mă duc acasă cu inima ușoară după o călătorie lungă și fără țintă și că puteam să fiu din nou eu însumi.

Nu era nevoie să mă păzesc de acest sentiment. Ceva din mine stătea de pază fără voia mea și privea în toate direcțiile. De prea multe ori fusesem arestat la Paris, Roma și în alte orașe, exact în aceeași stare de spirit învins de frumusețe, amăgit de iluziile iubirii, ale înțelegerii și uitării că eram în siguranță. Poliția însă nu uită niciodată. Lumina lunii și mirosul teilor nu făceau sfinți din informatori.

Atent, cu simțurile la pândă ca aripile unui liliac, m-am îndreptat înspre Hitler-Platz. Casa era pe colț, cu o latură înspre piață și cu cealaltă pe o stradă care încă își mai păstra vechiul nume.

Geamul era deschis. Mi-am adus aminte povestea cu Hero și Leander și basmul cu prințul și prințesa în care călugărița stinge lumina și prințul se îneacă; eu nu eram prinț. Germanii aveau fără discuție foarte multe basme frumoase și poate că tocmai din acest motiv și cele mai cumplite lagăre de concentrare din lume. Am traversat strada calm, nu era nici Hellespont și nici Marea Nordului.

Când am ajuns la intrare, am văzut pe cineva venind pe coridor. Era prea târziu ca să mă mai întorc. M-am îndreptat spre scări, cu aerul omului care știe unde se duce. Era o femeie mai în vârstă pe care nu o mai văzusem niciodată. Inima mi-a stat în loc – Schwarz a zâmbit. Ăsta-i alt clișeu pe care nu-l crezi până nu îl trăiești. Nu m-am uitat în jur. Am auzit ușa de la intrare închizându-se și am alergat repede pe scări în sus.

Ușa era întredeschisă. Am deschis-o și am zărit-o pe Helen. „Te-a văzut cineva?“, m-a întrebat Helen.

„Da, o femeie mai în vârstă.“

„Fără pălărie?“

„Da, fără.“

„Trebuie să fi fost menajera. Camera ei este la mansardă, i-am dat liber până luni după-amiază. Cred că de când i-am dat drumul s-a tot împopoțonat. Crede că lumea nu are altceva mai bun de făcut decât să-i găsească nod în papură la felul în care se îmbracă.“

„Nu-ți fă griji“, am spus eu. „Indiferent dacă a fost ea sau nu, oricum nu m-a recunoscut. Îmi dau seama când mă recunoaște cineva.“

Helen mi-a luat balonul și pălăria. Voia să le agațe în cuierul din hol.

„Nu le lăsa acolo“, am spus. „S-ar putea să le vadă cineva. Bagă-le în dulap.“

„N-o să vină nimeni“, a spus Helen conducându-mă în sufragerie.

Înainte de a o urma am închis ușa de la intrare.

În primii ani de exil m-am gândit adesea la casa mea; apoi am încercat s-o uit. Acum, că mă găseam acolo, nu simțeam nimic deosebit. Mă afecta la fel de mult ca o fotografie care îmi aparținuse odată și care îmi amintea de o anumită perioadă a vieții mele. Stăteam în ușă. Mai nimic nu se schimbase. Canapeaua și scaunele fuseseră tapițate din nou.

„Nu erau verzi înainte?“, am întrebat.

„Albastre“, a zis Helen.

Schwarz s-a întors spre mine.

— Și obiectele au o viață a lor și e groaznic dacă o compari cu a ta.

— Dar de ce să faci comparații? am întrebat.

— Tu nu faci?

— Ba da, dar altfel. Eu sunt perseverent. Când mi-e foame, mă compar cu un alt eu imaginar, care pe lângă faptul că e flămând, mai are și cancer. Asta mă face fericit pentru o clipă, căci eu sunt numai flămând, nu și suferind de cancer.

— Cancer, a spus Schwarz și s-a uitat la mine. Ce ți-a venit să te gândești tocmai la cancer?

— Nu puteam să zic sifilis. Sau tuberculoză. Cancerul mi s-a părut mai plauzibil.

— Plauzibil? Schwarz încă se mai uita fix la mine. Nu este nimic plauzibil la cancer. E de neimaginat.

— Bine, am spus eu conciliant. L-am luat doar ca exemplu.

— E pur și simplu de neconceput.

— Asta e valabil în legătură cu orice boală fatală, domnule Schwarz.

A dat din cap în tăcere.

— Tot îți mai e foame? m-a întrebat după un timp.

— Nu. De ce?

— Ai spus ceva în legătură cu foamea.

— Am luat cina de două ori de când sunt cu d-ta.

Era tăcut. După un timp a spus ceva mai calm:

— Scaunele erau galbene. Tapițeria le fusese schimbată. Asta era tot ce se întâmplase acolo în cinci ani, în timp ce eu sufeream ironiile sorții. Uneori se întâmplă lucruri incompatibile, asta am vrut să spun.

— Da, am spus. Un om moare, dar patul lui încă mai e acolo. Obiectele rămân așa cum au fost. Dacă le-am putea distruge și pe ele!

— N-are rost dacă nu înseamnă nimic pentru noi.

— Ai dreptate, am spus. Și apoi, viața unei ființe umane nici nu este atât de importantă.

— Nu? a spus Schwarz. Pe fața îndreptată spre mine se citea agonia prin care trecea. Nu e importantă? Nu, bineînțeles că nu. Dar spune-mi, dacă o viață nu e importantă, atunci ce e important?

— Nimic, am spus, știind chiar în timp ce vorbeam că e adevărat, și cu toate astea neadevărat. Noi înșine dăm importanță lucrurilor.

Schwarz a tras o dușcă din vinul negru.

— Și de ce nu? a întrebat cu voce tare. Poți să-mi spui de ce nu le-am considera importante?

— Nu, nu pot să-ți spun asta. Oricum a fost doar un fel de a zice. Eu personal iau viața destul de în serios.

M-am uitat la ceas. Era trecut puțin de ora două. Orchestra cânta muzică de dans, un tango. Notele scurte și în surdină ale cornului mi-au reamintit de sirenele unui vapor care pleacă. Numai câteva ore până la răsărit, m-am gândit; atunci voi putea să scap de aici. Am pipăit biletele din buzunar. Erau încă acolo. Aproape că mă așteptam să nu mai fie; muzica neobișnuită, vinul, încăperea cu draperiile groase și vocea lui Schwarz creau o atmosferă ireală.

— Eram încă în ușa de la sufragerie, a continuat Schwarz. Helen s-a uitat la mine și m-a întrebat: „Casa ta ți-a devenit atât de străină?".

Am dat din cap în semn că nu. Am făcut câțiva pași. Mă cuprinsese o stânjeneală curioasă. Obiectele din încăpere păreau că se întind după mine; dar eu nu le mai aparțineam. Poate că nici lui Helen nu-i mai aparțineam. „Totul e neschimbat", am spus repede, cu un zel disperat. „Totul e la fel, Helen."

„Nu“, a răspuns ea. „Nimic nu mai e la fel. De ce te-ai întors? Pentru asta? Ca totul să fie la fel ca înainte?“

„Nu“, am spus. „Știu că nu mai e posibil. Dar nu am locuit noi doi aici? Unde sunt anii aceia?“

„În orice caz nu aici. Și nici în hainele vechi pe care le-am aruncat. Sau asta ți-ai imaginat?“

„Nu. Nu pentru mine întreb. Dar tu ai fost aici o viață întreagă. Pentru tine întreb.“

Mi-a aruncat o privire ciudată. „De ce nu te-ai gândit la asta mai devreme?“, a întrebat.

„Mai devreme?“, am întrebat fără să înțeleg. „Ce vrei să spui? N-am putut să mă întorc mai devreme.“

„Nu asta am vrut să spun. Am vrut să spun înainte de a pleca.“

N-am înțeles. „Ce ar fi trebuit să întreb, Helen?“

Nu mi-a răspuns imediat. Apoi a zis repede: „De ce nu mi-ai spus să vin cu tine?“.

M-am uitat la ea. „Cu mine? Să-ți părăsești casa? Familia? Tot ce ai iubit?“

„Îmi urăsc familia.“

Eram complet stânjenit. „Tu nu știi cum e acolo“, am murmurat în cele din urmă.

„Nici tu nu știai, atunci.“

Era adevărat. „N-am vrut să te iau de aici“, am replicat timid.

„Urăsc locul ăsta“, a răspuns ea. „Urăsc totul aici. De ce te-ai întors?“

„Atunci nu urai totul.“

„De ce te-ai întors?“, a repetat. Stătea în celălalt capăt al camerei, despărțită de mine de scaunele galbene și de cinci ani de viață. M-a cuprins un val de ostilitate și amărăciune. Pe vremea când plecasem comportarea mea mi

se păruse naturală. Cum puteam s-o amestec pe Helen în pericolele unei vieți de incertitudini în exil? Acum mi-am dat seama că poate am jignit-o profund plecând și lăsând-o singură.

„De ce te-ai întors, Josef?", a întrebat.

Aș fi vrut să-i pot spune că de dragul ei. Dar în clipa aceea nu puteam. Nu era chiar atât de simplu. Am descoperit ceea ce nu reușisem să-mi dau seama înainte: ce mă adusese înapoi era o disperare mută și cumplită. Mi se terminaseră rezervele; instinctul meu de autoconservare nu fusese destul de puternic ca să mai îndure fiorii singurătății. Nu fusesem în stare să-mi construiesc o viață nouă. De fapt, în adâncul inimii nici nu o dorisem, pentru că în realitate niciodată nu renunțasem la viața mea de dinainte. Nu puteam s-o uit și nici s-o depășesc. Se formase o cangrenă și trebuia să aleg. Puteam să putrezesc mai departe sau să mă întorc și să încerc să mă vindec.

Niciodată nu-mi dădusem seama de adevăratul sens al întoarcerii mele, și nici chiar atunci nu mi-era clar pe deplin. Dar era o ușurare enormă să știu și cât știam atunci. M-au părăsit sentimentele de deprimare și stânjeneală. Acum știam de ce sunt acolo. După cinci ani de exil nu adusesem cu mine nimic în afara simțurilor ascuțite, a unei dorințe puternice de a trăi, a prudenței și experienței unui fugar. În toate celelalte domenii eram ruinat. Nopțile petrecute în no man's land-ul dintre granițe, plictiseala crudă a unei vieți petrecute luptând pentru puțină mâncare și pentru câteva ore de somn, existența subterană a unei cârtițe, toate astea au fost uitate în clipa în care stăteam din nou în pragul casei mele. Eram falit, dar cel puțin nu aveam datorii. Eram liber. Aceasta nu era o întoarcere. Individul acelor ani se sinucisese în clipa

în care trecuse granița. Era mort. Acum un altul trăia; era un dar care nu implica nici o responsabilitate.

Schwarz s-a întors înspre mine.

— Înțelegi ce vreau să spun? Mă cam repet și vorbesc în contradicții.

— Cred că te înțeleg, am răspuns. Posibilitatea de a te sinucide este o binecuvântare, cu toate că rareori o apreciem. Îți creează iluzia liberului arbitru. Și probabil că ne sinucidem mult mai des decât ne așteptăm. Numai că nu știm.

— Asta e! s-a grăbit Schwarz să adauge. Ce bine ar fi s-o știm! Atunci am fi în stare să ne ridicăm din morți. Atunci am avea mai multe vieți în loc să ne chinuim din criză în criză până când sucombăm la una mai puternică.

— Bineînțeles că nu puteam să-i explic asta lui Helen, a continuat el. Și nici nu trebuia. Dintr-odată am simțit că nu era nici o nevoie de explicații. Din contră, simțeam că explicațiile ar fi produs și mai multă confuzie. Probabil că ar fi vrut să-i spun că mă întorsesem de dragul ei; dar știam că, la nivelul nou de înțelegere la care ajunsesem, asta ar fi însemnat ruina mea. Trecutul s-ar fi revărsat asupra noastră cu toate reproșurile, cu toată vina, cu toate ocaziile ratate și cu dragostea rănită și niciodată nu ne-am fi putut desprinde din mrejele lui. Dacă această idee de moarte spirituală, care acum îmi părea aproape veselă, a avut un înțeles, atunci acesta ar fi trebuit să fie complet; ar fi trebuit să șteargă nu numai anii de exil, ci și anii de dinainte; pentru că altfel s-ar fi instalat o a doua cangrenă, chiar mai veche decât prima. Helen stătea acolo, un dușman gata să sară asupra mea cu dragoste și cu cunoștința exactă a punctelor mele vulnerabile; n-aș fi avut nici o șansă. Sinuciderea, care îți oferă speranța unei eliberări,

s-ar fi transformat într-o chinuitoare agonie morală, nu moarte urmată de înviere, ci o anihilare totală. Este o greșeală să-i explici unei femei prea multe. Lucrul pe care trebuie să-l faci e să acționezi.

M-am apropiat de Helen. Când i-am atins umărul am simțit că tremură. „De ce ai venit?", m-a întrebat din nou.

„Am uitat", am răspuns. „Mi-e foame, Helen. N-am mâncat nimic toată ziua."

Lângă ea, pe o măsuță italiană pictată, era într-o ramă de argint fotografia unui bărbat pe care nu-l cunoșteam. „Avem nevoie de ăsta?", am întrebat.

„Nu", a spus ea surprinsă. A luat fotografia și a băgat-o în sertarul de la masă.

Schwarz s-a uitat la mine și mi-a zâmbit.

— Nu a aruncat-o, a spus el. Nu a rupt-o în bucăți. A băgat-o în sertar. Ar fi putut s-o scoată și s-o pună la locul ei oricând ar fi dorit. Nu știu de ce, dar calculul discret al gestului ei m-a încântat. Cu cinci ani înainte nu aș fi înțeles. Aș fi făcut o scenă de gelozie. Acum punea capăt unei situații care amenința să devină sufocantă. Putem înghiți vorbele mari în politică, dar nu în dragoste. Din păcate. Ar fi fost mai bine să fie invers. Gestul rațional al lui Helen nu era lipsit de dragoste; aceasta era o dragoste împletită cu perspicacitate feminină. O dezamăgisem o dată, de ce să se grăbească să aibă încredere în mine acum? Dar nici eu nu trăisem în zadar în Franța. Nu i-am pus nici un fel de întrebări. Și ce aș fi putut s-o întreb? Și cu ce drept? Am râs. A fost surprinsă. Apoi fața i s-a luminat și a început și ea să râdă.

„Spune-mi", am întrebat-o, „ai divorțat de mine?"

A dat din cap. „Nu, am refuzat. Dar nu de dragul tău, ci ca să-i enervez pe-ai mei."

Capitolul 5

N-am dormit prea mult în noaptea aceea, a continuat Schwarz. Cu toate că eram foarte obosit, mă tot trezeam. Noaptea pătrunsese în cămăruța în care stăteam. Mi se părea că aud diferite sunete. Nici nu adormeam bine că și visam că sunt urmărit și că alerg. Mă trezeam de spaimă. Helen s-a trezit o singură dată. „Nu poți să dormi?“, m-a întrebat prin întuneric.

„Nu. Nici nu mă așteptam.“

A aprins lumina. Umbrele din dreptul geamului au dispărut. „N-are rost să mă aștept la prea mult“, am spus. „Nu am nici un control asupra viselor mele. A mai rămas ceva vin?“

„O groază. În privința vinului pot să contez pe familia mea. De când ai început să bei vin?“

„De când sunt în Franța.“

„Mă bucur“, a spus ea. „Știi ceva despre vinuri?“

„Nu prea multe. Ce cunosc cel mai bine e poșirca aia roșie.“

Helen s-a dus la bucătărie și s-a întors cu două sticle și un tirbușon. „Gloriosul nostru Führer a schimbat reglementările privind producerea vinului“, a spus ea. „Mai înainte era o lege care interzicea adăugarea de zahăr la

vinurile naturale. Acum producătorilor li se permite chiar să întrerupă fermentația."

Și-a dat seama după expresia de pe fața mea că nu prea înțelegeam. „Fac asta în anii grei, ca să transforme vinul amar în vin dulce", a explicat ea râzând. „Este o escrocherie la care a recurs rasa cea mai nobilă a pământului ca să sprijine exportul și ca să încaseze cât mai multă valută."

Mi-a întins sticlele și tirbușonul. Am deschis o sticlă de Moselle. Helen a adus două pahare subțiri. „Cum de ești așa de bronzată?", am întrebat.

„Am fost în martie la munte. Am schiat."

„Schiezi goală?"

„Nu, dar n-ai nevoie de haine ca să faci plajă."

„De când știi să schiezi?"

„M-a învățat cineva", mi-a răspuns cu un aer provocator.

„Foarte bine", am spus. „Bănuiesc că îți face foarte bine."

Am umplut un pahar și i l-am întins. Vinul era tare și mai aromat ca vinul roșu de Burgundia. Nu mai băusem așa un vin de când plecasem din Germania.

„Nu vrei să știi cine m-a învățat?", a întrebat Helen.

„Nu."

M-a privit surprinsă. Altă dată aș fi chestionat-o toată noaptea. Acum nici că-mi păsa. Ușoara irealitate din seara precedentă revenise. „Te-ai schimbat", a zis.

„Ai spus contrariul cel puțin de două ori", am replicat eu. Oricum, tot nu contează."

Și-a ridicat paharul, dar n-a băut. „Poate că aș fi preferat să nu te fi schimbat."

Am băut. „Pentru că ți-ar fi fost mai simplu să mă zdrobești."

„Te-am zdrobit eu înainte?"

„Nu știu. Cred că nu. A trecut mult timp de atunci, însă când îmi aduc aminte cum eram atunci, nu văd de ce n-ai fi încercat." „Unul totdeauna se străduiește; nu știai?"

„Nu", am răspuns. „Dar cel puțin m-ai prevenit. Vinul e bun. Bănuiesc că n-a fost întreruptă fermentația."

„Ca a ta?"

„Helen", am spus, „ești foarte incitantă și amuzantă până în măduva oaselor. Asta este o combinație mai puțin obișnuită, dar încântătoare."

„Nu fi așa de sigur", a spus ea iritată. S-a așezat pe pat ținând încă paharul în mână.

„Nu sunt sigur de nimic", am spus zâmbind. „Dar și nesiguranța are avantajele ei. Dacă nu te omoară, poate să te ducă la o certitudine de nezdruncinat. Am folosit cuvinte mari, dar ele reflectă foarte bine existența unei pietre care se rostogolește."

„Piatră care se rostogolește?"

„Ca și mine. Un om care nu se poate opri niciunde, care nu se poate așeza nicăieri. Existența unui refugiat. Sau a unui călugăr budist. Sau a unui om modern. Pe lume sunt mai mulți refugiați decât îți imaginezi. O mare parte din ei nu și-au părăsit casa."

„Nici nu sună așa rău", a spus Helen. „Tot mai bine decât stagnarea burgheză."

Am aprobat-o. „Dar această existență poate fi descrisă și cu alte cuvinte; atunci nu mai e așa de atractivă. Din fericire ne lipsește imaginația. Altfel nu s-ar mai oferi așa de mulți, în mod voluntar, să meargă la război."

„Orice este mai bun ca stagnarea“, a spus Helen golindu-și paharul.

O priveam în timp ce bea. Ce tânără e, mă gândeam, cât de tânără și lipsită de experiență, cât de provocatoare și de atrăgătoare, cât de periculoasă și de inconștientă. Nu știa nimic. Nu știa nici măcar că stagnarea burgheză era o condiție morală, și nu una geografică.

„Vrei să te întorci la ea?“, m-a întrebat.

„Nu cred că mai pot. Țara mea m-a făcut un cosmopolit împotriva voinței mele. Nu mă mai pot schimba acum. Niciodată nu mai e posibil să te întorci.“

„Nici măcar la o persoană?“

„Nici măcar la o persoană“, am spus. „Chiar și pământul se învârtește. Este ca un refugiat în fața soarelui. Niciodată nu poți să te întorci. N-are rost să încerci; vei da greș.“

„Mulțumește-i lui Dumnezeu pentru asta.“ Helen și-a îndreptat paharul spre mine. „N-ai vrut niciodată să te întorci?“

„Ba da, întotdeauna“, am spus. „Niciodată nu-mi urmez teoriile. Tocmai asta le face să fie așa de valoroase.“

Helen a început să râdă. „Vorbești numai prostii.“

„Bineînțeles. Sunt doar baliverne ca să ascund altceva.“

„Ce?“

„Ceva ce nu poate fi pus în cuvinte.“

„Ceva ce se întâmplă numai noaptea?“

Nu am răspuns. M-am așezat liniștit pe pat. Vântul timpului îmi șuierase pe la urechi. Acum se oprise. Mă simțeam de parcă mă mutasem dintr-un avion într-un balon. Încă mai pluteam în aer; dar nu se mai auzeau motoarele.

„Cum te numești acum?“, m-a întrebat Helen.

„Josef Schwarz."

A reflectat o clipă. „Atunci eu sunt doamna Schwarz?"

A trebuit să zâmbesc. „Nu, Helen. E doar un nume. Și bărbatul de la care îl am îl moștenise. Eu sunt a treia generație. Un Josef Schwarz, mort de mult timp, trăiește mai departe prin mine ca Ahasverus, Jidovul Rătăcitor. Un om complet străin, dar strămoșul meu spiritual."

„Nu l-ai cunoscut?"

„Nu."

„Te simți altfel de când ai un nume nou?"

„Da", am spus, „pentru că e legat de o bucată de hârtie. Un pașaport."

„Chiar dacă e fals?"

Am râs. Asta era o întrebare de pe altă lume. Autenticitatea unui pașaport depinde de polițistul care-l verifică. „Ai putea să scrii o parabolă filosofică pe tema asta", am spus. „Ar începe cu întrebarea *ce este un nume*. Accident sau identificare."

„Un nume este un nume", a spus Helen cu încăpățânare. „Eu mi l-am apărat pe al meu. Era al tău. Acum te întorci și ai cules de pe undeva alt nume."

„A fost un dar", am spus. „Pentru mine a fost cei mai grozav dar de pe lume. Sunt mândru să-l folosesc. Pentru mine a însemnat bunătate. Omenie. Dacă voi fi vreodată disperat, acest pașaport îmi va aduce aminte că bunătatea nu a dispărut de pe pământ. Numele tău ce-ți spune? Că a existat o familie de soldați și vânători prusaci cu mentalitatea unor vulpi, lupi sau păuni."

„Nu m-am referit la numele *meu* de familie", a spus Helen, balansându-și papucul pe vârful degetelor de la picioare. „Încă îl mai port pe al tău. Pe cel vechi, domnule Schwarz."

Am destupat a doua sticlă de vin. „Am auzit că în Indonezia este obiceiul să-ți schimbi numele din când în când. Dacă te-ai săturat de personalitatea ta, o schimbi, iei un nume nou și începi o viață nouă. O idee foarte bună!“

„Ai început o viață nouă?“

„Astăzi“, am spus.

A lăsat să-i cadă papucul pe podea. „Nu iau oamenii ceva cu ei în noua lor existență?“

„Un ecou“, am spus.

„Nici o amintire?“

„Ăsta este un ecou. O amintire care a încetat să te mai rănească și să te facă să-ți fie rușine.“

„Așa, ca și cum te-ai uita la un film?“, a întrebat Helen.

Arăta de parcă era gata-gata să-mi arunce paharul în față în orice clipă. I l-am luat din mâna și i l-am umplut cu vin din a doua sticlă. „Ce fel de vin e ăsta?“, am întrebat.

„Schloss Reinhartshausener. Un vin de Rin grozav. Fermentat cât trebuie. Păstrat cât trebuie. Nefalsificat. Nu încearcă să se dea drept altceva.“

„Nu e un refugiat?“

„Nu e un cameleon care-și schimbă culorile. Nu e cineva care-și ocolește responsabilitățile.“

„O, bunule Dumnezeu! Aud cuvinte de respectabilitate burgheză? Parcă încercai să scapi de stagnare.“

„Mă faci să spun ce nu voiam“, a spus supărată. „Despre ce vorbim? Și pentru ce? Prima noapte! De ce nu ne sărutăm sau de ce nu ne urâm?“

„Exact asta și facem.“

„Vorbe. Unde găsești atâtea vorbe? E normal să stăm aici și să vorbim?“

„Nu știu ce e normal."

„De unde iei toate cuvintele astea? Ai vorbit atât de mult? Ai avut atâta companie?"

„Nu", am răspuns. „Foarte puțină. Tocmai de aceea vorbesc acum ca o moară stricată. Sunt de altfel la fel de surprins ca și tine."

„Ăsta-i adevărul?"

„Da, Helen", am spus. „Este adevărul. Nu înțelegi ce înseamnă?"

„Nu poți să te exprimi mai simplu?"

Mi-am scuturat capul.

„De ce nu?"

„Pentru că mi-e frică de afirmații directe. Și de cuvintele care urmează după aceea. Poți să nu mă crezi, dar asta e realitatea. Și apoi, mai este și groaza mea de teama anonimă care se furișează pe undeva pe stradă, la care nu vreau să mă gândesc, despre care nu vreau să vorbesc din cauza unei superstiții idioate care-mi spune că un pericol nu există atâta timp cât nu-l observi. De aceea vorbim astfel. Când vorbim astfel, timpul pare suspendat ca într-un film care s-a rupt. Totul stă nemișcat. Nimic nu se poate întâmpla."

„Pentru mine e prea greu de înțeles."

„Și pentru mine. Dar nu ajunge că sunt aici cu tine, că încă mai ești în viață și că încă n-am fost prins?"

„Pentru asta ai venit?"

N-am răspuns. Stătea acolo ca o amazoană în miniatură, goală, ținând în mână un pahar cu vin, cerând, necedând nici un pic, vicleană și curajoasă și mi-am dat seama că înainte de a pleca nu știusem nimic despre ea. Nu puteam să-mi dau seama cum de îndurase viața alături de mine. Era ca și cum aș fi avut un animal la care țineam

foarte mult, un mielușel drăgălaș, de exemplu, pe care-l tratam ca pe un miel și care mai târziu s-a transformat într-o puma care nu prezenta nici un interes pentru fundițe sau periuțe, ci era capabilă să muște mâna care se întindea s-o mângâie.

Eram pe teren minat. Cum îți poți imagina, nu dădusem o dovadă prea bună despre capacitățile mele cu o seară înainte. Eșecul a fost tipic, abject. Mă așteptasem la așa ceva și poate că tocmai de aceea s-a și întâmplat. Adevărul e că eram impotent, dar din fericire, pentru că mă așteptasem să devin, nu am făcut eforturi disperate ca alții în aceeași situație. E grozav să privești de sus un asemenea lucru și să susții că numai grăjdarii sunt imuni la așa ceva. Femeile pot chiar să pretindă că înțeleg și să se poarte cu o blândețe maternă jenantă, dar oricum ai privi, este o chestiune mizerabilă, și cu cât o tratezi mai în serios, cu atât devine mai ridicolă.

Cum nu i-am dat nici una din explicațiile obișnuite, Helen era foarte supărată și pentru că era supărată mă ataca. Nu putea să înțeleagă de ce nu făcusem dragoste cu ea și se simțea foarte jignită. Ar fi trebuit să-i spun purul adevăr, dar trebuia să fiu mai calm decât eram. Sunt două feluri de adevăr în asemenea situații: unul, în care te expui pe tine, și un al doilea, adevărul strategic, în care nu riști nimic. Învățasem în timpul celor cinci ani că dacă ridici capul riști să fii împușcat.

„Oamenii în situația mea devin superstițioși", i-am spus lui Helen. „Își imaginează că dacă spun sau fac ceva direct, atunci se va întâmpla exact opusul. Asta-i face așa de prudenți. Și cu cuvintele lor de asemenea."

„Cât de lipsit de sens."

Am râs. „Am renunțat să mai desprind sensul din lucruri cu mult timp în urmă. Dacă n-aș fi făcut-o, aș fi ajuns astăzi acru ca o lămâie."

„Sper că nu ești totuși prea superstițios."

„Îți spun imediat cât de superstițios sunt", am spus foarte calm. „Cred sincer că dacă ți-aș spune că te iubesc peste măsură, aș auzi Gestapoul bătând la ușă un minut mai târziu."

Pentru o clipă a stat la fel de nemișcată ca un animal care a auzit un sunet neobișnuit. Apoi și-a întors încet fața spre mine. Se schimbase complet. „Acesta-i adevăratul motiv?", m-a întrebat blând.

„Acesta-i doar unul dintre ele", am răspuns. „Cum crezi că pot să-mi păstrez șirul gândurilor când m-am trezit aruncat din iad într-un paradis periculos?"

„Adesea am încercat să-mi imaginez cum ar fi dacă te-ai întoarce", a spus ea după un timp. „Realitatea este însă alta."

Am fost atent să nu întreb în ce fel. Oamenii obișnuiesc să pună prea multe întrebări în dragoste și la un moment dat, când într-adevăr vor să știe răspunsurile, dragostea e pe terminate. „Întotdeauna e altfel", am spus. „Slavă Domnului."

A zâmbit. „Niciodată nu e altfel, Josef. Este doar o aparență. Mai este vin?"

A ocolit patul ca o dansatoare, și-a pus paharul pe jos lângă ea și s-a întins. Era bronzată de un soare pe care eu nu-l cunoscusem. Era nepăsătoare la goliciunea ei, ca o femeie care știe că este dorită și căreia i s-a și dat adesea a înțelege.

„Când trebuie să plec?", am întrebat.

„Menajera n-o să vină mâine."

„Poimâine?“

Helen a dat din cap. „E foarte simplu. Azi e sâmbătă, i-am spus să-și ia liber în week-end. Nu se va întoarce până luni la prânz. Are un iubit. Un polițist căsătorit și cu doi copii.“

M-a privit printre gene. „A fost încântată.“

De afară s-a auzit cântat și oameni mărșăluind. „Ce-i asta?“, am întrebat.

„Soldații din Hitlerjugend. Aici în Germania tot timpul mărșăluiește cineva.“

M-am ridicat și m-am uitat printre perdele. Era un detașament de soldați. „E ciudat“, am spus, „că nu semeni deloc cu familia ta.“

„Cred că bunica mea franțuzoaică e de vină“, a spus Helen. „Ei o țin secret de parcă ar fi fost evreică.“

A căscat și s-a întins. Dintr-odată a fost complet relaxată, de parcă am fi trăit împreună de săptămâni de zile și de parcă nu ne-ar fi pândit nici un pericol din afară. Până acum evitaserăm amândoi destul de bine discuția despre pericol. Helen nu mă întrebase nimic despre viața mea în exil. Nu mi-am dat seama că ea deja luase o hotărâre.

„Nu vrei să mai dormi?“, m-a întrebat.

Era ora unu. M-am așezat. „Nu putem lăsa o lumină aprinsă?“, am întrebat. „Dorm mai bine așa. Nu m-am obișnuit încă cu întunericul din Germania.“

M-a privit repede. „Lasă-le pe toate aprinse dacă vrei, dragule.“

Stăteam foarte aproape unul de celălalt. Abia puteam să-mi amintesc că odată dormiserăm în acest pat noapte de noapte. Era ca o umbră palidă, o amintire fără culoare. Helen era cu mine, dar într-un mod diferit, cu o intimitate

nouă și ciudată. Recunoșteam la ea numai lucrurile neutre, respirația, mirosul părului, dar mai ales mirosul pielii, pierdut demult, dar pe care-l regăseam neschimbat. Câtă alinare e în pielea celui pe care-l iubești! Am stat treaz în noaptea aceea, ținând-o pe Helen în brațe. Vedeam lumina și camera pe care o știam și n-o știam și în cele din urmă am încetat să mai îmi pun întrebări. Helen s-a trezit o dată. „Ai avut multe femei în Franța?“, a murmurat fără să deschidă ochii.

„Nu mai multe decât era necesar“, am răspuns. „Și nici una ca tine.“

A oftat și a încercat să se întoarcă pe partea cealaltă, dar înainte de a reuși, a fost învinsă de somn și a căzut la loc. Încetul cu încetul m-a luat somnul și pe mine. N-am avut nici un vis. Spre dimineață m-am trezit; orice barieră dintre noi dispăruse. M-am întins spre ea și ea a venit de bunăvoie. Am adormit din nou ca într-un nor plin de lumină. Nu mai exista întuneric.

Capitolul 6

Dimineața am sunat la hotelul din Münster unde îmi lăsasem valiza și am explicat că fusesem reținut în Osnabrück, dar că mă întorceam la noapte; să-mi păstreze camera. Era o măsură de precauție; nu voiam să fiu denunțat din cauza bănuielii că aș fi încercat să plec fără să-mi achit nota de plată și să găsesc la întoarcere poliția așteptându-mă. O voce indiferentă mi-a spus că bineînțeles, îmi vor păstra camera. Am întrebat dacă primisem ceva corespondență. Nu, nu era nimic.

Am pus jos receptorul. Helen stătea în spatele meu. „Corespondență?", a întrebat. „De la cine aștepți vești?"

„De la nimeni. Am spus asta numai ca să nu trezesc bănuieli. Într-un fel oamenii care așteaptă corespondență nu sunt luați drept escroci."

„Și tu ești?"

„Împotriva voinței mele. Dar e destul de distractiv."

A râs. „Te întorci la Münster la noapte?"

„Nu pot să stau aici mai mult. Mâine ți se întoarce menajera. Ar fi prea riscant să-mi iau o cameră la hotel în Osnabrück. În Münster nu are cine să mă recunoască pe stradă, ca aici, și e numai la o oră depărtare de Osnabrück."

„Cât ai de gând să stai în Münster?"

„Nu știu până nu ajung acolo. În timp ți se dezvoltă și un al șaselea simț pentru pericol."

„Presimți vreun pericol aici?"

„Da", am spus. „De azi dimineață. Ieri în schimb nu am simțit nimic."

Și-a încruntat sprâncenele. „Bineînțeles că nu trebuie să ieși din casă", a spus.

„Oricum nu înainte de a se lăsa întunericul. Și atunci numai ca să ajung la gară."

Helen n-a comentat. „Totul o să fie bine", am spus. „Nu te mai gândi la asta. Am învățat să trăiesc de pe-o oră pe alta, dar fără să uit complet ziua următoare."

„Chiar așa?", a întrebat Helen. „E convenabil", în glas i se citea o undă de supărare, exact ca în seara de dinainte.

„Nu e numai convenabil", am spus. „Este necesar. Dar chiar și așa, mai uit din când în când câte ceva. Trebuia să-mi fi adus din Münster un brici ca să mă rad. Până la noapte o să arăt ca un vagabond. După manualul refugiatului, acest lucru trebuie evitat."

„E un brici în baie", a spus Helen. „Cel pe care l-ai lăsat acum cinci ani. O să găsești și cămăși și lenjerie de corp; vechile tale costume sunt atârnate în dulap."

Îmi spunea asta de parcă aș fi părăsit-o cu cinci ani în urmă pentru o altă femeie și mă întorceam acum singur ca să-mi iau obiectele care îmi aparțineau și să plec din nou. Nu am făcut nici o încercare de a îndrepta lucrurile; n-ar fi avut nici un rost. S-ar fi uitat la mine cu uimire și ar fi zis că nici nu-i trecuse așa ceva prin cap, dar dacă eu așa credeam... Ciudat cât de mult complicăm lucrurile tocmai ca să nu arătăm ceea ce simțim.

Am intrat în baie. Vederea vechilor mele costume n-a avut alt efect asupra mea decât să-mi dau seama cât de

mult slăbisem. Am fost fericit să găsesc lenjerie curată și m-am hotărât să iau din ele cu mine la plecare. Nu am fost atins de nici un sentiment. Mă hotărâsem cu mult timp în urmă să consider exilul nu ca pe un ghinion, ci ca un fel de război rece, necesar pentru dezvoltarea mea. Această hotărâre se dovedea folositoare din când în când.

Ziua s-a transformat într-un amurg emoțional. Plecarea mea apropiată ne întrista pe amândoi, eu însă eram mai obișnuit cu așa ceva decât Helen. Experiența mă pregătise pentru acest moment, în timp ce pentru Helen gândul că eram gata să plec din nou era ca o insultă. Înainte de a fi avut timp să-și revină din șocul produs de venirea mea și înainte ca rana produsă mândriei ei să aibă timp să se vindece, iată că plecam din nou. Noaptea trecută lăsase urmări asupra amândurora. Valul sentimentelor se retrăgea, ducând cu el fragmente scufundate ale unui vas, fleacuri care luau proporții enorme. Eram atât de atenți să nu atingem locuri dureroase; pierduserăm obișnuința de a fi împreună. Eu aș fi dorit să rămân singur o oră ca să-mi adun gândurile; dar când mi-am dat seama că o oră însemna a douăsprezecea parte din timpul care îmi mai rămânea de petrecut cu Helen, am renunțat. Înainte, în anii de pace, mă amuzasem din când în când gândindu-mă ce aș fi făcut dacă aș fi știut că nu mai aveam de trăit decât o lună. Niciodată nu am ajuns la o concluzie certă. Printr-o ciudată contradicție, la tot ce mă gândeam, în mod normal, n-aș fi făcut nici în ruptul capului. Și acum păteam la fel. În loc să mă bucur de ziua aceea, în loc s-o simt pe Helen cu toate fibrele corpului meu, așa cum aș fi vrut, mă mutam dintr-un loc în altul cu atâta grijă de parcă aș fi fost din sticlă. Și ea părea să aibă aceleași probleme. Amândoi sufeream, stăteam ca pe

ghimpi și abia când a început să se întunece teama noastră de a ne despărți unul de celălalt a devenit atât de intensă, încât ne-am redescoperit sentimentele care ne legau.

La ora șapte a sunat soneria. M-am speriat. Pentru mine soneriile înseamnă poliție. „Cine ar putea să fie?“, am întrebat.

„Să facem liniște și să așteptăm“, a spus Helen. „Trebuie să fie vreun prieten. Dacă nu răspund va pleca.“

Din nou s-a auzit soneria. Au urmat niște bătăi autoritare în ușă. „Du-te în dormitor“, a șoptit Helen.

„Cine e?“

„Nu știu. Du-te în dormitor. O să scap de el. Dacă mai continuă să bată, o să-mi deranjeze toți vecinii.“

M-a împins înspre dormitor. Am privit repede în jur să mă asigur că nu era nici un lucru de-al meu la vedere. Am auzit-o pe Helen întrebând: „Cine e?“, și o voce bărbătească răspunzând. Apoi Helen a zis: „A, tu erai? Ce s-a întâmplat?“. Am închis ușa. Apartamentul mai avea și o a doua ieșire prin bucătărie, dar nu puteam ajunge acolo. Singurul lucru pe care-l puteam face era să mă ascund în dulapul din perete în care Helen își ținea îmbrăcămintea. Nu era un dulap adevărat, ci mai degrabă o nișă în perete, închisă cu o ușă. Aveam aer din belșug.

Am auzit-o pe Helen ducându-se în sufragerie cu bărbatul acela. I-am recunoscut vocea. Era fratele ei Georg, cel care mă trimisese în lagărul de concentrare.

M-am uitat la măsuța de toaletă. Singura armă disponibilă era un cuțit cu mâner de jad pentru tăiat hârtia; nu vedeam nimic altceva. Fără a înceta să mă gândesc, mi-am băgat cuțitul în buzunar și m-am întors în dulap. Dacă m-ar fi descoperit trebuia să mă apăr; altă cale nu exista. Aș fi fost nevoit să încerc să-l omor și apoi să plec.

„Telefonul?“, am auzit-o pe Helen spunând. „N-am auzit nimic. Dormeam. S-a întâmplat ceva?“

Sunt anumite momente când ești în pericol, când simți că tot interiorul îți e fierbinte și uscat și că cea mai mică scânteie ar fi de ajuns ca să iei foc. Gândești la fel de repede de parcă ai fi clarvăzător. Chiar înainte de a auzi răspunsul lui Georg mi-am dat seama că nu știa nimic de prezența mea acolo.

„Am încercat să te sun de mai multe ori“, a spus el. „N-a răspuns nimeni. Nici măcar menajera. Ne-am gândit că ți s-a întâmplat ceva. De ce n-ai deschis?“

„Dormeam“, a spus Helen calm. „De aceea am oprit telefonul. Mă durea capul și încă nu mi-a trecut. M-ai trezit.“

„Dureri de cap?“

„Da, și mai rele ca oricând. Am luat două pastile. Trebuia să le las să-și facă efectul.“

„Ce-ai luat? Somnifere?“

„Nu, ceva împotriva durerilor de cap. Trebuie să te dau afară acum; am nevoie de somn ca să-mi revin.“

„E ridicol să iei pastile“, a spus Georg. „Mai bine îmbracă-te și hai să facem o plimbare. E așa frumos afară. Aerul curat o să-ți facă mult mai bine decât pastilele.“

„Dar deja le-am luat. Trebuie să dorm acum. Nu mă simt în stare să zburd pe afară.“

Au continuat să vorbească. Georg voia să vină mai târziu s-o ia la plimbare, dar l-a refuzat. A întrebat-o dacă are destulă mâncare în casă. Da, avea tot ce-i trebuia. Unde era menajera? Avea după-amiază liberă; se va întoarce să pregătească cina.

„Atunci nu e nici un motiv de îngrijorare?“, a întrebat Georg.

„Bineînțeles că nu."

„M-am gândit... lumea uneori se îngrijorează... chiar și când nu e cazul. La urma urmei..."

„La urma urmei, ce?", a întrebat Helen dur.

„A fost odată o vreme..."

„Și ce dacă!"

„Bine", a spus Georg. „De ce să mai discutăm despre asta? Dacă totul e în regulă, cu atât mai bine. Dar, în definitiv, eu sunt fratele tău. E natural să-mi fac griji..."

„Da."

„Da, ce?"

„Ești fratele meu."

„Aș vrea să-ți dai seama și tu"

„Îmi dau seama foarte bine", a spus Helen nerăbdătoare.

„Ce te-a apucat astăzi?"

„Nimic."

„Sper că nu începe iar chestia aia veche."

„N-a început nimic. Am dureri de cap și cu asta basta. Și nu-mi place să fiu controlată."

„Nimeni nu te controlează. Sunt doar îngrijorat pentru tine."

„N-ai de ce să-ți faci griji. Totul e în ordine."

„Ai fost la doctor?"

„Da", a spus Helen după o clipă de tăcere.

„Și ce-a zis?"

„Nimic."

„Dar trebuie să fi zis ceva."

„Mi-a recomandat să mă odihnesc", a spus Helen iritată. „Mi-a spus că ar trebui să dorm când mi-e somn și când mă doare capul, să nu mă cert și să nu trebuiască să întreb dacă un pui de somn este compatibil cu datoriile mele ca cetățean al gloriosului Reich de o mie de ani."

„Ți-a zis el asta?“

„Nu, nu mi-a zis“, a răspuns Helen cu voce coborâtă. „Eu am inventat-o. Mi-a zis doar să nu mă consum prea mult aiurea. N-a făcut nici o crimă, așa că nu e nevoie să-l trimiți într-un lagăr de concentrare. Este un susținător sincer al guvernului. Ești satisfăcut?“

Georg a murmurat ceva. Am bănuit că se pregătea să plece și cum știam că acesta este un moment foarte riscant pentru că se puteau întâmpla lucruri neașteptate, aproape am închis ușa, lăsând doar o crăpătură mică. O clipă mai târziu l-am văzut intrând în dormitor, i-am văzut umbra prin deschizătură și i-am auzit pașii îndreptându-se înspre baie. Mi se părea că venise și Helen, dar nu o vedeam. Am închis ușa de tot, rămânând în întuneric și înconjurat de hainele lui Helen; aveam mâna încleștată pe cuțitul de tăiat hârtie.

Știam că Georg nu mă descoperise și știam că probabil se va întoarce de la baie spre sufragerie și apoi va pleca; cu toate astea mi s-a pus un nod în gât și îmi curgea transpirația șiroaie de sub braț. Teama de necunoscut nu este același lucru ca teama de cunoscut. Ceva necunoscut poate fi periculos, dar rămâne nedefinit; poți să-ți controlezi teama prin disciplină sau chiar cu ajutorul anumitor trucuri. Dar când știi ce te așteaptă, nu prea ai ce face cu disciplina sau cu tumbele psihologice. Cunoscusem primul soi de teamă înainte de a mă trimite în lagărul de concentrare; acum îl cunoșteam pe cel de-al doilea, pentru că știam ce m-ar fi așteptat în lagăr dacă aș fi fost trimis din nou acolo.

Ciudat, dar nu mă gândisem la această chestiune absolut deloc de când trecusem granița; nu vrusesem. Gândul m-ar fi oprit, iar eu nu voiam să fiu oprit. În plus, memoria

falsifică lucrurile pentru a ne ajuta să supraviețuim. Denaturează părțile de nesuportat ale trecutului nostru. Înțelegi ce vreau să spun?

— Da, știu, am replicat. Dar nu sunt complet uitate, ci doar adormite. Cea mai mică zdruncinătură poate să le trezească din nou.

Schwarz m-a aprobat.

— Stăteam în colțul întunecat și parfumat al dulapului. Hainele se lipeau de mine ca niște aripi gigantice de lilieci. Stăteam nemișcat, abia respirând de teamă ca nu cumva mătasea să foșnească sau să strănut ori să tușesc. Frica se ridica de pe fundul dulapului ca un gaz negru. Credeam că mă va asfixia. Experiența mea din lagăr ar fi putut fi chiar mai rea. Primisem tratamentul obișnuit, dar după aceea am fost eliberat și în cele din urmă amintirile au început să se șteargă. Dar acum am avut totul din nou în fața mea; ce văzusem eu însumi, ce se întâmplase cu alții, lucrurile pe care le auzisem sau le ghicisem din anumite indici – era peste puterile mele să înțeleg cum am putut să fiu atât de nebun încât să părăsesc țările binecuvântate în care singura pedeapsă pentru că trăiam era închisoarea sau expulzarea. Aceste țări, mi se părea acum, erau adevărate raiuri ale umanității.

L-am auzit pe Georg în baie. Peretele era subțire și Georg era un membru prea perfect al celei mai nobile rase ca să facă lucrurile în tăcere. A ridicat colacul de la toaletă cu un zgomot infernal, apoi a urinat foarte sigur pe el. Asta ar fi trebuit să mă liniștească; demonstra că nu-i trecea nimic prin cap, că nu avea nici o bănuială. Asta mi s-a părut cea mai mare umilință de pe pământ: să trebuiască să ascult în timp ce urina, chiar dacă îmi

aducea aminte de poveștile cu hoți, în care aceștia înainte de a pleca mânjesc locul ca să-și arate satisfacția sau din rușine, pentru că nevoia le-a fost produsă inițial de teamă.

L-am auzit trăgând apa, apoi defilând victorios din baie prin dormitor. În cele din urmă am auzit închizându-se ușa de la intrare, apoi ușa dulapului a fost deschisă de Helen. Trecerea de la sentimentul de frică la cel de ridicol și jenă a fost atât de rapidă, încât s-au contopit într-unul singur. Asemenea combinații nu erau ceva nou pentru mine; totuși este o diferență dacă mâna care te strânge de gât înseamnă expulzare sau moarte.

„Trebuie să pleci chiar acum", a spus Helen.

M-am uitat la ea. Nu știu de ce, dar mă așteptam să citesc pe fața ei ceva asemănător cu satisfacția; poate că era din cauză că imediat după ce trecuse pericolul m-am simțit umilit ca bărbat, ceea ce nu mi s-ar fi putut întâmpla cu nimeni altcineva în afară de Helen.

Fața ei nu arăta nimic altceva în afară de o spaimă cumplită. „Trebuie să pleci", a repetat. „A fost o nebunie din partea ta să vii aici."

Cu toate că și eu gândisem la fel ca ea cu o clipă înainte, am dat din cap în semn că nu. „Nu acum", am spus. „Peste o oră. Poate că se plimbă pe aici prin apropiere. Se va mai întoarce?"

„Nu cred. Nu bănuiește nimic."

Helen s-a dus în sufragerie, a stins lumina, a tras la o parte draperia și s-a uitat afară. Lumina care venea din dormitor forma un con auriu pe podeaua din sufragerie. Imediat în apropiere stătea Helen privind foarte atent pe stradă. „Nu poți să mergi pe jos până la gară", a șoptit ea. „Ar putea să te recunoască cineva. Dar trebuie să

părăsești orașul. O să împrumut mașina Ellei și o să te duc până la Münster. Ce proști am fost! Nu poți să rămâi aici!“

O vedeam stând la geam, la o distanță de numai câțiva metri, dar chiar și asta era o separare; m-a cuprins un acces brusc de durere. Părea că-și dă seama pentru prima dată că va trebui să ne despărțim din nou. Toate barierele apărute în timpul zilei au dispărut dintr-odată. Acum văzuse pericolul cu ochii ei și asta îi îndepărtase orice alt gând. Era toată numai dragoste și teamă, doborâtă în același timp și de un sentiment de pierdere.

— Trebuia să ne despărțim, ne dădeam seama la fel de limpede și unul și celălalt, fără ocolișuri sau amăgiri. Durerea mea de nesuportat s-a transformat într-o dorință de nesuportat. Voiam s-o țin în brațe – am întins mâna înspre ea, o doream, trebuia s-o mai am încă o dată! „Nu acum!“, a șoptit ea. „Trebuie s-o sun pe Ella! Nu acum. Trebuie...“

Nu trebuie nimic, mă gândeam eu. Mai aveam o oră și apoi lumea avea să se prăbușească. De ce nu realizasem asta mai înainte? Bănuisem, dar de ce construisem un perete de sticlă între mine și sentimentele mele? Dacă am fost destul de nebun să mă întorc, asta era o nebunie și mai mare din partea mea. Trebuia să iau ceva din Helen cu mine în pustiul în care mă întorceam, ceva mai mult decât o amintire a temerilor mele, a purtării mele cu ocolișuri, mai mult decât acea contopire între două reprize de somn; trebuia s-o mai am o dată, lucidă, cu toate simțurile ei, cu mintea, cu ochii, cu gândurile ei, și nu ca pe un animal între noapte și zi.

A rezistat. A șoptit că Georg s-ar fi putut întoarce; nu știam dacă credea ce spunea. Fusesem de atâtea ori în

pericol, încât acum uitam pericolul imediat după ce trecea. Acum mai doream un singur lucru, în această cameră, cu patul, cu semiîntunericul care mai păstra încă parfumul lui Helen: s-o posed cu toate fibrele corpului meu și dacă era ceva care mă chinuia și care îmi mărea și mai mult sentimentul de frustrare era faptul că îmi dădeam seama că natura nu mă putea lăsa s-o posed chiar și mai mult și mai adânc. Dacă aș fi putut să mă desfășor deasupra ei ca o pătură, dacă aș fi putut să am o mie de mâini și guri, dacă aș fi putut s-o țin într-o poziție perfect concavă, piele lângă piele, fără nici un pic de spațiu între noi – dar și atunci ar fi persistat un ultim regret pentru că am fi fost piele lângă piele în loc de sânge în sânge: puteam fi împreună, dar niciodată uniți pe de-a întregul.

Capitolul 7

L-am ascultat pe Schwarz fără să-l întrerup. Vorbea cu mine, dar știam că din punctul lui de vedere eram ca un perete care din când în când mai transmitea câte un ecou. De fapt așa mă consideram și eu, altfel n-aș fi putut să ascult fără un sentiment de stânjeneală, iar el n-ar fi putut să vorbească despre aceste lucruri pe care dorea să le mai învie o singură dată înainte de a le îngropa definitiv. Eram un străin al cărui drum s-a încrucișat cu al său pentru o singură noapte și tocmai de aceea nu avea nici un fel de rețineri în compania mea. A venit la mine îmbrăcat în haina anonimă a unui nume ciudat și mort, Schwarz, și când avea să arunce haina, își va arunca și personalitatea și avea să dispară într-o mulțime anonimă în mișcare spre poarta neagră a ultimei frontiere, unde nu ți se cer nici un fel de acte și de unde nimeni nu mai este trimis înapoi.

Chelnerul ne-a informat că a sosit un diplomat german. Ni l-a arătat cu degetul. Emisarul lui Hitler stătea la cinci mese de noi în compania altor trei persoane, un bărbat și două femei. Doamnele făceau parte mai degrabă din rândul celor avute: erau îmbrăcate în rochii de mătase, amândouă albastre, dar de nuanțe diferite, care-ți

luau ochii. Diplomatul german era întors cu spatele spre noi; era foarte bine, și liniștitor pe deasupra.

— Am crezut că vă interesează, domnii mei – a spus chelnerul – pentru că v-am auzit vorbind nemțește.

Fără să vreau, i-am aruncat lui Schwarz o privire tipică de refugiat – o ridicare imperceptibilă a pleoapelor, urmată de un aer de totală indiferență, de parcă nici nu ne-ar fi păsat. Privirea unui refugiat este complet diferită de privirea unui neamț sub Hitler – acea privire iscoditoare, aruncată într-o direcție, apoi în alta, urmată de un schimb grăbit de șoapte – dar amândouă, ca și migrația forțată a nenumărați Schwarzi din Germania, precum și strămutarea unor populații întregi în Rusia, reprezintă o parte a civilizației secolului XX. Peste vreo sută de ani, când toate chinurile se vor fi terminat, un istoric inteligent va descoperi că toate aceste mizerii au avut o hotărâtoare influență asupra progresului.

Schwarz l-a privit pe chelner fără cea mai mică urmă de interes.

— Știm cine este, a spus. Mai adu-ne niște vin... Helen – a continuat la fel de calm – s-a dus să ia mașina prietenei ei. Am așteptat singur în apartament. Se lăsase noaptea și geamurile erau deschise. Stinsesem toate luminile ca să pară că nu e nimeni în casă. Dacă ar fi sunat cineva, nu aș fi răspuns. La nevoie, dacă s-ar fi întors Georg, aș fi putut să ies pe ușa de serviciu.

Am stat o jumătate de oră la geam, ascultând zgomotele străzii. M-a cuprins un sentiment enorm de pierdere. Nu era dureros. Era mai degrabă ca o umbră întunecată care se întindea încet, acoperind tot pământul și înghițind orizontul. Și în toiul acestei dezolări mi se părea că văd o balanță cântărind pe un taler trecutul pustiu și pe celălalt

viitorul pustiu, și Helen între ele, cu umbra balanței căzându-i pe umăr. Era ca și cum aș fi ajuns punctul central al vieții mele. Următoarea mișcare avea să dezechilibreze balanța; acul se va înclina spre viitorul întunecat la culoare și niciodată balanța se va mai putea reechilibra.

Am fost trezit de zgomotul produs de o mașină. Am văzut-o pe Helen în lumina becului de pe stradă și apoi dispărând grăbită pe ușa de la intrare. Am traversat apartamentul neluminat și am auzit cheia învârtindu-se în broască. A intrat repede, „Putem pleca acum", a spus. „Trebuie să te întorci la Münster?"

„Mi-am lăsat geamantanul acolo. M-am înregistrat sub numele de Schwarz. Unde altundeva aș putea să mă duc?"

„Achită nota de plată și du-te la alt hotel."

„Unde?"

„Da, unde?", a continuat Helen să chibzuiască. „În Münster", a zis în cele din urmă. „Ai dreptate. Unde altundeva? E cel mai apropiat oraș."

Mi-am băgat într-un geamantan câteva lucruri de strictă necesitate. Am hotărât că era mai indicat să nu mă urc în mașină în fața casei, ci ceva mai departe, în Hitler-Platz. Helen avea să ducă geamantanul la mașină.

Am reușit să mă strecor pe stradă neobservat. Bătea un vânt cald. Copacii foșneau în întuneric. Helen m-a ajuns în piață. „Urcă", a șoptit. „Grăbește-te."

Mașina era un cabriolet închis. Fața lui Helen era luminată de beculețele de la bord. Ochii îi străluceau. „Să conduc mai atent", a zis. „Un accident înseamnă poliție – exact ce ne mai lipsește." Nu am răspuns. Refugiații nu vorbesc despre asemenea lucruri. Aduc nenorocire. Helen

a râs. Mergeam pe lângă fortificații. Era foarte exaltată, de parcă totul ar fi fost o aventură. Continua să vorbească cu sine sau cu mașina. Când a trebuit să oprească lângă un polițist care dirija circulația, a început să se roage; când așteptam la câte un semafor roșu, îl implora: „Schimbă-te! Fă-te verde! Ce mai aștepți?". Expansivitatea ei mă uluia. Pentru mine era ultima oră pe care o mai petreceam împreună. Nu știam la ce hotărâre ajunsese ea între timp.

Odată ce am ieșit din oraș, s-a calmat. „Când ai de gând să pleci din Münster?", m-a întrebat.

Nu știam, pentru că nu aveam unde să mă duc. Știam numai că nu puteam să mai stau mult. Norocul prostului nu dura la infinit; la un moment dat intuiești un avertisment. Simți că a sosit vremea. Așa simțeam eu acum. „Mâine", am zis.

Pentru un timp nu a spus nimic. Apoi a întrebat: „Cum ai de gând să te întorci?".

Mă gândisem cât stătusem singur pe întuneric în casă. Era prea riscant să iau trenul și să arăt pașaportul la graniță. Puteau foarte bine să-mi ceară și alte acte, o viză de ieșire, o dovadă că am plătit taxa de emigrare – or, eu nu aveam asemenea acte. „La fel ca la venire", am răspuns. „Prin Austria. Peste Rin în Elveția. Noaptea." M-am întors spre Helen. „Să nu mai vorbim despre asta", am spus. „Sau cât se poate de puțin."

A dat din cap. „Am adus ceva bani. O să ai nevoie de ei. Dacă treci granița clandestin, atunci poți să-i iei cu tine. Pot fi schimbați în Elveția?"

„Da, dar tu n-o să ai nevoie de ei?"

„Eu nu pot să-i iau cu mine. Voi fi controlată la graniță. Putem scoate numai câteva mărci din țară."

Am privit-o cu gura căscată. Despre ce vorbea? Cred că-i scăpase fără să vrea. „Câți bani sunt?“, am întrebat.

Helen mi-a aruncat o privire piezișă. „Nu așa de puțini cum crezi. I-am pus bine cu mult timp în urmă. Sunt în geantă.“

Mi-a făcut semn spre o geantă mică din piele. „Sunt mai mult hârtii de o sută. Dar e și un sul de hârtii de douăzeci, ca să nu fii nevoit să schimbi din hârtiile de o sută în Germania. Ia-i. Oricum, sunt banii tăi.“

„Nu mi-au confiscat banii din cont?“

„Ba da, dar nu destul de repede. Am reușit mai înainte să scot banii ăștia. Cineva de la bancă m-a ajutat. Am vrut să-i am pentru tine. Ți i-aș fi trimis dacă aș fi știut unde.“

„Nu ți-am scris pentru că am crezut că ești urmărită. Nu voiam să te trimită și pe tine într-un lagăr.“

„Nu e singurul motiv“, a spus Helen, foarte calmă.

„Da, poate că nu.“

Am trecut printr-un sat cu case albe, cu bârne negre de lemn și cu acoperișuri de paie, tipice pentru Westfalia. Tineri în uniformă umblau dându-și aere. Dintr-o berărie se auzeau cântece.

„Va fi război“, a spus Helen. „Din cauza asta te-ai întors?“

„De unde știi că o să fie război?“

„De la Georg. Din cauza asta te-ai întors?“

De ce era atât de curioasă să știe asta, mă întrebam. Acum, când plecam din nou.

„Da, Helen. Ăsta-i un motiv.“

„Ai venit să mă iei?“

Am făcut ochii mari. „Doamne, Helen“, am zis în cele din urmă. „Nu vorbi așa. Tu nu știi cum e acolo. Nu-i o

glumă. Și dacă izbucnește războiul, va fi cumplit. Toți germanii vor fi închiși."

A trebuit să ne oprim la o trecere la nivel. Lângă cocioaba paznicului de la barieră era o grădiniță plină cu dalii și trandafiri. Stinghiile barierei cântau în vânt ca strunele unei harpe. S-au oprit și alte mașini în spatele nostru – un Opel mic cu trei bărbați viguroși, cu priviri solemne; un autoturism sport cu două locuri, verde, în care se găsea o bătrânică; apoi a apărut o limuzină silențioasă, un Mercedes, care semăna perfect cu un dric, și a oprit foarte aproape de noi. Șoferul purta o uniformă SS neagră. În spate stăteau doi ofițeri SS cu fețele palide. Mașina era atât de aproape de noi, încât puteam să bag mâna în ea. Trenul nu prea se grăbea să vină. Helen nu spunea nimic. Splendidul Mercedes cromat a înaintat până când aproape că atingea bariera cu radiatorul. Arăta într-adevăr ca un dric transportând două cadavre, ca un simbol al războiului despre care tocmai vorbiserăm; uniformele negre, fețele cadaverice, capul de mort din argint, mașina neagră și tăcerea care părea că nu mai miroase a trandafiri, ci a putrefacție.

Trenul a trecut pe lângă noi ca viața însăși. Era un expres cu vagoane de dormit și un vagon restaurant foarte puternic iluminat; puteai chiar să vezi fețele albe de masă. Când bariera s-a ridicat, Mercedesul a țâșnit în noapte înaintea noastră, ca o torpilă neagră care părea că face noaptea și mai neagră și transformă copacii în schelete.

„Vin cu tine", a zis Helen.

„Poftim? Ce-ai zis?"

„De ce nu?"

A oprit mașina. Am stat în tăcere; am ascultat zgomotele nopții. „De ce nu?", a repetat Helen. „Aveai de gând să mă părăsești din nou?"

În lumina albăstruie a panoului de bord arăta la fel de palidă ca ofițerii aceia – de parcă ar fi fost marcată și ea de suflul morții care dădea târcoale în noaptea de iunie. În clipa aceea am știut de ce mi-a fost teamă întotdeauna; că războiul avea să ne despartă, că nu aveam să ne mai regăsim niciodată după terminarea lui, pentru că, și cu cel mai mare optimism, nu puteai să speri în atâta noroc după un cutremur care avea să distrugă totul.

„Dacă n-ai venit să mă iei, atunci e o crimă faptul că ai venit. Nu-ți dai seama?“, a spus Helen, scuturată dintr-odată de furie.

„Ba da“, am răspuns.

„Atunci ce rost are să fii evaziv?“

„Nu sunt evaziv. Dar tu nu știi ce înseamnă.“

„Dar tu știi? Atunci de ce-ai venit? Să nu mă minți. Ca să-mi spui din nou la revedere?“

„Nu.“

„Atunci de ce? Ca să rămân aici și să mă sinucid?“

Am scuturat din cap. Știam că era un singur răspuns pe care l-ar fi înțeles, și unul singur pe care aveam voie să-l dau acum, chiar dacă totul era un vis. „Am venit să te iau“, am spus. „Încă nu ți-ai dat seama?“

Fața i s-a schimbat. Supărarea i-a trecut imediat. Era foarte frumoasă. „Ba da“, a murmurat. „Dar trebuia să mi-o spui. Încă nu ți-ai dat seama?“

Mi-am adunat tot curajul. „Ți-o spun de o sută de ori, Helen; aș vrea să ți-o spun în fiecare clipă – este ceea ce îmi doresc cel mai mult pe lumea asta, chiar dacă este imposibil.“

„Nu e imposibil deloc. Am pașaport.“

Pentru o clipă nu am zis nimic. Cuvântul căzuse ca un trăsnet asupra confuziei din capul meu. „Ai pașaport? Valabil pentru călătorii în străinătate?“

Helen și-a deschis geanta și a scos pașaportul. Nu numai că îl avea, îl avea chiar la ea. Mă uitam la el ca alții la sfântul Graal. Era un pașaport valabil. „De când îl ai?“, am întrebat.

„De doi ani“, a spus. „Este valabil încă trei ani. L-am folosit de trei ori, o dată să merg în Austria, când încă mai era independentă, și pentru două călătorii în Elveția.“

L-am răsfoit. Trebuia să-mi adun gândurile, pentru că eram copleșit de situație. Bucata asta de hârtie din mâinile mele era un pașaport. Nu mai era imposibil pentru Helen să părăsească Germania. „Foarte simplu, nu-i așa?“, a spus privindu-mă.

Dădeam din cap ca prostul. „Poți să iei trenul și să pleci.“ M-am uitat din nou la pașaport. „Dar n-ai viza franțuzească.“

„Îmi vor da una la Zürich. Pentru Elveția nu ai nevoie de viză.“

„E adevărat. Dar cu familia ta ce faci? O să te lase să pleci?“

„Doar n-o să le cer voie. N-o să le spun nimic. Le voi zice că trebuie să mă duc la Zürich la doctor. Așa am mai făcut și înainte.“

„Ești bolnavă?“

„Bineînțeles că nu“, a spus Helen. „Le-am spus asta ca să obțin un pașaport, pentru a putea pleca de aici. Era mai convingător.“

Mi-am adus aminte că Georg o întrebase dacă se dusese la doctor. „Ești sigură că nu ești bolnavă?“, am întrebat-o din nou.

„Nu vorbi prostii. Familia mea crede că sunt. I-am convins; numai așa puteam să capăt puțină liniște. Și să părăsesc țara. Martens m-a ajutat. Îți trebuie ceva timp

să convingi un neamț sută la sută că în Elveția pot să existe specialiști mai bine pregătiți decât somitățile din Berlin."

Helen a râs. „Nu fi așa de șocat. N-o să fie nici un pericol. N-o să mă strecor printre patrulele de graniță în miezul nopții. O să spun că trebuie să-mi văd doctorul din Zürich și iau trenul, cum am mai făcut-o și altă dată. Și din moment ce tu ești acolo, nu văd de ce nu ne-am întâlni. Sună mai bine acum?"

„Da", am spus. „Dar ar fi bine să plecăm mai departe. Lucrurile încep să arate atât de bine, încât nu pot să mă stăpânesc să nu mă gândesc că din clipă în clipă poate să răsară din pădure o brigadă întreagă de ofițeri SS. Niciodată nu mi-am imaginat că ar putea să fie atât de simplu."

„Iubitule", a spus Helen foarte blând, „arată simplu din cauză că suntem disperați. Este un fel ciudat de a compensa lucrurile. Mă întreb dacă întotdeauna este așa."

„Sper să nu trebuiască să descoperim niciodată."

Am părăsit drumul prăfuit de țară și ne-am întors pe șosea. „Cu mine e în regulă", a spus Helen, fără cea mai mică urmă de disperare. „Sunt pregătită să trăiesc în continuare așa."

A venit la hotel cu mine. Am fost uimit cât de ușor se adapta situației. „Intru în hol cu tine", a spus. „Un bărbat singur arată întotdeauna mai suspect."

„Înveți repede."

A dat din cap. „Am învățat asta cu mult timp în urmă. După Trezirea Națională, când toți își denunțau vecinii din stânga și din dreapta. Era ca și cum cineva ar fi ridicat de jos un bolovan mare – toți viermii au ieșit la suprafață

și au început să foșgăie în toate părțile. În cele din urmă, au găsit o mulțime de cuvinte mari pentru a face ca ticăloșia și vulgaritatea lor să arate a altceva."

Recepționerul mi-a dat cheia și am urcat în cameră. Helen mă aștepta în hol.

Geamantanul era pe un raft lângă ușă. M-am uitat în jur în camera anonimă și am încercat să îmi aduc aminte cum ajunsesem acolo, dar amintirea îmi era deja neclară. Am realizat faptul că nu mă mai ascundeam pe un mal, disperat dacă să trec râul sau nu. Eram deja pe o plută – și nu singur.

Am lăsat jos valiza pe care o adusesem acum și m-am grăbit să mă duc în hol.

„Cât timp mai avem?", am întrebat-o pe Helen.

„Trebuie să duc mașina înapoi la noapte."

Am privit-o. Am dorit-o pentru o clipă atât de mult, încât nu am fost în stare să vorbesc. M-am uitat la scaunele maro cu verde din hol și la recepția puternic luminată, cu rândurile de chei și cutii poștale din spatele ei, și mi-am dat seama că ar fi fost imposibil să o duc pe Helen la mine în cameră. „Am putea să luăm masa împreună", am spus. „Să ne purtăm ca și cum ne-am vedea mâine din nou."

„Nu mâine", a zis Helen. „Poimâine."

Poimâine! Poate că asta însemna ceva pentru ea. Pentru mine însemna același lucru ca „niciodată" sau ca un bilet necâștigător la loterie. Am trăit prea multe zile de poimâine care până la urmă s-au terminat altfel decât m-am așteptat.

„Poimâine", am spus. „Sau ziua următoare. Depinde de vreme. Să nu ne mai gândim la asta acum."

„Nu mă pot gândi la nimic altceva“, a spus Helen. Ne-am dus la Domkeller, un restaurant amenajat în stil gotic german, și am găsit o masă de unde convorbirea noastră nu putea fi auzită de alții. Am comandat o sticlă de vin și ne-am apucat să stabilim detaliile. Helen urma să plece la Zürich a doua zi. Acolo avea să mă aștepte. Eu urma să mă întorc în Elveția așa cum venisem, prin Austria și pe Rin, și s-o sun când ajungeam la Zürich.

„Și dacă nu ajungi acolo?“, a întrebat.

„Din închisorile elvețiene te lasă să scrii scrisori. Așteaptă o săptămână. Apoi, dacă nu primești nici o veste de la mine, întoarce-te acasă.“

Helen mă privea. Înțelesese ce voiam să spun. Din închisorile germane nu ai voie să scrii. „Este bine păzită granița?“, m-a întrebat.

„Nu“, am răspuns. „Nu trebuie să-ți faci griji. Am intrat – nu văd de ce nu aș putea să ies?“

Am încercat să ignorăm această despărțire, dar n-am prea reușit. Stătea între noi ca un stâlp negru, uriaș. Cel mai bun lucru pe care-l puteam face era să ne uităm din când în când, pe după el, la fața îngrijorată a celuilalt. „E exact ca acum cinci ani“, am spus. „Cu deosebirea că de data asta mergem amândoi.“

Helen a clătinat din cap. „Să fii atent!“, a spus. „Pentru numele lui Dumnezeu, fii atent! O să aștept. Mai mult de o săptămână. Atâta timp cât vrei tu. Să nu riști nimic.“

„O să fiu atent. Să nu mai vorbim despre asta. Chiar dacă ești atent, e în zadar dacă vorbești prea mult despre asta.“

Și-a pus mâna peste a mea. „Abia acum încep să-mi dau seama că te-ai întors. Acum, când e timpul să pleci. Așa târziu.“

„La fel simt și eu“, am spus. „Dar acum știm.“

„Așa târziu“, a murmurat. „Și acum pleci din nou.“

„Nu e prea târziu“, am spus. „Și amândoi am știut-o dintotdeauna. Altfel aș fi venit eu sau tu m-ai fi așteptat încă?“

„Nu te-am așteptat întotdeauna“, a spus ea.

Nu am răspuns. Nici eu nu o făcusem, dar știam că nu trebuia s-o recunosc niciodată. Acum mai puțin ca oricând. Eram amândoi foarte deschiși și lipsiți de apărare. Dacă apucam să mai trăim împreună, puteam să ne întoarcem mereu la aceste momente dintr-un restaurant zgomotos din Münster pentru a recăpăta putere și siguranță. Ar fi ca o oglindă; ne-am uita în ea și am vedea două imagini: ceea ce soarta ar fi vrut să fim și ceea ce a făcut din noi.

„Trebuie să pleci acum“, am spus. „Fii atentă să nu conduci prea repede.“

Stăteam în strada bătută de vânt, între rândurile de case vechi. „Tu să fii atent“, a șoptit Helen. „Tu ai mai multă nevoie.“ Am stat în cameră pentru un timp, apoi nu am mai rezistat. M-am dus la gară, am cumpărat un bilet pentru München și mi-am notat mersul trenurilor care plecau în direcția aceea. Era un tren chiar la noapte și m-am hotărât să-l iau.

Orașul era liniștit. Am trecut pe lângă catedrală și m-am oprit. Din cauza întunericului, recunoșteam cu greu clădirile din piață. M-am gândit la Helen și la ce avea să se întâmple, dar viziunea mea despre viitor a devenit atât de enormă și de nedefinită ca geamurile mari, situate în partea de sus a fațadei închise la culoare a bisericii. Mă întrebam dacă făceam bine că o luam pe Helen cu mine sau dacă totul avea să se termine prost. Comiteam o crimă

sau mai degrabă acceptam un nemaipomenit cadou? Sau poate amândouă?

Lângă hotel am auzit voci înăbușite și pași. Doi ofițeri SS ieșeau dintr-o casă și împingeau pe stradă un om. I-am văzut fața în lumina becurilor. Era îngustă și speriată; o dâră de sânge negru i se prelingea de la gură înspre bărbie. Avea chelie, dar pe părți mai avea ceva păr negru. Ochii îi erau larg deschiși și în ei se citea o spaimă cum nu mai văzusem de ani de zile. Nu scotea nici un sunet. SS-iștii îl trăgeau și-l împingeau nerăbdători. Erau foarte preocupați. Era ceva ciudat în toată scena asta. SS-iștii mi-au aruncat niște priviri furioase și provocatoare în timp ce au trecut pe lângă mine. Prizonierul mi-a aruncat o privire din ochii lui paralizați de teamă, implorându-mă să-l ajut; buzele i s-au mișcat, dar n-a ieșit nici un sunet. Era o scenă veche de când lumea: uneltele puterii, victima, cea de-a treia persoană, cea care privește și care nu ridică nici un deget în apărarea victimei, care nu face nici o încercare de a se elibera, pentru că îi e teamă de propria securitate, și care tocmai din acest motiv este întotdeauna în pericol.

Știam că nu puteam face nimic pentru arestat. SS-iștii înarmați m-ar fi învins fără nici o dificultate. Mi-am adus aminte că cineva îmi povestise despre o scenă similară. A văzut un SS-ist arestând și bătând un evreu; a sărit în ajutorul evreului; l-a lovit pe SS-ist până și-a pierdut cunoștința. I-a strigat victimei să fugă. Dar evreul arestat și-a blestemat eliberatorul; acum – a zis – era de-a dreptul pierdut, pentru că și asta avea să se pună la socoteală împotriva lui; suspinând, s-a dus să aducă apă să-l trezească pe SS-ist din leșin, astfel încât acesta să-l poată conduce la moarte. De această povestioară mi-am adus

aminte acum, dar chiar și așa mi-era rușine de frica și de reținerea mea în a sări în ajutor. Am simțit că e un păcat să te gândești la propria bunăstare când alții erau uciși. M-am întors la hotel, mi-am adunat lucrurile și am luat un taxi până la gară, chiar dacă era mult prea devreme. Era mai periculos să stai în sala de așteptare decât în camera de hotel, dar așa doream. Simplă copilărie, dar acest risc mi-a mai redat puțin din respectul de sine pierdut.

Capitolul 8

Am călătorit toată noaptea și ziua următoare, ajungând fără probleme în Austria. Ziarele erau pline de acuzații, de proteste și de obișnuitele rapoarte privind incidentele de graniță – provocate bineînțeles de cei mai slabi – care preced întotdeauna un război. Am văzut trenuri încărcate cu trupe, dar majoritatea oamenilor cu care am vorbit nu se așteptau la război. Așteptau un nou pact, un fel de München: erau convinși că restul țărilor din Europa erau prea slabe din punct de vedere economic și militar ca să riște un război cu Germania. Era complet altfel decât în Franța, unde toata lumea știa că războiul era inevitabil Dar întotdeauna cei atacați știu mai mult și mai repede decât agresorul.

Am ajuns la Feidkirch și am luat o cameră la un hotel mic. Era vară, sezon turistic, așa că nu am atras în nici un fel atenția. Cele două geamantane mă făceau să par un om respectabil Am hotărât să le abandonez și să călătoresc mai departe cu foarte puțin bagaj – un rucsac era cel mai indicat; regiunea era plină de excursioniști. Am plătit camera pe o săptămână în avans.

A doua zi am pornit la drum. Până la miezul nopții m-am ascuns într-un luminiș, nu departe de graniță. Țin minte că la început m-au cam deranjat țânțarii, apoi am

petrecut ceva timp privind o salamandră albastră într-un ochi de baltă. Din când în când, salamandra cu creastă ieșea la suprafață să respire. Îi puteam vedea burta cu puncte roșii și galbene. Mă gândeam că pentru ea, lumea se reducea la această baltă. În ceea ce o privea, această gaură era Elveția, Germania, Franța, Africa și Yokohama la un loc. Se scufunda și ieșea la suprafață, se scufunda și iar ieșea, într-o deplină armonie cu seara de vară.

Am dormit câteva ore. M-am pregătit să continui drumul. Eram plin de încredere. Zece minute mai târziu a apărut lângă mine un grănicer atât de brusc, de parcă ar fi ieșit din pământ. „Stai! Nu te mișca! Ce cauți aici?“

Bănuiesc că mă iscodise de mult timp. Am protestat, spunând că sunt un excursionist nevinovat, dar n-a ajutat la nimic. „Poți să le spui asta la cartierul general“, a zis, și-a încărcat arma și m-a pus să merg în fața lui până la cel mai apropiat sat.

Eram copleșit și năucit. Totuși, o părticică a creierului era perfect trează, căutând o cale de scăpare. Dar nici nu se putea pune problema; grănicerul ăsta își cunoștea meseria. Stătea exact la distanța la care trebuia în spatele meu; nu era nici o șansa să-l atac prin surprindere și nici nu m-aș fi putut îndepărta mai mult de cinci pași fără să mă împuște.

La sediul lor a deschis o cameră mică. „Intră. Așteaptă aici.“

„Cât timp?“

„Până vei fi interogat.“

„N-o puteți face chiar acum? N-am făcut nimic rău.“

„Atunci n-ai de ce să-ți faci griji.“

„Nu sunt îngrijorat“, am spus, dându-mi jos rucsacul de pe umăr. „Deci, să începem.“

„Începem când avem chef“, a spus grănicerul cu un zâmbet care i-a descoperit dinții neobișnuit de albi. Arăta și se purta ca un vânător. „Mâine dimineață, ofițerul de serviciu va veni aici. Poți să dormi în scaunul acela. E vorba de numai câteva ore. *Heil* Hitler!“

M-am uitat în jur. Fereastra avea gratii; ușa era foarte solidă și încuiată pe dinafară. Auzeam lume mișcându-se de partea cealaltă a zidului. Nici nu se putea pune problema unei evadări. Stăteam și așteptam. Afară era întuneric. În cele din urmă cerul s-a făcut gri, apoi treptat-treptat a devenit albastru și luminos. Am auzit voci și am simțit miros de cafea. Ușa a fost deschisă. M-am prefăcut că abia atunci mă trezeam și am căscat. A intrat un ofițer; era voinic, cu o față roșie; părea mai prietenos decât vânătorul. „În sfârșit!“, am spus. „E foarte incomod să dormi aici.“

„Ce făceai în apropierea graniței?“, m-a întrebat și mi-a deschis rucsacul. „Încercai să te furișezi dincolo? Contrabandă?“

„Ați auzit de contrabandă cu chiloți vechi?“, am întrebat. „Sau cu cămăși din astea?“

„Poate că nu. Dar ce făceai acolo noaptea?“ Mi-a dat rucsacul la o parte. Dintr-odată mi-am adus aminte de banii pe care-i aveam asupra mea. Dacă i-ar fi găsit, aș fi fost pierdut. M-am rugat să nu mă percheziționeze.

„Admiram Rinul noaptea“, am răspuns zâmbind. „Sunt un turist. E așa de romantic.“

„De unde ai pornit?“

I-am spus numele orașului și al hotelului. „Aveam de gând să mă întorc în dimineața aceasta“, am spus. „Bagajele mai sunt acolo. Am plătit camera pe o săptămână în avans. Ar face un escroc așa ceva?“

„O să verificăm", a spus. „Mă întorc într-o oră. O să mergem la hotel să verificăm ce ai în bagaje."

A fost un drum lung. Grăsanul își ducea bicicleta pe lângă el și fuma. Era atent ca un câine polițist. În cele din urmă am ajuns.

„Iată-vă!", a strigat cineva de la un geam ai hotelului. Apoi proprietara hotelului a ieșit afară, roșie din cauza emoției. „Doamne, am crezut că vi s-a întâmplat ceva. Unde-ați fost toată noaptea?"

Găsind patul neatins, crezuse că am fost omorât. Se pare că un bandit evadat era prin zonă. Chemase poliția. Polițistul a ieșit și el din hotel. Era de același tip ca vânătorul. „M-am rătăcit", am spus cât de calm am reușit. „Și a fost o noapte așa de frumoasă. N-am mai dormit afară de când eram mic. A fost minunat. Îmi pare rău că v-ați făcut atâtea griji. Din păcate, am ajuns din greșeală prea aproape de graniță. Vreți să-i spuneți vă rog frumos acestui ofițer de grăniceri că locuiesc aici?"

Proprietăreasa mi-a satisfăcut imediat rugămintea. Ofițerul a fost mulțumit, dar polițistul a strâmbat din nas. „Deci te învârteai pe lângă graniță", a spus. „Ai acte? Și cine ești în fond?"

Dintr-odată am simțit că mă sufoc. Banii lui Helen erau în buzunarul interior al hainei; dacă i-ar fi găsit asupra mea ar fi bănuit că voiam să-i scot din Germania și m-ar fi arestat pe loc. Și atunci ce mă făceam?

Mi-am spus numele, dar nu i-am arătat pașaportul; nemții și austriecii nu au nevoie de pașaport în propria lor țară. „Cum știm că nu sunteți banditul pe care-l căutăm?", a întrebat polițistul cu mutră de vânător

Am râs. „Nu-i nimic de râs", a zis supărat și a început să-mi controleze bagajele.

Mă prefăceam că iau totul în glumă; dar dacă m-ar fi controlat, ce explicație aș fi putut da pentru toți banii pe care-i aveam asupra mea? M-am hotărât să spun că aveam de gând să cumpăr o proprietate în apropiere.

Polițistul a găsit o scrisoare într-un buzunar lateral al unuia dintre geamantane. Și eu am fost foarte surprins; nu țineam minte să fi avut o asemenea scrisoare. Era în geamantanul luat din Osnabrück. Eu îmi aruncasem în ei niște lucruri și Helen îl dusese la mașină. Polițistul a deschis scrisoarea și a început să citească. Îl priveam foarte atent. Nu știam ce putea să conțină scrisoarea; speram să nu fie nimic important.

Polițistul a mormăit ceva și și-a ridicat privirea: „Numele dumneavoastră este Josef Schwarz?".

Am făcut semn că da. „De ce nu ne-ați spus imediat?", a întrebat.

„Dar am făcut-o", am răspuns, încercând să citesc prin hârtie antetul bătut la mașină.

„Așa e", a spus ofițerul „Ne-a spus."

„Atunci scrisoarea se referă la dumneavoastră?", m-a întrebat polițistul

Am întins mâna. A ezitat o clipă, apos mi-a întins scrisoarea. Am citit antetul: Biroul Partidului Național Socialist, Osnabrück. Am citit încet: Autoritățile din Osnabrück roagă pe oricine este solicitat să acorde tot sprijinul membrului de partid Josef Schwarz, care călătorește într-o importantă misiune secretă. Semnat Georg Jürgens, Obersturmbannführer. Scrisoarea era scrisă de mâna lui Helen.

Am păstrat la mine scrisoarea. „Și dvs. sunteți domnul Josef Schwarz?", a întrebat polițistul cu un ton ceva mai respectuos.

Mi-am scos pașaportul și i-am arătat numele, apoi l-am pus repede la loc. „O chestiune guvernamentală secretă", am spus.

„Deci asta era?"

„Da", am răspuns eu grav, băgând scrisoarea în buzunar. „Sper că sunteți satisfăcuți."

„Bineînțeles." Polițistul m-a privit cu un ochi puțin mai închis. „Înțeleg. Supravegherea graniței."

Am ridicat mâna. „Trebuie să vă rog să nu suflați nici o vorbă. Este un secret. De aceea nici *nu* am zis mai repede. Dar dumneavoastră m-ați obligat. Sunteți membru de partid?"

„Bineînțeles", a spus polițistul. Abia după aceea am observat că avea păr roșu. I-am dat una pe spate. „Foarte bine! Uite, aici e ceva pentru voi, să aveți de-un vin după tot deranjul de astăzi."

Schwarz s-a întors spre mine cu un zâmbet melancolic.

— E uimitor cât de ușor poți să tragi pe sfoară oameni a căror meserie este să fie bănuitori. Ai avut și tu o asemenea experiență?

— Dar nu fără acte, am spus. O admir pe soția ta. S-a gândit că o asemenea scrisoare nu ți-ar strica.

— Precis că s-a gândit că, dacă mi-ar fi spus dinainte, aș fi refuzat s-o iau. Din motive morale. Sau că mi-ar fi fost frică. Dar să știi că aș fi luat-o. Oricum, mi-a salvat viața.

Îl ascultasem pe Schwarz cu un interes crescând. Acum m-am uitat în jur. Un englez și diplomatul german erau pe ringul de dans. Dansau un foxtrot. Englezul dansa mai bine. Germanul avea nevoie de mai mult loc; dansa cu agresivitate, împingându-și partenerul în fața lui ca pe

un tun. În acest semiîntuneric mi se părea că o tablă de șah se trezise la viață. Din timp în timp cei doi regi, germanul și englezul, ajungeau periculos de aproape unul de celălalt; dar englezul reușea de fiecare dată să scape.

— Ce-ai mai făcut după aceea? l-am întrebat pe Schwarz.

— M-am dus în camera mea. Eram obosit. Voiam să mă odihnesc și să mă gândesc. Felul în care mă salvase Helen fusese foarte neprevăzut, era ca intervenția unui *deus ex machina* – o întorsătură teatrală care transformă o încurcătură totală într-un happy-end. Era clar că e indicat să mă aștern la drum înainte ca polițistul să aibă prea mult timp să vorbească sau să gândească. Hotărâsem să am încredere în norocul meu, atâta timp cât mai ținea. M-am interesat de mersul trenurilor și am aflat că era un expres spre Elveția o oră mai târziu. I-am spus proprietăresei că trebuie să plec până la Zürich pentru o zi și că nu luam cu mine decât un bagaj; putea să-l păstreze pe celălalt până la întoarcerea mea? Apoi m-am dus la gară. Ai făcut vreodată așa ceva? Ai fost foarte precaut ani în șir și deodată ai aruncat totul pe apa sâmbetei.

— Da, am spus. Dar uneori greșești. Crezi ca soarta îți datorează ceva. Dar adevărul e că nu-ți datorează absolut nimic.

— Bineînțeles că nu, a spus Schwarz. Dar uneori îți pierzi încrederea în vechile metode și te hotărăști să încerci ceva nou. Helen vrusese să trec granița împreună cu ea cu trenul. N-am făcut așa și aș fi fost pierdut dacă nu m-ar fi salvat inspirația ei – așa că am ajuns la concluzia că e mai bine să procedez așa cum dorise ea.

— Serios? Ai făcut așa ceva?

Schwarz a dat din cap.

— Mi-am cumpărat un bilet la clasa întâi; luxul întotdeauna inspiră încredere. Nu m-am gândit la banii pe care-i aveam asupra mea până nu s-a pus în mișcare trenul. Nu puteam să-i ascund în compartiment; nu eram singur. Aveam un tovarăș de călătorie, un bărbat – era palid și părea speriat. Am încercat la toaletă. Amândouă erau ocupate. Trenul ajunsese la graniță. Instinctul m-a condus la vagonul restaurant. M-am așezat, am comandat o sticlă de vin scump și am cerut meniul.

„Aveți bagaje?", m-a întrebat chelnerul

„Da, în vagonul următor."

„N-ați prefera să scăpați mai întâi de vamă? O să vă păstrez locul pentru când vă întoarceți."

„Asta poate să dureze mai mult. Adu-mi mai întâi ceva să mănânc că mor de foame. Plătesc anticipat, ca să știi că mă întorc."

Am sperat ca vameșii să ocolească vagonul restaurant, dar n-am avut noroc. Chelnerul tocmai punea vinul și supa pe masă, când au intrat doi bărbați în uniformă. Între timp reușisem să strecor banii sub fața de masă, care era dintr-un material foarte gros, și să bag scrisoarea lui Helen în pașaport.

„Pașaportul", a zis crispat unul dintre vameși. I l-am întins. „Fără bagaj?", a întrebat înainte de a-l deschide.

„Doar un geamantan", am spus, „Prima ușă la clasa întâi."

„Va trebui să-l deschideți", a spus celălalt.

M-am ridicat. „Păstrează-mi, te rog, locul", l-am rugat pe chelner.

„Bineînțeles, domnule. Ați plătit în avans."

Vameșul s-a uitat la mine: „Ați plătit în avans?".

„Bineînțeles. Altfel nu mi-aș fi putut permite. După graniță trebuie să plătești cu franci elvețieni, pe care eu nu-i am."

Vameșul a râs. „Nu-i o idee rea", a zis. „Ciudat că nu se gândesc mai mulți la chestia asta. Mergeți înainte. Eu voi verifica ceilalți pasageri până ajung la compartimentul dumneavoastră."

„Și cu pașaportul meu cum rămâne

„Nu vă fie teamă. Vă găsim noi."

M-am dus în compartiment. Partenerul meu de călătorie arăta mai îngrijorat ca oricând. Din când în când își ștergea fața transpirată și mâinile cu o batistă umedă. Mă uitam la gară. Am deschis geamul. N-ar fi avut nici un rost să sar pe geam dacă aș fi fost prins; era imposibil să scap, dar într-un fel mă liniștea faptul că era geamul deschis.

Un vameș a apărut în ușă. „Bagajul dumneavoastră!"

Mi-am dat jos geamantanul și l-am deschis. S-a uitat înăuntru. Apoi a verificat bagajul tovarășului meu de călătorie. „În regulă", a zis și a salutat.

„Pașaportul meu?", am întrebat.

„Este la colegul meu."

Colegul lui a venit după câteva momente. Nu era același ofițer care îmi luase pașaportul, ci unul în uniformă de partid, cu ochelari și cu cizme înalte.

Schwarz a zâmbit aducându-și aminte.

— Cât de mult iubesc nemții cizmele.

— Au nevoie de ele, am spus eu. Ca să meargă prin bălegarul pe care l-au făcut.

Schwarz și-a golit paharul. Nu băuse mult. M-am uitat la ceas; era trei și jumătate. Schwarz a observat.

— Nu mai durează mult. O să ai destul timp să prinzi vaporul. Restul povestirii este despre fericire. Niciodată nu e prea mult de spus despre ea.

— Cum ai scăpat? l-am întrebat.

— Membrul de partid citise scrisoarea lui Helen. Mi-a dat înapoi pașaportul și m-a întrebat dacă cunosc pe cineva în Elveția. Am răspuns că da.

„Pe cine?"

„Pe Ammer și Rotenberg."

Erau doi naziști care lucrau în Elveția. Orice refugiat care trăise acolo îi cunoștea și îi ura.

„Și pe altcineva?"

„Pe oamenii noștri din Berna. Bănuiesc că nu e nevoie să-i numesc acum pe toți?"

A salutat. „Mult noroc. *Heil* Hitler!"

Tovarășul meu n-a fost la fel de norocos. A trebuit să prezinte toate actele și a fost supus unui interogatoriu foarte dur. Transpira și se bâlbâia. Nu mai suportam să-l văd. „Pot să mă duc înapoi la vagonul restaurant?", am întrebat.

„Bineînțeles", a răspuns membrul Partidului Național Socialist, „Vă doresc poftă bună".

Vagonul restaurant se umpluse în absența mea. O familie de americani se așezase la masa mea. „Credeam că îmi păstrezi locul", i-am spus chelnerului.

A dat din umeri. „Am încercat, domnule. Ce poți să faci cu americanii? Nu înțeleg germana și se așază unde le convine. De ce nu vreți să vă așezați aici? O masă e o masă. Uitați, v-am mutat și vinul."

Nu știam ce să fac. O familie alcătuită din patru persoane îmi ocupase masa. O fată foarte frumoasă, de șaisprezece ani, stătea lângă banii mei.

Nu puteam să insist să-mi primesc masa înapoi. Se putea isca un scandal. Eram încă pe teritoriu german.

Cum stăteam acolo încercând să iau o hotărâre, chelnerul a venit și mi-a spus: „Vă rog frumos să vă așezați, domnule. O să vă mut la masa cealaltă imediat după ce pleacă. Știți că americanii mănâncă foarte repede. Sandviciuri și suc de portocale. Apoi am să vă servesc un prânz foarte gustos"

Nu aveam de ales. M-am așezat pe un scaun de unde puteam să văd locul în care erau ascunși banii. E amuzant când te gândești – cu un minut înainte aș fi dat toți banii de pe lume numai ca să scap. Acum singurul meu gând era să-mi recuperez banii imediat ce treceam de graniță, chiar dacă aveam să iau cu asalt familia de americani. Am privit pe geam și am văzut cum bărbatul cel îngrijorat era dat jos din tren. Primul meu sentiment, trebuie să recunosc, a fost unul de ușurare pentru că nu eram eu în pielea lui – apoi am simțit milă, dar în asemenea cazuri mila este doar o încercare ipocrită de a alunga ghinionul. Eram scârbit de mine, dar nu aveam ce face, chiar dacă aș fi vrut. Doream să trec granița în siguranță și să-mi recuperez banii. Nu era vorba de bani în sine, ci de siguranță, de Helen, de lunile care urmau să vină; și totuși, era vorba de bani, de pielea mea, de fericirea mea egoistă. Niciodată nu scăpăm de asta. Dar întotdeauna există în noi un cabotin ipocrit, și nestăpânit care ...

— Domnule Schwarz, l-am întrerupt. Cum v-ați recuperat banii?

— Ai dreptate, a zis. Dar tirada mea face parte din poveste. Vameșii austrieci au venit în vagonul restaurant. Familia de americani nu numai că avea bagaje de mână, ci mai avea și cufere date la vagonul de bagaje. Au trebuit

să plece. Au mers și copiii cu ei. Terminaseră de mâncat. Masa a fost debarasată. M-am mutat acolo, am pus mâna pe fața de masă și am simțit ușoara denivelare.

Din nou, chelnerul mi-a mutat vinul.

„Totul a fost bine la vamă?", a întrebat.

„Bineînțeles", am răspuns. „Și acum adu-mi, te rog, mâncarea. Suntem în Elveția deja?"

„Nu", a răspuns. „Abia după ce pornește trenul."

S-a dus în bucătărie, în timp ce eu așteptam să se pună în mișcare trenul. Sunt sigur că cunoști totul despre acest sentiment disperat de nerăbdare. Mă uitam afară la oamenii de pe peron; un pitic în smoching, cu pantaloni care-i erau prea scurți, muta încolo și încoace un cărucior, încercând înnebunit să vândă vin austriac și ciocolată. Omul speriat din compartimentul meu se întorcea. Era singur și foarte grăbit. „Ați băut foarte repede", a spus chelnerul lângă mine.

„Poftim?"

„Parcă ați fi încercat să stingeți un foc."

M-am uitat la sticlă. Era aproape goală. Nici nu-mi dădusem seama că am băut. În clipa aceea, vagonul s-a zdruncinat. Sticla s-a balansat. Am prins-o în brațe. Trenul a început să se miște. „Adu-mi alta", am spus. Chelnerul a dispărut.

Am scos banii de sub fața de masă și i-am băgat în buzunar. O clipă mai târziu s-au întors americanii și s-au așezat la masa pe care o ocupasem eu cu câteva minute înainte. Au comandat cafea. Fata a început să facă poze. Foarte inteligent din partea ei, m-am gândit; era cel mai frumos peisaj din lume.

Chelnerul s-a întors cu sticla. „Acum suntem în Elveția."

Am plătit vinul și i-am dat un bacșiș gras. „Păstrează vinul", am spus. „Nu mai am nevoie de el. Voiam să sărbătoresc ceva, dar văd că și prima sticlă a fost mult pentru mine."

„Ați băut pe stomacul gol", a explicat el.

„Da, așa e." M-am ridicat.

„Este ziua dumneavoastră de naștere?", a întrebat chelnerul.

„Nu", am spus. „Este ziua nunții mele de aur."

Bărbatul mărunțel din compartimentul meu a stat tăcut pentru câteva minute; încetase să mai transpire, dar nu exagerez când spun că hainele îi erau ude. Apoi a vorbit. „Suntem în Elveția?"

„Da", am spus.

A tăcut din nou și s-a uitat pe geam. Ne-am oprit într-o gară cu nume elvețian. Un șef de gară elvețian a făcut un semnal cu un fanion. Doi polițiști elvețieni stăteau de vorbă lângă vagonul de bagaje. Era un stand unde se vindea ciocolată elvețiană și cârnați elvețieni. Omulețul din compartimentul meu s-a aplecat în afară și a cumpărat un ziar. „Suntem în Elveția?", l-a întrebat pe vânzător.

„Desigur. Unde altundeva să fim? Zece gologani."

„Poftim?"

„Zece gologani. Zece centime. Pentru ziar."

Omul a plătit de parcă tocmai ar fi câștigat la loterie. Banii elvețieni trebuie că l-au convins. Pe mine nu mă crezuse. A deschis ziarul, l-a răsfoit, apoi l-a lăsat. A trecut ceva timp până să aud ce-mi spunea. Eram atât de plin de propria mea libertate încât roțile de tren parcă huruiau în capul meu. Apoi am văzut că-și mișcă buzele și mi-am dat seama că vorbea.

„În sfârșit am ieșit“ – a spus uitându-se la mine – „am ieșit din blestemata dumitale de țară, tovarășe membru de partid, pe care voi, porcilor, ați transformat-o în barăci și lagăre de concentrare. Asta e Elveția; e liberă; nimeni nu primește ordine de la tine sau de la alții ca tine. Aici pot să spun ce vreau, nimeni nu-mi bagă pumnul în gură. Hoților, criminalilor, ucigașilor, ce-ați făcut din Germania!“

Făcuse spume la gură. Se uita la mine ca o femeie isterică la o broască râioasă. Din ce auzise, credea că sunt membru de partidul.

Am ascultat cu un calm imperturbabil. Eram foarte fericit că eram în siguranță.

„Ești un om curajos“, am spus. „Am cu cel puțin zece kilograme mai mult decât tine, sunt cu cincisprezece centimetri mai înalt ca tine. Dar descarcă-ți sufletul. O să te simți mai bine.“

„Cum îndrăznești să-ți bați joc de mine?“, a țipat mai furios ca oricând. „Nu mai suport. Nu mai suntem în țara naziștilor. Ce ați făcut cu părinții mei? Ce v-a făcut bătrânul meu tată? Și acum?! Acum vreți să distrugeți toată lumea!“

„Crezi că o să fie război?“, am întrebat.

„Ca și cum n-ai ști“, a spus. „Ce altceva ați putea face cu Reichul vostru de o mie de ani și cu tot armamentul pe care-l aveți? Criminalilor! Dacă n-ați face război, prosperitatea voastră aparentă s-ar prăbuși și, și... voi o dată cu ea.“

„Sunt de aceeași părere“, am spus. Simțeam soarele după-amiezii târzii mângâindu-mă pe față. „Dar dacă câștigă Germania?“

Omul cu hainele umede s-a uitat la mine. I se pusese un nod în gât. „Dacă câștigați voi, atunci nu există Dumnezeu“, a spus cu greu, în cele din urmă.

„Sunt de acord cu tine.“ M-am ridicat.

„Nu mă atinge“, mi-a șuierat. „O să fii arestat. O să trag semnalul de alarmă. Am să te denunț. Trebuie să fii denunțat oricum, spionule! Am auzit ce-ai zis.“

Asta-i tot ce-mi mai lipsea, mi-am zis. „Elveția este o țară liberă“, am spus. „Nu poți să arestezi un om numai pe baza unui denunț. Ți-ai însușit niște idei proaste din Germania.“

Mi-am luat bagajul și m-am mutat în alt compartiment. Am considerat că e preferabil să nu mă explic acestui isteric; și, de asemenea, preferam să nu stau cu el în compartiment. Ura este un acid care corodează sufletul, indiferent dacă tu ești cel ce urăște sau cel urât. Mă convinsesem de asta în timpul peregrinărilor mele.

Și așa am ajuns la Zürich.

Capitolul 9

Muzica a încetat pentru o clipă. Imediat s-au auzit proteste pe ringul de dans. Orchestra a început să cânte mai tare ca înainte. O doamnă într-o rochie galbenă și cu un șirag de diamante false în păr a început să cânte. Inevitabilul s-a produs: un neamț se ciocnise de un englez. Fiecare îl acuza pe celălalt că o făcuse intenționat. Șeful restaurantului, împreună cu doi chelneri, jucau rolul Ligii Națiunilor, încercând să aplaneze conflictul, dar nimeni nu-i lua în seamă. Foxtrotul a fost urmat de un tango și diplomații aveau de ales între a se face de râs pentru că stăteau pe ring fără să danseze sau să înceapă să danseze din nou. Ofițerul neamț nu prea părea să știe tangoul, în timp ce englezul păstra numai măsura, fără să se miște de pe loc. Amândoi au început să fie loviți de alte perechi și, în cele din urmă, discuția s-a terminat. Roșii de furie, s-au întors la locurile lor.

— De ce nu se provoacă la duel eroii noștri? a întrebat Schwarz, încântat.

— Deci ai ajuns la Zürich, am spus.

A schițat un zâmbet.

— De ce nu plecăm de aici?

— Unde ne-am putea duce?

— Trebuie să fie vreun bar ordinar care e deschis toată noaptea. Locul ăsta-i plin de hoituri dansând și jucându-se de-a războiul.

A plătit și l-a întrebat pe chelner dacă era vreun local unde ne puteam duce. Stelele încă mai străluceau pe cer, dar la orizont marea și dimineața se întâlneau într-o îmbrățișare albastră. Cerul era mai sus decât înainte. Mirosul de sare și de flori era și mai puternic. Ziua avea să fie senină. Ziua, Lisabona are o înfățișare teatrală care te încântă și care te captivează, dar noaptea este ca un oraș din povești, coborând în terase luminate înspre mare, ca o femeie în ținută de seară alergând în jos să-și întâlnească iubitul din întuneric.

Am stat o vreme în tăcere.

— Nu-i acesta felul în care obișnuiam să ne gândim la viață? a spus Schwarz în cele din urmă. O mie de lumini și de străzi ducând spre infinit...

Nu am răspuns. Pentru mine viața era vaporul din port, care nu mergea spre infinit... Mergea spre America. Îmi făcusem plinul la aventuri; timpul a azvârlit în noi cu aventuri cum azvârli cu ouă clocite. Singura aventură pentru mine era un pașaport valabil, o viză și un bilet. Pentru un călător împotriva voinței sale, o viață normală reprezintă cel mai romantic vis, iar o aventură – un chin.

— În ziua aceea, Zürichul mi se părea așa cum ți se pare ție astăzi Lisabona, a spus Schwarz.

Era începutul a ceea ce credeam că pierdusem. Timpul – știi asta – este o moarte diluată, o otravă administrată încet, în doze inofensive. La început ne stimulează și ne face chiar să ne simțim nemuritori – dar picătură cu picătură și zi de zi se face tot mai puternică și în cele din urmă ne distruge sângele. Chiar dacă am vrea să ne răscumpărăm

tinerețea cu prețul anilor pe care-i mai avem în față, nu am putea; acidul timpului ne-a schimbat, combinația chimică nu mai este aceeași. Ar fi necesar un miracol. Ei bine, acel miracol s-a petrecut la Zürich.

Stătea liniștit, uitându-se la orașul strălucitor de la picioarele noastre.

— Aceasta este cea mai groaznică zi din viața mea, a spus încet. Aș vrea să mi-o aduc aminte ca pe cea mai fericită. N-ar trebui amintirile să fie în stare să facă așa ceva? Trebuie. Un miracol nu este niciodată perfect atunci când se petrece; întotdeauna mai sunt și mici dezamăgiri. Dar odată ce s-a dus pentru totdeauna și când nimic nu-l mai poate schimba, amintirea l-ar putea face perfect și atunci s-ar păstra așa mereu. Dacă aș reuși să-l trezesc acum din nou la viață, nu va rămâne întotdeauna neschimbat? Nu mă va însoți atâta timp cât voi trăi?

Părea căzut din lună. Îți trezea milă cum stătea pe trepte, uitându-se spre revărsatul zorilor, o siluetă uitată în noapte. Îmi părea foarte rău pentru el.

— E adevărat, am spus, încercând să-i menajez sentimentele. Cum putem fi siguri de fericirea noastră până când nu știm cât din ea va rămâne cu noi?

— Singura cale – a șoptit Schwarz – este să știm că n-o putem ține sau păstra și să renunțăm să mai încercăm. O speriem cu mâinile noastre neîndemânatice. Dar dacă putem să ne ținem mâinile departe de ea, nu va continua oare să trăiască fără teamă în spatele ochilor noștri? Nu va sta acolo atâta timp cât ochii noștri mai trăiesc?

Privea în jos spre orașul în care se găsea un sicriu din lemn de pin și unde era ancorat un vapor. O suferință mută îi descompunea trăsăturile; gura-i era o gaură neagră, ochii îi erau împietriți. Apoi s-a trezit din nou la viață.

Am continuat să coborâm dealul, îndreptându-ne spre port. După un timp a început să vorbească.

— Cine suntem noi? a zis. Cine ești tu? Cine sunt eu? Și ce-i cu restul oamenilor și cu cei care nu mai sunt? Ce este adevărat, un om sau imaginea lui din oglindă? O ființă umană în viață sau imaginea ei distrusă de durere? Am devenit eu și soția mea care a murit o singură persoană? S-ar putea ca înainte ea să nu fi fost niciodată în întregime a mea și că numai alchimia sinistră a morții a făcut-o acum altfel. Îmi aparține în întregime acum, când există numai ca o licărire fosforescentă în capul meu, acum când poate să răspundă numai când doresc eu și în felul în care doresc eu? Sau, după ce am pierdut-o o dată, o mai pierd și a doua oară, în fiecare clipă tot mai mult, pe măsură ce amintirea ei se șterge?

S-a uitat la mine.

— Trebuie s-o țin lângă mine, mă înțelegi?

Am ajuns la o stradă în care șiruri lungi de trepte coborau dealul. Cu o zi înainte se ținuse aici un fel de festival. Ghirlande ofilite, care mă făceau să mă gândesc la un cimitir, atârnau de bare metalice între cele două rânduri de case. Șiruri de becuri, întrerupte din când în când de felinare în formă de lalele, împodobeau strada. Mai sus, la distanțe de cincisprezece-douăzeci de metri, erau stele în cinci colțuri, alcătuite din beculețe electrice. Dar procesiunea sau festivalul trecuse și decorațiunile inutile își pierdeau tot mai mult contururile în lumina răsăritului. Departe de noi, mai jos, părea că se întâmplase ceva la circuitul electric: numai o singură stea ardea, producând o lumină ciudat de puternică și palidă, cum se întâmplă cu luminile electrice numai la asfințitul sau la răsăritul soarelui.

— Acesta este locul, a spus Schwarz, deschizând o ușă. Ne-a primit un bărbat solid și foarte bronzat. Era o cameră cu tavanul foarte jos, cu butoaie de vin de-a lungul pereților și cu câteva mese, dintre care una era ocupată de un cuplu. Am comandat vin și pește prăjit rece. Altceva nici nu aveai de ales.

— Cunoști Zürichul? m-a întrebat Schwarz.

— Da. Am fost arestat în Elveția. Plăcute închisori. Mult mai bune decât cele din Franța. Mai ales iarna. Din păcate însă niciodată nu te țin mai mult de două săptămâni, cu toate că ai fi încântat să-ți mai tragi sufletul. Apoi te deportează și iar începe tot tămbălăul cu granița.

— Hotărârea de a trece granița la vedere într-un fel m-a eliberat, a spus Schwarz. Nu îmi mai era teamă. Nu mă mai paraliza vederea unui polițist pe stradă; simțeam totuși un șoc, dar era destul de slab, doar atâta încât să mă facă să-mi apreciez libertatea.

L-am aprobat.

— Pericolul te face să pui un preț mai mare pe viață. Totul e perfect până când pericolul nu devine prea mare.

— Crezi? a întrebat Schwarz, uitându-se la mine într-un fel ciudat. Eu cred că merge și mai departe. Merge până la ceea ce numim moarte, și chiar mai departe. Încetează un oraș să mai existe doar din cauză că l-ai părăsit? Nu ar continua să existe în tine, chiar dacă ar fi distrus? Cine știe ce e moartea? Poate că viața nu e altceva decât o rază de lumină care trece încet peste fețele noastre schimbătoare. Poate că am avut o față înainte de a ne naște, și care va continua să existe și după ce toate fețele noastre trecătoare se vor fi stins de mult.

O pisică a venit furișându-se spre masa noastră. I-am aruncat o bucată de pește. Și-a ridicat coada și s-a întors.

— Ți-ai întâlnit nevasta în Zürich? am întrebat precaut.

— Am întâlnit-o la hotel. Șovăielile și stinghereala din Osnabrück dispăruseră; dispăruseră pentru totdeauna. Nu mai era nefericită și jignită, făcându-și un capital strategic din suferința ei. Am întâlnit o femeie pe care nu o cunoșteam, o femeie pe care o iubeam. Se părea că nouă ani dintr-un trecut fără evenimente deosebite ne-au legat și că trecutul pierduse puterea de a o înconjura. Și pentru ea otrava timpului se evaporase odată cu trecerea graniței. Nu mai eram la cheremul trecutului; trecutul ne aparținea nouă. De obicei, trecutul este doar o reflectare deprimantă a anilor care s-au scurs; trecutul nostru devenise o oglindă care nu ne reflecta decât pe noi doi. Hotărârea de a ne croi un drum nou în viață, precum și actul în sine, ne-a rupt complet de tot ce fusese înainte, astfel încât imposibilul s-a întâmplat: am renăscut.

Schwarz s-a uitat la mine și din nou i-am citit acea expresie ciudată pe chip.

— Și a rămas așa. Helen a fost cea care nu s-a lăsat descurajată. Eu nu puteam – mai ales spre sfârșit. Dar era de ajuns că ea reușea. Asta era important. Nu ești de acord? Dar acum trebuie s-o fac singur, numai de data asta; de aceea vorbesc cu tine acum. Da, ăsta-i motivul.

— Ați stat în Zürich? am întrebat.

— Am stat o săptămână, a spus Schwarz pe un ton mai normal. Am stat în orașul acela și în țara aceea, singura din Europa în care lumea începuse deja să se clatine. Aveam bani de-ajuns pentru câteva luni. Helen adusese niște bijuterii pe care puteam să le vindem și în Franța aveam desenele lăsate de Schwarz.

Ce mai vară a fost în 1939! Era de parcă Dumnezeu ar fi dorit să arate lumii pentru ultima dată cum era pacea

și ce urmau să piardă. Zilele erau pline până la refuz de o vară lipsită de griji și au devenit de-a dreptul ireale când am părăsit Zürichul și ne-am dus la lacul Maggiore, în sud.

Helen primise scrisori și telefoane de la familia ei. Le lăsase vorbă că pleacă la Zürich ca să-și consulte doctorul. Era ușor pentru familia ei să afle unde era; sistemul de înregistrare elvețian este foarte eficient. Nu i-au dat pace cu întrebările și reproșurile. Încă se mai putea întoarce. Trebuia să luăm o hotărâre.

Locuiam în același hotel, dar nu împreună. Eram căsătoriți, dar în pașapoartele noastre apăreau nume diferite; uneori ne guvernează viața niște bucățele de hârtie; nu puteam trăi cu adevărat împreună. Era o situație ciudată, dar ne întărea sentimentul că timpul se întorsese înapoi pentru noi. După o lege eram soț și soție, după alta nu. Noua ambianță, separarea noastră de lungă durată și mai ales schimbările produse asupra lui Helen în Elveția – toate acestea creau o stare ciudată: totul părea vag, dar în același timp foarte real. Și deasupra acestei ciudate lumi a noastră zburau ultimele rămășițe ale unui vis pe care abia ni-l mai puteam aduce aminte. La vremea respectivă nu am știut ce determinase această stare binecuvântată – am considerat-o un dar neașteptat, ca și cum Dumnezeu mi-ar fi dat voie să repet o parte din existența mea, de care îmi cam bătusem joc, și s-o transform acuma în ceva perfect. Cârtița care și-a croit drum pe sub granițe, fără pașaport, s-a transformat într-o pasăre care nu cunoștea nici un fel de frontiere.

Într-o dimineață, când m-am dus s-o văd pe Helen, am găsit-o vorbind cu domnul Krause, pe care mi l-a

prezentat ca fiind un domn care lucrează la consulatul german. Când am intrat în cameră, ea a vorbit cu mine franțuzește și mi s-a adresat cu domnule Lenoir. Krause a înțeles greșit și m-a întrebat într-o franțuzească pocită dacă eram fiul faimosului pictor. Helen a râs. „Domnul Lenoir este din Geneva", a spus. „Dar vorbește și germana. Totuși, este un mare admirator al lui Renoir."

„Vă plac impresioniștii?", m-a întrebat Krause.

„Are chiar și o colecție cu picturi ale impresioniștilor", a spus Helen.

„Am câteva desene", am spus. Transformarea moștenirii mele de la fostul Schwarz într-o colecție era unul din ultimele capricii ale lui Helen. Dar cum unul din capriciile ei mă salvase de lagărul de concentrare, m-am hotărât să-i fac jocul.

„Cunoașteți colecția lui Oskar Reinhart din Winterthur?", m-a întrebat Krause, amabil.

Am dat din cap. „Reinhart are un Van Gogh pentru care mi-aș da o lună din viață."

„Care lună?", a întrebat Helen.

„Care Van Gogh?", a întrebat Krause.

„*Grădina azilului de nebuni*."

Krause a zâmbit. „Un tablou nemaipomenit."

A început să vorbească despre pictură și când a ajuns la Luvru am putut să intru și eu în vorbă, datorită educației primite de la fostul Schwarz. Acum am înțeles tactica lui Helen; încerca să-l împiedice pe Krause să mă recunoască drept soțul ei sau drept refugiat. Consulatul german nu se dădea în lături de la denunțarea unor persoane la poliția elvețiană. Mi-am dat seama că Krause încerca să-și dea seama de relația dintre mine și Helen, așa cum bănuise ea de la început. Acum îmi inventase o soție – Lucienne – și

doi copii, cel mai mare fiind o fetiță care cânta minunat la pian.

Ochii lui Krause se mutau de la unul la altul. A profitat de interesul nostru comun pentru artă pentru a mai sugera o întâlnire – de ce n-am lua masa împreună într-unul din micuțele restaurante de pe malul lacului, unde peștele este așa de bun? – foarte rar ai ocazia să întâlnești pe cineva care știe într-adevăr ceva despre pictură.

Am răspuns cu același entuziasm – aș fi foarte încântat să ne întâlnim la întoarcerea mea în Elveția. Asta ar fi cam peste vreo patru sau șase săptămâni. A fost surprins: nu trăiam în Geneva?

I-am spus că eram din Geneva, dar că trăiam la Belfort. Cum Belfort era în Franța, i-ar fi venit mai greu să obțină informații despre mine. La plecare nu a rezistat tentației de a pune o întrebare: unde am cunoscut-o pe Helen? Doi oameni cu asemenea afinități – este mai puțin obișnuit.

Helen s-a uitat la mine. „La doctor, domnule Krause. Oamenii bolnavi au mai multe afinități decât" – folosea un zâmbet malițios – „cei care de prea multă sănătate au mușchi în loc de nervi, chiar și în cap."

Krause a primit zeflemeaua lui Helen cu un zâmbet acru. „Înțeleg, *madame*."

Ca să nu fiu depășit de Helen, am întrebat: „Nu privesc astăzi nemții arta lui Renoir ca fiind degenerată? Pe Van Gogh, mai precis."

„Nu cunoscătorii dintre noi", a spus Krause, aruncându-ne încă o privire răutăcioasă, și apoi a plecat.

„Ce-a vrut?", am întrebat-o pe Helen.

„Să spioneze. Am încercat să te previn să nu vii, dar deja porniseși. Fratele meu l-a trimis. Cum urăsc toate astea!"

Brațul întunecat al Gestapo-ului se întinsese peste graniță ca să ne amintească că nu eram complet liberi. Krause o rugase pe Helen să treacă pe la consulat când îi convenea. Nimic urgent, dar pașaportul ei trebuia să aibă o ștampilă nouă. Un fel de viză de ieșire. Fusese uitată.

„Zice că e un regulament nou", a spus Helen.

„Minte", am răspuns. „Aș fi știut și eu despre el. Refugiații află întotdeauna despre chestiile astea. Dacă te duci, sunt în stare să-ți ia pașaportul."

„Și atunci aș fi o refugiată ca tine?"

„Da, dacă nu cumva te hotărăști să te întorci."

„Rămân", a spus. „Nu mă duc la nici un consulat și nici nu mă mai întorc în Germania."

Nu mai vorbiserăm despre asta înainte. Aceasta era hotărârea ei. Nu am răspuns. Doar am privit-o pe Helen. În spatele ei vedeam cerul, copacii din parc și suprafața strălucitoare a lacului. Fața ei era întunecată în lumina puternică. „Nu ești răspunzător", a spus nerăbdătoare. „Nu tu m-ai convins și nu are nici o legătură cu tine. Chiar dacă n-ai exista, nu m-aș mai întoarce înapoi. Acum ești mulțumit?"

„Da", am spus surprins și mai degrabă rușinat. „Dar nu mă gândeam la asta."

„Știu, Josef. Așa că să nu mai discutăm despre subiectul ăsta. Niciodată."

„Krause se va întoarce" – am spus – „sau dacă nu el, atunci altcineva."

A dat din cap. „O să ne facă necazuri dacă află cine ești. De ce n-am merge în sud?"

„Nu putem merge în Italia. Poliția lui Mussolini lucrează mână-n mână cu Gestapoul."

„Nu mai există și alt sud?“
„Ba da. Locarno, Lugano.“

Am luat trenul chiar în după-amiaza aceea. Cinci ore mai târziu stăteam pe terasa cafenelei Svizzera, în piața centrală din Ascona, într-o lume care nu era la cinci, ci la cincizeci de ore distanță de Zürich. Peisajul era italian, orașul era plin de turiști și nimeni nu părea să se gândească la altceva decât să înoate, să facă plajă și să se bucure de ele atâta timp cât se mai putea. Îți mai aduci aminte ultimele luni de pace? Plutea ceva ciudat în aer deasupra întregii Europe, a spus Schwarz.

— Da, am spus. Toată lumea spera într-o minune. Un al doilea München. Apoi un al treilea. Și așa mai departe.

— Era o împletire între speranță și disperare. Timpul se oprise în loc. În umbra dezastrului care se apropia, orice altceva părea ireal. Era ca și cum o enormă cometă medievală ar fi împărțit cerul cu soarele. Totul era scăpat de sub control. Și totul era posibil.

— Când te-ai dus în Franța? am întrebat.

— Ai dreptate. Orice altceva a fost temporar. Franța este casa incomodă a celor fără patrie. Toate drumurile duc în Franța. O săptămână mai târziu, Helen a primit o scrisoare de la Herr Krause, spunându-i să se prezinte imediat la consulatul din Zürich sau Lugano. Era urgent.

Trebuia să plecăm. Elveția era prea mică și prea bine organizată. Am fi fost găsiți oriunde ne-am fi dus. Și oricând actele mele puteau fi verificate; ar fi văzut că pașaportul meu era fals și m-ar fi arestat. Ne-am dus la Lugano, dar ne-am ținut departe de consulatul german. În schimb, am fost la consulatul francez. Am obținut vize turistice valabile șase luni. Mă așteptam să primim vize pentru cel mult trei luni.

„Când plecăm?“, am întrebat-o pe Helen.

„Mâine.“

Am luat ultima cină în grădina Albergo della Posta în Ronco, un sat cocoțat sus pe dealuri, ca un cuib de rândunele, având o priveliște minunată asupra lacului. Lampioane japoneze atârnau în copaci, pisici se cățărau pe ziduri, iar de la terasele de mai jos se simțea mirosul trandafirilor și al iasomiei sălbatice. Lacul cu insulele sale – se zicea că pe una dintre ele fusese pe vremea romanilor un templu închinat zeiței Venus – părea încremenit; munții din jur, de culoarea cobaltului albastru, se profilau pe cerul luminos. Am mâncat *spaghetti* și *piccata* și am băut vin. A fost o seară de o dulceață și o melancolie aproape de nesuportat.

„Păcat că trebuie să plecăm“, a spus Helen. „Mi-ar fi plăcut să-mi petrec vara aici.“

„Vei mai avea nenumărate ocazii să spui asta.“

„Am altceva mai bun de spus? De prea multe ori am spus exact contrariul a ceea ce doream.“

„Contrariul?“

„Păcat că trebuie să stau aici.“

I-am luat mâna. Pielea îi era foarte bronzată – o prindea soarele foarte ușor. „Te iubesc foarte mult“, am spus. „Te iubesc și pe tine și clipa asta și vara care nu va mai dura și acest peisaj pe care-l părăsim și pentru prima dată și pe mine, pentru că nu sunt altceva decât o oglindă care te reflectă, și în acest fel am două exemplare din tine. Dumnezeu să binecuvânteze această seară și această oră!“

„Dumnezeu să binecuvânteze totul! Să bem pentru asta. Și Dumnezeu să te binecuvânteze și pe tine, pentru că în sfârșit ai îndrăznit să spui ceva ce în mod normal te-ar fi făcut să roșești.“

„Roșesc“, am spus. „Dar numai în interior și nu mi-e rușine. Trebuie să mă obișnuiesc. Chiar și o omidă trebuie să se obișnuiască cu lumina, atunci când iese din întuneric și descoperă că are aripi. Cât de norocoși sunt oamenii de aici! Și ce frumos miroase iasomia sălbatică! Chelnerița spune că în zonă sunt păduri întregi de iasomie.“

După ce am terminat vinul, am pornit să ne plimbăm pe străduțele înguste. Am luat-o pe drumul cel vechi care mergea pe lângă cimitirul Ronco, plin de flori și cruci, și apoi cobora dealul înspre Ascona. Sudul este un vrăjitor; palmierii și leandrii îți șterg toate gândurile din minte și-ți dau frâu liber imaginației. Răsăreau tot mai multe stele. Cerul era ca un steag imens al Statelor Unite ale universului. Cafenelele din *piazza* trimiteau raze de lumină până departe pe lac, iar dinspre văi bătea o briză rece.

Am ajuns la casa pe care o închiriasem pe malul lacului. Era mică, dar avea două dormitoare. Asta părea să fie de ajuns pentru moralitatea locală. „Cât timp putem să trăim din banii pe care-i avem?“, a întrebat Helen.

„Un an de zile, dacă suntem atenți. Poate chiar și un an și jumătate.“

„Și dacă nu suntem atenți?“

„Doar vara asta.“

„Atunci hai să lăsăm toate grijile la o parte“, a spus Helen.

„O vară este scurtă.“

„Da“, a spus cu o violență bruscă. „O vară este scurtă, și viața este scurtă, dar de ce? Pentru că știm cât de scurte sunt. Știu pisicile astea de aici că viața-i scurtă? Știu poate păsările? Sau fluturii? Pentru ei durează la nesfârșit. Nimeni nu le-a spus. Dar de ce ni s-a spus nouă?“

„Sunt mai multe răspunsuri la întrebarea asta.“

„Dă-mi numai unul."

Stăteam în camera întunecată. Ușile și geamurile erau deschise. „Un răspuns este faptul că viața ar fi de nesuportat dacă ar dura la infinit."

„Crezi că ne-am plictisi? Ca și Dumnezeu? Nu e adevărat. Mai dă-mi unul."

„În viață este mai multă nefericire decât fericire. Este o binecuvântare că viața se mai și termină o dată și-odată."

Helen a tăcut pentru o vreme. Apoi a spus: „Nu e nici un grăunte de adevăr în tot ce-ai spus. Spunem asemenea lucruri numai pentru că știm că nu suntem aici ca să rămânem și că nu avem de ce ne agăța. Nu e nici o milă în asta. Doar o inventăm. O inventăm pentru că este singura noastră speranță."

„Nu credem toți în ea?", am întrebat.

„Eu nu."

„Nu crezi în speranță?"

„Nu cred în nimic. Într-o zi ne vine sorocul și cu asta basta." Și-a aruncat hainele pe pat. „E la fel pentru toți. Un prizonier speră să evadeze. Poate că și reușește. Dar data viitoare nu va mai fi la fel de norocos."

„Da, dar el speră. Într-o încetare. Asta-i tot."

„Da, asta-i tot. La fel e și cu lumea și cu războiul. Lumea speră într-o încetare. Dar nimic nu poate împiedica izbucnirea războiului."

„Poate că totuși poate fi împiedicat", am spus. „Dar moartea, nu."

„Nu râde", a strigat ea.

M-am apropiat de ea. Ferindu-se de atingerea mea, a ieșit pe ușă în grădină.

„Ce s-a întâmplat?", am întrebat surprins. Afară era mai multă lumină. Am văzut că fața-i era înecată în lacrimi.

Nu mi-a răspuns și nici eu nu am mai insistat. „Sunt beată", a spus în cele din urmă. „Nu-ți dai seama?"

„Nu."

„Am băut prea mult vin."

„Nu de ajuns. Mai e o sticlă."

Pe pajiștea din spatele casei era o masă de piatră. Am pus sticla pe ea și apoi m-am dus în casă după pahare. Când m-am întors, am văzut-o pe Helen traversând pajiștea, mergând spre lac. N-am urmat-o imediat. Am umplut paharele; vinul bătea în negru în lumina slabă. Am străbătut încet pajiștea, îndreptându-mă spre palmierii și leandrii de la marginea lacului. Eram îngrijorat. Am răsuflat ușurat când am zărit-o. Stătea lângă apă, aplecată și ciudat de pasivă, de parcă ar fi așteptat ceva, o voce sau poate o nălucă. Nu am făcut nici un zgomot, nu atâta ca s-o urmăresc, ci de teamă să n-o sperii. După un timp a oftat și s-a îndreptat. Apoi a intrat în apă.

Când am văzut-o înotând m-am dus în casă ca să-i aduc un prosop și halatul de baie. Apoi m-am așezat pe un bloc de granit și am așteptat. La distanță, capul cu părul ud părea foarte mic; ea era tot ce aveam pe lume și primul meu impuls a fost s-o chem înapoi. Dar în același timp mi-am dat seama că dorea să-și clarifice gândurile, că avea o problemă pe care eu nu o cunoșteam și pentru că acum era un moment crucial; pentru ea apa însemna destin, întrebare și răspuns. Trebuia să se descurce singură, ca oricare dintre noi – cel mai bun lucru pe care-l poate face altcineva este să-ți fie alături și să-ți ofere puțină căldură.

Helen a înotat în larg într-un arc, iar acum se întorcea în linie dreaptă înspre mine. Am văzut-o apropiindu-se, cu părul negru profilat pe suprafața roșiatică a lacului. A ieșit suplă și senină din apă și a alergat spre mine.

„E rece. Și pare a fi bântuit de duhuri. Menajera spune că sub insule trăiește o caracatiță mare."

„Cei mai mari pești din lac sunt știucile bătrâne", am spus în timp ce o înveleam în prosop. „Nici vorbă de caracatițe. Toate caracatițele sunt în noua Germanie. Dar apa este întotdeauna mai ciudată noaptea."

„Dacă ne putem gândi că există caracatițe, atunci trebuie că și există", a spus Helen. „Nu poți să te gândești la ceva ce nu există."

„Aceasta ar fi o modalitate foarte simplă pentru a dovedi existența lui Dumnezeu."

„Nu crezi în el?"

„Astă-seară cred în orice."

S-a lipit de mine. Am lăsat prosopul ud să cadă și i-am dat halatul.

„Crezi că trăim mai mult decât o singură dată?", a întrebat Helen.

„Da", am spus fără să ezit.

A suspinat. „Slavă Domnului. N-aș fi vrut să trebuiască să te conving, nu acum. Sunt obosită și mi-e frig. Tot uit că apa asta vine din munți."

Împreună cu sticla de vin cumpărasem și o sticlă de *grappa* de la Albergo della Posta. *Grappa* este un rachiu preparat din coji de grapefruit, foarte tare și aromat, bun pentru împrejurări ca aceasta. M-am dus înăuntru să-l aduc. I-am umplut un pahar foarte mare. L-a băut încet. „Nu-mi place că trebuie să plec de aici."

„O să uiți foarte repede locul acesta, am spus eu." „Mergem la Paris. N-ai mai fost acolo niciodată. Este cel mai frumos oraș din lume."

„Cel mai frumos oraș din lume este acela în care ești fericit. Am spus o banalitate?"

Am râs. „Hai să nu ne facem griji despre stilul tău", am spus. „Dacă asta-i o banalitate, atunci niciodată nu ne vom putea plânge că avem prea multe. Mai vrei *grappa*?"

A dat din cap. Mi-am adus și eu un pahar. Am stat afară, la masa de piatră, până când i s-a făcut somn lui Helen. Am dus-o la culcare. A adormit imediat lângă mine. Priveam prin ușa deschisă pajiștea, care încetul cu încetul și-a modificat culoarea de la albastru la argintiu. Helen s-a sculat după o oră și s-a dus în bucătărie ca să bea apă. S-a întors cu o scrisoare care sosise în timp ce fuseserăm plecați la Ronco. Cred că până atunci stătuse la ea în cameră. „De la Martens", a zis.

A citit-o și a lăsat-o jos. „Știe că ești aici?", am întrebat.

A dat din cap. „A spus familiei mele că m-a sfătuit să merg în Elveția ca să fiu examinată din nou și că va trebui să stau câteva săptămâni."

„Ai fost la el să te trateze?"

„Din când în când."

„Pentru ce anume?"

„Nimic deosebit", a spus și și-a băgat scrisoarea în geantă. Nu mi-a dat-o s-o citesc.

„De unde ai cicatricea aceea?", am întrebat-o.

— Avea o dungă albă și subțire pe abdomen. O observasem și înainte, dar acum, având pielea bronzată, sărea și mai mult în ochi.

„O mică operație. Nimic important."

„Ce fel de operație?"

„Una despre care femeile nu vorbesc. Li se întâmplă destul de des."

A stins lumina. „E bine că ai venit după mine", mi-a șoptit ea. „Altfel n-aș mai fi rezistat, iubește-mă. Iubește-mă și nu mai pune întrebări. Niciodată."

Capitolul 10

Fericire! a spus Schwarz. Cum ți se amestecă culorile ei în cap. Ca și culorile cămășilor ieftine date la spălătorie. Numai oamenii nefericiți știu să țină cont de orice. Ne-am dus la Paris și am închiriat două camere într-un hotel mic de pe Quai des Grands-Augustins, pe malul stâng al Senei. Nu era lift, scările erau tocite din cauza vechimii lor, camerele erau mici; dar aveam o priveliște frumoasă: Sena, standurile anticarilor de pe chei, Palatul de Justiție și Notre-Dame. Aveam pașapoarte. Am fost niște ființe umane până în septembrie 1939.

Am fost ființe umane până în septembrie și nu conta dacă pașapoartele erau valabile sau nu. Dar a constituit o mare diferență o dată cu începerea „războiului mincinos."

„Din ce trăiai când ai mai stat aici?", m-a întrebat într-o zi Helen. „Aveai voie să muncești?"

„Bineînțeles că nu. N-aveam voie nici măcar să exist. Cum te poți aștepta ca o persoană inexistentă să primească un permis de muncă?"

„Și atunci din ce ai trăit?"

„Nu-mi aduc aminte", am răspuns foarte sincer. „Am avut diferite ocupații. Nici una nu dura prea mult. Francezii nu se omoară cu respectatul legilor, întotdeauna

găsești ceva de făcut dacă accepți un salariu foarte mic. Încărcam lăzi la Les Halles; am făcut pe chelnerul; eram negustor ambulant de cravate, șosete și cămăși; am dat lecții de germană; din când în când, comitetul refugiaților îmi dădea câte ceva; îmi vindeam lucrurile; scriam articole scurte pentru ziare elvețiene."

„N-ai putut să obții o slujbă de ziarist ca înainte?"

„Nu, pentru așa ceva ai nevoie de permis de muncă și de rezidență. Ultima mea slujbă a fost de curier. Apoi a venit Schwarz și existența mea «apocrifă»."

„De ce apocrifă?"

„Pentru că trebuia să fiu altcineva, să trăiesc sub acoperirea unui nume fals. Eu încetasem să mai exist."

„Aș dori să nu mai vorbești așa", a spus Helen.

„Nu contează cum îi spun. O viață dublă, o viață împrumutată. Sau o a doua viață. Da, poate că așa e cel mai corect spus. Suntem ca niște paria fără regrete pentru că ne-am pierdut memoria – memoria îi face pe oameni să simtă că au pierdut lucrurile bune fără să le îmbunătățească pe cele rele."

Helen a râs. „Ce suntem acum? Impostori, cadavre sau duhuri?"

„Din punct de vedere legal, suntem turiști. Avem permisiunea de a fi aici, dar nu pe aceea de a munci."

„Bine", a spus. „Atunci nu vom lucra. Hai să mergem pe le Saint-Louis și să stăm pe o bancă la soare. Apoi mergem la Café de France și mâncăm pe terasă. Ce părere ai de program?"

„E un program foarte bun", am spus. Și l-am respectat întocmai. Am încetat să mai caut ceva de lucru la negru. De săptămâni de zile eram continuu împreună. În lume, timpul era luat cu asalt de ediții speciale, mișcări de trupe,

sesiuni de urgență ale Camerei, dar toate astea nu aveau nimic de-a face cu noi. Noi trăiam în eternitate. Atunci când lumea ta e plină de sentimente, nu mai ai loc și pentru timp. Ești pe un alt tărâm, în afara timpului. Sau nu crezi asta?

Schwarz s-a întors spre mine cu o privire disperată.

— Nu mă crezi?

Eram obosit și nu mă puteam stăpâni să nu fiu și nerăbdător. Poveștile despre fericire sunt neinteresante și aberațiile lui Schwarz despre eternitate mă lăsau rece.

— Nu știu, am răspuns absent. Poate că fericirea sau eternitatea vin o dată cu moartea; atunci calendarul se oprește, și odată cu el și timpul. Dar dacă continuăm să trăim, n-avem ce face: orice întreprindem are loc în timp și timpul trece.

— N-o s-o las să moară! a spus Schwarz dintr-odată, violent. Vreau să rămână nemișcată ca o statuie de marmură. Nu ca un castel de nisip care este luat de-un val. Ce se alege de morții pe care-i iubim? Ce se alege de ei? Nu vor muri iarăși și iarăși? Unde altundeva sunt dacă nu în memoria noastră? Fața ei! Sunt singurul care o mai știe. Pot s-o las să fie distrusă de timp? Știu că se va șterge chiar și în mintea mea, va fi distorsionată și falsificată dacă nu reușesc s-o proiectez și s-o construiesc undeva în afara mea. Plăsmuirile și închipuirile minții mele o vor încolăci ca iedera și o vor distruge și în cele din urmă nu va mai rămâne nimic altceva în afară de iederă. Sunt convins. De aceea trebuie să-mi salvez memoria de mine însumi, de egoismul meu corosiv care mă va face să încerc să uit ca să pot să trăiesc în continuare. Nu înțelegi?

— Înțeleg, domnule Schwarz, am spus cât se poate de blând. De aceea vorbești cu mine acum – ca să îți salvezi memoria de tine însuți...

Eram supărat pe mine că fusesem așa de grosolan mai devreme. Omul era nebun cu o nebunie logică, un don Quijote hotărât să se lupte cu morile de vânt ale timpului, iar eu aveam prea mult respect pentru durerea lui ca să încerc să-i analizez starea.

— Dacă reușesc... Schwarz n-a mai putut continua. Apoi a încercat din nou. Dacă reușesc, va fi în siguranță față de orice aș face. Mă crezi?

— Da, domnule Schwarz. Memoria noastră nu este un sicriu din fildeș într-un muzeu prăfuit. Este un animal care trăiește, mănâncă și digeră. Se consumă ca legendara pasăre Phoenix pentru ca noi să putem trăi mai departe și să nu fim distruși de el. Asta încerci să împiedici dumneata.

— Da, asta e! Ochii îi erau plini de recunoștință. Ai spus că memoria se poate transforma în piatră numai dacă murim. Asta o să fac.

— Vorbeam aiurea, am spus pe un ton plictisit. Uram astfel de conversații. Cunoscusem atâția nevrotici; apăruseră din cauza exilului ca ciupercile după ploaie.

— N-o să-mi iau viața, a spus Schwarz și a zâmbit de parcă mi-ar fi citit gândurile. Viețile umane sunt prea prețioase acum. O să mor numai ca Josef Schwarz. Mâine dimineață când ne vom despărți, Josef Schwarz va fi mort.

Mi-a trecut un gând prin cap și, odată cu el, o speranță nebună.

— Ce o să faci? l-am întrebat.

— O să dispar.

— Ca Josef Schwarz?

— Da.

— Numai numele?

— Tot ce a fost Josef Schwarz o să dispară. Fostul meu eu.

— Ce o să faci cu pașaportul?

— N-o să mai am nevoie de el.

— Ai altul?

Schwarz a făcut semn din cap că nu.

— Nu am nevoie de nici unul.

— Ai viza americană în el?

— Da.

— Mi l-ai vinde mie? am întrebat, cu toate că nu aveam nici un ban.

Schwarz a făcut semn că nu.

— De ce nu?

— Nu pot să-l vând, a spus Schwarz. L-am primit cadou. Dar pot să ți-l dăruiesc. Mâine dimineață. Poți să-l folosești?

— Doamne, Dumnezeule, am spus cu respirația tăiată. Să-l folosesc! Mi-ar salva viața. Eu nu am viza americană în al meu și nici vreo idee cum aș putea-o obține mâine.

Schwarz a zâmbit trist.

— Cum se repetă lucrurile! Îmi aduci aminte de vremea când Schwarz era pe moarte; stăteam în camera lui și nu mă puteam gândi la altceva decât la pașaportul care avea să mă facă din nou om. Bine. Ți-l dau pe al meu. Trebuie numai să schimbi fotografia. Vârsta trebuie să fie cam aceeași.

— Treizeci și nouă, am spus.

— O să ai cu cinci ani mai mult. Știi pe cineva care se pricepe la pașapoarte?

— Da, am răspuns. Cunosc pe unul aici. E foarte simplu de schimbat fotografia.

Schwarz a dat din cap.

— Mai ușor decât personalitatea. A privit în gol pentru o clipă. N-ar fi ciudat dacă ai începe să manifești și

tu un interes pentru pictură? Ca Schwarz – și mai târziu ca mine.

M-au trecut fiorii.

— Un pașaport este o bucată de hârtie, am spus. Nu are nimic magic.

— Nu? a spus Schwarz.

— Ba da, am spus. Dar nu în felul acela. Cât ați mai stat la Paris?

Eram așa de tulburat de promisiunea lui Schwarz, că nici n-am auzit ce spunea. Nu mă puteam gândi decât la ce aveam de făcut ca să obțin viza și pentru Ruth. Puteam să încerc să spun că este sora mea. Dar mai mult ca sigur că n-ar fi mers; totul era foarte strict la consulatul american. Trebuia totuși să încerc, dacă nu se mai întâmpla și un al doilea miracol. Apoi l-am auzit pe Schwarz vorbind.

— Într-o zi a apărut în camera noastră din Paris, a spus. Îi trebuiseră șase săptămâni, dar ne găsise. De data asta n-a mai trimis pe nimeni de la consulatul german. A venit în persoană. Stătea în camera de hotel cu stampele cu scene pastorale din secolul al XVIII-lea – Georg Jurgens, Obersturmbannführer, fratele lui Helen, înalt, cu umerii lați, de vreo sută de kilograme sau chiar mai mult, și de zece ori mai german decât în Osnabrück, în ciuda hainelor civile pe care le purta. I se citea ura în priviri.

„Deci totul a fost numai minciună", a spus. „Mi s-a părut mie că pute ceva."

„N-ar trebui să te surprindă", am spus. „Oriunde te duci tu, pute. Mă întreb de ce."

Helen a început să râdă.

„Încetează cu râsul", a urlat Georg.

„Încetează cu urlatul!“, am spus. „Sau o să pun să te dea afară.“

„De ce nu încerci s-o faci singur?“

Am dat din cap. „Tot mai faci pe eroul când nu e nici un pericol? Mă depășești cu zece kilograme. Nimeni nu ne-ar trimite în ring împreună. Ce vrei?“

„Nu te privește, trădătorul naibii. Ieși. Vreau să vorbesc cu sora mea.“

„Rămâi exact unde ești!“, mi-a spus Helen. Era înfuriată la culme. Încet s-a ridicat din scaunul ei și a apucat o scrumieră de marmură. „Încă un cuvânt pe tonul ăsta și te trezești cu asta-n cap“, a spus foarte calmă. „Aici nu-i Germania.“

„Nu, din păcate. Dar nu contează. În curând va fi.“

„Niciodată“, a țipat Helen. „Poate că voi, roboți înarmați, o veți cuceri pentru un timp, dar va continua să fie Franța. Despre asta ai venit să vorbim?“

„Am venit să te iau acasă. Nu știi ce pățești dacă te prinde războiul aici?“

„Mai nimic.“

„Te vor băga la închisoare.“

Helen a fost surprinsă pe moment.

„Poate ne vor duce într-un lagăr“, am spus. „Dar va fi un lagăr de internare – nu unul de concentrare ca în Germania...“

„Ce știi tu despre asta?“, a rânjit Georg.

„Foarte multe“, am răspuns. „Am fost într-unul de-ale voastre, mulțumită ție.“

„Vierme ce ești. Ai fost într-un lagăr de reabilitare“, a spus Georg încântat. „Dar nu ți-a folosit deloc. În clipa în care ai fost eliberat, ai și dezertat.“

„Îți admir terminologia", am spus. „Dacă cineva scapă din ghearele voastre, o numiți dezertare."

„Cum altfel să-i spun? Primiseși ordin să nu părăsești Germania."

Am făcut un semn de lehamite. Mai avusesem destule discuții de acest gen cu Georg înainte de a fi avut puterea să mă închidă.

„Georg a fost întotdeauna un idiot", a spus Helen. „Un debil mintal cu mușchi puternici. Are nevoie de filosofia lui blindată ca o femeie grasă de corset, pentru că fără el n-ar avea nici o formă. Nu are rost să discuți cu el. Face atâta gălăgie pentru că e foarte slab."

„Ia mai termină!", a spus Georg mult mai liniștit decât m-aș fi așteptat. „Fă-ți bagajul, Helen. Treaba e serioasă. Luăm trenul diseară."

„Cât de serioasă?"

„O să fie război. Altfel n-aș fi venit aici."

„Oricum ai fi venit", a spus Helen. „La fel cum ai făcut acum doi ani în Elveția, când nu am vrut să mă mai întorc. E destul de neplăcut pentru un membru loial al partidului să aibă o soră care nu vrea să trăiască în Germania. M-ai convins atunci să mă întorc. Dar de data asta rămân aici și nu are nici un rost să mai discutăm despre asta."

Georg s-a uitat la ea cu răutate. „Din cauza canaliei aci de față? Bănuiesc că nemernicul ăsta ți-a băgat asta-n cap."

Helen a râs. „Canalie – n-am mai auzit acest cuvânt de mult timp. Parcă au trecut secole de atunci. Nu, această canalie, soțul meu, nu a încercat să-mi bage așa ceva în cap. Din contră, a făcut tot ce a putut ca să mă trimită înapoi. Dar, spre deosebire de tine, din alte motive."

„Vreau să vorbim între patru ochi", a spus Georg.

„N-are nici un rost“, a spus Helen.

„Ești sora mea.“

„Sunt o femeie căsătorită.“

„Da, dar asta nu e o legătură de sânge“, a spus Georg. Apoi, dintr-odată, a adoptat tonul unui copil jignit. „Nu mi-ai oferit nici măcar un scaun. Bat atâta cale tocmai de la Osnabrück și nu mă inviți nici măcar să iau loc.“

Helen a râs. „Nu e camera mea. Soțul meu plătește chiria.“

„Ia loc, Obersturmbannführer și tovarăș al lui Hitler“, am spus. „Dar nu sta prea mult.“

Georg mi-a aruncat o privire furioasă și s-a trântit pe canapeaua uzată, care a scârțâit sub greutatea sa. „Aș dori să stau de vorbă numai cu sora mea. Nu vrei să bagi chestia asta-n cap?“

„M-ai lăsat să vorbesc singur cu ea când i-ai trimis să mă aresteze?“, l-am întrebat.

„Aia a fost cu totul altceva.“

„Cu Georg și tovarășii lui de partid, tot ce fac ei este cu totul altceva“, a spus Helen. „Când omoară sau arestează oameni pentru că au o părere diferită de a lor, când te trimit într-un lagăr de concentrare, ei apără onoarea pătată a patriei – am dreptate, Georg?“

„Exact.“

„El are întotdeauna dreptate“, a continuat Helen. „N-are niciodată îndoieli, n-are niciodată mustrări de conștiință. Este întotdeauna de partea dreptății, acolo unde se află puterea. Este ca Führer-ul – cel mai mare adept al păcii pe pământ, atâta timp cât toți fac ce vrea el. Ceilalți creează probleme. Am dreptate, Georg?“

„Ce are asta a face cu noi?“

„Totul", a spus Helen. „Și nimic. Nu-ți dai seama cât de ridicol este simțul tău de dreptate în acest oraș al toleranței? Chiar îmbrăcat în haine civile, întotdeauna porți cizme ca să zdrobești oamenii sub talpă. Dar aici nu ai nici o putere. Încă nu. Aici nu mă poți înrola în dulcea și totodată dârza ta Asociație Națională a Femeilor Socialiste. Aici nu mă poți trata ca pe un prizonier. Aici pot să respir și intenționez să rămân ca să pot să respir și mai departe."

„Ai un pașaport german. O să fie război. Vei fi închisă."

„Nu imediat. Oricum, prefer să fiu într-o închisoare de aici decât în una din Germania. Pentru că și tu ai fi nevoit să mă închizi. N-aș mai fi aceeași acum, după ce am respirat aerul dulce al libertății, acum când știu cum e să fiu departe de tine și de barăcile tale și de fermele tale umane și de strigătele tale oribile. N-aș mai putea să-mi țin gura."

M-am ridicat. Nu mai suportam s-o văd expunându-se acestui vulgar reprezentant al Partidului Național Socialist, care niciodată n-ar fi fost în stare s-o înțeleagă.

„Toată vina e a lui!", a țipat Georg. „Cosmopolitul dracului! El te-a corupt. Așteaptă numai și o să-ți venim noi de hac."

S-a ridicat și el. Ar fi putut cu ușurință să mă bată. Era de două ori cât mine și, datorită tratamentului urmat în lagărul de reabilitare, mă alesesem cu un cot anchilozat. „Să nu-l atingi nici măcar cu un deget", a spus Helen, foarte blând.

„Lașul!", a spus Georg. „De ce trebuie să-l aperi? Nu poate să-și poarte singur de grijă?"

Schwarz s-a întors înspre mine.

— E un lucru ciudat legat de simpla putere musculară a cuiva. Știm că nu are nici o legătură cu curajul sau cu forța caracterului. O armă în mâna unui schilod poate să învingă și cei mai grozavi mușchi. Știi toate astea și totuși te simți umilit pentru că nu te poți pune cu unul din tâmpiții ăștia de atleți profesioniști. Știi că nu este un concurs de curaj, că matahala aceea e mai mult ca sigur un laș – dar tot nu-ți folosește. Cauți fel de fel de scuze, vrei să te justifici, te simți ca un vierme tocmai pentru că nu vrei să fii bătut până ajungi o masă amorfă. Înțelegi ce vreau să spun?

L-am aprobat.

— Știm cât de absurd este. Dar asta ne face să ne simțim și mai prost.

— Dacă m-ar fi atacat, m-aș fi apărat, a spus Schwarz. Jur că aș fi făcut-o.

Am ridicat mâna.

— De ce spui asta, domnule Schwarz? Nu trebuie să-mi explici asemenea lucruri.

S-a grăbit să zâmbească.

— Cred că ai dreptate. Încă mai încerc să-mi găsesc scuze. Asta demonstrează cât de adânc te afectează. Este ca înțepătura unui spin. Mă întreb dacă vom trece vreodată peste această vanitate bărbătească.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat. V-ați luptat?

— Nu, Helen a început să râdă. „Uită-te la prostul ăsta", mi-a zis. „Crede că dacă te bate, o să-mi demonstreze cât de slab ești; crede că o să mă căiesc și o să mă întorc în țara în care domnește legea pumnului." S-a întors spre Georg. „Ai nerușinarea să-l numești pe soțul meu laș, când el a arătat mai mult curaj decât îți poți tu imagina? A venit după mine. A venit în Germania ca să mă scoată din țară."

„Ce?“ Ochii îi ieșiseră aproape din orbite. „În Germania?“

Helen și-a revenit. „Uită ce-am spus. Sunt aici și n-am de gând să plec.“

„A venit să te scoată?“, a întrebat Georg. „Cine l-a ajutat?“

„Nimeni“, a spus Helen. „Ți-ar place să mai arestezi pe câțiva, nu-i așa?“

N-o mai văzusem niciodată așa – tremurând de scârbă și de ură, dar triumfătoare că scăpase din ghearele lui. Așa mă simțeam și eu; dar m-a izbit cu forță un alt gând – gândul la răzbunare. Georg nu avea putere aici. Nu putea să fluiere după Gestapo. Era singur.

Eram zguduit. Trebuia să fac ceva, dar nu știam ce. Nu puteam să lupt și nici nu o doream. Ceea ce doream era să-l nimicesc. Să-l șterg de pe fața pământului. Fără nici o judecată. Nu judeci o încarnare a diavolului, căci acesta era felul în care-l vedeam pe Georg. Nu era numai răzbunare – distrugerea lui ar fi însemnat salvarea a zeci de victime necunoscute. M-am dus la ușă. Nu știam ce aveam să fac. Mi se învârtea capul. Am fost surprins că nu am căzut. Trebuia să fiu singur. Trebuia să mă gândesc. Helen mă urmărea, dar nu zicea nimic. Georg m-a privit satisfăcut și s-a așezat din nou. „În sfârșit“, a mârâit când am închis ușa după mine.

Am coborât scările. Dinspre bucătărie veneau mirosuri: pește la prânz, așadar. Pe palierul de dedesubt era o ladă italiană sculptată. Trecusem de nenumărate ori pe acolo, dar niciodată nu o remarcasem. Acum îi studiam modelul de parcă aș fi intenționat s-o cumpăr. Continuam să mă port ca un somnambul. La etajul trei era o ușă deschisă. Camera era zugrăvită într-un verde deschis, geamurile erau deschise, iar camerista aranja saltelele.

Ciudat câte lucruri observi când ești atât de tulburat încât ai impresia că nu vezi nimic. Am bătut la ușa unui bărbat. Se numea Fischer și odată îmi arătase revolverul lui. Îl păstra pentru că făcea viața să-i pară mai ușoară. Posibilitatea de a pune capăt oricând dorea vieții sale de refugiat uitat de Dumnezeu îi dădea iluzia că trăiește mai departe prin propria lui voință.

Fischer era plecat, dar camera lui nu era încuiată. Nu avea nimic de ascuns. Am intrat să-l aștept. Nu aveam nici un plan, dar știam că trebuia să împrumut arma de la el. Era absurd să-l omor pe Georg în hotel, asta mi-era clar; ne-ar fi pus în pericol pe mine și pe Helen, dar și pe ceilalți refugiați care locuiau acolo. M-am așezat pe un scaun și am încercat să mă calmez. N-am reușit. Stăteam privind în gol.

A început să cânte un canar. Era o colivie atârnată între geamuri. N-o observasem până atunci și am tresărit de parcă cineva s-ar fi ciocnit de mine. Apoi a intrat Helen.

„Ce faci aici?“, a întrebat.

„Nimic. Unde este Georg?“

„A plecat.“

Nu știam de cât timp eram în camera lui Fischer. Mie, cel puțin, mi se părea că nu trecuse prea mult timp. „Se va întoarce?“, am întrebat.

„Nu știu. E încăpățânat. De ce ai plecat? Ca să ne lași singuri?“

„Nu, Helen“, am spus. „Dar nu mai suportam să-l văd.“

Stătea în prag și mă privea. „Mă urăști?“

„Să te urăsc?“, am întrebat eu, cuprins de uimire. „De ce?“

„Gândul ăsta mi-a trecut prin cap după ce a plecat Georg. Dacă nu te-ai fi căsătorit cu mine, nu ți s-ar fi întâmplat toate astea.“

„S-ar fi întâmplat la fel. Sau poate chiar mai rău. Poate că, în felul lui, Georg s-a purtat mai frumos cu mine de dragul tău. Nu m-au împins în gardul electric, nu m-au atârnat de un cârlig ca pe-o halcă de carne... Eu să te urăsc? Cum a putut să-ți treacă așa ceva prin cap?“

Dintr-odată am văzut prin geamul lui Fischer verdeața de afară. Fereastra dădea spre spatele clădirii; era un castan în curte și razele soarelui erau filtrate printre frunzele lui. Mi-a trecut criza de isterie. În după-amiaza târzie de vară am început să fiu din nou eu însumi. Știam în ce zi a săptămânii eram; știam că afară era vară, că eram în Paris și că nu omori oamenii ca pe niște iepuri.

„Mult mai ușor e să-mi imaginez că tu mă urăști pe mine“, am spus. „Sau că mă disprețuiești.“

„Să te disprețuiesc?“

„Da, pentru că nu pot să-l țin pe fratele tău la distanță. Pentru că...“

Am tăcut. Minutele care trecuseră fuseseră deja uitate. „Ce facem aici?“, am întrebat. „În camera asta?“

Am urcat scările. „Tot ce a spus Georg este adevărat“, am zis. „Trebuie să știi asta. Dacă izbucnește războiul, vom fi pentru francezi inamici aliați; tu, cu pașaport german, chiar și mai mult decât mine.“

Helen a deschis geamurile și ușa. „Pute a cizme de militar și a groază“, a spus. „Lasă să intre vara. Să lăsăm geamurile deschise și să plecăm. Nu s-a făcut ora mesei?“

„Ba da. A sosit vremea să părăsim și Parisul.“

„De ce?“

„Georg va încerca să ne creeze probleme cu poliția.“

„Nu știe că ai un pașaport fals.“

„O să-și dea seama și o să se întoarcă.“

„Poate că da. Dar o să scap de el. Hai să ieșim.“

Ne-am dus la un restaurant mic în spatele Palatului de Justiție și am mâncat la o masă așezată pe trotuar. Am mâncat *pâté maison, boeuf à la mode*, salată și Camembert. Am băut Vouvray *en carafe* și am încheiat cu cafea. Îmi amintesc totul foarte bine, chiar și coaja aurie a pâinii și ceștile de cafea ciobite. Eram dărâmat de oboseală, dar în același timp și plin de recunoștință, nu față de cineva anume, ci în general; mă simțeam de parcă aș fi scăpat dintr-o tranșee întunecată și murdară și nici măcar nu îndrăzneam să mă uit înapoi pentru că și eu, fără să vreau, fusesem o parte din mizeria aceea. Dar acum scăpasem și stăteam la o masă acoperită cu o față de masă în pătrățele roșii și albe, simțindu-mă purificat și în siguranță. Văzut prin vin, soarele părea galben, vrăbiile ciripeau pe o grămadă de bălegar, pisica proprietarului le urmărea cu un dezinteres sătul, un vânt ușor adia deasupra pieței și viața era atât de frumoasă, cum numai în vise ți-o poți imagina.

Mai târziu ne-am plimbat prin Paris. Ne-am oprit în fața vitrinei unei case de modă mai mici. Stătuserăm adesea acolo.

„Ar trebui să-ți cumperi o rochie nouă“, am spus.

„Acum?“, a întrebat Helen. „Când războiul e gata să izbucnească? Nu e puțin cam extravagant?“

„Ba da“, am spus. „Tocmai de aceea trebuie să o cumperi.“

M-a sărutat. „Bine.“

M-am așezat liniștit într-un fotoliu, în apropiere de ușa care dădea spre încăperea din dos. Vânzătoarea i-a adus lui Helen rochie după rochie și în curând a fost atât de absorbită cu încercatul lor, încât aproape că a uitat cu

totul de mine. Le auzeam vocile când se învârteau înainte și înapoi și vedeam rochiile schimbate prin ușa de la cabină și, din când în când, câte puțin din spatele bronzat al lui Helen. Am fost cuprins de o ușoară plictiseală, un fel de moarte nedureroasă, de care nici nu ești conștient.

Mi-a fost puțin rușine când mi-am dat seama de ce dorisem să-i cumpăr o rochie lui Helen. Era ca o revoltă împotriva acelei zile, împotriva lui Georg, împotriva neputinței mele – o încercare copilărească de a mă justifica. M-am trezit din letargie când Helen a apărut în fața mea într-o fustă foarte largă, de culoare deschisă, și un pulover scurt, negru și foarte strâmt.

„Exact ce căutam", am spus. „Le cumpărăm."

„Sunt foarte scumpe", a spus Helen. Vânzătoarea ne-a asigurat că era un model al uneia dintre marile case de modă – o minciună încântătoare, dar nu ne păsa. Am ieșit fericiți, cu pachetele în brațe. E plăcut să cumperi ceva ce nu-ți puteai permite, mă gândeam eu. Frivolitatea acestei cumpărături a îndepărtat orice urmă a lui Georg. Helen a rămas în toaleta cea nouă seara, precum și în timpul nopții – când ne-am sculat să admirăm de la fereastra noastră orașul scăldat de razele lunii – lacomă ca de obicei, economisind din orele de somn, conștientă fiind că nu mai aveam mult timp la dispoziție.

Capitolul 11

Ce-a mai rămas din toate astea acum? a spus Schwarz. Culorile au început deja să se șteargă. Secvența de timp respectivă a început să se estompeze; peisajul și-a pierdut contururile; n-a mai rămas nimic decât un tablou fără perspectivă, într-o lumină schimbătoare. Nici măcar un tablou coerent – mai degrabă imagini fără legătură, ridicându-se dintr-un șuvoi de amintiri; fereastra hotelului, un umăr gol, cuvinte șoptite care plutesc în aer ca niște spirite, lumina de deasupra acoperișurilor verzi, mirosul râului noaptea, luna și lespezile cenușii ale bisericii Notre-Dame, fața lui Helen, plină de dragoste și devotament, altă față în Provence și Pirinei și apoi acea ultimă față rigidă, pe care nu o mai văzusem niciodată, încercând să le îndepărteze pe toate celelalte, ca și cum aceasta n-ar fi fost decât o greșeală.

Și-a ridicat capul. Chipul lui avea din nou acea privire chinuită, cu toate că se străduia să schițeze un zâmbet.

— Ceea ce a mai rămas este aici, a spus arătând spre cap. Și chiar în mintea mea nu este mai în siguranță, ca o rochie într-un dulap plin de molii. De aceea îți povestesc totul ție. Cu tine vor fi în siguranță, cu tine nu e nici un pericol. Memoria ta nu va încerca să le șteargă ca să te salveze, așa cum mi se întâmplă mie. Cu mine nu ar

fi pe mâini bune; chiar și acum fața aceea rigidă le îndepărtează pe celelalte ca un cancer – vocea i s-a ridicat – dar tocmai acelea erau fețele adevărate; erau viața noastră, și nu aceea necunoscută, groaznică, ultimă...

— Ai mai rămas în Paris? am întrebat.

— Georg s-a mai întors o dată, a spus Schwarz. A încercat cu vorba bună, apoi cu amenințări. Eu eram plecat când a venit. Nu l-am văzut până în clipa în care ieșea din hotel. M-a oprit. „Ticălosule!", mi-a spus în șoaptă. „Îi ruinezi viața soră-mii. Dar așteaptă și o să vezi. O să vă ajungem din urmă. În câteva săptămâni o să vă avem pe amândoi. Și atunci, prietene, mă voi ocupa personal de tine. O să stai în genunchi în fața mea, rugându-mă să te lichidez – dacă vei mai fi în stare să vorbești."

„Îmi imaginez", am răspuns eu.

„Nu poți să-ți imaginezi nimic. Dacă ai fi putut, ai fi stat deoparte. Îți mai dau o singură șansă. Dacă sora mea este înapoi în Osnabrück în trei zile, atunci o să uit o parte din socoteală. În trei zile. Sper că am vorbit foarte clar."

„Niciodată nu ai fost prea subtil."

„Chiar așa? Oricum, nu uita că sora mea trebuie să se întoarcă. Știi și tu asta, porcule. Este bolnavă. Nu te fă că nu știi. Nu poți să-mi arunci praf în ochi."

M-am uitat la el. Nu știam dacă inventa asta, dacă era adevărat sau dacă repeta numai ce îi spusese Helen când vrusese să meargă prima dată în Elveția. „Nu", am spus. „Nu știu nimic despre asta."

„Nu știi, eh? Asta-ți convine. Mincinosule! Are nevoie de un doctor. Și urgent. Scrie-i lui Martens și întreabă-l. El știe."

Doi bărbați – forme întunecate în lumina zilei – treceau prin ușa deschisă a holului. „În trei zile“, a spus Georg. „Sau o să-ți vomezi blestematul tău de suflet gram cu gram. O să mă întorc în curând. În uniformă!“

Bărbații erau deja în hol. Și-a făcut loc printre ei și a ieșit. Cei doi bărbați m-au ocolit și au urcat scările, i-am urmat. Helen se uita pe fereastra de la camera ei.

„L-ai întâlnit?“, m-a întrebat.

„Da. Spune că trebuie să te întorci acasă pentru că ești bolnavă.“

Și-a scuturat capul. „Ce-i mai trece prin cap!“

„Ești bolnavă?“, am întrebat.

„Ce prostie!“, a spus. „Am inventat asta ca să obțin un pașaport.“

„Zice că și Martens știe.“

Helen a râs. „Bineînțeles că știe. Nu-ți amintești? Mi-a scris când eram în Ascona. Cu el am pus la cale totul.“

„Atunci nu ești bolnavă, Helen?“

„Arăt eu a bolnavă?“

„Nu, dar asta nu dovedește nimic. Într-adevăr nu ești bolnavă?“

„Nu“, a spus, pierzându-și răbdarea. „A mai spus Georg și altceva?“

„Amenințările obișnuite. Ce-a vrut de la tine?“

„Ca de obicei. Nu cred că se va mai întoarce.“

„Dar, în fond, ce l-a făcut să vină de data asta?“

Helen a zâmbit într-un mod ciudat. „Crede că îi aparțin. Crede că trebuie să fac tot ce spune. El a fost întotdeauna așa. Chiar și atunci când eram copii. Așa sunt de multe ori frații. Crede că acționează în interesul familiei. Îl urăsc.“

„Pentru asta?“

„Îl urăsc. Ajunge, i-am spus. Dar o să fie război. El e sigur."

Am tăcut amândoi. Zgomotul produs de traficul de pe Quai des Grands-Augustins părea să crească în intensitate. În spatele Palatului de Justiție clopotnița Sfintei Capele se profila pe cerul senin. Am auzit strigătele vânzătorilor de ziare ridicându-se deasupra zgomotului motoarelor, precum se înalță strigătele pescărușilor deasupra vuietului mării.

„N-o să fiu în stare să te apăr", am spus.

„Știu."

„Vei fi internată."

„Dar tu?"

Am dat din umeri. „Probabil că mă vor interna și pe mine. S-ar putea să fim despărțiți."

A dat din cap.

„Închisorile franțuzești nu sunt case de odihnă."

„Și închisorile germane?"

„În Germania nu ai fi închisă."

„Rămân aici", a spus Helen cu un gest de nerăbdare. „Ți-ai făcut datoria; m-ai prevenit. Acum uită asta. Rămân. N-are nici o legătură cu tine. Dar nu vreau să mă mai întorc."

Am privit-o.

„La naiba cu prudența!", a strigat ea. „M-am săturat să tot fiu atentă. M-am săturat până-n gât."

Am luat-o de după umeri. „E ușor să spui, Helen..."

M-a respins. „Atunci lasă-mă!", a strigat. „Pleacă și nu vei fi răspunzător. Lasă-mă în pace! Lasă-mă, mă pot descurca și singură."

S-a uitat la mine de parcă aș fi fost Georg. „Încetează să te mai porți ca o cloșcă! Nu înțelegi nimic! Încetează să

mă mai sufoci cu grijile și cu frica ta de responsabilitate! Nu am plecat de dragul tău. Încearcă să-ți bagi asta în cap, N-am plecat de dragul tău. Am făcut-o pentru mine însămi."

„Știu."

S-a întors spre mine. „Trebuie să mă crezi", a spus calm. „În ciuda tuturor aparențelor. Trebuia să plec. A fost doar un accident faptul că ai apărut. Trebuie să înțelegi. Siguranța nu e totul."

„E adevărat", am spus. „Dar o dorești pentru alții dacă îi iubești."

„Nu există siguranță", a spus. „Nu mă contrazice. Știu! Știu asta mai bine decât tine. M-am gândit foarte mult. Niciodată nu vei ști cât de mult m-am gândit. Să nu mai vorbim despre asta, dragul meu. Seara ne așteaptă. Nu vom mai avea ocazia să petrecem multe seri în Paris."

„Dacă nu vrei să te întorci în Germania, atunci ce zici de Elveția?"

„Georg spune că naziștii vor invada Elveția în același fel în care Kaiserul a invadat Belgia în Primul Război Mondial."

„Georg nu le știe chiar pe toate."

„Hai să mai rămânem deocamdată aici. Poate că totul este un bluf. Cum putem să prevedem ce se va întâmpla? Și înainte părea că va izbucni războiul. Apoi a venit pactul de la München. De ce nu ar mai fi și un al doilea?"

Nu știam dacă credea în ce spunea sau dacă încerca doar să mă liniștească. E așa de ușor să crezi ceea ce corespunde speranțelor tale; asta am făcut în seara aceea. Cum ar fi putut Franța să intre în război? Nu era pregătită. Trebuia să renunțe. De ce ar fi intrat francezii în

război de dragul polonezilor? Pentru Cehoslovacia nu ridicaseră nici un deget.

Zece zile mai târziu, granițele s-au închis. Începuse războiul.

— Ai fost arestat imediat, domnule Schwarz? am întrebat.

— Am mai avut o săptămână la dispoziție. Ni s-a interzis să părăsim orașul. Era o ironie. De cinci ani ne tot dădeau afară – și apoi dintr-odată nu ne mai lăsau să plecăm. Tu unde erai?

— În Paris, am spus.

— Ai fost și tu închis la Vélodrome?

— Bineînțeles.

— Nu-mi amintesc fața ta.

— Erau sute de refugiați acolo, domnule Schwarz.

— Îți mai aduci aminte ultimele zile dinainte de izbucnirea războiului, când în timpul nopții Parisul era camuflat?

— Bineînțeles. Parcă toată lumea s-ar fi cufundat în beznă?

— Luminițele albastre de la colțurile străzilor, a spus Schwarz, îmi aduceau aminte de luminile de noapte dintr-un spital. În întunericul acela albastru și rece, tot orașul părea bolnav. Te treceau fiorii. Ne-am gândit că ne-ar fi prins bine ceva bani gheață, așa că am vândut unul din desenele lui Schwarz. Nu era o vreme favorabilă tranzacțiilor comerciale. Negustorul la care m-am dus mi-a oferit o nimica toată pe el. Am renunțat și mi-am luat desenul înapoi. În cele din urmă l-am vândut unui refugiat bogat care lucrase înainte în Germania, în domeniul cinematografiei. Nu avea încredere în valută și cumpăra tot ce îi pica sub mână. Ultimul desen l-am lăsat

la proprietarul hotelului, să mi-l păstreze el. Apoi a venit poliția după mine. Era după-amiaza. Erau doi bărbați. Mi-au zis să-mi iau la revedere de la Helen. Era palidă și cu ochii scânteietori. „Nu se poate", a spus.

„Ba da", am spus. „Este foarte posibil. O să vină și după tine mai târziu. Ar fi mai bine să nu ne aruncăm pașapoartele. Păstrează-l și tu pe al tău."

„Așa e bine", a spus unul dintre polițiști într-o germană perfectă. E mai bine să le păstrați."

„Mulțumesc", am răspuns „Puteți să ne lăsați puțin singuri să ne luăm rămas-bun?"

Polițistul s-a uitat înspre ușă. „Dacă aș fi vrut să fug, aș fi putut s-o fac acum câteva zile", am spus.

A dat din cap. M-am dus cu Helen în camera ei. „Când ți se întâmplă într-adevăr nu e același lucru ca atunci când nu mai vorbești despre asta." Am luat-o în brațe.

S-a smuls din brațele mele. „Cum o să iau legătura cu tine?"

Purtam obișnuita discuție din ultimul minut. Aveam două adrese, cea de la hotel și, la nevoie, pe cea a unui prieten francez. Polițistul a bătut la ușă. Am deschis, „Ia o pătură cu tine", a spus. „E numai pentru o zi sau două, dar, oricum, ia o pătură și ceva de mâncare cu tine."

„N-am nici o pătură."

„Îți aduc eu una", a spus Helen. A împachetat repede alimentele care-i erau la îndemână. „E într-adevăr numai pentru o zi sau două?"

„Cel mult", a zis polițistul. „Numai să verificăm identitatea și chestii din astea. *C'est la guerre*, *madame*."

Aveam să auzim foarte des această expresie.

Schwarz i-a scos o țigară din buzunar și a aprins-o.

— Știi cum era – așteptarea la comisariatul de poliție, alți refugiați erau împinși înăuntru, înconjurați de polițiști de parcă ar fi fost naziști periculoși, călătoria cu duba neagră la prefectură, așteptarea nesfârșită de acolo. Ai fost și în Salle Lepine?

Am făcut semn că da. Salle Lepine era o încăpere spațioasă a Prefecturii, un fel de cinematograf unde în mod obișnuit erau prezentate filme de instruire pentru polițiști. Sala avea un ecran și câteva sute de locuri.

— Am petrecut două zile acolo, am răspuns eu. Noaptea ne duceau într-o pivniță mare pentru cărbuni, unde erau niște bănci pe care dormeam. Dimineața arătam ca niște coșari.

— Noi am stat pe scaunele alea din sală cu zilele, a spus Schwarz. Eram murdari. N-a durat mult până să arătam exact ca niște criminali, drept care de fapt treceam în ochii lor. Georg se răzbunase pe mine, cu toate că nu avusese intenția s-o facă în felul acesta. Prin prefectură aflase adresa noastră. Cineva, rugat de Georg, a consultat niște dosare. Georg nu făcuse nici un secret din faptul că era membru al Partidului Național Socialist – ceea ce mi s-a comunicat acum. Mă credeau spion. Eram interogat de patru ori pe zi despre relațiile mele cu Georg și cu Partidul Național Socialist. La început am râs; era prea absurd. Dar după aceea am descoperit că și absurdițățile pot fi foarte periculoase – de exemplu, acest partid în Germania – și acum, sub impactul birocrației și al războiului, chiar și Franța, țara rațiunii, părea că înnebunise. Fără să știe, Georg lăsase o bombă care avea să explodeze în urma lui; nu e o glumă să fii luat drept spion în vreme de război.

În fiecare zi soseau noi grupuri de oameni speriați. Nu fusese omorât nici un om pe front – aceasta era *la drôle de guerre*, cum o numeau spiritualii –, dar peste țară se așternuse o atmosferă de război. Viața și bunăstarea oamenilor nu contau deloc. Oamenii încetaseră să mai fie ființe umane – erau clasificați, după criteriile militare, drept soldați, apți pentru serviciul militar, inapți pentru serviciul militar, respectiv inamici.

În cea de-a treia zi consecutivă în Salle Lepine, eram frânt de oboseală. Unii dintre noi fuseseră duși. Restul erau adânciți în conversații șoptite, dormeau sau mâncau. Viața era redusă la strictul necesar. Cu toate astea, nu eram prea abătuți. Asta era nimic în comparație cu un lagăr de concentrare german. Aici, în cel mai rău caz, puteai să primești o lovitură sau să fii împins puțin dacă nu executai destul de repede ordinele. Dar puterea este putere și un polițist este un polițist oriunde în lume.

Eram foarte obosit din cauza atâtor interogatorii. Sub ecran, pe podium, paznicii noștri ședeau pe un rând, cu picioarele întinse. Încăperea prost luminată, ecranul gol și unsuros și noi dedesubt – un tablou jalnic care părea că simbolizează viața însăși: erai întotdeauna sau prizonier, sau paznic, liber să decizi numai ce fel de film voiai să urmărești pe ecranul gol – un film educativ, o comedie sau o tragedie. Până la urmă însă nu era nimic, în afară de un ecran gol, o inimă flămândă și de imbecili reprezentanți ai puterii, care se purtau de parcă ar fi fost veșnici și ar fi avut întotdeauna dreptate, cu toate că ecranul era gol de ani de zile. Întotdeauna avea să fie așa, mă gândeam eu, nimic nu avea să se schimbe vreodată. Într-o zi aveam să dispar și nimeni n-ar fi fost afectat. Cunoști acele ore – când speranța dispare –, ai mai trecut prin ele.

L-am aprobat.

— Ora sinuciderii tăcute. Rezistența ți-a dispărut; faci ultimul pas fără să te gândești, aproape din greșeală.

— Ușa s-a deschis – a continuat Schwarz – și, odată cu lumina galbenă de pe coridor a intrat în încăpere și Helen. Avea un coș și câteva pături și ducea pe brat o haină din piele de leopard. Am recunoscut-o după mers și după felul în care își ținea capul. S-a oprit pentru o clipă. Apoi a luat-o printre rânduri, căutându-mă. A trecut prin apropierea mea fără să mă recunoască. Era aproape la fel ca în catedrala din Osnabrück.

„Helen", am spus.

S-a întors. M-am ridicat în picioare. M-a privit. „Ce ți-au făcut?", m-a întrebat supărată.

„Mai nimic. Dormim într-o pivniță cu cărbuni. Face rău la ten. Cum ai ajuns aici?"

„Am fost arestată," a spus cu o notă de mândrie în glas. „Exact ca tine. Și mult mai repede decât celelalte femei. Speram să te găsesc aici."

„De ce te-au arestat?"

„De ce te-au arestat pe tine?"

„Mă cred spion."

„Și pe mine la fel. Pentru că pașaportul meu e în regulă."

„De unde știi asta?"

„Am fost interogată. Ei mi-au spus asta. Nu sunt o refugiată autentică. Încă nu au arestat femeile. Un bărbat mărunțel cu părul pomădat mi-a dat toate aceste informații. Este cel care te interoghează și pe tine? Miroase ca un melc."

„Nu știu. Aici totul miroase așa. Slavă Domnului că ai adus pături."

„Am adus tot ce am putut.“ Helen a deschis coșul. S-a auzit clinchetul a două sticle. „Coniac“, a spus. „Fără vin. Tăria contează acum. Cum e mâncarea?“

„Așa cum te poți aștepta. Ne-au lăsat să comandăm sandviciuri de afară.“

Helen s-a aplecat și m-a inspectat. „Arăți ca un vas cu sclavi africani. Nu poți să te speli?“

„Până acum n-am avut ocazia. Dar nu e rea-voință. E numai dezorganizare.“

A scos coniacul. „Dopurile au fost desfundate“, a spus. „Proprietarul hotelului a făcut-o; a fost foarte amabil. Mi-a spus că nu am unde să găsesc un tirbușon aici. Ia și bea.“

Am luat o înghițitură mare și i-am dat sticla înapoi. „Am chiar și un pahar“, a spus. „Este tributul pe care-l plătesc civilizației. S-o facem cât încă mai putem.“

A umplut paharul și a băut. „Miroși a vară și a libertate“, am spus. „Cum e afară?“

„Ca în vreme de pace. Cafenelele sunt ticsite. Cerul este albastru.“ S-a uitat la rândul de polițiști de pe podium și a început să râdă. „Mă face să mă gândesc la un concurs de tir. Tragi în marionetele de acolo și dacă una dintre ele cade, atunci primești ca recompensă o sticlă de vin sau o scrumieră.“

„Aici însă marionetele au armele.“

Helen a pescuit din coș un *pâté*. „De la *patron*“, a spus. „Cu cele mai bune urări și mesajul: *Merde à la guerre*. Este *pâté de volaille*. Am la mine furculițe și un cuțit. Spun din nou: *Vive la civilization!*“

Dintr-odată m-am simțit vesel. Helen era aici; nimic nu era pierdut. Încă nu se dădeau lupte și poate că era adevărat că în curând ne eliberau.

În după-amiaza următoare am auzit că urma să fim despărțiți. Eu aveam să fiu trimis într-un lagăr de tranzit în Colombes, iar Helen la închisoarea La Petite Roquette. Chiar dacă ar fi crezut că suntem căsătoriți, tot nu ne-ar fi ajutat la nimic. Și cei căsătoriți erau despărțiți.

Cu permisiunea unui paznic cumsecade, am stat treji toată noaptea. Cineva adusese câteva lumânări. Unii dintre noi fuseseră deja mutați; mai rămăseserăm doar vreo sută. Erau și destul de mulți refugiați spanioli. Era ceva ironic în felul în care antifasciștii erau tratați într-o țară antifascistă. M-a făcut să mă gândesc la Germania.

„De ce vor să ne despartă?", a întrebat Helen.

„Nu știu. Nu e cruzime, ci mai degrabă prostie."

„Dacă ar pune femei și bărbați la un loc în același lagăr", a spus un spaniol bătrân, „atunci s-ar ajunge numai la confruntări și scene de gelozie. De aceea vă despart. *C'est la guerre!*"

Helen a dormit lângă mine, învelită în blana ei de leopard. Erau câteva bănci capitonate, mai confortabile, dar au fost puse deoparte pentru niște femei mai în vârstă. Una dintre ele s-a oferit să-i cedeze banca lui Helen pentru a dormi pe ea de la trei la cinci; Helen a refuzat. „O să am o grămadă de timp la dispoziție, de acum încolo, să dorm singură", a spus.

A fost o noapte neobișnuită. Încetul cu încetul, vocile s-au stins. Bătrânele au încetat în cele din urmă să se mai smiorcăie; din când în când câte una dintre ele se trezea plângând în hohote, dar adormea repede din nou. Lumânările s-au stins una câte una. Helen dormea pe umărul meu. M-a înconjurat cu brațele în timp ce dormea și când s-a trezit a început să-mi vorbească în șoaptă. Uneori vorbea ca un copil, alteori ca o femeie îndrăgostită – cuvinte

pe care nu le spui în timpul zilei și nici noaptea, în mod obișnuit –, cuvinte de suferință și despărțire, cuvinte ale trupului care se împotrivește despărțirii, cuvinte ale pielii, ale sângelui, cuvinte de tânguire, ale tânguirii dintotdeauna: de ce nu putem rămâne împreună, de ce întotdeauna trebuie să plece unul mai repede, de ce eterna moarte ne trage de mânecă, făcându-ne să ne mișcăm, chiar și atunci când suntem obosiți, chiar și atunci când încercăm pentru scurt timp să păstrăm iluzia veșniciei? Mai târziu capul i-a alunecat încet de pe umărul meu pe genunchi. I-am ținut capul în mâini și am văzut-o respirând în lumina ultimei lumânări. I-am auzit pe unii trezindu-se și croindu-și drum printre grămezile de cărbuni pentru a găsi un loc unde să urineze. Lumina slabă a clipit și umbre imense au dansat în jurul ei. S-a stins și ultima lumină și n-a mai rămas nimic în afara unui întuneric plin de sforăituri. A sărit deodată în sus cu un strigăt scurt. „Sunt aici", i-am șoptit. „Nu-ți fie teamă. Totul e în regulă."

S-a culcat la loc și mi-a sărutat mâinile. „Da, ești aici", a murmurat. „Să stai cu mine întotdeauna."

„Întotdeauna am să fiu cu tine", i-am șoptit „Chiar dacă vom fi separați pentru puțin timp, întotdeauna te voi găsi."

„O să mă găsești?", a murmurat, adormind din nou.

„Întotdeauna am să te regăsesc. Întotdeauna! Oriunde ai fi. La fel cum te-am găsit și data trecută."

„Asta-i bine", a oftat și și-a întors fața, astfel încât i-am cuprins-o între mâini. N-am dormit. Din când în când îi simțeam buzele pe degetele mele și o dată mi s-a părut că simt lacrimi: dar n-am spus nimic. O iubeam foarte mult. Mi se părea că niciodată nu o iubisem mai mult – nici chiar atunci când o posedasem – ca în această noapte

sordidă, plină de sforăituri și întreruptă de zgomotul ciudat făcut de urina care cădea pe cărbuni. Eram foarte liniștit, eram distrus de prea multă dragoste. Apoi a venit dimineața, cu un cenușiu care fură culoarea din obiecte și care îți dezvăluie până și scheletul de sub piele. Dintr-odată mi s-a părut că Helen moare și că eu trebuia s-o scol ca să o mai mențin în viață. S-a trezit și a deschis un ochi. „Crezi că am putea obține niște cafea cu *croissants*?", a întrebat.

Eram foarte fericit „O să încerc să mituiesc pe unul dintre paznici", am spus.

Helen a deschis și celălalt ochi și m-a privit. „Ce s-a întâmplat?", m-a întrebat. „Arăți de parcă ai fi tras lozul cel mare. O să fim eliberați?"

„Nu", am răspuns. „M-am eliberat singur."

Adormită, și-a mișcat capul în mâinile mele. „De ce nu-ți acorzi puțină liniște?"

„Va trebui s-o fac", am spus. „Și mi-e teamă că pentru destul de mult timp. Nu voi mai avea ocazia să mai hotărăsc pentru mine. Este o consolare dacă o privești în felul ăsta."

„Totul este o consolare", a spus Helen cu un căscat, „Atâta timp cât trăim, totul este consolare, nu știai? Crezi că ne vor împușca pe loc ca pe niște spioni?"

„Nu. Ne vor închide."

„Îi arestează și pe refugiații care nu sunt bănuiți de spionaj?"

„Da, îi arestează pe toți pe care pun mâna... Pe bărbați i-au arestat deja."

Helen s-a ridicat pe jumătate. „Și atunci care-i diferența?"

„Poate că celorlalți li se va da drumul mai repede."

„Nu se știe niciodată. Poate că ne vom bucura de un tratament mai bun tocmai pentru că ne cred spioni."

„Asta-i o prostie, Helen."

Și-a scuturat capul. „Nu e prostie. Este experiență. Nu știi că în acest secol inocența este cea mai mare crimă și că inocenții sunt întotdeauna pedepsiți cel mai aspru? Mi se pare că ar fi trebuit să știi asta după ce ai fost arestat în două țări. Tu și visele tale de dreptate! Mai este coniac?"

„Coniac și *pâté*."

„Dă-mi din amândouă", a spus Helen. „Este un mic dejun neobișnuit, dar mi-e teamă că ne așteaptă o viață plină de neprevăzut."

„E un mod bun de-a o privi", am spus și i-am dat coniacul.

„Este singurul posibil. Ai prefera să mori de supărare? Din momentul în care ai renunțat la ideea de dreptate, nu îți mai vine așa de greu să consideri toată afacerea asta ca pe o aventură. Nu ești de acord?"

Aroma glorioasă a coniacului vechi și pateul suculent o îmbiau pe Helen. A mâncat cu poftă.

„N-am știut că pentru tine totul va fi așa de simplu", am spus.

„Nu-ți fă griji pentru mine", a spus, scoțând niște pâine din coș. „O să trec și peste asta. Dreptatea nu înseamnă pentru femei la fel de mult ca pentru bărbați."

„La ce țin femeile?"

„La asta." A arătat spre pâine, sticlă și pateu. „Mănâncă, dragul meu. O să ne descurcăm. Peste zece ani o vom considera o simplă aventură și le-o vom povesti de atâtea ori prietenilor, până se vor plictisi. Mănâncă, omule cu nume fals. Ce mâncăm acum nu va trebui să cărăm mai târziu."

— Te voi scuti de toate detaliile, a spus Schwarz. Știi cum e cu refugiații. Am petrecut numai câteva zile pe stadionul din Colombes. Helen a fost trimisă în La Petite Roquette. În ultima zi petrecută pe stadion a venit proprietarul hotelului. L-am văzut numai de la distanță; nu aveam voie să vorbim cu vizitatorii. Patronul a lăsat o prăjitură mică și o sticlă mare cu coniac. În prăjitură am găsit un bilet: „*Madame* este sănătoasă și veselă. Nu este în pericol. Se așteaptă să fie trimisă într-un lagăr de femei care se amenajează acum în Pirinei. Va scrie via hotel. *Madame est formidable!*". Împachetat înăuntru era un bilețel scris de Helen. „Nu-ți fă griji. Pericolul a trecut. Totul încă mai este o aventură. Pe curând. Cu toată dragostea." Reușise să străpungă blocada – o blocadă foarte dezorganizată, dar tot nu-mi puteam imagina cum de fusese în stare. Mi-a povestit mai târziu. A susținut că are la hotel, în camera ei, niște hârtii foarte importante, așa că au trimis-o la hotel însoțită de un polițist. I-a strecurat patronului biletul pentru mine și i-a zis cum să mi-l transmită. Polițistul, care avea o slăbiciune pentru îndrăgostiți, a închis ochii. Helen nu s-a întors cu hârtii, ci cu parfum, coniac și un coș cu alimente. Îi plăcea să mănânce. Niciodată n-am putut să înțeleg cum de își păstra silueta. Când în zilele de pace mă trezeam și găseam locul ei din pat gol, trebuia să mă duc numai până în colțul în care ne păstram mâncarea – ea stătea acolo în lumina lunii, cu zâmbetul pe buze, rozând carnea de pe vreun os sau îndopându-se cu desertul pe care-l pusese deoparte de la cină. Și bând vin din sticlă. Era ca o pisică care flămânzea noaptea. Patronul tocmai cocea *pâté*-ul când a fost arestată, mi-a spus ea mie: l-a făcut pe polițist să aștepte până

când a fost gata. Era tocmai felul de *pâté* care-i plăcea cel mai mult și trebuia să-l ia cu ea. A refuzat să plece fără el. Polițistul a bombănit ceva, dar până la urmă a capitulat. Nu le place nici lor să împingă lumea spre duba neagră. Helen a ținut minte să ia chiar și un pachet de șervețele de hârtie.

În ziua următoare am fost încărcați în mașini pentru a fi transportați în Pirinei. Acesta a fost începutul unui povești încurcate, plină de teroare, comedie, evadări, birocrație, disperare și dragoste.

Capitolul 12

— Poate că într-o zi – a spus Schwarz – vremea noastră va fi cunoscută sub numele de epoca ironiei. Nu ironia plină de umor a secolului al XVIII-lea, ci ironia stupidă și răutăcioasă a unei ere a progresului tehnologic și a regresului cultural. Hitler tot strigă că este un propovăduitor al păcii și că alte țări l-au forțat să intre în război; nu numai că o spune lumii întregi, dar crede și el în ce spune. Alături de el mai cred și cincizeci de milioane de germani. Faptul că numai ei s-au înarmat de ani de zile și că nici o altă țară nu era pregătită de război nu le afectează deloc părerea. Era doar o altă ironie faptul că aceia dintre noi care au reușit să scape de lagărele germane au aterizat în altele, franțuzești. Nici nu puteai să fii prea indignat – o țară care luptă să se salveze are lucruri mult mai importante de făcut decât să asigure dreptate deplină pentru refugiați. Nu eram torturați, gazați sau împușcați; numai internați; la ce altceva ne-am fi putut aștepta?

— Când ți-ai revăzut soția? am întrebat.

— După mai mult timp. Ai fost în Le Vernet?

— Nu, dar știu că era unul dintre cele mai proaste lagăre franțuzești.

Schwarz a zâmbit ironic.

— Asta doar o chestiune de gradație. Știi povestea cu crabii care au fost puși într-un vas cu apă rece pentru a fi fierți? Când temperatura apei a ajuns la 120°, au început să urle că era de nesuportat și tânjeau după timpurile fericite, când fusese numai 100; când s-a ridicat la 140, au tânjit după timpul când fusese numai 120, când a ajuns la 160 după cel de la 140 și așa mai departe. Le Vernet a fost de o mie de ori mai bun decât cel mai bun lagăr de concentrare din Germania; tot așa cum un lagăr de concentrare fără camere de gazare este mai bun decât unul care are așa ceva.

L-am aprobat.

— Ce ți s-a mai întâmplat?

— În curând vremea s-a răcit. Bineînțeles că nu aveam destule pături și nu erau nici cărbuni. Obișnuita administrație incompetentă. Dar nefericirea este și mai greu de suportat atunci când îngheți. Nu te voi plictisi cu descrierea unei ierni în lagăr. E prea ușor să fii ironic. Dacă eu și Helen am fi admis că eram naziști, am fi dus-o mult mai bine – am fi fost trimiși într-un lagăr special. În timp ce muream de foame și înghețam și sufeream de diaree am văzut în fotografiile din ziare cum o duceau în lagăre prizonierii germani care nu erau refugiați; aveau cuțite și furculițe, mese și scaune, paturi, pături și chiar propria sală de mese.

Ziarele scriau cu mândrie cât de bine erau tratați în Franța cetățenii aparținând unor state inamice. Noi nu trebuia să fim tratați cu mănuși; nu eram periculoși.

M-am adaptat. Am ascultat sfatul lui Helen și am renunțat la ideea de dreptate. Seara, după ce terminam cu munca, stăteam pe „patul meu de cazarmă", o saltea de paie, lată de nouăzeci de centimetri și lungă de un

metru și optzeci de centimetri, și-mi modelam starea sufletească. Mă antrenam să consider acea perioadă ca fiind o perioadă de tranziție, care nu avea nimic de-a face cu eul meu. Se întâmplaseră anumite lucruri în jurul meu și mă învățasem să reacționez ca un animal inteligent. O durere copleșitoare te poate ucide la fel de ușor ca dizenteria, iar dreptatea era un lux, bun numai pe timp de pace.

— Chiar credeai asta? am întrebat.

— Nu, a spus Schwarz. Trebuia să continui să-mi bat capul cu ceva. Micile nedreptăți – bucata mai mică de pâine, munca mai dificil de executat – erau cel mai greu de suportat. Trebuia să înveți să ignori aceste iritări zilnice sau resentimentele pentru unele lucruri minore le-ar fi eclipsat de tot pe cele pentru lucruri mai importante.

— Deci ai trăit ca un animal inteligent.

— Da, până când am primit prima scrisoare de la Helen. Asta se petrecea după două luni. Fusese trimisă prin intermediul hotelului nostru din Paris.

Mă simțeam de parcă s-ar fi deschis o fereastră într-o cameră întunecată și înăbușitoare. Viața este și mai departe tot afară, dar cel puțin există din nou. Scrisorile ei soseau neregulat; câteodată nu venea nici una timp de câteva săptămâni. Era ciudat cum aceste scrisori au schimbat și au întărit imaginea pe care o aveam despre Helen. Mi-a scris că era bine, că în cele din urmă a fost trimisă într-un lagăr și că lucra, la început la bucătărie, apoi la magazinul lagărului. De două ori a reușit să îmi trimită câte un pachet cu mâncare. Cum a izbutit, cu ajutorul căror șiretlicuri și mituieli, nu-mi pot da seama. Am început să-i descopăr o față nouă. Cât se datora absenței, propriilor

mele dorințe sau capriciilor imaginației, nu știu. Totul ia proporții supranaturale atunci când ești izolat și redus la câteva scrisori; știi asta. Un cuvânt aruncat la întâmplare, care n-ar fi însemnat nimic dacă ar fi fost scris în alte împrejurări, poate deveni o lovitură de trăznet capabilă să-ți distrugă toată existența; un altul, la fel de neînsemnat ca și primul poate să te încălzească săptămâni în șir. Îți petreci luni întregi meditând la lucruri pe care expeditorul scrisorii le-a uitat în clipa în care a lipit plicul. A sosit o fotografie: Helen stând în fața barăcilor, alături de o femeie și de un bărbat A scris că erau membrii francezi ai personalului,

Schwarz și-a ridicat privirea.

— Cum am mai studiat fața bărbatului ăluia! Am împrumutat o lupă de la un ceasornicar. Nu puteam să-mi dau seama de ce-mi trimisese Helen fotografia. Poate că nu se gândise la nimic când mi-o expediase. Sau poate totuși se gândise? Nu știu. Ai simțit vreodată așa ceva?

— Toți am trecut prin asta, am spus. Psihoza de prizonier. Nu-i nimic deosebit în asta.

Proprietarul barului ne-a adus nota de plată. Eram ultimii clienți.

— Nu știi unde ne-am putea duce? l-a întrebat Schwarz.

Ne-a spus de un local.

— Au fete, a spus. Drăguțe și grăsuțe. Nu e prea scump.

— Nu cunoști altul?

— La ora asta din noapte nu mai cunosc altul care să fie deschis. Și-a îmbrăcat haina. Vă duc eu acolo dacă doriți. Tot nu am nimic de făcut. Fetele sunt destul de șmechere. O să am grijă să nu fiți înșelați.

— Nu putem sta acolo fără fete?

— Fără fete? Bărbatul rămase cu gura căscată. Apoi fața i-a fost cuprinsă de un rânjet. Fără fete? O, înțeleg. Da, bineînțeles. Dar asta-i tot ce au, numai fete. S-a uitat după noi când am pășit pe stradă. Era un răsărit de soare nemaipomenit. Soarele încă nu se ridicase pe cer, dar mirosul de sare devenise mai puternic. Pe străzi se târau mașini; prin geamurile deschise se simțea miros de cafea și somn. Toate luminile erau stinse. La câteva străzi depărtare am auzit huruitul unei căruțe invizibile; bărci de pescuit au înflorit ca niște nuferi galbeni și roșii pe neliniștitul Tejo, și mai departe, șters, nemișcat și fără lumini artificiale era ancorat vaporul, arca, ultima speranță. Coboram dealul îndreptându-ne spre el.

Bordelul arăta destul de deprimant. Vreo patru-cinci femei grase și neîngrijite fumau și jucau cărți. După o încercare nereușită de a ne atrage atenția, ne-au lăsat în pace. M-am uitat la ceas.

— Nu mai durează mult, a spus Schwarz. Și consulatele nu se deschid înainte de ora nouă.

Știam asta la fel de bine ca și el. Ceea ce părea să nu știe era faptul că a povesti și a asculta nu e totuna.

— Un an e cât o eternitate, a spus Schwarz. Cu timpul nu ți se mai pare deloc lung. Am încercat să scap în ianuarie, când am lucrat în afara lagărului. Am fost prins două zile mai târziu. Cunoscutul locotenent G. m-a izbit peste față cu cravașa și am stat trei săptămâni la carceră numai cu pâine și apă. La a doua încercare am fost prins imediat. Am renunțat. Era aproape imposibil să te deplasezi fără cartelă și fără acte. Orice jandarm te putea opri. Și era o cale lungă până la lagărul lui Helen.

Apoi situația noastră a început să se schimbe. În mai a început adevăratul război, și la patru săptămâni după

aceea era gata. Eram în zona neocupată, dar se răspândise zvonul că o comisie a armatei sau chiar a Gestapoului urma să inspecteze lagărul. Cred că-ți aduci aminte ce panică ne-a cuprins pe toți.

— Da, am spus. Panica, sinuciderile, petițiile pentru a ne elibera mai înainte pe noi și incompetența birocratică care a împiedicat adesea eliberarea noastră. Nu întotdeauna. Uneori mai era și câte un comandant de lagăr îndrăzneț care-i elibera pe refugiați pe propria răspundere. Unii dintre ei, e adevărat, au fost prinși mai târziu în Marsilia sau la graniță.

— În Marsilia! Pe vremea aceea Helen și cu mine aveam deja otrava, m-a întrerupt Schwarz. Capsule mici. Îți creau o stare de liniște și de resemnare fatalistă. Mi le vânduse un farmacist din lagăr. Două capsule. Nu știam exact ce conțineau, dar l-am crezut când mi-a spus că dacă iei una mori rapid și fără dureri. A spus că otrava ajungea pentru doi. Mi-a vândut-o mie pentru că i-a fost frică că ar fi înghițit-o el însuși într-o noapte, dacă l-ar fi cuprins disperarea, tocmai înainte de răsăritul soarelui.

Eram aliniați ca niște ghiulele de argilă pentru tragere la țintă. Înfrângerea venise prea repede. Nimeni nu o așteptase așa de curând. Nu eram încă informați că Anglia nu avea să încheie pace. Nu puteam decât să ne dăm seama că totul era pierdut – Schwarz făcu un gest de scârbă – și nici acum nu suntem siguri că nu este așa. Am fost împinși înapoi spre coastă. În fața noastră nu era decât marea.

— Marea, m-am gândit. Și vapoare care încă o mai traversează.

În ușă a apărut proprietarul barului pe care tocmai îl părăsisem. Ne-a salutat cu un zâmbet, imitând un salut

militar. Apoi le-a șoptit ceva grăsanelor. Una dintre ele, o femeie cu un piept enorm, s-a apropiat de noi.

— Spuneți-ne și nouă cum o faceți.

— Ce?

— Cred că doare ca dracu'.

— Ce? a întrebat Schwarz absent.

— Felul în care o fac marinarii pe mările învolburate! a țipat din ușă proprietarul barului, râzând așa de tare încât mă așteptam din clipă în clipă să-și scuipe dinții.

— Profesorul și-a bătut joc de voi, i-am spus femeii care răspândea un miros de ulei de măsline, usturoi, ceapă, transpirație și viață. Nu suntem homosexuali. Am luat parte la războiul din Etiopia; băștinașii ne-au castrat.

— Sunteți italieni?

— Obișnuiam să fim, am replicat eu. Eunucii nu au nici un fel de naționalitate. Suntem cosmopoliți.

S-a gândit puțin, apoi a spus solemn: „*Tu es comique*". S-a îndepărtat mișcându-și fundul gigantic înspre ușa unde proprietarul barului a luat-o de mână.

— E un lucru ciudat legat de deznădejde, a spus Schwarz. Eul tău s-a dus. Nici nu mai știi cine ești. Dar tot mai este ceva în tine care-și cere gălăgios dreptul la viață. Și cât de încăpățânat sună asta pentru existența ta curată și liniștită! Uneori simți o liniște perfectă, ca și calmul nemaipomenit din interiorul unui taifun, despre care vorbesc marinarii. Renunți – ești ca un gândac care face pe mortul – dar nu ești mort. Ai abandonat numai toate eforturile de a te concentra asupra existenței în sine. Ești treaz, dar complet pasiv. Nu ai nici o forță de irosit. Taifunul distruge totul în jurul tău, dar tu ești calm. Frica și disperarea au dispărut; chiar și ele au devenit obiecte de lux pe care nu ți le mai poți permite. Energia

cheltuită pentru ele ar reduce din voința ta de a mai trăi – așa că o blochezi. Ești tot numai ochi, detașat și pasiv, fiind gata de orice. Totul se limpezește, se clarifică. În zilele acelea mă simțeam uneori ca un yoghin care dă la o parte tot ce e legat de eul său ca să...

Schwarz s-a poticnit.

— Ca să-l caute pe Dumnezeu? am întrebat, pe jumătate în glumă.

Schwarz a dat din cap: ca să-l găsească pe Dumnezeu. Întotdeauna îl căutăm pe El. Dar îl căutăm exact așa cum am încerca să înotăm cu toate hainele pe noi și cu o încărcătură, pe deasupra. Trebuie să fii dezbrăcat. La fel de gol ca în noaptea în care am părăsit o țară străină sigură pentru a mă întoarce în patria mea plină de pericole, când am traversat Rinul de parcă ar fi fost un fluviu al destinului, o fâșie îngustă de viață scăldată în lumina lunii.

În lagăr mă gândeam uneori la noaptea aceea. Gândul la ea nu-mi consuma din putere – mă făcea mai puternic. Făcusem ceea ce viața îmi ceruse. Nu dădusem greș. Câștigasem o a doua viață, căzută ca din ceruri, alături de Helen – chiar și disperarea care mă cuprinsese și care din când în când mă împiedica să și dorm putea fi suportată numai pentru că înainte mai fusese și altceva: Parisul, Helen și sentimentul de necrezut că nu eram singur. Pe undeva, Helen era în viață; poate că trăia cu altcineva, dar trăia. E groaznic să te gândești ce mult înseamnă așa ceva în vremurile astea, când un om nu valorează nici câte o furnică sub o cizmă.

Schwarz a tăcut.

— L-ai găsit pe Dumnezeu? am întrebat. Era o întrebare crudă, dar eram foarte curios să știu.

— O față într-o oglindă, a răspuns Schwarz.

— A cui față?

— Este întotdeauna aceeași. Tu ți-o cunoști pe a ta? Fața pe care ai avut-o înainte de a te naște?

L-am privit cu consternare. Mai folosise aceleași cuvinte și înainte.

O față într-o oglindă, a repetat. Și fața care se uită peste umărul tău și apoi în spatele ei o alta – dar dintr-odată tu însuți ești oglinda cu repetițiile nesfârșite. Nu, nu l-am găsit pe Dumnezeu. Ce am face cu El dacă l-am găsi? Ar trebui să încetăm să mai fim ființe umane. Numai să-l cauți – asta este altceva.

A zâmbit.

— Și apoi nici nu aveam destul timp și destulă putere pentru așa ceva. Eram prea jos. Mă puteam gândi numai la ce iubeam. Asta mă ținea în viață. Am încetat să mă gândesc la Dumnezeu. Sau la dreptate. Cercul se închisese. Eram în aceeași situație ca atunci cu fluviul. Se repeta. Încă o dată eram de capul meu. Când se instalează această stare, nu mai ai ce să faci. Nu mai poți nici măcar să gândești. Dar nici nu este necesar; gândirea te-ar aduce numai la confuzie. Lucrurile se întâmplă de la sine. Din izolarea ridicolă a unei ființe umane te-ai întors într-o lume a evenimentelor anonime. Tot ce trebuie să faci este să fii pregătit. Pregătit să pleci când o mână invizibilă te atinge pe umăr. Trebuie doar s-o urmezi; atâta timp cât nu pui întrebări, totul e în ordine. Probabil că-ți închipui că spun prostii mistice.

Am scuturat din cap.

— Cunosc sentimentul. Și alții l-au cunoscut când s-au aflat într-un mare pericol. Și soldații mi-au povestit despre acest sentiment. Fără nici un motiv, ceva te face să părăsești

adăpostul care părea foarte sigur; o clipă mai târziu o lovitură din plin îl transformă într-o groapă comună.

— Ceea ce am făcut în cele din urmă – a spus Schwarz – este ceva imposibil de imaginat. Dar părea cel mai natural lucru de pe lume. Mi-am făcut bagajul. Apoi într-o dimineață am plecat din lagăr. Majoritatea încercărilor de evadare se făceau noaptea. M-am dus la poarta principală în plină zi și le-am spus santinelelor că am fost eliberat. Erau două. Am fluturat pașaportul lui Schwarz. În același timp am băgat mâna în buzunar, le-am dat ceva bani și le-am spus să bea un pahar în sănătatea mea. Nici nu mi-au cerut să vadă actul de eliberare. Cum ar fi putut să le treacă prin cap acestor țărani tineri în uniformă că cineva ar fi avut tăria să plece pe poarta principală dacă n-ar fi avut dreptul?

Am luat-o încet pe drumul alb. După primii pași mă simțeam de parcă poarta lagărului s-ar fi transformat într-un dragon care mă urmărea. Dar n-am fugit. Foarte calm, mi-am băgat pașaportul lui Schwarz în buzunar și am mers mai departe. Aerul mirosea a rozmarin și lămâiță – mirosul libertății.

După un timp m-am prefăcut că mi s-a desfăcut șiretul. M-am aplecat și m-am uitat înapoi. Nu mă urmărea nimeni. Am început să merg mai repede.

Nu aveam nici unul din multele acte care ți se cereau în zilele acelea. Franceza mea era destul de bună; speram că putea fi luată drept un dialect. Toată țara era în mișcare. Orașele erau pline de refugiați din zona ocupată, de dezertori. Străzile erau inundate de vehicule de toate felurile, multe dintre ele încărcate până sus cu așternuturi și ustensile de uz casnic.

Am ajuns la un han mic. Pe o latură a sa se puseseră câteva mese, mărginite de bucătăria de vară și de o livadă mică. Barul era pardosit cu plăci de ceramică și mirosea e vin vărsat, a pâine proaspătă și a cafea.

Fata care mă servea era desculță. A întins o față de masă și a adus o cană cu cafea, o ceașcă, o farfurie, pâine și miere. Ce lux! Nu mai văzusem așa ceva de la Paris.

Afară, în spatele gardului viu prăfuit, lumea distrusă continua să trăiască – aici, în acest loc binecuvântat, la umbra copacilor, era pace, bâzâit de albine, o tremurătoare lumină aurie de vară târzie. Am înghițit așa cum o cămilă bea apă înainte de a face o cursă în deșert. Am închis ochii, m-am tolănit la soare și am început să beau.

Capitolul 13

Lângă gară stătea un jandarm. M-am întors. Mă îndoiam că dispariția mea ar fi putut să fie sesizată așa de repede, dar era recomandabil pentru început să nu mă apropii prea mult de calea ferată. Atâta timp cât un prizonier este în siguranță în spatele sârmei ghimpate, nimeni nu-i dă nici o atenție, dar în clipa în care evadează, devine foarte important. În lagăr o coajă de pâine este chiar prea bună pentru el; ca să-l prindă când scapă, nici o cheltuială nu e prea mare. Companii întregi sunt mobilizate în acest scop.

O bucată de drum am mers cu un camion. Șoferul înjura războiul, pe germani, guvernul francez, guvernul american și pe Dumnezeu; dar și-a împărțit prânzul cu mine înainte de a ne despărți. Am mai mers aproximativ o oră pe jos până am ajuns la următoarea gară. Învățasem că trezeai suspiciunea tocmai dacă încercai să te comporți astfel încât să nu fii remarcat. Așa că am intrat direct în gară și am cerut un bilet la clasa întâi până în orașul următor. Casierul a ezitat. Fiindu-mi teamă că mă va întreba de acte, m-am răstit la el că se mișcă prea încet. Nedumerit și intimidat, mi-a dat biletul. Am intrat într-o cafenea și am așteptat venirea trenului. Avea o oră întârziere, dar cel puțin circula.

Mi-au trebuit trei zile ca să ajung la lagărul lui Helen. O dată m-a oprit un jandarm, dar am țipat la el în germană și i-am fluturat pe sub nas pașaportul lui Schwarz. S-a speriat de tot și a fost foarte încântat că am plecat și că m-am rezumat numai la atât. Austria făcea parte din Germania; un pașaport austriac era la fel de bun ca o carte de vizită a Gestapoului. Era uimitor cât de multe putea realiza pașaportul unui om mort, o bucată de hârtie cu ceva tipărit pe ea. Mult mai multe decât oricare om.

Ca să ajungi la lagărul lui Helen trebuia să urci un munte; la început se întindea o câmpie cu tufărișuri și rozmarin, apoi o pădure. Era într-o după-amiază târzie când am ajuns acolo. Lagărul era prevăzut cu obișnuitul gard de sârmă ghimpată, dar nu părea la fel de mohorât ca Le Vernet, probabil din cauză că era un lagăr pentru femei. Puteam să privesc din pădure în interiorul lagărului. Vedeam femei în rochii colorate și cu baticuri sau turbane în culori vii. Atmosfera părea destul de degajată.

Asta m-a pus pe gânduri. Mă așteptasem să găsesc un loc marcat de o tristețe deplină, în care să dau buzna ca don Quijote sau Sfântul Gheorghe. Așa cum stăteau lucrurile, nu prea era nevoie de mine aici. Dacă Helen era într-un loc așa de plăcut, precis că mă uitase demult.

Am rămas ascuns, încercând să-mi dau seama de așezarea lagărului. La căderea nopții o femeie s-a apropiat de gard. Altele i s-au alăturat. În curând se adunase un grup întreg. Stăteau nemișcate, abia schimbând o vorbă una cu alta. Se uitau prin sârma ghimpată, cu niște ochi care nu vedeau. Ceea ce voiau să vadă nu era acolo – libertatea. Cerul s-a făcut violet, umbrele s-au întins, din loc în loc se puteau vedea lumini de camuflaj. Femeile

s-au transformat în umbre care și-au pierdut culorile și chiar și forma. Fețe palide, fără contururi, pluteau într-un rând neregulat deasupra siluetelor negre de după gard. Apoi rândul s-a subțiat; una după alta, femeile s-au întors înspre barăci. Ora disperării trecuse. Așa o numeau ele, aveam să aflu mai târziu.

Doar o singură femeie mai stătea la gard. M-am apropiat cu atenție. „Nu-ți fie frică", am spus în franceză.

„Frică?", a întrebat după un timp. „De ce?"

„Vreau să-ți cer o favoare."

„N-are rost să te ostenești, porcule", a răspuns. „Nu mai e și altceva în oasele tale răpciugoase?"

M-am uitat cu gura căscată la ea. „Ce vrei să spui?"

„Nu te preface mai prost decât ești. Nu sunteți toți decât niște porci. N-aveți nici o femeie în satul vostru? De ce trebuie să te învârți pe aici?"

În cele din urmă am înțeles. „M-ai înțeles greșit", am spus. „Trebuie să vorbesc cu o femeie care se găsește aici în lagăr."

„Asta vreți cu toții. De ce cu una și nu cu două? Sau poate chiar cu toate?"

„Ascultă-mă", am spus. „Soția mea este aici. Trebuie să vorbesc cu ea."

„Și tu?", a început să râdă femeia. Nu părea supărată, ci doar obosită. „Asta-i o invenție nouă. În fiecare săptămână scorniți câte ceva nou."

„Nu am mai fost aici înainte."

„Ai învățat repede. Du-te dracului."

„Vrei, te rog frumos, să mă asculți", am spus în germană. „Vreau numai să-i spui unei femei din lagăr că sunt aici. Sunt neamț. Am fost și eu în lagăr. În Le Vernet."

„Ăsta-i unul tare bun", a spus femeia calmă. „Știe și germana. Alsacian nenorocit! Sper să mori de sifilis. Tu și toți prietenii tăi care vă aliniați aici în fiecare seară cu marfa voastră. Vreau să vă atace cancerul marfa voastră. N-aveți nici un fel de sentimente, porci blestemați ce sunteți. Nu știți ce faceți? Lăsați-ne în pace. Lăsați-ne în pace! Ne-ați închis. Nu vă ajunge? Lăsați-ne în pace!" La sfârșit începuse să țipe.

Le-am auzit și pe altele venind și m-am îndepărtat de gard. Am petrecut noaptea în pădure. Nu știam unde să mă duc. Am stat printre copaci. Lumina a început să pălească. Luna a răsărit deasupra unui peisaj de țară palid ca aurul alb și cuprins deja de ceața răcoroasă a toamnei. Dimineața am coborât de pe munte și am reușit să-mi schimb costumul pe o salopetă de mecanic.

M-am întors la lagăr. Santinelei i-am spus că am venit să verific instalația electrică. Franceza mea nu m-a dat de gol; m-au lăsat să intru fără alte întrebări. Cine ar dori să intre într-un lagăr?

Am studiat topografia lagărului. Barăcile erau ca niște lăzi uriașe, despărțite în interior de perdele. Aveau două etaje. Erau străbătute pe mijloc de un coridor cu perdele pe ambele părți. Multe dintre perdele erau date la o parte; puteai să privești în interior și să vezi cum erau mobilate „confortabilele" cămărițe. Majoritatea nu aveau decât strictul necesar, dar unora dintre ele, ocupantele le-au dat o patetică notă personală prin câte un articol de îmbrăcăminte, o fotografie sau una sau două vederi. Am străbătut barăcile semiluminate. Femeile și-au încetat lucrul și m-au privit.

„Ceva veşti?", m-a întrebat una dintre ele.

„Da – pentru cineva cu numele de Helen. Helen Baumann."

Femeia a stat și s-a gândit. S-a mai apropiat și alta. „Nu e târfa aia nazistă care lucrează la magazin? Aia care-i încurcată cu doctorul?"

„Nu e nazistă", am spus.

„Nici cea de la magazin nu este", a spus prima femeie. „Cred că se numește Helen."

„Sunt naziști pe aici?"

„Bineînțeles. Este așa o amestecătură. Unde sunt nemții acum?"

„N-am văzut nici unul."

„Se presupune că o comisie militară este pe drum. N-ai auzit nimic?"

„Nu."

„Se bănuiește că va veni ca să-i elibereze pe naziști. Dar am auzit că vine și Gestapoul. Știi ceva despre asta?"

„Nu."

„Se spune că nemții nu-și vor mai bate capul cu zona neocupată."

„Asta e tipic pentru ei."

„N-ai auzit nimic?"

„Doar zvonuri."

„De la cine sunt veștile pentru Helen Baumann?"

Am ezitat puțin. „De la soțul ei. Este liber."

Cea de-a doua femeie a început să râdă. „Îl așteaptă o surpriză."

„Pot să mă duc la magazin?", am întrebat.

„De ce nu? Ești francez, nu-i așa?"

„Alsacian."

„Ți-e frică?", a întrebat cea de-a doua femeie. „De ce? Ai ceva de ascuns?"

„Cine n-are în zilele noastre?“ „Poți să mai spui asta o dată“, a spus prima femeie. Cea de-a doua n-a zis nimic. Mă privea de parcă aș fi fost un spion. Răspândea un nor de parfum – lăcrămioare.

„Mulțumesc“, am spus. „Unde este magazinul?“

Prima femeie mi-a arătat drumul. Am trecut prin semiîntunericul barăcilor de parcă aș fi trecut printre două rânduri de vergi. De ambele părți au apărut fețe cu ochi întrebători. Mă simțeam de parcă aș fi aterizat într-o colonie a amazoanelor. Apoi am ieșit din nou afară, înconjurat de lumina soarelui și de mirosul obositor de captivitate care acoperă fiecare lagăr ca o pojghiță de gheață cenușie.

Mă simțeam de parcă aș fi orbit. Niciodată nu mă gândisem la fidelitatea sau infidelitatea lui Helen. Chestiunea era nesemnificativă. Se întâmplaseră prea multe; singurul lucru care conta era să rămâi în viață. Chiar dacă mi-ar fi venit un asemenea gând în Le Vernet, ar fi fost o abstracție, o idee pe care eu însumi aș fi inventat-o, apoi aș fi îndepărtat-o și aș fi reluat-o mai târziu.

Dar acum eram printre tovarășele ei. Le văzusem cu o seară înainte la gard și le vedeam acum din nou pe aceste femei înfometate, care erau singure de luni de zile. Erau femei în ciuda captivității lor; dimpotrivă, captivitatea le făcea să fie și mai conștiente de feminitatea lor. Era tot ce mai aveau.

M-am dus la magazin. O roșcată palidă stătea lângă tejghea vânzând hrana care se mai găsea unor colege de prizonierat. „Ce doriți?“, m-a întrebat. Am închis ochii și am făcut un semn cu capul. Apoi m-am dat la o parte. Le-a făcut repede socoteala cumpărătoarelor. „Termin în cinci minute“, mi-a șoptit. „Bune sau rele?“

Mi-am dat seama că se referea la vești. Am dat din umeri. „Bune", am spus și am ieșit.

La scurt timp a ieșit și femeia și s-a apropiat de mine. „Trebuie să fim atenți", a spus. „Pentru cine ai vești?"

„Pentru Helen Baumann. Este aici?"

„De ce?"

N-am spus nimic. I-am văzut pistruii de pe nas și ochii îngrijorați. „Lucrează aici la magazin?", am întrebat.

„Ce vreți?", mi-a întors ea întrebarea, „Informații? Pentru cine? Sunteți electrician?"

„Pentru soțul ei."

„Nu cu mult timp în urmă", a spus cu amărăciune în glas, „un bărbat a întrebat același lucru despre altă femeie. Trei zile mai târziu cineva a venit s-o ia. Ne-a promis că ne va da de știre cum au mers lucrurile. N-am mai auzit nimic de la ea. Nu sunteți electrician."

„Sunt soțul ei", am spus.

„Și eu sunt Greta Garbo", mi-a replicat ea.

„De ce altceva m-aș interesa de ea?"

„Foarte mulți au venit să pună întrebări în legătură cu Helen Baumann", a spus femeia. „Oameni ciudați. Vreți să știți adevărul? Helen Baumann este moartă. A murit și a fost înmormântată acum două săptămâni. Asta este adevărul."

„Credeam că aveți vești de afară."

„A murit?"

„Da. Și acum lăsați-mă în pace."

„Nu e moartă", am răspuns. „În barăci mi-au spus altceva."

„În barăci se spun multe prostii."

M-am uitat la femeia roșcată, „I-ați putea da o scrisoare? Eu plec, dar aș vrea să vă las o scrisoare."

„La ce bun?“

„De ce nu? O scrisoare nu poate face nici un rău nimănui.“

„Nu?“, a întrebat femeia. „De când sunteți pe lume? De ieri sau alaltăieri?“

„Nu știu“, am răspuns. „Puteți să-mi vindeți ceva cu ce să scriu o scrisoare?“

„Găsiți hârtie și creion acolo pe masă“, a spus. „Dar ce rost are să scrii unui mort?“

„E ultima modă.“

Am luat o bucată de hârtie și am scris: „Helen, sunt aici. Te voi aștepta diseară, afară lângă gard.“

Nu am lipit-o. „Vreți să i-o dați?“, am întrebat-o pe femeie.

„Sunt mulți nebuni pe lume în ziua de azi.“

„Da sau nu?“

I-am întins scrisoarea ca s-o citească. „Da sau nu?“, am întrebat din nou.

„Nu“, a răspuns.

Am pus scrisoarea pe masă. „Cel puțin vă rog să n-o distrugeți“, am spus.

Nu mi-a răspuns nimic. „Am să mă întorc și am să vă omor dacă împiedicați scrisoarea asta să ajungă la soția mea“, am spus.

„Asta-i tot?“, m-a întrebat femeia cu fața consumată, privindu-mă fix cu niște ochi verzi și plictisiți.

Am dat din cap și m-am îndreptat spre ușă. „Ea nu e aici?“, am întrebat întorcându-mă din nou.

Femeia m-a privit fără să spună nimic. „Mai rămân în lagăr vreo zece minute“, am spus. „O să mă întorc și o să vă întreb din nou.“

Am pornit-o pe aleea principală a lagărului. N-am crezut-o; m-am hotărât să mai aștept puțin și să mă întorc

din nou la magazin să mai arunc o privire. Dintr-odată am simțit că-mi dispăruse pelerina care mă făcea invizibil – devenisem imens și prezența mea bătea la ochi. Trebuia să mă ascund undeva.

Am intrat pe prima ușă care mi-a ieșit în cale. „Ce vrei?", m-a întrebat o femeie.

„Am fost trimis să verific instalația electrică", am spus cu o voce pe care nu mi-o recunoșteam. „Aveți ceva stricat?"

„Nu mai multe ca de obicei."

Femeia era îmbrăcată într-un halat alb. „Acesta e spitalul?", am întrebat.

„Da. Aici trebuia să ajungi?"

„M-a trimis șeful din oraș. Să verific circuitele electrice."

„Atunci treci la treabă", a spus femeia.

A intrat un bărbat în uniformă. „Ce se petrece aici?"

Femeia în halat alb i-a explicat. M-am uitat la bărbat. Mi se părea că îl cunosc de undeva. „Curentul electric?", a întrebat. „Vitaminele și medicamentele ar fi de o mie de ori mai utile." Și-a aruncat chipiul pe masă și a plecat din nou.

„Totul e în regulă aici", i-am spus femeii în halat. „Cine a fost ăsta?"

„Doctorul, bineînțeles. Ceilalți nu dau doi bani pe sănătatea celor de aici."

„Aveți mulți pacienți?"

„Foarte mulți."

„Și decese?"

M-a privit. „De ce întrebi?"

„Doar așa", am răspuns. „De ce sunt toți așa de bănuitori pe aici?"

„Doar așa“, a repetat femeia. „Dintr-un simplu capriciu, tu, înger nevinovat, cu casă și cu pașaport! Nu, n-a fost nici un deces de patru săptămâni. Dar înainte de asta au fost mai multe.“

Cu patru săptămâni în urmă primisem o scrisoare de la Helen. Deci trebuia să mai fie încă aici. „Mulțumesc“, am spus.

„Nu-mi mulțumi mie“, a spus femeia. „Mulțumește-i lui Dumnezeu că părinții tăi ți-au dat o țară pe care s-o iubești, chiar dacă ea trece prin vremuri grele – chiar dacă-i și persecută pe cei nevinovați și îi aruncă în gheare le lupilor – aceiași lupi care sunt răspunzători și pentru greutățile prin care treceți. Pleacă acum! Continuă să faci lumină. Ce bine ar fi dacă ai putea să faci puțină lumină și în capetele unor oameni!“

„A fost aici vreo comisie germană?“, am întrebat grăbit.

„De ce te interesează?“

„Am auzit că este așteptată una.“

„Ți se par informațiile astea deosebit de interesante?“

„Nu, dar trebuie să previn pe cineva.“

„Pe cine?“, a întrebat femeia, pusă în gardă.

„Pe Helen Baumann“, am spus.

Femeia m-a privit cu ochii mari.

„S-o previi? De ce?“, m-a întrebat.

„O cunoașteți?“

„De ce?“

Din nou acel zid al neîncrederii – mi s-a explicat mai târziu.

„Sunt soțul ei“, am spus.

„Poți s-o dovedești?“

„Nu. Actele mele sunt pe un nume diferit. Dar poate veți fi convinsă când vă voi spune că nu sunt francez.“

Am scos pașaportul lui Schwarz. „Un pașaport de nazist“, a spus femeia. „Exact la ce mă așteptam. De ce faci asta?“

Mi-am pierdut răbdarea. „Ca să-mi revăd nevasta. Este aici. Mi-a scris de aici.“

„Ai scrisoarea?“

„Nu. Am distrus-o după ce am evadat din Le Vernet. De ce sunt aici toți atât de misterioși?“

„Asta aș vrea să-mi spui chiar tu.“

S-a întors doctorul.

„E nevoie de tine aici?“, a întrebat-o pe femeie.

„Nu.“

„Atunci vino cu mine. Ai terminat?“, m-a întrebat pe mine.

„Nu încă. Trebuie să mai vin și mâine.“

M-am întors la magazin. Roșcata era în spatele tejghelei și vindea lenjerie de corp. Erau două cliente în magazin. Am așteptat. Din nou am avut impresia că mă părăsește norocul; era mai indicat să plec sau puteam să am neplăceri mai târziu la poartă. Santinelele urmau să se schimbe și ar fi trebuit să le explic totul de la capăt. N-am văzut nici urmă de Helen. Femeia mi-a evitat privirea. Era clar că trăgea de timp. Au mai sosit și alte cliente. Am văzut un ofițer trecând prin dreptul ferestrei. Am părăsit clădirea.

Încă nu se schimbaseră santinelele. Și-au amintit de mine și m-au lăsat să trec. Am avut același sentiment ca la Le Vernet: că mă urmăreau și că aveau să mă prindă. Eram leoarcă de sudoare.

Se apropia de mine un camion vechi. Nu aveam unde să mă ascund. Am continuat să merg cu ochii în pământ. Camionul a trecut de mine, apoi a oprit. Am rezistat

tentației de a fugi. Camionul ar fi avut loc să întoarcă și să mă urmărească fără nici o problemă. N-aș fi avut nici o șansă. Am auzit niște pași repezi în urma mea. Cineva a strigat: „Hei, mecanicule!".

M-am întors. Un bărbat între două vârste în uniformă s-a apropiat de mine.

„Te pricepi la motoare?"

„Nu, sunt electrician."

„Poate că este de la aprindere. Uită-te totuși puțin."

„Da, vă rog să vă uitați", a spus șoferul. M-am uitat în sus. Era Helen. Stătea în spatele soldatului, privindu-mă fix și cu degetul la buze. Purta pantaloni și un pulover. Era foarte slabă.

„Uitați-vă, vă rog frumos", a repetat ea și mi-a făcut loc să trec. „Fii atent", mi-a șoptit. „Fă-te că știi ce faci. Nu e nimic stricat."

Soldatul venea cu pași mărunți în urma noastră.

„De unde vii?", m-a întrebat ea în șoaptă.

Am deschis capota cu zgomot.

„Am evadat. Cum ne putem întâlni?"

Se uita și ea alături de mine la motor.

„Fac cumpărături de la magazinul din sat. Poimâine. Să fii în sat. Prima cafenea pe stânga, cum intri. La nouă dimineața."

„Și între timp?"

„Durează mult?", a întrebat soldatul.

Helen a scos un pachet de țigări din buzunarul de la pantaloni și i l-a întins. „Doar câteva minute. Nu e nimic grav."

Soldatul și-a aprins țigara și s-a așezat pe marginea drumului. Eu mă prefăceam că meșteresc la motor, iar Helen mă urmărea.

„Unde?“, am întrebat-o. „În pădure? La gard? Am fost ieri acolo. Poți să vii diseară?“

A ezitat o clipă. „Bine. Diseară. Dar nu pot să ajung înainte de zece.“

„De ce nu?“

„Pentru că până atunci vor fi plecat toate celelalte. Dacă n-o să fiu la zece, atunci o să fiu mâine. Să fii atent.“

„Cum e cu jandarmii?“

S-a apropiat soldatul.

„Nu e așa de rău“, a spus Helen în franceză. „Va fi gata într-un minut.“

„E o mașină veche“, am spus.

Soldatul a început să râdă. „Șefii le au pe cele noi. Și miniștrii. Gata?“

„Da“, a spus Helen.

„Noroc că ne-ați ieșit în cale“, a spus soldatul. „Tot ce știu despre mașini e că au nevoie de benzină.“

S-a urcat în mașină. Helen l-a urmat. A băgat cheia în contact. Probabil că inițial pur și simplu oprise motorul. Motorul a pornit fără probleme. „Mulțumesc“, a spus ea, scoțându-și capul pe geam. Buzele ei au mai pronunțat câteva cuvinte pe care nu le-am distins, apoi a zis cu voce tare: „Sunteți un mecanic clasa întâi“, și s-a îndepărtat.

Am mai stat câteva secunde nemișcat, în gazele de eșapament. Mă simțeam de parcă aș fi trecut de la o căldură extremă la o răceală teribilă; cu alte cuvinte, nu simțeam nimic. Mergeam mecanic. Apoi, încetul cu încetul, am început să mă gândesc și o dată cu gândurile și-au făcut loc și îngrijorarea și amintirea a tot ce am auzit, precum și chinurile dureroase ale îndoielii.

Am stat în pădure și am așteptat. Zidul plângător, cum numea Helen rândul femeilor care priveau fără să vadă

în apusul soarelui, s-a subțiat, în curând majoritatea s-au retras în interiorul lagărului. A început să se întunece. Priveam stâlpii gardului care se transformaseră în niște umbre. Printre umbrele lor a mai apărut o umbră întunecată.

„Unde ești?", a întrebat Helen în șoaptă.

„Aici."

Am bâjbâit până am ajuns la ea. „Poți să ieși afară?", am întrebat-o.

„Mai târziu, după ce pleacă toate. Așteaptă."

M-am retras din nou în pădure, la o distanță la care să nu fiu văzut dacă cineva ar fi îndreptat un proiector exact înspre pădure. Stăteam culcat pe pământ, respirând mirosul greu al frunzelor uscate. A început să bată un vânt ușor; în jurul meu se auzea un foșnet de parcă o mie de spioni s-ar fi târât înspre mine. Ochii mi s-au obișnuit cu întunericul; am văzut umbra lui Helen și deasupra, foarte vag, fața ei palidă. Nu puteam să-i disting trăsăturile. Era agățată de sârma ghimpată ca o plantă neagră cu floare albă. Apoi mi-a făcut impresia că este o figură întunecată și fără nume din trecutul întunecat. Fața ei – pentru că nu puteam să-i disting trăsăturile – a devenit fața tuturor martirilor din lume. Puțin mai departe am zărit o a doua femeie care stătea exact ca Helen, apoi o a treia și o a patra – stăteau ca un șir de cariatide, sprijinind un acoperiș al durerii și al speranței.

Privelișteа era aproape de nesuportat. Am privit în altă parte. Când m-am uitat din nou, celelalte trei dispăruseră în tăcere. Am văzut că Helen s-a aplecat și trăgea de sârma ghimpată. „Ține-le distanțate", mi-a spus.

Am călcat pe cel mai de jos rând de sârmă și l-am tras în sus pe cel de-al doilea.

„Așteaptă“, a spus Helen cu glas șoptit.

„Unde sunt celelalte?“, am întrebat-o.

„S-au întors la barăci. Una dintre ele este o nazistă; de aceea nu am putut să vin mai devreme. M-ar fi denunțat. Ea era cea care plângea.“

Helen și-a scos bluza și fusta și mi le-a dat prin gard. „Nu trebuie să le rup“, mi-a spus. „Sunt singurele pe care le mai am.“

M-a dus gândul la o familie de oameni săraci: nu contează dacă copiii își rănesc genunchii, atâta timp cât nu-și rup ciorapii, pentru că rănile se vindecă, în timp ce ciorapii trebuie cumpărați.

I-am simțit hainele în mână. Helen s-a aplecat și a pășit cu atenție printre sârme. Și-a zgâriat umărul. Sângele arăta ca un șarpe subțire pe pielea ei. S-a ridicat.

„Crezi că putem scăpa?“, am întrebat.

„Încotro?“

Nu știam.

„Spre Spania“, am spus. „Sau Africa.“

„Vino“, a spus Helen. „Vino și hai să stăm de vorbă. E imposibil să pleci de aici fără acte. De aceea nici nu sunt foarte vigilenți.“

A intrat în pădure înaintea mea. Era aproape goală – și misterioasă și foarte frumoasă, doar o urmă vagă a femeii care fusese soția mea în Paris, abia de ajuns pentru o recunoaștere dulce și dureroasă care mi-a făcut pielea să tremure de nerăbdare. Femeia care tocmai părăsise friza cariatidelor aproape că n-avea nume. Era încă scufundată în cele nouă luni ale unei vieți ciudate care depășeau în greutate douăzeci de ani dintr-o existență normală.

Capitolul 14

Proprietarul barului s-a apropiat de noi.

— Grăsana este nemaipomenită, ne-a informat cu demnitate. Franțuzoaică. Cunoaște toate șmecheriile. V-o recomand cu căldură. Femeile noastre sunt ca o văpaie, dar ard prea repede.

A plescăit zgomotos din buze.

— Eu plec acum. Nimic nu e mai bun decât o franțuzoaică ca să-ți înfierbânte sângele. Ele cunosc viața. Pe ele nu trebuie să le minți așa de mult ca pe femeile noastre. Sper să ajungeți acasă cu bine, domnilor. Să nu le luați pe Lolita sau Juana. Nici una din ele nu e bună de nimic și pe deasupra Lolita te mai și fură, dacă nu ești cu ochii-n patru.

Ne-a părăsit. Când a deschis ușa, în încăpere a pătruns dimineața cu zgomotele și lumina ei.

— Ar fi mai bine să mergem și noi, am spus eu.

— Aproape că am terminat, a spus Schwarz. Și mai avem încă ceva vin.

A comandat vin și cafele pentru cele trei fete, ca să ne lase în pace.

— N-am vorbit prea mult în noaptea aceea, a continuat Schwarz. Mi-am întins haina pe pământ și când s-a făcut mai frig ne-am acoperit cu fusta și bluza lui Helen

și cu puloverul meu. Helen a adormit, apoi s-a sculat din nou; o dată, pe când eram pe jumătate adormit, mi s-a părut că o aud plângând. Un minut mai târziu a devenit foarte afectuoasă. Era ceva nou, străin în felul în care mă mângâia. Nu i-am pus nici un fel de întrebări și nu am amintit nimic din ce auzisem în lagăr. O iubeam foarte mult, dar mă simțeam oarecum îndepărtat de ea, într-un fel ciudat și inexplicabil. Delicatețea mea era amestecată cu o tristețe care o făcea și mai puternică. Atârnam unul de altul la capătul unei alte lumi. Nu exista nici întoarcere, nici destinație, ci numai zbor, un zbor în doi, și disperare – o disperare tăcută, din altă lume, care ne înghițea lacrimile de fericire și lacrimile încă nevărsate, provocate de cunoașterea faptului că nu există decât o trecere, dar nici o întoarcere, sosire sau destinație.

„N-am putea să scăpăm?“, am întrebat-o din nou, înainte de a păși din nou prin gardul de sârmă ghimpată. Mi-a răspuns numai după ce a ajuns de partea cealaltă a gardului. „Nu pot“, mi-a șoptit. „Nu pot. Alții ar fi pedepsiți din cauza mea. Întoarce-te. Întoarce-te mâine seară. Poți să vii mâine seară?“

„Dacă nu sunt prins mai înainte.“

M-a privit fix. „Ce s-a ales de viața noastră?“, a spus. „Ce am făcut ca viața noastră să ajungă astfel?“

I-am întins bluza și fusta. „Astea sunt cele mai bune haine ale tale?“, am întrebat.

A făcut semn că da.

„Mulțumesc că le-ai purtat“, am spus. „Voi fi mâine seara aici. Sunt sigur. Mă voi ascunde în pădure.“

„Va trebui să mănânci. Ai ceva de mâncare la tine?“

„Bineînțeles. Și poate că găsesc ceva fructe de pădure. Sau ciuperci sau nuci.“

„Poți să reziști până mâine seară? Atunci am să-ți aduc ceva de mâncare."

„Desigur. Și în fond, acum e aproape dimineață."

„Să nu mănânci ciuperci. Nu le cunoști. Am să-ți aduc mâncare să-ți ajungă pe săturate." Și-a pus fusta. Era largă și de culoare bleu, cu flori albe. Și-a petrecut-o în jurul mijlocului și și-a închis nasturii de parcă s-ar fi pregătit pentru o bătălie. „Te iubesc", a spus cu disperare în glas. „Te iubesc mai mult decât poți tu să-ți imaginezi. Să nu uiți. Niciodată!"

Spunea asta aproape de fiecare dată când ne despărțeam. În zilele acelea eram la cheremul tuturor. Jandarmii francezi ne urmăreau dintr-o pasiune pentru lege și ordine, îndreptată într-o direcție greșită. Gestapoul încerca să-și bage nasul în lagăre, cu toate că se vorbea de o înțelegere cu guvernul Petain în sens contrar. Niciodată nu știai cine te putea prinde, așa că în fiecare dimineață ne luam rămas bun de parcă am fi făcut-o pentru ultima oară.

Helen mi-a adus pâine, fructe și din când în când câte o bucată de cârnat sau brânză. Mi-era teamă să stau în sat. Nu departe de lagăr am dat de ruinele unei mănăstiri vechi. Acolo mi-am întemeiat gospodăria. În timpul zilei dormeam sau citeam cărțile sau ziarele pe care mi le aducea Helen sau urmăream ce se petrecea pe drum dintr-un desiș din care nu puteam fi văzut. De asemenea, Helen îmi comunica toate știrile și zvonurile: germanii se apropiau continuu și nu respectau nici un fel de înțelegeri care ar fi putut să le împiedice înaintarea.

Chiar și așa viața noastră era aproape idilică. Din când în când mă apuca frica, dar obișnuința de a trăi de pe o oră pe alta m-a scos din încurcătură. Vremea era bună; noaptea cerul era plin de stele. Helen adusese o bucată

de pânză de cort. Am întins-o între ruinele mânăstirii și am umplut-o cu frunze uscate. „Cum reușești să ieși?“, am întrebat-o odată. „Și așa de des?“

„Am o slujbă specială“, a spus după un timp, „și mă bucur de o serie de avantaje. Mă lasă să mă duc chiar și în sat. Mă întorceam din sat atunci când te-am întâlnit.“

„De acolo ai mâncarea?“

„Nu. De la magazinul lagărului. Poți cumpăra orice dacă ai bani.“

„Nu ți-e frică că vei fi văzută aici și denunțată?“

A zâmbit. „Numai pentru tine. Pentru mine nu mi-e frică. Ce mi s-ar putea întâmpla mie? Eu și-așa sunt prizonieră.“

Noaptea următoare nu a mai apărut. Zidul plângător se dezintegrase. M-am târât până la gard. Barăcile păreau negre în lumina slabă. Am așteptat-o, dar n-a venit. Toată noaptea am auzit femeile mergând spre latrine. Am auzit căscături și oftaturi. Dintr-odată am zărit luminile de camuflaj ale unor mașini pe drum. Toată ziua mi-am petrecut-o în pădure. Eram îngrijorat; trebuie că se întâmplase ceva. Pentru un timp m-am gândit la ceea ce auzisem în lagăr și printr-o ciudată schimbare, îngrijorarea s-a transformat în ușurare. Orice era mai bine decât să fi fost bolnavă, mutată sau moartă? Iată trei posibilități care mi se învălmășeau în cap. Viața noastră era atât de lipsită de speranță. Un singur lucru conta: să rămânem împreună și să încercăm, la timpul potrivit, să ajungem într-un port liniștit. Poate că într-o zi aveam să reușim să uităm toate astea.

— Dar era imposibil, a continuat Schwarz. Nici chiar cu toată dragostea, compasiunea, bunătatea și blândețea din lume. Știam asta, dar nu-mi păsa. Stăteam în pădure

și priveam frunzele moarte, roșii, galbene și brune, în timp ce cădeau de pe crengi și singurul meu gând era: Las-o să trăiască! Las-o să trăiască, oh, Doamne, și n-am s-o întreb niciodată nimic. Viața unui om este mult mai importantă decât toate încurcăturile în care se poate băga; las-o să trăiască, doar să trăiască, și fără mine dacă trebuie, dar las-o să trăiască.

Helen n-a venit nici în noaptea următoare. Dar am văzut două mașini pe drumul spre lagăr. M-am strecurat într-un arc larg până am reușit să văd drumul. Am distins uniforme. Dacă erau ale SS-ului sau ale armatei, nu mi-am putut da seama, dar cu certitudine erau germane. Toată noaptea a fost un chin. Mașinile au sosit aproximativ pe la ora nouă și nu au plecat decât după ora unu. Trebuie că făceau parte din Gestapo, altfel nu ar fi venit noaptea. Când au plecat, nu am putut să văd dacă au luat cu ei pe cineva din lagăr. Toată noaptea m-am învârtit între gard și drum. Dimineața m-am gândit să fac din nou pe electricianul, dar garda fusese dublată și un civil stătea la poartă cu niște liste în mână.

Ziua părea interminabilă. Când treceam pe lângă gard pentru a suta oară am zărit un pachet învelit în hârtie de ziar, la câțiva pași de gard, de partea mea. L-am luat. Conținea o bucată de pâine, două mere și un bilet nesemnat pe care scria: „Diseară". Helen trebuie că îl strecurase de partea cealaltă a gardului între două runde de-ale mele. Mă simțeam atât de slăbit, încât am mâncat pâinea în genunchi. Apoi m-am dus la ascunzătoarea mea și am adormit. Pe la amiază m-am trezit. Era o zi senină; lumina aurie avea culoarea vinului. Nuanțele frunzelor erau mai pronunțate. Sub razele calde ale soarelui de după-amiază care cădeau în luminișul meu, fagii și teii băteau în galben

și maro, de parcă un pictor invizibil i-ar fi transformat, în timp ce eu dormeam, în torțe – imobili într-o lumină încremenită. Nu se mișca nici o frunză.

Schwarz s-a întrerupt.

— Te rog să nu te enervezi dacă ți se pare că îți fac niște inutile descrieri ale naturii. În tot acest timp natura era pentru noi la fel de importantă ca pentru un animal. Natura nu ne alunga niciodată. Nu îți pretindea nici pașaport, nici certificat că ești arian. Natura dădea și lua, dar era impersonală și asta era ca un balsam. În după-amiaza aceea am stat întins pentru multă vreme. Mi-era frică să nu mă revărs ca un ulcior plin ochi cu apă. În liniștea perfectă, sute de frunze s-au desprins de ramuri, au plutit în aerul curat și în cele din urmă au căzut pe pământ, de parcă ar fi răspuns unei comenzi tainice. Unele au căzut pe mine. În clipa aceea am văzut libertatea, consolarea fără margini a morții. Nu am luat nici o hotărâre, dar știam că am puterea să-mi iau viața dacă Helen ar fi murit, că nu trebuia să trăiesc singur mai departe. Și știam că această putere este o compensație pentru cei care iubesc prea mult, a căror dragoste este mai mult decât pământeană. Știam toate acestea fără să mă gândesc, și o dată ce le-am știut, mi-am dat seama că nu mai era neapărat necesar să mor.

Helen nu făcea parte din zidul plângător. A venit numai după ce au plecat celelalte. Era îmbrăcată cu pantaloni scurți și o bluză. Mi-a întins prin gard o sticlă cu vin și un pachet. Arăta foarte tânără în costumul ei neobișnuit. „Dopul a fost scos", a spus. „Uite, am și o cupă."

A pășit cu abilitate printre sârme. „Cred că ești aproape mort de foame. Am găsit în magazin ceva ce n-am mai văzut de când eram la Paris."

„Colonie“, am spus. Răspândea un miros proaspăt în noaptea aceea răcoroasă.

A dat din cap. Am văzut că se tunsese; avea părul mai scurt decât înainte.

„Ce naiba se întâmplă?“, am întrebat dintr-odată furios. „Am crezut că te-au luat cu ei sau că ești pe moarte și tu apari de parcă ai fi fost la coafor. Te pomenești că ți-ai făcut și manichiura!“

„Da, mi-am făcut-o singură.“ Mi-a arătat mâinile și a început să râdă. „Hai să bem vinul.“

„Ce s-a întâmplat? A fost Gestapoul?“

„Nu. O comisie a armatei. Dar aveau și doi membri ai Gestapoului cu ei.“

„Au luat pe cineva?“

„Nu“, a spus. „Dă-mi să beau.“

Am văzut că era foarte indispusă. Mâinile îi erau fierbinți și pielea îi era atât de uscată, încât mă așteptam să-i plesnească.

„Au venit“, a spus, „să facă o listă cu toți naziștii din lagăr. Vor fi trimiși înapoi în Germania.“

„Sunt mulți?“

„O groază. Nu ne așteptam să fie chiar atâția. Unii n-au vrut să recunoască. A fost una pe care o știam – dintr-odată a făcut un pas în față și a spus că era membră a partidului, că avea informații importante, că voia să se întoarcă înapoi în patrie, că a fost tratată dezgustător – nu puteau s-o ia cu ei chiar acum? O cunoșteam foarte bine. Chiar prea bine. Știe...“

Helen a băut repede și mi-a întins cupa.

„Ce știe?“, am întrebat.

„Nu-mi aduc aminte exact. Au fost atâtea nopți în care am vorbit și am tot vorbit. Știe cine sunt...“ Și-a ridicat

capul. „Nu mă mai întorc niciodată înapoi! Niciodată! Mă omor dacă vor încerca să mă ducă."

„Nu te vei omorî", am spus, „și nici nu te vor duce înapoi. Dumnezeu știe unde-i Georg acum; nici Georg nu știe totul. Și de ce să vrea această femeie să le spună ce știe despre tine? La ce-i folosește?"

„Promite-mi că nu-i lași să mă ducă înapoi."

„Îți promit", am spus. Era atât de înnebunită, încât nu aveam ce face – desigur că nu puteam face nimic, dar trebuia să vorbesc ca Dumnezeu atotputernicul.

„Te iubesc", a spus cu o voce răgușită în care se citea agitația. „Te iubesc, și orice s-ar întâmpla trebuie să mă crezi."

„Te cred", am spus, crezând și necrezând în același timp.

Obosită, s-a rezemat pe spate.

„Trebuie să plecăm de aici", am spus. „Chiar în noaptea asta."

„Unde? Ai pașaport?"

„Da. Cineva care lucra la biroul în care erau ținute actele internaților mi l-a dat. Cine îl are pe al tău?"

Nu mi-a răspuns. Privea în gol.

„Este o familie de evrei aici", a spus apoi. „Soț, soție și copil. Au ajuns acum câteva zile. Copilul e bolnav. Au făcut un pas înainte, ca naziștii. Vor să se întoarcă în Germania. N-au fost evrei? i-a întrebat căpitanul. Soțul a răspuns că au fost germani și că doreau să se întoarcă acasă. Căpitanul a vrut să mai spună ceva, dar a intervenit unul dintre cei doi de la Gestapo. „Chiar vreți să vă întoarceți?", a repetat el întrebarea.

„Pune-i pe listă, căpitane", a spus râzând celălalt. „Dacă ți-e chiar așa de dor de casă, atunci o să-ți facem această

favoare.“ Numele le-au fost trecute pe listă. Parcă vorbești cu un perete când vorbești cu ei. Spun că nu pot continua; spun că le e bolnav copilul, că oricum toți evreii vor fi închiși așa că puteau foarte bine să se ofere de acum. Spun că suntem prinși aici ca într-o cursă și că ei au ocazia să plece de aici din proprie inițiativă. Se comportă ca niște catâri încăpățânați. Vrei să le vorbești?“

„Eu? Dar ce pot eu să le spun?“

„Tu ai fost acolo. Ai fost într-un lagăr german. Te-ai întors. Ai scăpat din nou.“

„Și unde să vorbesc cu ei?“

„Aici. O să-l aduc pe soț. Știu unde e. Ne întoarcem imediat. I-am vorbit despre tine. Încă îi mai putem salva.“

Câteva minute mai târziu s-a întors cu un om cu aspect bolnăvicios care a refuzat să se strecoare prin gardul de sârmă ghimpată. Stătea în fața mea, de partea lagărului și mă asculta. Puțin mai târziu a venit și soția lui. Era foarte palidă și nu scotea nici un cuvânt. Fuseseră prinși cu vreo zece zile înainte. Fuseseră duși în lagăre diferite; scăpaseră și, ca printr-o minune, se regăsiseră. Și-au scris numele pe pereți, pe trotuare, peste tot pe unde se duceau.

Schwarz s-a uitat spre mine.

— Ai auzit de Via Dolorosa?

— Cine n-a auzit? Se întindea din Belgia până în Pirinei.

Via Dolorosa data din primele zile ale războiului. Dar marele exod a început după ce Germania a ocupat Belgia și după ce germanii au străpuns linia Maginot. La început veneau automobilele încărcate peste măsură cu obiecte de uz casnic și cu lenjerie de pat, apoi vehicule de toate felurile, căruțe, cărucioare cu copii și pe măsură ce timpul trecea, șiruri nesfârșite de oameni pe jos, toți îndreptându-se spre sud, pe o vreme superbă de vară, urmăriți

de bombardiere în picaj. Și refugiații s-au alăturat exodului general. Membrii ai unor familii despărțite au început să scrie nume și mesaje cu cărbune, cretă, vopsea sau cu orice altceva aveau la îndemână pe pereți, pe zidurile caselor, pe indicatoarele de pe drumuri. Ajunsese să fie un fel de „monitor oficial" la margine de drum. În plus, refugiații, care erau pe drumuri de ani de zile și care se ascundeau de poliție, înființaseră o filieră clandestină, o rețea de adrese care se întindea de la Nisa la Neapole și de la Paris la Zürich: prieteni de încredere pe care puteau conta ca să afle vești, informații și sfaturi, care puteau să te adăpostească o noapte sau două, dacă era cazul. Datorită „monitorului" și a rețelei clandestine, evreul își găsise soția și fiul, care altfel ar fi fost pierduți ca proverbialul ac în carul cu fân.

— Le era teamă – a continuat Schwarz – că dacă ar fi rămas în lagăr, ar fi fost despărțiți din nou. Era un lagăr de femei. Fuseseră aduși împreună, dar li se adusese deja la cunoștință faptul că soțul urma în curând să fie mutat într-un lagăr pentru bărbați.

„N-am putea suporta să ne despărțim din nou", a spus evreul. Se gândise foarte bine și ajunsese la concluzia că era singura soluție. Evadarea era imposibilă; încercaseră și aproape că muriseră de foame. Acum copilul era bolnav și mama era frântă de oboseală – și el însuși era la capătul puterilor. „Restul dintre voi" – a spus el în continuare – „nu sunteți într-o situație mai bună decât vitele din curtea unui abator. O să vină și o să vă ia când au chef. De ce" – s-a întrebat în cele din urmă – „nu ne-au lăsat francezii să plecăm când încă mai era timp?" Era un bărbat foarte slăbuț, cu o față îngustă și cu o urmă de mustață neagră.

Nimeni nu știa răspunsul. Ei nu ne doreau, dar nici nu ne dădeau voie să plecăm – dar cui să-i mai pese de o absurditate în plus sau în minus, când o națiune întreagă se prăbușise? În orice caz, celor care ar fi putut să facă ceva în sensul acesta nici nu le trecea prin cap așa ceva.

În după-amiaza următoare se îndreptau spre lagăr două camioane. În același moment am văzut sârma ghimpată trezindu-se la viață. O duzină sau chiar mai multe de femei s-au ajutat unele pe altele să treacă prin gardul de sârmă și s-au năpustit în pădure. Am rămas ascuns până când am zărit-o pe Helen.

„Am fost avertizați de la prefectură", a spus Helen. „Germanii s-au întors să-i ia pe cei care vor să se întoarcă. Autoritățile franceze nu știu ce le mai poate trece prin cap germanilor, așa că ne-au dat voie să ne ascundem în pădure până pleacă nemții."

Era prima dată când o vedeam în timpul zilei, excep-tând întâlnirea noastră de pe drum din prima zi. Fața și picioarele ei lungi îi erau bronzate, dar era foarte slabă. Ochii îi erau prea mari și prea strălucitori, fața îi era trasă. „Tu mi-ai dat mie mâncarea ta și acum ești lihnită de foame", am spus.

„Am de mâncare la discreție", a spus. „De asta au grijă aici. Poftim," – și-a băgat mâna în buzunar – „am chiar și o bucată de ciocolată. Ieri am putut să cumpărăm *pâté de foie gras* și sardele, dar nu și pâine."

„Bărbatul cu care am vorbit pleacă?", am întrebat.

„Da."

Dintr-odată toată fața a început să-i tremure. „Nu mă voi întoarce niciodată", a spus. „Niciodată. Ai promis. Nu vreau să mă prindă."

„Nu te vor prinde."

Camioanele au plecat o oră mai târziu. Femeile cântau și auzeam și noi frânturi de cântec: „*Deutschland, Deutschland über alles*“.

În noaptea aceea i-am dat lui Helen jumătate din otrava pe care o cumpărasem în Le Vernet.

În ziua următoare știa că Georg a aflat unde era.

„Cine ți-a spus?“, am întrebat-o.

„Cineva care știe.“

„Cine?“

„Doctorul lagărului.“

„Și de unde știe?“

„De la comandantul lagărului. S-au făcut investigații.“

„Ți-a spus doctorul ce să faci?“

„Mă poate ascunde câteva zile în spitalul lagărului. Însă nu pentru prea mult timp.“

„Înseamnă că trebuie să pleci. Cine a fost cel care i-a sfătuit pe cei care erau în pericol să se ascundă în pădure?“

„Prefectul.“

„Bine“, am spus. „I-ați pașaportul înapoi și fă rost de o hârtie de eliberare de aici. Poate reușește doctorul să te ajute. Dacă nu, ne descurcăm și fără hârtie. Să nu sufli nici un cuvânt nimănui. Nimănui. O să încerc să vorbesc cu prefectul. Pare să fie un om cumsecade.“

„Nu fă asta. Fii atent. Pentru numele lui Dumnezeu, fii atent!“

Mi-am curățat salopeta cât am putut de bine și am ieșit dimineața din pădure. Aproape că mă așteptam să dau peste patrule germane sau franceze, dar de-acum încolo trebuia să mă obișnuiesc cu această eventualitate.

Am reușit să ajung la prefectură. Am păcălit pe unul dintre jandarmi și pe un funcționar dându-mă drept

electrician german care avea nevoie de informații pentru a monta o linie de curent electric în scopuri militare. Învățasem din experiență că vorbele dure îți aduc în cele mai multe cazuri rezultatul scontat. Dacă jandarmul m-ar fi luat drept refugiat, m-ar fi arestat pe loc. În schimb, am strigat la el. Cei ca el reacționează cel mai bine la strigăte.

Când am ajuns la prefect, i-am spus adevărul. Primul lui impuls a fost să mă arunce afară. Apoi a fost amuzat de îndrăzneala mea. Mi-a dat o țigară și mi-a zis să mă duc la naiba; el nu văzuse și nu auzise nimic. Zece minute mai târziu îmi spunea că nu poate să facă nimic pentru că germanii mai mult ca sigur aveau liste și l-ar fi făcut pe el răspunzător dacă lipsea cineva din lagăr. Nu voia să-și încheie zilele într-un lagăr de concentrare german.

„*Monsieur le Préfet*“, am spus. „Știu că i-ați protejat pe prizonieri. Și știu că trebuie să respectați ordinele. Dar amândoi știm că Franța este într-un haos general, că ordinele de azi pot cauza dizgrația de mâine și că dacă această confuzie degenerează în cruzime fără rost, va fi foarte greu să găsim scuze mai târziu. De ce ați ține, împotriva voinței dumneavoastră, oameni nevinovați într-o cușcă înconjurată cu sârmă ghimpată ca să fie trimiși la camerele de gazare și în lagărele de concentrare? Este ușor de înțeles că în timp ce Franța încă se mai apăra, exista o justificare pentru a interna străinii în lagăre, indiferent dacă erau pentru sau împotriva inamicului. Dar războiul s-a terminat. În urmă cu câteva zile victorioșii și-au luat înapoi oamenii lor; toți cei ce v-au mai rămas în lagăre sunt victime care trăiesc cu frica în sân că vor fi constrânși să se sinucidă. Ar fi trebuit să vă rog să interveniți pentru

toți – dar am venit să vă implor pentru unul singur. Dacă vă e frică de liste, treceți-o pe soția mea la cei evadați – sau decedați, nu-mi pasă. Spuneți că s-a sinucis, dacă vreți. Asta vă scutește de orice responsabilitate."

M-a privit un moment. „Vino mâine înapoi", mi-a spus în cele din urmă.

Nu m-am clintit. „Până mâine poate că cineva mă va fi arestat", am spus. „Faceți-o astăzi."

„Întoarce-te peste două ore."

„O să aștept afară, lângă ușă", am spus. „E cel mai sigur loc la care mă pot gândi în clipa de față."

Dintr-odată a zâmbit.

„*Quelle histoire d'amour!*", a spus. „Sunteți căsătoriți și trebuie să trăiți de parcă n-ați fi. De obicei este tocmai invers."

Am răsuflat ușurat. O oră mai târziu m-a chemat să intru. „Am vorbit la telefon cu comandantul lagărului", a spus. „E adevărat că s-au cerut informații în legătură cu soția ta. Îți vom urma sugestia și o vom trece la decedați. Asta ar trebui să te liniștească și pe tine, și pe noi, de altfel."

L-am aprobat. Dintr-odată m-a cuprins o frică rece și ciudată, o urmă de superstiție. Mă jucam cu soarta. Dar nu murisem și eu, cu mult timp în urmă, și nu trăiam acum cu actele unui mort?

„Aranjăm totul mâine", a spus prefectul.

„Faceți-o astăzi", am intervenit. „Am petrecut doi ani într-un lagăr de concentrare pentru că am întârziat cu o zi decizia de a dispărea."

Eram frânt de oboseală. Trebuie că observase și el. Fața mi se făcuse cenușie; eram pe punctul de a leșina. A trimis pe cineva după coniac. „Cafea", am spus și m-am

trântit pe un scaun. Camera cu umbre gri și roșii se învârtea în jurul meu. Nu trebuie să cad, m-am gândit când a început țiuitul din urechi. Helen e liberă. Trebuie să plecăm de aici.

O voce și o față s-au amestecat cu învârtitul și țiuitul. Vocea striga la mine, nedeslușit la început, apoi tare și clar. Încercam să urmăresc fața și vocea, apoi în cele din urmă am auzit: „Crezi că pentru mine-i o plăcere, *merde alors*? Ce naiba-i asta? NU sunt un temnicer. Sunt un om cumsecade și milos, la naiba cu toate – dă-le drumul la toată grămada!"

N-am mai putut urmări vocea. Nu eram sigur dacă zbierase așa de tare sau dacă numai în urechile mele îmi sunase așa de tare. A sosit cafeaua; m-am târât până afară și m-am așezat pe o bancă. Puțin mai târziu a venit un funcționar și mi-a spus să mai aștept câteva minute – nu avusesem nici o intenție de a pleca.

Apoi a ieșit prefectul și mi-a spus că totul era aranjat. Îmi făcea impresia că leșinul meu îmi făcuse un serviciu mai mare decât toate cuvintele pe care le rostisem. „Te simți mai bine?", m-a întrebat prefectul. „Nu trebuie să-ți fie teamă de mine. Sunt doar un obscur prefect francez de provincie."

„Sunteți mai mult decât Dumnezeu", am spus fericit. „Tot ce mi-a dat Dumnezeu a fost un permis general de rezidență pe pământ, ceva cu totul inutil." „Ceea ce îmi trebuie este un permis de rezidență pentru acest district și nimeni nu mi-l poate da în afară de dumneavoastră, *Monsieur le Prefet*."

A început sa râdă. „Dar dacă te caută, aici vei fi în cel mai mare pericol."

„Dacă mă caută, Marsilia este și mai periculoasă decât zona asta. Acolo se așteaptă să mă găsească, și nu aici. Dați-ne un permis pentru o săptămână. Până atunci vom fi trecut de Marea Roșie."

„Marea Roșie?"

„Este o expresie din vocabularul refugiaților. Trăim ca evreii în timpul fugii din Egipt. În spatele nostru armata germană și Gestapoul, de ambele părți mulțimea de polițiști francezi și spanioli și în fața noastră pământul făgăduinței, Portugalia, cu portul Lisabona, o poartă spre America, acolo unde se găsește cu adevărat pământul făgăduit."

„Aveți vize americane?"

„O să le obținem."

„Pari a crede în minuni."

„Nu am de ales. Și în fond, astăzi nu s-a întâmplat o minune?"

Schwarz mi-a zâmbit.

— E uimitor cu cât sânge rece calculezi totul când ești disperat. Știam exact de ce am spus acele ultime cuvinte și de ce l-am flatat pe prefect comparându-l cu Dumnezeu. Trebuia să scot neapărat de la el un permis de rezidență pe o perioadă scurtă. Când depinzi în întregime de altcineva, atunci devii un foarte bun psiholog, chiar dacă ești atât de speriat încât ți-e teamă să și respiri, sau poate tocmai de aceea. Frica și precauția sunt două sentimente diferite, nu se confundă unul cu celălalt. Frica îți este autentică, suferința la fel, ca de altfel și calculele pe care le faci. Toate au același scop: salvarea ta.

Schwarz devenise vizibil mai calm.

— În curând voi termina, a spus. Într-adevăr, am primit permise de rezidență pentru o săptămână. Stăteam la

poartă, așteptând-o pe Helen. Era după-amiaza târziu. Cădea o ploaie ușoară. Doctorul era cu ea. Înainte de a mă vedea, am observat-o vorbind cu doctorul. Vorbea cu foarte multă însuflețire, fața ei arăta mai multă emoție decât de obicei; mă simțeam ca un trecător care se uită de pe stradă prin fereastră într-o casă. Apoi m-a zărit.

„Soția dumitale este foarte bolnavă", mi-a spus doctorul.

„E în regulă", a spus Helen râzând. „Îmi dau drumul ca să mă duc într-un spital să mor. Aceasta a fost înțelegerea."

„Vorbesc serios." Tonul doctorului era ostil. „Soția dumitale ar trebui deja să fie într-un spital."

„De ce nu a fost trimisă în unul mai de mult?", am întrebat.

„Ce-i cu toată vorbăria asta?", a spus Helen. „Nu sunt bolnavă și nu mă duc în nici un spital."

„Ați putea s-o băgați într-un spital în care să fie în siguranță?", l-am întrebat pe doctor.

„Nu", a răspuns după ce s-a gândit un moment.

Helen a râs din nou. „Bineînțeles că nu. Ce discuție absurdă! *Adieu*, Jean."

A pornit-o pe drum înaintea mea. Am vrut să-l întreb pe doctor ce avea Helen, dar n-am putut. M-a privit fix, apoi s-a întors repede și s-a îndreptat spre lagăr. Am urmat-o pe Helen.

„Ai pașaportul", am întrebat-o.

A făcut semn că da.

„Dă-mi sacoșa să ți-o duc", am spus.

„Nu e mare lucru în ea."

„Dă-mi-o, oricum."

„Încă mai am toaleta de seară pe care mi-ai cumpărat-o în Paris."

Ne târam cu greu mai departe.

„Ești bolnavă?“, am întrebat-o.

„Dacă aș fi într-adevăr bolnavă, atunci n-aș fi în stare să merg mai departe, nu-i așa? Aș avea temperatură. Nu sunt bolnavă. El te-a mințit. Voia să mai rămân. Privește-mă. Arăt bolnavă?“

A stat pe loc.

„Da“, am spus.

„Nu fi rău“, a spus.

„Nu sunt.“

Știam că e bolnavă și că nu va recunoaște niciodată.

„Te-ar ajuta dacă-ai fi internată într-un spital?“, am întrebat.

„Nu“, a răspuns. „Absolut deloc. Trebuie să mă crezi. Dacă aș fi bolnavă și dacă o internare m-ar ajuta, atunci crede-mă că m-aș interna. Crede-mă.“

„Te cred.“

Ce puteam să fac? Dintr-odată m-am simțit descurajat. „Poate că ar fi fost mai bine să rămâi în lagăr“, am spus în cele din urmă.

„M-aș fi omorât dacă n-ai fi venit după mine.“

Am continuat să mergem. A început să plouă și mai tare. Picăturile ne înconjurau ca un voal cenușiu.

„Vom încerca să ajungem la Marsilia“, am spus. „Apoi la Lisabona și în cele din urmă în America.“

Acolo sunt doctori buni, mă gândeam. Și spitale în care nimeni nu vine să te aresteze. Și poate că mă vor lăsa să lucrez. „Vom uita Europa ca pe un vis urât“, am spus.

Helen nu mi-a răspuns.

Capitolul 15

— Acesta a fost începutul odiseei noastre, a continuat Schwarz să povestească. Marșul prin deșert și Marea Roșie. Bănuiesc că știi totul despre asta.

Am dat din cap.

— Bordeaux. Pirineii. Încerci să treci granița. Retragere la Marsilia. Bătălia să înmoi inimi împietrite atunci când se apropie hoardele de barbari. Și tot timpul nebunia unei birocrații dezlănțuite. Fără permis de rezidență, dar și fără permis de ieșire. În cele din urmă obții permisul de ieșire, dar între timp ți-a expirat viza spaniolă de tranzit. Nu poți să obții alta până când nu ai o viză portugheză, și asta depinde la rândul ei, de altceva. Ceea ce înseamnă că trebuie să iei totul de la capăt – zilele ți le petreci așteptând la poarta consulatelor, a acestor anticamere ale raiului sau ale iadului. Un cerc vicios al nebuniei!

— La început am intrat într-o zonă de calm, a spus Schwarz. În seara aceea Helen a avut o criză de plâns. Am găsit o cameră, într-un hotel retras. Pentru prima dată după luni de zile eram ca o pereche căsătorită, cu camera noastră, împreună și singuri – asta i-a produs accesul de plâns. După aceea am stat tăcuți în grădina micuță a hotelului. Era foarte rece, dar nu aveam chef să mergem să ne culcăm. Am băut o sticlă de vin și am privit drumul

din apropiere, care ducea spre un lagăr. M-a cuprins un sentiment de mulțumire atât de adânc și de puternic, încât era aproape dureros. În noaptea aceea a îndepărtat orice altceva, chiar și teama mea pentru sănătatea lui Helen. După plâns a părut detașată și foarte calmă, ca un peisaj după ploaie, și la fel de frumoasă ca anumite chipuri de pe vechile camee. Sunt sigur că înțelegi, a spus Schwarz. Într-o existență ca a noastră boala are altă semnificație. Înseamnă că trebuie să încetezi să mai fugi.

— Știu, am răspuns cu amărăciune în glas.

— Seara următoare – a continuat Schwarz – am văzut luminile de camuflaj ale unei mașini care urca pe drumul ce ducea spre lagărul de lângă noi. Helen a început să fie neliniștită. Toată ziua nu ne mișcaserăm aproape deloc din camera noastră. Să ai un pat și o cameră a ta era ceva atât de minunat, încât nu voiam să irosim nici un minut. Amândoi ne dăduserăm seama cât de obosiți eram. Aș fi fost fericit să nu mă mișc din hotel săptămâni întregi. Dar Helen voia să plece. Nu suporta să vadă drumul care ducea la lagăr. Îi era teamă că încă o mai căuta Gestapoul.

Ne-am împachetat puținele lucruri pe care le aveam. Era logic să pornim la drum cât încă mai aveam un permis de rezidență pentru districtul nostru; dacă am fi fost prinși în altă parte, cei mai rău lucru pe care puteau să ni-l facă era să ne trimită înapoi; nu să ne închidă – cel puțin așa speram.

Mi-a venit ideea să mergem spre Bordeaux; dar pe drum am auzit că era prea târziu. Un Citroen mic, cu patru locuri, ne-a luat o bucată de drum. Șoferul ne-a sfătuit să ne ascundem altundeva. Ne-a recomandat un castel mic, nu departe de locul în care mergea el. Știa că era gol; puteam să petrecem noaptea acolo.

Nu prea aveam de ales. Spre seară, șoferul ne-a lăsat lângă castel. În lumina cenușie castelul părea mai degrabă o casă de țară. Ferestrele erau întunecate; nu aveau perdele. Am urcat treptele de piatră și am încercat ușa. Era deschisă; încuietoarea părea forțată. Pașii mi-au răsunat pe coridorul întunecos. Am strigat și singurul răspuns a fost un ecou spart. Camerele erau goale. Tot ce se putuse lua fusese luat. Cu toate acestea era un interior foarte frumos, din secolul al XVIII-lea, cu pereții lambrisați, cu ferestrele elegant așezate, cu tavanele frumoase și cu scările luxoase și impunătoare.

Am cercetat încet casa. Nimeni nu răspundea apelurilor noastre. Am căutat întrerupătoarele să aprindem lumina, dar n-am găsit nici unul. Nu era legat la curent electric, castelul rămăsese ca atunci când fusese construit. Sufrageria era în alb și auriu, primul dormitor în care am intrat era auriu cu verde. Nici o urmă de mobile; proprietarii precis că o depozitaseră undeva în siguranță.

La mansardă am găsit o ladă cu măști și costume ieftine și de prost gust care rămăseseră, fără îndoială, de la vreo petrecere și câteva pachete de lumânări. Și mai grozav a fost că am găsit un schelet de pat de fier și o saltea. În bucătărie am descoperit niște pâine, câteva conserve de sardele, o legătură de usturoi, un borcan pe jumătate plin cu miere, iar în pivniță câteva kilograme de cartofi, câteva sticle de vin și o grămadă de lemne. Pe scurt, eram în lumea basmelor.

Aproape în fiecare cameră era câte un cămin. Ne-am ales un dormitor în care să ne instalăm. Am pus la geam în loc de perdele câteva costume vechi, din cele pe care le găsisem. Am ieșit din casă și am găsit curtea unde erau un petec de pământ cu legume și câțiva pomi fructiferi.

Am descoperit niște mere și pere în pomi. Le-am cules și le-am dus în casă.

Când s-a întunecat destul ca să nu mai poată fi văzut fumul, am făcut focul în cămin și am început să mâncăm. Era o atmosferă fantomatică, vrăjită. Focul lumina splendidul tavan și umbrele noastre dansau pe pereți, ca spiritele dintr-o lume fericită.

Încăperea s-a încălzit și Helen și-a scos hainele ca să și le usuce. Și-a scos din bagaj toaleta cumpărată de la Paris și s-a îmbrăcat cu ea. Am deschis o sticlă de vin. Nu aveam pahar, așa că beam din sticlă. Mai târziu Helen s-a schimbat din nou. Într-un domino și cu o mască pe care le luase din lada de sus, urca și cobora scările întunecate. Striga de sus și de jos și ecourile vocii ei se întorceau din toate direcțiile. Nu puteam s-o văd; îi auzeam numai pașii. Dintr-odată s-a oprit în spatele meu, în întuneric. Îi simțeam respirația pe gât. „Am crezut că te-am pierdut", am spus și am strâns-o în brațe.

„Niciodată n-o să mă pierzi", a spus în șoaptă prin deschizătura măștii. „Și știi de ce? Pentru că niciodată nu ai încercat să ții la mine așa cum un țăran ține la pământul său. Fără această calitate și cel mai fascinant om este plictisitor."

„Știu că nu sunt fascinant", am spus surprins.

Stăteam pe treptele de sus ale scării. Ușa de la dormitor era crăpată și prin deschizătură o rază pâlpâitoare de lumină cădea pe ornamentele de bronz ale balustradei, precum și pe gura și umerii lui Helen.

„De unde ai putea să știi ce ești?", a murmurat. În spatele măștii, privirea îi era ca a unui șarpe – fixă, aprinsă, cu pupilele dilatate. „De-ai ști cât de jalnici sunt toți tipii ăștia care se cred Don Juan! Sunt ca o rochie pe care poți

s-o porți doar o singură dată. Tu – tu ești altfel; tu ești inima mea."

Poate că felul în care eram deghizați ne încuraja să vorbim astfel. Cu o oarecare reținere, îmbrăcasem și eu un domino ca să-mi pot pune salopeta la uscat lângă foc. Vâlvătaia focului, hainele ciudate, atmosfera de *belle-époque* ne aduceau cuvinte stranii pe buze. Cuvinte obișnuite își schimbau sensul. „Credincios" și „necredincios" își pierduseră înțelesul și intransigența lor din Evul Mediu; sensurile lor aproape că se contopiseră. Erau atât de multe grade și nuanțe.

„Suntem morți", a spus Helen în șoaptă. „Amândoi. Nu există nici o lege pentru morți. Tu ești mort datorită pașaportului pe care-l ai, iar eu am murit în spital. Uită-te la hainele tale. Suntem ca niște lilieci stridenți zburând printr-un secol mort. A fost un secol frumos, cu menueturile lui, cu grația sa și cu cerul său rococo – dar sărbătorile se terminau cu ghilotina, strălucitoare și nemiloasă în dimineața rece. Mă întreb unde o fi ghilotina noastră."

„Helen", am spus. „Nu mai vorbi așa."

„Nu va fi nicăieri", a spus în șoaptă mai departe. „Pentru morți nu există ghilotină. Nu ne pot tăia capetele; nu poți să tai capul luminii și umbrei. Ține-mă aici, în acest întuneric auriu și vrăjit și poate că o parte din el va rămâne cu noi să ne lumineze ora nenorocită când ne vom da ultima suflare."

M-au trecut fiorii. „Helen", am implorat-o, „nu mai vorbi așa."

„Să-ți amintești întotdeauna de mine așa cum sunt acum", a continuat să spună în șoaptă. „Cine știe ce se va alege de noi..."

„Vom merge în America“, am spus. „Într-o zi se va termina și războiul.“

„Nu mă plâng“, a spus, cu fața lipită de a mea. „În fond de ce ne-am putea plânge? Ce am fi fost altfel? Un cuplu banal, mediocru, ducând o viață banală și mediocră în Osnabrück, cu emoții banale și mediocre și cu câteva săptămâni de concediu vara...“

Nu m-am putut stăpâni să nu râd. „Da, iată un mod de a privi lucrurile.“

A fost foarte veselă și expansivă în noaptea aceea. Ținând în mână o lumânare a coborât scările alergând în pantofii aurii pe care-i cumpărase în Paris și pentru care ar fi trecut prin apă și prin foc ca să-i păstreze. A adus o sticlă de vin din pivniță. Am așteptat-o în capul scărilor. Venea din întuneric, urmărită de o multitudine de umbre. Fața-i luminată de lumânare privea în sus spre mine. Eram fericit, dacă acest cuvânt este potrivit pentru o oglindă care reflectă fața iubită, curată și perfectă, deși înconjurată de numeroase umbre.

Focul s-a stins. A adormit sub o grămadă de costume. A fost o noapte ciudată. Mai târziu a început să se audă zgomotul asurzitor al avioanelor. Oglinzile rococo au început să vibreze puternic.

Am stat în castel singuri timp de patru zile, după care m-am dus în cel mai apropiat sat după provizii. Am auzit că din Bordeaux plecau două vapoare.

„Ne-au ocupat nemții orașul?“, am întrebat pe un localnic.

„Și da și nu. Depinde de cine întreabă.“

Am discutat cu Helen despre vapoare. Spre surprinderea mea, nu era prea interesată.

„Vapoare, Helen!“, am spus eu nemaiputând de fericire. „Poate să plecăm de aici. Spre Africa. Lisabona. Oriunde.“

„De ce să nu rămânem aici?“, a întrebat Helen. „În grădină sunt fructe și legume. Eu pot să gătesc atâta timp cât ne ajung lemnele. Putem cumpăra pâine din sat. Mai avem ceva bani?“

„Ceva. Și mai am un desen. Pot să-l vând în Bordeaux pentru biletele de vapor.“

„Cine mai cumpără în ziua de azi desene?“

„Cei care au bani de investit.“

A râs. „Bine. Atunci vinde-l și rămânem aici.“

„Aș vrea să putem rămâne.“

Se îndrăgostise de casă. Într-o parte a ei era un mic parc; în spatele casei era curtea și grădina de legume. Erau chiar și un eleșteu și un ceas solar. Helen iubea casa și casa părea s-o iubească pe ea. Schimbarea de decor îi pria; era ceva diferit față de hoteluri și barăci. Viața noastră în travesti din această casă cu un trecut fermecător mi-a dat speranță și uneori chiar și o credință în viața de după moarte – ca și cum aceasta ar fi fost o repetiție cu costume. Și eu aș fi fost fericit să mai trăiesc așa încă o sută de ani.

Cu toate acestea am continuat să mă gândesc la Bordeaux. Am ajuns la concluzia că era puțin probabil ca nave să părăsească orașul, dacă acesta ar fi fost deja parțial ocupat – dar acelea erau zile ale unui război ciudat. Franța obținuse un armistițiu, dar încă nu era semnat un tratat de pace; ar fi trebuit să existe o zonă ocupată și una neocupată, dar pe de o parte Franța nu avea puterea să determine încheierea unor înțelegeri, iar pe de altă

parte Germania era reprezentată și de armată și de Gestapo, care nu lucrau întotdeauna mână în mână.

„Trebuie să aflu care este situația", am spus. „Tu rămâi aici și eu voi încerca să ajung până la Bordeaux."

Helen a dat din cap că nu. „Nu rămân aici singură. Vin cu tine."

Într-adevăr, era mai indicat. Nu mai erau niște zone clar delimitate în care să fii în siguranță sau în pericol. Puteai să scapi cu viață de la cartierul general ai inamicului și să fii prins de agenți ai Gestapoului pe o insulă îndepărtată; nu mai era nici o lege pe care să te poți baza.

Am ajuns la Bordeaux într-un mod foarte ciudat. Cred că îți este cunoscut acest fel de a călători. Când te gândești mai apoi la el, nici nu-ți vine să crezi că a fost posibil. Pe jos, într-un camion – imaginează-ți, o bucată de drum am mers chiar și călare pe doi cai foarte solizi și blânzi, pe care angajatul unei ferme îi ducea să-i vândă.

În Bordeaux erau deja trupe. Orașul nu era ocupat, dar erau trupe. A fost pentru noi ca un șoc; ne așteptam în orice clipă să fim arestați. Îmbrăcămintea lui Helen era discretă; în afara toaletei de seară, tot ce mai avea erau o pereche de pantaloni și două pulovere. Eu aveam un costum în rucsac.

Ne-am lăsat bagajele la o cafenea. Oamenii cu bagaje atrăgeau atenția, cu toate că erau destul de mulți francezi care se deplasau cu bagaje. „Mergem la un birou de voiaj și ne interesăm de vapoare", am spus. Nu cunoșteam pe nimeni în oraș.

Până la urmă am găsit totuși un birou deschis. Pe geamuri erau lipite postere vechi: „Petreceți toamna în Lisabona" – „Alger, perla Africii" – „Vacanță în Florida" – „Granada însorită." Majoritatea erau foarte

decolorate, dar culorile Lisabonei și ale Granadei încă îți mai luau ochii.

N-a trebuit să așteptăm mult la ghișeu. Un „expert" în vârstă de paisprezece ani ne-a spus ce și cum. Vapoare? Inexistente. Zvonuri despre așa ceva circulau de săptămâni de zile. Cu mult timp înainte de sosirea germanilor venise un vapor englezesc pentru a-i lua pe polonezi și pe alți voluntari care ar fi dorit să se înroleze în Legiunea Poloneză care se organiza pe teritoriul Angliei. În momentul de față nu pleca nici un vapor.

L-am întrebat atunci de ce venise așa de multă lume acolo.

„La fel ca și dumneavoastră, majoritatea", ne-a informat „expertul."

„Dar tu?"

„Eu am renunțat la ideea de a mai pleca", a răspuns el. „Eu câștig foarte bine în situația asta. Sunt traducător, consultant, specialist în vize și posibilități de cazare..."

Nu eram surprins. Vremurile grele îndeamnă la precocitate. Tinerii nu sunt afectați de sentimentalisme sau de idei preconcepute. Ne-am dus la o cafenea și „expertul" ne-a făcut o trecere în revistă a situației. Era posibil ca trupele să părăsească orașul; dar era greu să obții un permis de rezidență pentru Bordeaux, iar cu vizele era foarte greu. Se spunea că la Bayonne se puteau obține mai ușor vize pentru Spania, dar în momentul de față era supraaglomerat; în aceste condiții Marsilia era cea mai indicată, dar până acolo era un drum foarte lung. Toți apucăm drumul acela mai devreme sau mai târziu. L-ai făcut și tu? m-a întrebat Schwarz.

— Da, am răspuns. A fost calvarul nostru.

Schwarz m-a aprobat.

— Bineînțeles că am încercat la consulatul american. Dar Helen avea un pașaport german valabil, emis de naziști; cum puteam dovedi că eram în pericol de moarte? Evreii îngroziți, fără nici un fel de acte, care stăteau pe trotuar în fața ușilor consulatului păreau să fie într-un pericol mai mare decât noi. Pașapoartele noastre stăteau mărturie împotriva noastră. Chiar și pașaportul fostului Schwarz.

Ne-am hotărât să ne întoarcem la castel. Am fost opriți de două ori de jandarmi. De fiecare dată umorul meu contagios ne-a fost de ajutor – am mormăit ceva, le-am băgat pașapoartele sub nas și le-am spus ceva despre autoritățile militare. Helen a râs, i se păruse foarte comică scena. Mă gândeam la această schimbare de tactică când ne-am întors la cafenea să ne recuperăm bagajele. Patronul a spus că n-a auzit de nici un bagaj.

„Chemați poliția, dacă aveți poftă", a spus cu un zâmbet. „Dar mă îndoiesc c-o veți face."

„N-am nevoie de poliție", am spus. „Doar dă-mi lucrurile mele."

Patronul i-a făcut semn chelnerului. „Henri, domnul dorește să plece."

Henri și-a suflecat mânecile și s-a apropiat.

„În locul tău, Henri, eu m-aș mai gândi", i-am spus eu. „Sau chiar mori de nerăbdare să vezi cum arată un lagăr de concentrare german pe dinăuntru?"

„Tacă-ți fleanca", a spus Henri și și-a ridicat pumnii.

„În regulă, sergent, trage!" am strigat, uitându-mă pe deasupra lui Henri.

Henri a mușcat. S-a uitat în jur. Pumnii îi erau încă ridicați, așa că l-am lovit cu toată puterea sub centură.

Cu un geamăt, a căzut la pământ. Patronul a apucat o sticlă și a venit din spatele barului.

Eu am luat o sticlă de Dubonnet, i-am spart gâtul de un colț al tejghelei și mi-am fluturat arma ucigașă. Patronul s-a liniștit. În spatele meu s-a mai spart o sticlă. Nu m-am uitat în spate; nu puteam să-l pierd pe patron din ochi.

„Eu sunt", a spus Helen și a țipat către patron: „Nemernicule! Dă-ne imediat lucrurile înapoi sau o să rămâi fără față!"

Cu sticla spartă în mână, încordată la maximum, s-a apropiat de patron. Am apucat-o cu mâna liberă. Sticla ei trebuie să fi fost Pernod pentru că dintr-odată tot localul a început să trăsnească a anason. O ploaie de înjurături birjărești s-a desprins de pe buzele patronului. Helen a încercat să se elibereze din strânsoarea mea. Patronul s-a retras în spatele tejghelei.

„Ce se petrece aici?", a întrebat din ușă o voce în germană.

Patronul a început să rânjească. Helen s-a întors.

Sergentul german pe care-l inventasem de dragul lui Henri apăruse în came și oase.

„E rănit?", a întrebat sergentul.

„Porcul ăla?", Helen a făcut semn spre Henri care încă mai stătea jos, năucit, cu pumnii între picioare. „Nu e sânge. E doar Dubonnet." „Sunteți nemți?", a întrebat sergentul.

„Da", am răspuns. „Și am fost jefuiți."

„Aveți acte?"

Patronul rânjea. Trebuie că înțelegea puțin nemțește.

„Bineînțeles că avem", a spus Helen clocotind de mânie. „Și trebuie să vă rog să ne ajutați." I-a întins pașaportul.

„Sunt sora lui Jurgens, Obersturmbannführer. Uitați...“ I-a arătat datele din pașaport. „Stăm la Chateau de…“ A pronunțat un nume pe care nu-l mai auzisem în viața mea. „Am venit în Bordeaux doar pentru o zi. Ne-am lăsat lucrurile aici, la hoțul ăsta. Acum susține că nu le-a văzut niciodată. V-aș ruga frumos să ne ajutați.“

S-a uitat din nou la patron. „E adevărat?“, l-a întrebat pe patron.

„Bineînțeles că este adevărat. O femeie de naționalitate germană nu minte!“, a spus Helen.

Ăsta era unul din sloganurile idioate ale regimului național-socialist

„Și cine sunteți dumneavoastră“, m-a întrebat sergentul.

„Șoferul“, am răspuns, culegându-mi niște scame imaginare de pe salopetă.

„În regulă. Ce mai așteptați?“, l-a luat tare pe patron.

Omul din spatele tejghelei încetase să mai rânjească.

„Vrei să-ți închidem cârciuma?“, l-a întrebat sergentul.

Helen i-a tradus cu încântare, adăugând și câțiva de „nemernicule“ și „străini, împuțiți“ cu de la sine putere. Fusesem eu însumi de atâtea ori apostrofat cu aceste epitete, încât îmi producea o adevărată bucurie s-o aud numindu-l pe francez străin împuțit în propria sa țară.

„Henri!“, a zbierat patronul. „Unde le-ai ascuns? Eu nu știu nimic“, a spus sergentului. „El trebuie să le fi luat.“

„Minte“, a spus Helen. „Încearcă să arunce vina pe gorila lui. Hai, dă-ne lucrurile“ – a țipat ea la patron – „sau chemăm și Gestapo-ul!“

Patronul i-a dat una lui Henri. Henri s-a făcut nevăzut.

„Îmi cer scuze“, a spus patronul către sergent. „N-a fost decât o neînțelegere. Nu doriți să serviți ceva pe cheltuiala mea?“

„Coniac", a spus Helen. „Din cel mai bun."

Patronul a pus un pahar pe tejghea. Helen i-a aruncat o privire dură. A mai adăugat două pahare.

„Sunteți o femeie curajoasă", a spus sergentul,

„O nemțoaică nu se teme de nimic", a citat Helen din manualul nazistului și a lăsat din mână sticla de Pernod.

„Ce fel de mașină aveți?", a întrebat sergentul.

Am privit direct în ochii săi gri și nevinovați. „Un Mercedes, bineînțeles. Aceasta este mașina Führerului." M-a aprobat. „Un loc frumos aici, nu-i așa? Nu ca acasă, dar destul de drăguț. Cum vi se pare?"

„Încântător. Dar desigur, nu ca acasă."

Am băut. Coniacul era excelent. Henri s-a întors cu bagajele noastre și le-a pus pe un scaun. M-am uitat în rucsac. Nu lipsea nimic."

„Totul e în ordine", i-am spus sergentului.

„A fost vina chelnerului", a spus patronul. „Ești concediat, Henri. Șterge-o."

„Mulțumim, domnule sergent", a spus Helen. „Sunteți un soldat german și un adevărat gentleman."

Sergentul a salutat. Avea sub douăzeci și cinci de ani.

„Dar mai este și nota de plată pentru sticlele sparte de Dubonnet și Fernot", a spus patronul, prinzând curaj.

Helen a tradus. „Nu este un gentleman", a adăugat ea vorbind despre patron. „N-am făcut nimic. A fost autoapărare."

Sergentul a luat din raft prima sticlă care i-a căzut în mână. „Dați-mi voie", a spus cu un aer de galanterie. „Victoriosul trebuie să se bucure de anumite privilegii."

„Doamna nu bea Cointreau", am spus. „Luați coniacul, domnule sergent, chiar dacă a fost deschis."

Sergentul i-a oferit sticla lui Helen. Am băgat-o în rucsac. Odată ajunși afară ne-am luat rămas bun. Mi-a

fost teamă că sergentul ar fi vrut să ne conducă până la Mercedes, dar Helen s-a descurcat cu abilitate. Cuvintele lui de despărțire au fost: „Asemenea lucruri nu se întâmplă în țara noastră. La noi e ordine."

M-am uitat după el. Ordine, m-am gândit. Cu tortură, gloanțe-n ceafă și crimă în masă. Mai bine un milion de escroci neînsemnați ca patronul cafenelei.

„Cum te simți?", m-a întrebat Helen. A început să râdă.

„Am învățat în lagăr. Ce ușurare! M-a eliberat de un an de detenție. Dar unde ai învățat să te lupți cu sticle sparte și să lovești tocmai la nestematele familiei?"

„Luptând pentru drepturile omului", am răspuns. „Trăim într-o epocă a paradoxurilor. Pentru a păstra pacea, purtăm războaie."

Asta era aproape adevărat. Singurul mod în care puteam să rămânem în viață era să mințim și să înșelăm. În săptămânile care au urmat am furat fructe din pomii țăranilor și lapte din grajdurile lor. A fost o vreme fericită. A fost periculos, ridicol, uneori sfâșietor, alteori amuzant – dar n-a fost niciodată nici un pic de amărăciune. Numai ce ți-am povestit de incidentul cu patronul cafenelei. Asemenea lucruri au început să ni se întâmple la tot pasul. Probabil că și tu ai trecut tot prin așa ceva, nu-i așa?

Am dat din cap.

— Da. În regulă, era amuzant, dacă puteai să privești lucrurile așa.

— Am învățat s-o fac, a spus Schwarz, datorită lui Helen. Încetase să mai păstreze trecutul. Ceea ce trăisem ocazional devenise realitatea ei zilnică. Pe zi ce trecea trecutul se îndepărta tot mai mult de ea. Toată experiența vieții ei se concentra numai în clipa prezentului; dar nu era nimic isteric sau delirant legat de această concentrare.

Era ceva foarte destins, la fel de limpede ca Mozart și la fel de implacabil ca moartea. Moralitatea și responsabilitatea în limite pământești încetaseră să mai existe, fiind înlocuite de motivații mai înalte, aproape nepământene. Nu era timpul pentru banalități. Helen scânteia ca un foc de artificii care nu lăsa cenușă. Nu știam că își pierduse dorința de a mai fi salvată; știa că era imposibil. Dar cum eu insistam, ea îmi cânta în strună – și eu, ca un nebun, o căram dintr-un loc în altul, ca pe Golgota. Și astfel am parcurs tot drumul de la Bordeaux la Bayonne, apoi la Marsilia și în cele din urmă aici.

Când am ajuns la castel, era ocupat. Am văzut uniforme, soldați transportând mese de lucru din lemn, ofițeri în pantaloni ai aviației și cizme înalte și lustruite, învârtindu-se țanțoși ca niște păuni.

Ascunși în parc, în spatele unui fag și al unei zeițe din marmură, i-am privit. Era o după-amiază catifelată. „Am uitat ceva?“, am întrebat.

„Merele din copaci, aerul, un octombrie de aur și visele noastre“, a spus Helen.

„Le-am uitat peste tot“, am răspuns eu. „Ca pânzele de păianjen mișcându-se în aerul toamnei.“ Un ofițer de pe terasă a lătrat o comandă. „Vocea secolului al XX-lea“, a spus Helen. „Haide să plecăm de aici. Unde dormim la noapte?“

„Undeva în fân“, am spus. „Sau poate chiar într-un pat. În orice caz, împreună.“

Capitolul 16

— Ții minte piața din fața consulatului din Bayonne? m-a întrebat Schwarz. Refugiații se aliniau în coloane de câte patru, dar după un timp rândurile se stricau; refugiații intrau în panică și blocau intrarea, plângând, suspinând și luptându-se pentru un loc.

— Țin minte, am spus. Se vindeau bilete pentru loc, care-ți dădeau dreptul să stai în fața intrării. Cu toate astea, mulțimea bloca intrarea. Când se deschidea un geam, murmurele se transformau în țipete și urlete. Trebuiau să arunce pașapoartele pe geam. O sută de brațe se ridicau. Mulțimea arăta ca o pădure.

Fetele se duseseră la culcare, dar mai rămăseseră două. Una dintre ele, care era mai degrabă drăguță, a venit agale spre masa noastră, căscând.

— Sunteți amuzanți. Nu faceți decât să vorbiți și iar să vorbiți. Pentru noi a sosit ora de culcare. Dar toate cafenelele sunt deschise, dacă doriți să mai vorbiți.

A deschis ușa. Albă și stridentă, dimineața a pătruns înăuntru. Soarele strălucea. A închis ușa după noi. M-am uitat la ceas.

— Vaporul nu pleacă astăzi, ci abia mâine seară, a spus Schwarz.

Și-a dat seama că nu-l credeam.

— Hai să mergem și să ne convingem, a spus.

După bordelul liniștit, gălăgia de acum era aproape de nesuportat. Schwarz s-a oprit. Niște copii au trecut pe lângă noi cărând coșuri pline cu pește.

— Privește-i fugind și țipând, a spus. Ca și cum nu ar lipsi nimeni.

Am coborât înspre port. Apa era agitată, sufla un vânt rece, era un soare cu dinți care nu încălzea deloc; pânzele fluturau în vânt. Fiecare dintre oamenii pe care-i întâlneam era nemaipomenit de ocupat cu dimineața, cu munca sa și cu sine. Ne mișcăm prin agitația aceea ca două frunze uscate.

— Nu crezi că vaporul pleacă mâine? a întrebat Schwarz.

Arăta foarte obosit și consumat în lumina nemiloasă a zilei.

— Nu pot, am spus. Mi-ai spus că pleacă astăzi. Să întrebăm. Înseamnă prea mult pentru mine.

— La fel de mult cum a însemnat și pentru mine. Apoi, dintr-odată, nu mai înseamnă nimic.

Nu am răspuns. Am continuat să mergem. M-a cuprins o nerăbdare disperată. Viața mă chema cu strigătele și culorile ei. Noaptea se terminase. Trebuia să continuăm să evocăm umbre?

Ne-am oprit în fața unui magazin acoperit cu postere. În geam era un afiș alb care anunța că se amânase călătoria pentru a doua zi.

— Aproape am terminat, a spus Schwarz.

Câștigasem o zi. Dar în ciuda afișului am încercat ușa. Era încuiată. Zece oameni sau chiar mai mulți mă priveau. Din toate părțile s-au apropiat cu câțiva pași în clipa în care am pus mâna pe clanță. Erau refugiați. Când au

văzut că ușa era tot închisă, s-au întors și s-au făcut că se uită în vitrinele altor magazine.

— Vezi că încă mai ai timp, a spus Schwarz și a propus să bem o cafea în port.

A băut cafeaua fierbinte foarte repede, ținând ceașca cu ambele mâini, parcă vrând să le încălzească.

— Cât e ceasul? a întrebat.

— Șapte și jumătate.

— O oră, a murmurat. O să vină peste o oră. A ridicat privirea. N-am vrut să-ți spun o poveste lacrimogenă. Sună cumva a așa ceva?

— Nu.

— Dar cum sună?

— Ca o poveste de dragoste.

Trăsăturile i s-au relaxat.

— Mulțumesc, a spus înviorându-se. Partea groaznică a început în Biarritz. Auzisem că pleca un vapor mai mic spre Saint-Jean-de-Luz. Nu era adevărat. Când m-am întors înapoi la pensiunea unde stăteam, am găsit-o pe Helen zăcând pe podea. Avea fața congestionată.

„Un spasm", a spus în șoaptă. „O să-mi treacă. Lasă-mă singură."

„Mă duc să chem un doctor."

„Nici un doctor", a spus cu voce întretăiată. „N-am nevoie de doctor. Întoarce-te peste cinci minute. Lasă-mă singură! Fă ce-ți spun. Fără doctor. Pleacă!", a strigat. „Știu ce fac. Întoarce-te peste cinci minute. Atunci tu..."

Mi-a făcut semn să plec. Nu mai putea să vorbească. Dar ochii îi erau atât de plini de o rugăminte teribilă și de neînțeles, încât am plecat. Stăteam în fața casei, uitându-mă fix la stradă. Apoi m-am interesat de un medic și am aflat că un doctor Dubois stătea câteva străzi mai

încolo. Am alergat până la casa lui. S-a îmbrăcat și a venit cu mine.

Când ne-am întors, Helen stătea pe pat. Fața îi era udă de transpirație, dar era mai liniștită. „Ai adus un doctor", mi-a spus cu reproș în glas, de parcă i l-aș fi adus pe cel mai groaznic dușman.

Doctorul Dubois s-a apropiat de pat cu pași mici și afectați.

„Nu sunt bolnavă", a spus ea.

„Doamnă", a spus Dubois cu un zâmbet, „ce-ar fi să-l lăsăm pe doctor să stabilească asta."

Și-a deschis trusa și și-a scos instrumentele.

„Lasă-ne singuri", a spus Helen.

Am ieșit nedumerit din cameră. Mi-am adus aminte ce-mi spusese doctorul din lagăr. Mergeam în sus și în jos pe stradă, uitându-mă la omul gras, confecționat din cauciucuri Michelin, pus ca reclamă deasupra garajului de pe partea cealaltă a străzii. Am auzit ciocănituri din garaj, de parcă cineva ar fi meșterit un sicriu din metal. Dintr-odată am știut că această amenințare era de mult cu noi, un fundal plumburiu pe care viața noastră luase contururi ascuțite, ca o pădure luminată de soare pe fundalul unor nori de furtună.

Nu știu cât timp a trecut până când a ieșit Dubois. Avea o bărbuță scurtă și am bănuit că ocupația lui era mai ales să prescrie remedii blânde pentru răcelile și indispozițiile turiștilor care veneau vara în oraș. Mersul său afectat mă călca pe nervi, în Biarritz însă acum era sezon mort; fără îndoială că era încântat de orice indispoziție care apărea.

„Soția dumneavoastră", a spus și s-a oprit.

L-am privit fix, „Sau îmi spuneți adevărul, sau nu-mi spuneți nimic."

Pentru o clipă un zâmbet foarte înduioșător i-a schimbat complet fizionomia. „Luați asta", a spus scoțând un rețetar pe care a mâzgălit ceva neinteligibil. „Mergeți la un farmacist să v-o prepare. Să nu uitați să cereți rețeta înapoi. O puteți folosi de câte ori aveți nevoie. Am specificat asta pe ea."

Am luat rețeta. „Ce este?", am întrebat.

„Dumneavoastră n-o puteți ajuta cu nimic", a răspuns doctorul. „Țineți minte. N-o puteți ajuta cu nimic."

„Ce este?"

„Un sedativ puternic. Îl puteți obține numai pe baza unei rețete."

Am luat rețeta. „Cât vă datorez?"

„Nimic."

S-a îndreptat cu mersul său afectat. La colț s-a întors. „Luați-l și lăsați-l unde-l poate găsi soția dumneavoastră. Să nu vorbiți cu ea despre asta. Ea știe. Este extraordinară."

„Helen", i-am spus. „Ce înseamnă toate astea? Ești bolnavă. De ce nu-mi spui ce ai?"

„Nu mă chinui", a venit răspunsul slab.

„Lasă-mă să trăiesc în felul meu."

„Nu vrei să vorbești despre asta?"

A scuturat din cap. „Nu avem ce discuta."

„Nu pot să fac ceva ca să te ajut?"

„Nu, dragul meu", a răspuns. „De data asta nu mă poți ajuta. Dacă ai putea, fii sigur că ți-aș spune."

„Încă mai am desenul mic de Degas. Pot să-l vând aici. În Biarritz sunt oameni bogați. Voi obține destui bani pe el ca să te poți interna într-un spital."

„Și să mă aresteze? În plus, tot n-ar avea nici un rost. Crede-mă."

„Este chiar atât de grav?"

Privirea îi era atât de chinuită și de suferindă, încât n-am mai întrebat nimic.

Schwarz a tăcut.

— Avea cancer? am întrebat.

A dat din cap.

— Ar fi trebuit să-mi fi dat seama cu mult timp înainte. În Elveția îi spuseseră că putea fi operată din nou, dar că n-ar fi avut nici un efect. Fusese operată o dată: de la operație era cicatricea pe care o văzusem. Specialistul îi spusese adevărul. Avea de ales între încă câteva operații inutile, care ar fi ținut-o permanent în spital, sau o viață scurtă în afara spitalului. I-a mai spus, de asemenea, că nu era nici o certitudine că în spital ar fi trăit mai mult. Se hotărâse să nu se mai opereze.

— N-a vrut să-ți spună?

— Nu. Își ura boala. Încerca s-o ignore. Se simțea mânjită, de parcă viermii ar fi mâncat-o în interior. Avea sentimentul că boala era ca o meduză, trăind și dezvoltându-se în interiorul ei. Credea că aș fi fost scârbit dacă aș fi știut asta. Poate că și spera să se vindece de boală, ignorând-o.

— Și niciodată n-ai vorbit cu ea despre asta?

— Foarte puțin. Vorbea cu Dubois; mai târziu l-am făcut să-mi spună adevărul. Mi-a mai dat și alte medicamente. Mi-a spus că durerea avea să se accentueze; dar era de asemenea posibil, a spus el, ca sfârșitul să fie rapid și fără suferință.

Nu vorbeam cu Helen despre asta. Ea n-o dorea. M-a amenințat că se omoară dacă n-o las în pace. După

asta m-am prefăcut că o cred – că erau numai spasme inofensive.

A trebuit să plecăm din Biarritz. Încercam să ne amăgim unul pe altul, Helen mă urmărea, eu o urmăream, dar în curând minciuna dintre noi a ajuns să aibă o putere ciudată. La început a distrus lucrul de care mi-era cel mai mult teamă: noțiunea timpului. Am pierdut noțiunea săptămânilor și a lunilor. Încă ne îngrozea gândul la timpul scurt pe care-l mai aveam în fața noastră, dar frica a devenit transparentă ca sticla. Nu mai constituia un nor deasupra zilelor noastre; a devenit un scut care îndepărta toate gândurile neliniștitoare; aceste gânduri pur și simplu nu puteau să pătrundă. Aveam accesele mele de disperare când Helen dormea. Îi priveam în același timp fața, în timp ce respira foarte lin, și mâinile mele sănătoase și am înțeles cumplita dezolare pe care ne-o provoacă pielea – golful care nu poate fi traversat niciodată de un pod. Sângele meu sănătos nu avea nici o putere să vindece sângele ființei iubite. Era imposibil de înțeles. Ca și moartea.

Clipa devenise totul. Mâine era la distanță de o eternitate. Când se scula Helen, începea ziua, iar când adormea și o simțeam lângă mine, gândurile mele oscilau între speranță și disperare. Făceam planuri fantastice bazate pe minuni sau îmi imaginam o filosofie a clipei, oarbă la orice altceva. Dar toate visele mele se destrămau odată cu zorile, fiind înghițite de ceața de dimineață.

Vremea s-a răcit. Am încercat să vând Degas-ul; ar fi trebuit să ne ajungă să plătim drumul până în America. Aș fi fost încântat să-l vând, dar nimeni din orașele mici și satele prin care treceam nu era dispus să ne ofere un preț rezonabil pe el. Din loc în loc mai găseam câte ceva

de lucru. Am învățat să muncesc pe câmp. Am săpat; eram încântat să fiu ocupat. Am văzut profesori tăind lemne și cântăreți de operă prășind sfecla. Țăranii se purtau ca... țăranii; profitau de munca ieftină. Unii plăteau puțin; alții îți dădeau doar mâncare și un loc de dormit. Alții te goneau. Așa am ajuns la Marsilia. Ai fost acolo?

— Cine n-a fost? am întrebat eu. Era terenul de vânătoare al jandarmilor și al Gestapoului. Îi înconjurau ca pe niște iepuri pe refugiații care stăteau pe lângă consulate.

— Aproape că ne-au prins, a spus Schwarz. Prefectul de la conducerea Serviciului pentru Străini din Marsilia a făcut tot ce a stat în puterea lui să-i salveze pe refugiați. Încă mă mai bătea gândul să obțin o viza americană. O viză americană mi se părea că ar fi fost de ajuns să oprească și cancerul. Ca să obții o viză – știi bine – trebuia să demonstrezi că viața ți-era în pericol sau să fii pe lista, întocmită în America, cu numele artiștilor, oamenilor de știință sau intelectualilor renumiți. Ca și cum nu ne-am fi aflat cu toții în pericol, ca și cum nu am fi fost egali cu toții. Nu aduce această distincție dintre oamenii obișnuiți și cei valoroși cu concepția nazistă despre opoziția dintre supraom și parazitul subuman?

— Nu pot să-i primească pe toți, am spus eu.

— Nu? a replicat Schwarz.

— Nu am răspuns. Care era răspunsul? Și *da* și *nu* erau același lucru.

— De ce să nu-i primească pe cei mai oropsiți? a întrebat Schwarz. Pe cei fără nume și renume?

Din nou nu am spus nimic. Schwarz avea două vize americane – ce-și dorea mai mult? Nu știa că americanii

dădeau oricui o viză cu condiția ca cineva de dincolo să dea o declarație prin care garanta statului american că persoana respectivă n-avea să trăiască pe banii contribuabililor americani?

— Nu cunoșteam absolut pe nimeni în America. Cineva mi-a dat o adresă în New York; am trimis o scrisoare. Le-am scris și altora. Am descris situația în care ne găseam. Apoi un prieten mi-a spus că pornisem pe o cale greșită; invalizii nu erau primiți în Statele Unite. Incurabilii nici măcar nu erau luați în considerație. Trebuia să spun că Helen era sănătoasă tun. Helen a auzit o parte a conversației. Era inevitabil; nimeni nu vorbea despre nimic altceva în Marsilia. Era ca într-un roi de albine care înnebuniseră.

În seara aceea ne-am dus la un restaurant. Vântul bătea pe străzi. Nu eram descurajat. Speram să găsesc un doctor care să-i dea lui Helen un certificat de sănătate. Continuam să jucăm teatru, prefăcându-ne că ne credem unul pe celălalt, prefăcându-mă că nu știm nimic. I-am scris prefectului, care ne ajutase la eliberarea ei din lagăr, să ne trimită un certificat care să ateste că fuseserăm în pericol. Găsiserăm o cămăruță; obținusem un permis de rezidență pentru o săptămână și noaptea lucram la negru într-un restaurant la spălatul vaselor: aveam ceva bani; un farmacist îmi dăduse pe baza rețetei lui Dubois zece fiole de morfină – deocamdată aveam tot ce ne puteam dori.

Stăteam la o masă, în apropierea unui geam care dădea spre stradă – pentru noi un adevărat lux, pentru că timp de o săptămână nu era nevoie să ne ascundem. Dintr-odată, Helen a tresărit și m-a prins de mână. „Georg", a șoptit ea.

„Unde?"

„În mașina aceea decapotabilă. Tocmai a trecut pe aici."

„Ești sigură?"

Mi-a făcut semn că da.

Mi se părea imposibil. Am făcut mai multe încercări ca să disting trăsăturile persoanelor din mașinile care treceau și am descoperit că mi-era imposibil. Dar asta nu m-a liniștit.

„De ce din toate locurile de pe lume ar fi tocmai în Marsilia?", am întrebat. Dar imediat mi-am dat seama că Marsilia era pentru el locul cel mai normal în care să fie – Marsilia era ultima speranță a tuturor refugiaților din Franța.

„Va trebui să plecăm din Marsilia?"

„Unde ne putem duce?"

„În Spania."

„Nu e și mai periculos?"

Circulau zvonuri că Gestapoul se simțea în Spania ca la el acasă și că poliția spaniolă arestase refugiați, pe care apoi îi predase autorităților germane; dar în zilele acelea circulau tot felul de zvonuri; nu puteai să le crezi pe toate.

Am încercat din nou să obțin viza spaniolă de tranzit, care ți se dădea numai dacă aveai viza portugheză, iar aceasta la rândul ei depindea de o altă viză. Ca să nu mai menționez cea mai mare birocrație dintre toate: viza de ieșire din Franța.

Într-o noapte ne-a surâs norocul. Un american tânăr a intrat în vorbă cu noi. Era puțin amețit și căuta pe cineva cu care să vorbească englezește. Puțin mai târziu stătea la masa noastră, oferindu-ne de băut. Avea în jur de douăzeci și cinci de ani. Aștepta un vapor care să-l ducă înapoi în America. „De ce nu veniți și voi cu mine?", a întrebat.

Pentru moment nu am spus nimic. Întrebarea sa naivă părea să fi căscat o prăpastie între noi. Trăia pe o altă planetă. Ceea ce pentru el părea la fel de natural ca un pahar cu apă, pentru noi era la fel de inaccesibil ca Pleiadele.

„N-avem vize", am spus în cele din urmă.

„Ăsta nu-i un obstacol. Avem un consulat aici, la Marsilia. Sunt oameni foarte drăguți."

Îi cunoșteam pe oamenii foarte drăguți. Erau semizei; așteptai ore întregi în stradă doar ca să le vezi secretarii. Mai târziu ni s-a dat voie să așteptăm în pivniță, pentru că refugiații erau adesea adunați de pe stradă de agenți ai Gestapoului.

„Vă duc mâine acolo", a spus americanul.

„Bine", am spus fără să-l cred nici o clipă.

„Să bem pentru asta."

Am băut. Fața sa proaspătă și sinceră era mai mult decât puteam să suport. Ne-a vorbit despre marea de lumini de pe Broadway. Poveşti cu zâne într-un oraș întunecat. Am urmărit fața lui Helen când el amintea nume de actori, piese, cluburi de noapte, când evoca zarva nevinovată a unui oraș care nu cunoscuse niciodată războiul; eram nenorocit și în același timp fericit văzând că Helen îl asculta, pentru că până atunci privise orice informație despre America cu o indiferență tăcută. Fața i se aprinsese: zâmbea prin fumul de țigară; i-a promis americanului că îi dă voie s-o ducă la piesa lui preferată. Beam și știam că totul va fi uitat a doua zi.

Dar ne-am înșelat. Tânărul american a fost la noi fix la ora zece. Eu aveam o ușoară indispoziție, iar Helen a refuzat să vină cu noi. Ploua. În fața consulatului se adunaseră deja, ca de obicei, refugiații. Era ca un vis. Mulțimea

se despărțea în fața noastră ca Marea Roșie în fața evreilor. Pașaportul american de culoare verde era cheia de aur care deschidea toate ușile.

Incredibilul s-a întâmplat. Când tânărului american i s-a prezentat situația, s-a oferit să garanteze pentru noi. Totul părea absurd; era atât de tânăr. Mi se părea că trebuia să fii mai în vârstă ca să poți garanta pentru cineva. Am petrecut aproape o oră la consulat. Cu câteva săptămâni înainte completasem o declarație prin care arătam de ce ne găseam în pericol. Prin intermediari din Elveția – am făcut tot ce ne-a stat în puteri – obținuserăm documente prin care se arăta că fusesem într-un lagăr de concentrare din Germania. De asemenea le adusesem dovezi că Georg ne căuta pe amândoi ca să ne ducă înapoi în Germania. Mi s-a spus să mă întorc peste o săptămână. Afară am dat mâna cu americanul „Mi-a părut grozav de bine să vă cunosc. Aici" – mi-a întins o carte de vizită – „să mă sunați când ajungeți în America."

„Mi-a făcut cu mâna și voia să se îndepărteze. Dar dacă ceva nu merge bine? Dacă am nevoie de dumneavoastră?", am întrebat.

„Ce ar putea să nu meargă bine? Totul e aranjat." A râs. „Tatăl meu este un om foarte cunoscut. Am auzit că pleacă mâine un vapor spre Oran; cred că trag o fugă până acolo înainte de a mă întoarce. Cine știe când o să mai vin aici? Cel mai bine e să văd chiar acum cât pot de mult."

A dispărut. Mai mulți refugiați m-au înconjurat, cerându-mi numele și adresa lui; ghiciseră ce se întâmplase și voiau și ei să profite. Când le-am spus că nu știam unde stă în Marsilia, m-au făcut cu ou și cu oțet.

Într-adevăr, nu știam. Le-am arătat cartea de vizită cu adresa din America. Și-au notat-o. Le-am spus că n-avea nici un sens pentru că omul se ducea la Oran. Au spus că o să-l aștepte pe chei înainte de plecarea vaporului. M-am întors acasă cu sentimente contradictorii. Poate că stricasem totul arătându-le cartea de vizită, dar tulburarea care mă cuprinsese era atât de mare, încât îmi pierdusem complet prezența de spirit. Și oricum, după cum mă convingeam la fiecare pas, eram într-o situație fără ieșire.

I-am povestit totul lui Helen. A zâmbit. În seara aceea a fost foarte blândă. Subînchiriasem camera de la un chiriaș care la rândul său o subînchiriase – știi doar de acele adrese care trec din gură în gură. Canarul verde, de care promisesem să avem grijă, cânta ca un nebun în colivia sa; nu înceta deloc. Din când în când, de pe acoperișurile din jur apărea la geamul nostru o pisică, care-l mânca din ochi. Era rece, dar Helen dorea să stea cu geamurile deschise. Așa făcea de fiecare dată când avea dureri.

În casă nu s-a făcut liniște decât noaptea târziu.

„Îți mai amintești de micul castel?“, m-a întrebat Helen.

„Mi-l amintesc ca și cum cineva mi-ar fi povestit despre el“, am spus. „Ca și cum n-am fi fost eu însumi acolo, ci altcineva.“

M-a privit. „Poate că așa și este. Fiecare dintre noi are în sine mai multe ființe. Toate diferite. Uneori una dintre ele devine independentă și le acoperă pe toate celelalte pentru un timp. Atunci devii altcineva, o persoană pe care nici n-ai cunoscut-o vreodată. Dar până la urmă ne revenim.“ S-a întors spre mine foarte grăbită: „Sau nu-i așa?“.

„Eu n-am avut niciodată mai multe ființe contradictorii în mine", am spus. „Eu am continuat să fiu întotdeauna cu monotonie același."

A scuturat violent din cap. „Te înșeli. Într-o zi îți vei da seama."

„Ce vrei să spui?"

„Las-o baltă. Privește la pisica de pe pervaz. Și la pasărea asta proastă. Atât de nebănuitoare. Victima triumfătoare!"

„Pisica nu-l va prinde niciodată. Este în siguranță în colivia lui."

Helen a izbucnit în râs. „În siguranță în colivie", a repetat Helen. „Dar cine vrea să fie în siguranță într-o colivie?"

Ne-am trezit spre dimineață. Portăreasa imobilului țipa și înjura. Complet îmbrăcat și gata să fug la nevoie, am deschis ușa, dar nu era nici urmă de poliție. „Sânge!", urla femeia. „N-a putut s-o facă altfel? Ce mizerie! Și acum o să ne vină poliția pe cap. Asta pățești, dacă ai o inimă bună. Oamenii profită de tine. Și mai îmi datora și chiria pe cinci săptămâni!"

Și ceilalți chiriași ieșiseră în lumina slabă a coridorului. Priveau cu toții în camera lipită de a noastră. O femeie de șaizeci de ani se sinucisese tăindu-și venele de la o mână. Sângele se scursese de pe pat pe podea. „Chemați un doctor!", a spus Lachmann, un refugiat din Frankfurt, care-și câștiga existența la Marsilia vânzând cărți de rugăciuni și icoane cu sfinți.

„Un doctor!", a zbierat și portăreasa. „E moartă de mai multe ore. Nu vedeți? Așa pățești când primești lume să stea la tine. Acum o să ne vină poliția pe cap. Din partea

mea n-au decât să vă aresteze pe toți. Și patul – cum o să mai reușesc eu vreodată să-i curăț?“

„Îl curățăm noi“, a spus Lachmann. „Dar nu chema poliția.“

„Și chiria? Cum rămâne cu chiria ei?“

„Vom face o colectă“, a spus o bătrână într-un chimonou roșu. „Unde altundeva am putea să ne ducem? Fie-vă milă de noi.“

„Mi-a fost milă de ea și uite cum a profitat. De-ar fi avut măcar ceva de valoare la ea!“

Portăreasa a cotrobăit peste tot. Becul fără abajur dădea o lumină slabă și palidă. Sub pat era un geamantan ieftin. Portăreasa a îngenuncheat la capătul patului de fier, la capătul fără sânge, desigur, și a scos geamantanul. De sub halatul ei vărgat de casă se ițea posteriorul unei insecte mari și obscene gata să se arunce asupra prăzii. A deschis geamantanul. „Nimic! Zdrențe. Pantofi vechi.“

„Ia priviți aici!“, a spus bătrâna în chimonoul roșu, arătând spre o cutie mică. O chema Lucie Lowe; vindea ciorapi pe piața neagră și lipea obiecte de porțelan sparte.

Portăreasa a deschis cutia. Pe o bucată de bumbac roz era pus un lănțișor subțire și un inel cu o piatră mică.

„Aur?“, a întrebat portăreasa. „Trebuie că sunt suflate.“

„Aur“, a spus Lachmann.

„Dacă ar fi fost aur“, a spus portăreasa, atunci le-ar fi vândut înainte de a ajunge să se sinucidă.

„Nu întotdeauna foamea este cea care te face să recurgi la așa ceva“, a spus Lachmann calm. „Este aur, sută la sută. Și piatra de la inel este rubin. Valorează cel puțin șapte sau opt sute de franci.“

„Nu mă fă să râd.“

„Pot să vi le vând, dacă doriți."

„Și să mă înșeli, eh? O, nu, prietene, ai greșit adresa."

A trebuit să cheme poliția. Nu se putea altfel. Între timp refugiații dintre chiriași au dispărut. Majoritatea și-au început activitățile zilnice – așteptând la consulate, încercând să vândă câte ceva sau căutând de lucru. Restul ne-am dus la cea mai apropiată biserică. Unul a rămas la colț să ne spună când puteam să ne întoarcem. În biserică erai în siguranță.

Era slujbă. În strane stăteau femei îmbrăcate în rochii negre, ca niște mormane de minereu închis la culoare. Lumânările ardeau netulburate, orga cânta, lumina strălucea pe potirul de aur care avea în el sângele lui Hristos, prin care acesta salvase omenirea. Și la ce a condus? La cruciade sângeroase, la fanatism religios, la torturile inchiziției, la vânători de vrăjitoare, la arderea ereticilor – toate făcute în numele dragostei de semeni.

„De ce să nu mergem la gară?", am întrebat-o pe Helen. „Este mai cald acolo."

„Bine, dar mai așteaptă un moment."

S-a dus într-o strană de lângă amvon și a îngenuncheat. Nu știu dacă se ruga sau cui se ruga, dar mi-am adus aminte de ziua în care am așteptat-o în catedrala din Osnabrück. Găsisem o femeie pe care nu o cunoșteam și care pe zi ce trecea îmi devenea tot mai străină, dar în același timp și mai apropiată. Acum părea că se îndepărtează din nou de mine într-o împărăție în care toate numele sunt uitate, unde este numai întuneric și eventual unele legi necunoscute ale întunericului. A respins acea împărăție a întunericului; s-a întors, dar nu mai îmi aparținea,

așa cum încercasem să mă amăgesc. Poate că niciodată nu îmi aparținuse; cine, la urma urmei, aparține cuiva și ce înseamnă să aparții cuiva, să aparții unul altuia? Nu este cumva o iluzie disperată, o convenție? S-a apropiat de mine. Timpul se întorsese, cum îi plăcea ei să spună, pentru o oră, pentru durata unei priviri, pentru o noapte. Și eu întotdeauna mă simțeam ca un contabil care n-are voie să participe la o revizie contabilă. Nu puteam decât să accept fără nici o întrebare tot ce această creatură imprevizibilă, nefericită, blestemată și iubită hotăra să fie sau să-mi spună. Știu că mai exista și alte nume pentru asta, nume ieftine, înjositoare, necomplicate – dar ele sunt pentru alte circumstanțe și pentru cei care-și confundă dorințele lor egoiste cu niște plăci cu inscripții votive. Singurătatea are nevoie de un tovarăș și nu întreabă cine este acesta. Dacă nu știi asta, poate că ai fost vreodată singur, dar niciodată însingurat.

„Pentru ce te-ai rugat?“, am întrebat-o și am regretat imediat.

Mi-a aruncat o privire stranie. „Pentru o viză americană“, a răspuns și am știut imediat că nu-mi spusese adevărul. Poate că se rugase exact pentru contrariu. Am stat și m-am gândit o clipă – mă izbise adesea pasivitatea cu care privea proiectele mele legate de America. „America?“, a spus într-o noapte. „Ce o să faci în America? De ce să fugi așa de departe? Când vei ajunge acolo, va fi o altă Americă spre care să te îndrepți, apoi o alta, nu-ți dai seama?“ Nu mai dorea nici un fel de schimbări. Abandonase orice speranță de viitor. Moartea care o măcina n-avea nici o intenție de a o lăsa în pace. Era ca și cum ar fi disecat-o pe viu și în același timp ar fi

urmărit schimbările survenite după modificare, urmată de distrugere, a unui organ, apoi a altuia, a unei celule, apoi a alteia. Moartea juca cu ea un joc dur al măștilor, nu prea diferit de mascarada nevinovată de la castel. Dintr-o clipă în alta, această femeie care mă privea cu ochi timizi putea să simtă față de mine numai ură sau din contră, numai devotament; uneori era un jucător, pierzând cu un curaj care-ți sfâșia inima, alteori era numai disperare și dorință. Dar întotdeauna era o ființă umană care nu mă avea decât pe mine, la care să se întoarcă din întuneric și pentru asta era recunoscătoare în adâncul inimii.

Omul nostru pus de pază s-a întors să ne anunțe că a plecat poliția. „Ar fi trebuit să ne ducem la muzeu", a spus Lachmann. „E încălzit."

„E vreun muzeu pe aici?", a întrebat o tânăra cocoșată. De șase săptămâni își aștepta soțul care fusese înhățat de poliție.

„Bineînțeles."

Nu m-am putut abține să mă gândesc la fostul Schwarz. „Ți-ar place să mergem să-l vizităm?", am întrebat-o pe Helen.

„Nu acum. Hai să ne întoarcem acasă."

Nu voiam să vadă din nou cadavrul bătrânei, dar a insistat. Portăreasa se calmase între timp. Poate că dăduse deja lănțișorul și inelul la evaluat. „Săraca femeie", a spus ea. „Acum nu mai are nici măcar un nume."

„N-a avut nici un fel de acte?"

„A avut un permis de liberă trecere. Ceilalți l-au tras la sorți înainte de venirea poliției. L-a câștigat roșcata aceea scundă."

„Foarte bine. Tot nu avea nici un act. Sunt convins că bătrânei nu i-ar fi părut rău."

„Vreți s-o vedeți?"

„Nu", am spus eu.

„Da", a spus Helen.

M-am dus cu ea. Moarta nu mai sângera. Când am intrat în cameră, două refugiate îi spălau trupul și îl întorceau ca pe o scândură albă. Părul îi atârna până la pământ. „Ieșiți!", mi-a șuierat una dintre ele.

Am plecat. Helen a rămas. Puțin timp după aceea m-am dus s-o recuperez. Stătea singură în camera îngustă, lângă pat, uitându-se la fața albă suptă; un ochi nu era închis complet. „Haide acum", i-am spus.

„Deci așa arătăm", a spus în șoaptă. „Unde o s-o înmormânteze?"

„Nu știu. Unde-i îngroapă pe săraci. Dacă trebuie plătit ceva, atunci portăreasa va organiza o colectă."

Helen n-a răspuns. Pe geamul deschis intra aer rece. „Când va fi înmormântată?", m-a întrebat.

„Mâine sau poimâine. Poate că o să vrea să-i facă autopsia".

„De ce? N-o să creadă că a fost sinucidere?"

„Oh, cred că nu."

A intrat portăreasa. „Mâine o duc la un spital să-i facă autopsia. Așa învață doctorii tineri să opereze. Pentru ea oricum nu mai contează și în felul acesta este pe gratis. Doriți cumva să beți o ceașcă de cafea?"

„Nu", a răspuns Helen.

„Eu am nevoie de una", a spus portăreasa. „Sunt tare întoarsă pe dos și nu văd de ce. Toți va trebui să murim într-o zi."

„Da", a spus Helen. „Dar nimeni nu vrea să creadă asta."

M-am sculat în toiul nopții. Stătea în fund pe pat și părea că ascultă. „Simți și tu mirosul?", m-a întrebat.

„Care?"

„Al cadavrului. Eu l-am simțit. Închide geamul."

„Nu e nici un miros, Helen. Nu are cum să fie așa de repede."

„Eu îl simt."

„Poate e din cauza frunzelor." Chiriașii puseseră niște crenguțe de dafin și o lumânare lângă patul moartei.

„La ce bun toate astea?", a întrebat Helen. „Mâine va fi disecată; când vor fi terminat cu ea, vor azvârli toate organele într-o găleată și le vor vinde grădinii zoologice."

„Nu vor vinde nimic", am spus. „După autopsie corpul va fi incinerat sau înmormântat." Am încercat s-o cuprind pe după umeri, dar m-a respins.

„Nu vreau să fiu tăiată", a spus.

„De ce să fii tăiată?"

Nu m-a auzit. „Promite-mi că n-o să le dai voie să mă taie."

„Promit."

„Închide geamul. Din nou simt mirosul."

M-am sculat și am închis geamul. Luna era strălucitoare. Pisica stătea pe pervaz. A sărit speriată când am atins-o cu geamul. „Ce-a fost asta?", a întrebat Helen în spatele meu.

„Pisica."

„Vezi, și ea a simțit mirosul."

M-am întors. „Stă aici în fiecare noapte așteptând să iasă canarul din colivie. Și acum încearcă să dormi din nou, Helen. Ai visat. Nu vine absolut nici un miros din camera ei."

„Atunci înseamnă că sunt eu."

Am privit-o. „Nimeni nu miroase, Helen. Probabil că ai visat."

„Dacă nu e cadavrul, atunci sunt eu. Încetează să mai minți!", mi-a răspuns nervoasă.

„Doamne, Helen. Nimeni nu miroase. Dacă se simte vreun miros, atunci e cel de usturoi de la restaurantul de jos. Uite." Am luat sticluța de colonie – unul din articolele pe care le vindeam pe piața neagră – și am vărsat câteva picături pe pat. „Vezi, acum totul miroase foarte plăcut."

Încă mai stătea în fund. „Deci recunoști", a spus ea, „sau altfel n-ai fi stropit cu colonie." „Nu recunosc nimic. Am făcut-o ca să te liniștesc pe tine."

„Știu ce gândești", a spus. „Crezi că miros. Ca un cadavru. Nu mă minți! Văd din felul în care mă privești. Mi-am dat seama de mai multe săptămâni. Crezi că nu am observat cum mă privești când crezi că nu sunt atentă? Știu că te dezgust; o știu, o văd, o simt în fiecare zi. Știu ce crezi. Nu crezi ce spun doctorii. Crezi că am altceva și că poți s-o miroși. Te dezgust. De ce nu recunoști?"

Stăteam nemișcat. Dacă avea mai multe de spus, să le spună. Dar s-a oprit. Îmi dădeam seama că tremură. Sprijinită pe mâini, era aplecată în față – o umbră palidă, fără formă. Ochii îi ieșeau din orbite; buzele îi erau rujate foarte tare. Se obișnuise să se machieze înainte de a se culca. Mă ațintea cu privirea ca un animal rănit gata să-mi sară la beregată.

A durat foarte mult până s-a calmat; în cele din urmă am bătut în ușa lui Baum de la etajul al doilea și am cumpărat o sticlă de coniac de la el. Am stat în pat bând și

așteptând dimineața. Au venit după cadavru dis-de-dimineață. Le-am auzit cizmele grele pe scări; targa se izbea de pereții holului îngust. Glumele lor se auzeau neclar prin peretele subțire. O oră mai târziu s-au mutat deja noii chiriași.

Capitolul 17

Timp de câteva zile am vândut ustensile de bucătărie, răzători, cuțite, storcătoare de fructe; obiecte mici pentru care nu ai nevoie de un geamantan care să te dea de gol. De două ori m-am întors din oraș mai devreme și nu am găsit-o acasă pe Helen. Am așteptat, devenind din ce în ce mai îngrijorat; portăreasa m-a asigurat că nimeni nu a venit după ea, că plecase cu câteva ore înainte, că ieșea din casă adesea.

Se făcuse deja târziu când s-a întors acasă. Avea o față ostilă. Nu s-a uitat la mine. Nu știam ce să fac, dar dacă n-aș fi întrebat-o nimic, ar fi părut și mai ciudat.

„Helen, unde ai fost?", am spus în cele din urmă.

„Să mă plimb."

„Pe vremea asta?"

„Da, pe vremea asta. Nu încerca să-mi ții socoteala."

„Nu încerc să fac așa ceva", am spus. „Îmi făceam griji că te-a înhățat poliția."

A râs brutal. „Niciodată n-o să mă prindă poliția."

„Aș vrea să te cred."

M-a privit fix. „Dacă mai îmi pui vreo întrebare, plec din nou. Nu suport să fiu supravegheată tot timpul, nu-ți dai seama? Casele de afară nu mă supraveghează. Nu prezint nici un interes pentru ele, ca de altfel nici

pentru oamenii de pe stradă. Ei nu-mi pun întrebări și nici nu mă urmăresc."

Mi-am dat seama ce voia să spună. Afară nimeni nu-i cunoștea boala. Afară nu era o pacientă, ci o femeie. Și ea voia să continue să fie femeie, voia să trăiască; a fi pacient însemna o moarte lentă.

Noaptea plângea în somn. Dimineața totul era uitat. Nu putea suporta întunericul care se lăsa ca o pânză otrăvitoare de păianjen pe inima ei speriată. Mi-am dat seama că avea nevoie de mai multe sedative. Am vorbit cu Lewisohn, fost doctor, acum vânzător ambulant de horoscoape. Mi-a spus că e prea târziu pentru orice altceva. Exact ce îmi spusese și Dubois.

După aceea, Helen a început să se întoarcă de multe ori acasă foarte târziu. Îi era teamă să nu-i pun întrebări. N-am făcut-o. Odată, când eram singur acasă, un comisionar a adus un buchet de trandafiri. Am plecat în oraș; când m-am întors, trandafirii dispăruseră. A început să bea. Prietenii au găsit de cuviință să-mi spună că au văzut-o prin baruri – și nu era singură. M-am agățat de ultima mea speranță – consulatul american. Obținusem deja permisiunea de a aștepta în hol, dar zilele treceau și nu se întâmpla nimic.

Apoi am fost prins. Eram la douăzeci de pași de consulat când s-a făcut un cordon de polițiști, am încercat să trec prin el, ceea ce le-a trezit bănuiala. Odată intrat în consulat, erai în siguranță. L-am văzut pe Lachmann dispărând pe ușa clădirii și m-am smuls, într-o încercare de a-l urma, dar un jandarm a întins piciorul și mi-a pus piedică. „Țineți-l bine pe ăsta", a spus un tânăr zâmbitor îmbrăcat în haine civile. „Este prea grăbit." Ni s-au

controlat actele. Am fost reținuți șase. Poliția s-a retras lăsându-ne în mâinile unor civili. Am fost încărcați într-un camion închis și duși la o casă dintr-o suburbie a orașului. Era o casă izolată, în mijlocul unei grădini mari. Totul părea să fie o secvență dintr-un film de categoria B – a spus Schwarz. Dar ce altceva au fost ultimii ani, dacă nu un film idiot și cu vărsare de sânge?

— Era Gestapoul? am întrebat.

Schwarz a dat din cap.

— Astăzi mi se pare un miracol faptul că nu au pus mâna pe mine mai devreme. Știam că Georg nu avea să înceteze să ne caute. Tânărul zâmbitor a menționat numele lui Georg imediat după ce mi-a văzut actele. Din nefericire, aveam și pașaportul lui Helen la mine; mă gândisem că poate aveam nevoie de el la consulat. „În sfârșit, l-am prins pe peștișorul nostru", a spus tânărul. „Nu mai durează mult până vine și muierea." A zâmbit și mi-a dat un pumn în plină figură. Părea să aibă inele la toate degetele. „Ești de acord cu mine, Schwarz?"

Mi-am șters sângele de pe buze. În cameră mai erau încă doi bărbați în haine civile. „Sau n-ar fi mai înțelept" – a continuat tânărul – „să ne spui adresa ei?"

„N-o am", am răspuns. „Și eu îmi caut soția. Ne-am certat acum o săptămână și de atunci m-a părăsit."

„V-ați certat? Ce neplăcut!" Tânărul mi-a ars încă una peste față. „Asta-i pentru că te-ai certat cu nevastă-ta."

„Să-l legănăm puțin, șefule?", a întrebat una dintre gorile.

Tânărul cu fața feminină a zâmbit. „Explică-i, Moller, ce-i aia legănat."

Moller mi-a explicat că o să-mi lege organele genitale cu o sârmă de telefon și că apoi o să mă legene. „Știi cum

e?“, a întrebat tânărul. „La urma urmei, ai mai fost într-un lagăr.“

Nu știam. „Este invenția mea“, a spus el. „Dar putem începe cu ceva mai simplu. Îți legăm giuvaerurile atât de strâns, încât să nu mai ajungă până la ele nici o picătură de sânge. Într-o oră o să faci ca locomotiva. Ca să te liniștim, o să-ți băgăm niște rumeguș în guriță.“

Ochii lui, de un albastru deschis, erau ciudat de apoși. „Suntem plini de idei interesante“, a continuat el. „Ai zăbovit vreodată gândindu-te ce se poate face cu un foc mic?“

Gorilele au început să râdă.

„Cu o sârmă înroșită în foc“, a spus tânărul zâmbitor. „Se obțin rezultate remarcabile prin introducerea ei încet în urechi sau pe nări în sus, domnule Schwarz. Suntem foarte norocoși să vă avem aici să ne ajutați la continuarea experimentelor noastre“.

M-a călcat foarte tare pe picior. Îi simțeam parfumul. Nu m-am mișcat. Știam că e inutil să opun rezistență și chiar și mai inutil să fac o demonstrație de curaj. Călăii mei de-abia ar fi așteptat să-mi demoleze rezistența. La următoarea lovitură, administrată cu o cutie de tablă, m-am prăbușit cu un geamăt. Toți au izbucnit în hohote de râs. „Învie-l, Möller“, a spus tânărul cu o voce blândă.

Moller a tras un fum din țigară și apoi mi-a apăsat-o pe pleoapă. Parcă mi-ar fi turnat cineva foc pe ochi. „Scoală-te, fiule“, a spus Zâmbărețul.

Încercam să mă ridic și mă clătinam. Nici nu mă ridicasem bine în picioare, când mi-a mai dat o lovitură. „Astea sunt numai exerciții de încălzire“, mi-a explicat. „Avem timp, o viață întreagă – a ta.“

„Data viitoare, când îți mai dă prin gând să te prefaci că ești bolnav, avem o surpriză încântătoare pentru tine. O să ajungi până-n tavan."

„Nu m-am prefăcut", am spus. „Stau prost cu inima. Este foarte posibil ca data viitoare să nu mă mai pot ridica, orice ați face voi."

Zâmbărețul s-a întors spre gorile. „Băiatul nostru spune că are inima bolnavă. Să-l credem?"

M-a lovit din nou, dar am constatat că făcusem impresie. Nu mă putea da mort lui Georg. „Ți-ai amintit adresa?", m-a întrebat. „Ar fi mai simplu să ne-o spui acum, cât mai ai dinții în gură."

„N-o știu. Aș vrea să o fi știut."

„Băiatul nostru este un erou. Ce impresionant! Păcat însă că nu va ști nimeni altcineva în afară de noi."

M-a tot lovit până a obosit. Zăceam pe podea încercând să-mi apăr fața și organele genitale. „Mi se pare că ajunge pentru moment", a spus în cele din urmă. „Închideți-l în beci. După cină vom începe cu adevărat. Sesiunile de noapte sunt atât de stimulatoare!"

Eram obișnuit cu asemenea lucruri. Făceau parte din cultura germană tot atât de mult ca Goethe și Schiller; trecusem prin toate astea în timpul cât am stat în lagăr. Acum aveam otrava la mine. Mă percheziționaseră, dar nu cu foarte mare atenție; n-o descoperiseră. Aveam o lamă de ras, protejată într-o bucată de plută dintr-un dop – era cusută în manșeta de la pantaloni; nici pe asta n-o găsiseră.

Stăteam în întuneric. Bineînțeles că eram disperat. Dar ciudat, ce m-a deranjat cel mai mult nu erau perspectivele sumbre, ci prostia mea că mă lăsasem prins.

Lachmann i-a văzut arestându-mă. Nu știa că era vorba de Gestapo, pentru că și poliția franceză părea să fie implicată. Dacă nu mă întorceam în cel mult douăzeci și patru de ore, Helen ar fi încercat să mă caute la poliție și probabil că ar fi aflat cine m-a arestat. Dar avea să aștepte Zâmbărețul atâta? Mi-am imaginat că Georg avea să fie anunțat imediat. Dacă Georg era în Marsilia, atunci precis că avea să mă „intervieveze" chiar în noaptea aceea.

Era într-adevăr în Marsilia. Helen nu se înșelase. A venit să îmi acorde toată atenția. Nu o să te plictisesc cu toate amănuntele. Când am leșinat, m-au stropit cu apă și m-au târât înapoi în beci. Otrava pe care o aveam asupra mea era singura care îmi dădea puterea să mai rezist. Din fericire, Georg n-a avut răbdare pentru torturile rafinate pe care mi le promisese Zâmbărețul; dar în felul său, Georg era foarte eficient. În noaptea aceea s-a mai întors o dată, ceva mai târziu. Și-a adus un scaun. Stătea acolo, în toată splendoarea, cu pieptul umflat cât un butoi, plin de mulțumire de sine, un simbol al puterii absolutiste, pe care credeam că am lăsat-o în urmă, undeva prin secolul al XIX-lea, și care cu toate acestea – sau poate tocmai din acest motiv – a devenit o emblemă a anilor douăzeci. În ziua aceea văzusem două întrupări ale răului – Zâmbărețul și Georg, adevărate forțe ale răului și ale bestialității pure. Dacă s-ar fi putut face o comparație, atunci Zâmbărețul era cel mai rău dintre cei doi – tortura din plăcere, pe când Georg o făcea pentru a-și impune voința. Între timp îmi făcusem un plan. Trebuia să ies din casa aceea. Când s-a întors Georg, m-am purtat de parcă aș fi fost complet distrus. Îi voi mărturisi totul, i-am spus, dacă mă va cruța. Avea un rânjet de om bine hrănit, disprețuitor, caracteristic unuia care nu fusese niciodată într-o

asemenea situație și care era convins că, în locul meu, s-ar fi purtat ca un erou, asemenea acelora din cărțile de școală. Adevărul e că unul ca el s-ar fi prăbușit imediat.

— Știu, am spus eu. Am auzit odată un ofițer al Gestapoului urlând cât îl ținea gura pentru că își zdrelise degetul într-un lanț de fier cu care omora în bătaie pe cineva. Cel care era bătut nu zicea nici pâs.

— Georg m-a lovit, a continuat Schwarz. „Oho", a spus. „Încercăm deci să ajungem la o înțelegere?"

„Nu încerc să ajung la nici o înțelegere", am răspuns eu. „Dar dacă o iei pe Helen în Germania, va fugi sau se va omorî."

„Prostii", a tunat Georg.

„Viața nu mai înseamnă mare lucru pentru Helen", am spus. „Știe că are cancer și că este incurabil."

M-a privit. „E o minciună, porcule. Nu are cancer. Are una din bolile femeiești."

„Are cancer. A fost depistat când a fost operată la Zürich. Chiar și atunci era deja prea târziu. Așa i-a spus doctorul"

„Care doctor?"

„Chirurgul care a operat-o. Ea a vrut să știe adevărul."

„Ce porc fără inimă!", a urlat Georg. „Dar o să pun mâna și pe el. Elveția va fi Germania peste un an."

„Eu am vrut ca Helen să se întoarcă", am spus. „A refuzat. Dar cred că va merge, dacă eu aș rupe relațiile cu ea."

„E ridicol."

„Aș putea să mă port atât de bestial, încât să mă urască tot restul vieții", am spus.

Am văzut că mintea lui Georg lucra. Îmi proptisem capul în mâini și îl priveam. M-a apucat o durere cumplită

între ochi de la încercarea de a-mi impune voința asupra lui.

„Cum?“, a întrebat în cele din urmă. „Crede că dacă aș cunoaște boala de care suferă, atunci aș considera-o respingătoare. Asta este cea mai mare teamă a ei. Dacă i-aș spune asta, ar termina-o cu mine pentru totdeauna.“

Georg a cântărit spusele mele. Puteam să-i urmăresc gândurile. Și-a dat seama că, acceptând propunerea mea, avea cele mai mari șanse de reușită. Chiar dacă ar fi izbutit să-mi smulgă prin tortură adresa lui Helen, ea ar fi continuat să-l urască; dar dacă eu mă purtam ca un nemernic, atunci ea m-ar fi urât pe mine și el ar fi putut să apară în chip de salvator și să-i spună: „Te-am prevenit.“

„Unde locuiește?“, a întrebat.

I-am dat o adresă falsă. „Dar sunt cel puțin șase căi prin care poate la nevoie să fugă de acolo“, am spus. „Prin pivnițe și prin alte străzi. Dacă poliția încearcă s-o aresteze, poate să scape foarte ușor. Nu va fugi dacă mă duc eu singur.“

„Sau eu“, a spus Georg.

„Va crede că m-ai omorât. Are o doză de otravă.“

„Prostii!“

Am așteptat. „Și ce ceri în schimb?“, a întrebat Georg.

„Să-mi dai drumul.“

A zâmbit pentru un moment, arătându-și dinții ca un animal de pradă. Eram sigur că niciodată nu mi-ar fi dat drumul să plec.

„Bine“, a spus. „Hai cu mine. În felul acesta nu poți să recurgi la nici o șmecherie. O să-i comunici totul în prezența mea.“

Am dat din cap. „Să mergem“, a spus. S-a ridicat. „Spală-te la robinetul de acolo.“

„Îl iau cu mine“, i-a zis uneia dintre gorile, care se tolănise într-o cameră decorată cu coarne de cerb. Gorila a salutat și ne-a condus până la mașina lui Georg. „Urcă aici lângă mine!“, a spus Georg. „Cunoști drumul?“

„Nu de aici. Doar de la Canebière.“

Am pornit la drum prin noaptea răcoroasă. Bătea vântul. Sperasem să mă pot arunca din mașină, când ar fi încetinit sau oprit, dar Georg încuiase ușa din partea mea. Nu avea nici un rost să țip; nimănui nu i-ar fi trecut prin cap să răspundă la țipetele care se auzeau dintr-o mașină germană și, înainte să mă audă cineva, Georg mi-ar fi dat un pumn și mi-aș fi pierdut cunoștința.

„Ar fi mai bine să-mi spui adevărul“ – s-a răstit Georg – „sau am să te jupoi de viu și am să te dau prin piper.“

Mă ghemuisem pe scaun. Când Georg a apăsat pe frână ca să evite o căruță neluminată, m-am lăsat să cad în față.

„Lașule“, a lătrat Georg. „Nu e momentul să faci pe bolnavul.“

„Mă simt amețit“, am spus, ridicându-mă cu greu pe scaun.

„N-ai pic de voință!“

Îmi desfăcusem manșeta de la pantaloni. Când a trebuit să frâneze a doua oară, am reperat locul în care era ascunsă lama: a treia oară mi-am trântit capul în parbriz. Când m-am așezat la loc, aveam lama în mână.

Schwarz a ridicat privirea. Fruntea îi era scăldată în sudoare.

— Niciodată nu mi-ar fi dat drumul, a spus. Mă crezi?

— Desigur.

— În timp ce luam o curba, am țipat cât am putut de tare: „Fii atent la stânga!“.

Țipătul meu neașteptat l-a luat pe Georg prin surprindere. Capul i s-a întors automat la stânga; a frânat și a strâns volanul. M-am aruncat asupra lui Georg. Nu era o lamă mare, dar îl nimerisem pe partea laterală a gâtului. Am împins lama în față, spre trahee. A dat drumul la volan și și-a dus mâinile la gât. Apoi s-a prăbușit pe ușă. Cu mâna a atins mânerul. Mașina a ajuns în niște tufe. Ușa s-a deschis și Georg a căzut din mașină. Horcăia și sângera foarte rău.

Am coborât și am ascultat. Tot ce auzeam era numai zgomotul motorului. L-am oprit. În liniștea care s-a lăsat mi se părea că șuiera vântul, dar era de fapt sângele pe care-i auzeam pulsându-mi în urechi. L-am privit pe Georg. Am început să caut lama. Am văzut-o strălucind pe scara mașinii. Am luat-o și am așteptat. Mă gândeam că Georg putea să sară în orice moment asupra mea. Apoi l-a scuturat un tremur și în cele din urmă a rămas nemișcat. Am aruncat lama, dar apoi am luat-o din nou ca s-o înfund în pământ. Am stins farurile și am ascultat. Nici un zgomot. Nu mă gândisem până atunci ce urma să fac mai departe; trebuia să acționez foarte repede. Orice minut conta.

Am luat hainele lui Georg și le-am prins într-o legătură. Apoi am târât cadavrul între tufișuri. Nu avea să fie găsit prea curând și apoi va mai dura ceva până aveau să-l identifice. Dacă aveam noroc, îl treceau la necunoscuți. Am verificat mașina. Nu fusese accidentată. Am adus-o din nou pe drum. Am vomat. În mașină am găsit o lanternă. Era sânge pe scaun și pe ușă. Amândouă erau din piele și deci ușor de curățat. Era apă în șanț; am folosit cămașa lui Georg pe post de cârpă. Am șters și scara. Am controlat toată mașina la lumina lanternei și

am tot șters-o până a fost curată. Apoi m-am spălat și m-am urcat la volan. Mă amețea să stau pe locul lui Georg; mi se părea că are să se năpustească din întuneric asupra mea. Am pornit.

Am lăsat mașina pe o stradă laterală, în apropiere de casă. Începuse să plouă. Am traversat strada, respirând adânc. M-am oprit în fața unei pescării: era o oglindă la marginea vitrinei. Nu puteam să văd prea mult în argintul întunecat, dar din câte mi-am putut da seama aveam fața umflată. Am respirat adânc în aerul umed. Îmi venea greu să cred că mai fusesem acolo în după-amiaza care trecuse.

Am reușit să mă strecor nevăzut pe lângă portăreasa care dormita. Doar a murmurat ceva. Pentru mine nu era ceva neobișnuit să mă întorc târziu din oraș. Am urcat în fugă treptele.

Helen nu era acolo. M-am uitat la pat și la dulapul de haine. Trezit de lumină, canarul a început să cânte. Pisica, cu ochii ei fosforescenți, s-a apropiat de geam și a început să privească iscoditor înăuntru, ca un suflet necurat. Am așteptat un timp. Apoi m-am furișat până la ușa lui Lachmann și am bătut încet.

S-a trezit imediat. Fugarii au somnul foarte ușor. „Ești...", a început. Apoi m-a privit și a tăcut din gură.

„Ai văzut-o pe soția mea?", l-am întrebat.

A făcut semn că nu. „A fost plecată. Acum o oră nu se întorsese încă."

„Slavă domnului."

M-a privit de parcă mi-aș fi pierdut mințile. „Slavă Domnului", am spus din nou. „Atunci probabil că n-a fost arestată. E numai plecată!"

„Numai plecată", a repetat Lachmann. „Ce ți s-a întâmplat?", m-a întrebat apoi.

„M-au interogat. Am scăpat."

„Poliția?"

„Gestapoul. Acum s-a terminat. Dormi mai departe."

„Știu cei de la Gestapo unde ești?"

„Dacă ar ști, n-aș fi aici. Până dimineață voi fi plecat."

„Așteaptă o clipă." Lachmann a scotocit și s-a întors cu niște cărți de rugăciuni și cu niște icoane. „Ia-le cu tine. Uneori fac minuni. Pe Hirsch l-au ajutat să treacă granița. Oamenii din Pirinei sunt foarte credincioși. Obiectele astea au fost binecuvântate de papa în persoană."

„Într-adevăr?"

Fața lui era luminată de un zâmbet prietenos. „Dacă ne salvează pe noi, atunci înseamnă că au fost binecuvântate chiar de Dumnezeu. La revedere, Schwarz."

M-am întors în cameră să fac bagajul. Mă simțeam gol, dar încordat, ca o tobă care nu are nimic înăuntru. În sertarul lui Helen am găsit un pachet de scrisori adresate ei prin intermediul Serviciului General de Distribuție din Marsilia. Nu m-am gândit la nimic și le-am băgat în sacoșa ei. De asemenea i-am pus toaleta de seară cumpărata de la Paris. Apoi m-am așezat lângă chiuvetă și am dat drumul la apă. Mă dureau unghiile arse; aveam dureri când respiram. Priveam la acoperișurile ude din jur, fără să mă gândesc la nimic. În cele din urmă am auzit pașii lui Helen. Stătea în ușă ca o nălucă cu fața frumoasă și devastată în același timp. „Ce faci?." Nu știa nimic. „Ce s-a întâmplat?"

„Trebuie să plecăm din Marsilia", am spus. „Imediat."

„Georg?"

Am dat din cap. Mă hotărâsem să-i spun cât se putea de puțin. „Ce ți-au făcut?“, m-a întrebat speriată și s-a apropiat de mine.

„M-au arestat. Am reușit să scap. Mă vor căuta.“

„Unde ne putem duce?“

„În Spania.“

„Cum?“

„Cât putem de mult vom merge cu o mașină. Poți să fii gata repede?“

„Da.“

S-a crispat. „Ai dureri?“, am întrebat.

Mi-a făcut semn că da. Cine era persoana din cadrul ușii? m-am întrebat. Cine? Era o străină pentru mine. „Au mai rămas ceva fiole?“, am întrebat.

„Nu prea multe.“

„O să mai cumpărăm altele.“

„Lasă-mă, te rog, puțin singură“, mi-a zis.

Stăteam pe coridor. Au început să se întredeschidă uși. Prin crăpături au început să apară fețe cu ochi somnoroși. Fețe cu un singur ochi și cu guri schimonosite. Lachmann, în indispensabili gri, a urcat scările în fugă ca un greier și mi-a vârât în mână o sticlă de coniac pe jumătate plină. „O să-ți prindă bine“, mi-a șoptit. „V.S.O.P.“

Am tras pe loc o dușcă zdravănă.

„Poți să mai îmi vinzi o sticlă?“, l-am întrebat. „Uite, am bani destui.“

Primul meu impuls fusese să arunc servieta lui Georg, dar mi-am schimbat repede intențiile. Înăuntru am găsit o sumă considerabilă de bani – și, și mai important, pașaportul lui împreună cu cel al lui Helen și al meu.

Am atârnat un bolovan de hainele lui Georg și le-am scufundat în port. Apoi, după ce am examinat cu atenție

pașaportul lui Georg la lumina lanternei, m-am dus la Gregorius și l-am sculat din somn. Putea „să aranjeze" pașaportul lui Georg cu poza mea? La început a fost îngrozit și m-a refuzat categoric. Meseria lui era să „rectifice" pașapoartele refugiaților și în îndeplinirea ei se simțea mai cinstit decât Dumnezeu, pe care-l considera vinovat pentru toată mizeria – dar până atunci nu pusese niciodată ochii pe un pașaport al unei înalte oficialități de la Gestapo. I-am spus că nu trebuia să-și semneze opera ca un pictor, că toată responsabilitatea era a mea și că nimeni nu avea să știe că el se ocupase de acel pașaport.

„Și dacă te torturează?"

I-am arătat mâinile și fața. „Peste o oră voi fi plecat", am spus. „Ca refugiat n-aș putea să fac nici zece mile cu o față în halul ăsta. Și trebuie să plec din Franța. Asta este singura mea șansă. Uite pașaportul meu. Fotografiază poza și pune copia pe celălalt pașaport. Cât costă? Am bani." În cele din urmă s-a învoit.

Lachmann a adus și cea de-a doua sticlă de coniac. I-am plătit și m-am întors în cameră. Helen stătea lângă noptieră. Sertarul în care fuseseră scrisorile era deschis. L-a închis trântindu-l și a venit spre mine. „Georg ți-a făcut asta?", m-a întrebat.

„A fost o întreagă comisie."

„Blestemat să-i fie sufletul!" S-a dus la geam. Pisica a fugit. A deschis jaluzelele. „Blestemat să-i fie sufletul!", a repetat cu convingerea adâncă și pătimașă a unui vraci care-i blestemă pe dușmanii tribului său. „Blestemat să-i fie sufletul în lumea asta și în cea viitoare..."

I-am apucat pumnii încleștați și am luat-o de la geam.

„Trebuie să plecăm."

Am coborât scările. Ne urmăreau ochi de la toate ușile. Un braț gri ne-a făcut un semn. „Schwarz! Nu lua un rucsac. Poliția este în căutare de rucsacuri. Am un geamantan din piele artificială. Ieftin și foarte șic...“

„Mulțumesc“, am spus. „N-am nevoie de geamantan. De noroc am nevoie.“

„O să vă ținem pumnii.“

Helen o luase înainte. Am auzit un trecător ud leoarcă, ce se adăpostise sub poarta clădirii, recomandându-i să stea acasă, pentru că pe ploaie nu prea merge treaba. Bine, m-am gândit; din punctul meu de vedere, străzile nu puteau fi niciodată prea goale. „De unde a mai apărut și asta?“, a întrebat Helen când a văzut mașina. „Furată“, am spus. „Trebuie să ne ducă o bucată din drum. Urcă.“

Era încă întuneric. Ploaia curgea șiroaie pe parbriz. Dacă ar mai fi fost ceva sânge pe scară, acum s-ar fi șters precis. M-am oprit în apropiere de casa în care locuia Gregorius.

„Stai acolo“, i-am spus lui Helen arătându-i acoperișul de sticlă care proteja intrarea unui magazin cu unelte de pescuit.

„Nu pot să rămân în mașină?“

„Nu. Dacă apare cineva, poartă-te de parcă ai aștepta clienți. Mă întorc imediat.“

Gregorius terminase. Frica lui fusese înlocuită acum de mândria artistului. „Singura dificultate a fost uniforma“, mi-a explicat el. „Poza ta era în haine civile. Așa că i-am tăiat capul.“

Dezlipise poza lui Georg, îi tăiase capul și gâtul, pusese partea din fotografie cu uniforma peste poza mea și a fotografiat colajul. „Obersturmbannführer Schwarz“,

a spus plin de mândrie. Poza se uscase și fusese deja lipită pe pașaport. „Ștampila a ieșit destul de bine. Dacă se uită cineva la ea cu atenție, trebuie să recunosc, ești terminat – ai fi și dacă ar fi autentică. Uite aici vechiul pașaport – neatins."

Mi-a dat amândouă pașapoartele și ce-a mai rămas din poza lui Georg. Am rupt poza în bucățele, în timp ce coboram scările, și am aruncat-o în apa din rigolă.

Helen mă aștepta. Am verificat rezervorul. Era plin. Cu puțin noroc ar fi ajuns ca să trecem granița; în compartimentul de mănuși de sub bordul mașinii găsisem un carnet, documentul cerut pentru a trece o mașină peste graniță – fusese folosit de două ori. Mă hotărâsem să nu trec granița prin locurile în care mașina mai fusese văzută înainte. Am mai găsit o hartă Michelin, o pereche de mănuși și un atlas rutier al Europei.

Am condus prin ploaie. Mai aveam câteva ore până în zori. Ne-am îndreptat spre Perpignan. Mă hotărâsem să merg pe drumul principal până avea să se lumineze de ziuă. „N-ai vrea să mă lași pe mine să conduc?", m-a întrebat Helen după un timp. „Cu mâinile tale..."

„Ai putea? N-ai dormit deloc."

„Nici tu."

Am privit-o. Părea foarte proaspătă și calmă, dar nu-mi dădeam seama cum de reușea. „Vrei niște coniac?"

„Nu. O să conduc până undeva unde putem să bem o cafea."

„Lachmann mi-a mai dat o sticlă de coniac."

Am scos-o din buzunarul hainei. Helen a scuturat din cap. Luase înainte o fiolă.

„Mai târziu", mi-a spus cu un glas foarte blând. „Încearcă să dormi. O să conducem cu schimbul."

Helen conducea mai bine decât mine. După un timp a început să cânte; cântece monotone și copilărești. De ore întregi eram cu nervii încordați la maximum; acum zumzetul motorului și cântatul lui Helen m-au făcut să ațipesc. Știam că trebuie să dorm, dar mă tot trezeam. Zburam prin peisajul mohorât de țară; foloseam farurile puternice, ignorând regulamentele legate de camuflaj.

„L-ai omorât?", a întrebat dintr-odată Helen.

„Da."

„Era necesar?"

„Da."

Am continuat să mergem. Priveam drumul; îmi treceau tot felul de lucruri prin cap până când, în cele din urmă, am adormit buștean. Când m-am trezit, ploaia încetase. Era dimineață, motorul torcea, Helen era la volan și eu aveam sentimentul că totul nu fusese decât un vis.

„Ce ți-am spus nu este adevărat", am spus.

„Știu", a răspuns.

„A fost altcineva", am spus.

„Știu."

Nu m-a privit.

Capitolul 18

M-am hotărât să obțin o viză spaniolă pentru Helen din ultimul oraș de dinainte de graniță. În fața consulatului era o mulțime de speriat. Știam că poliția putea să fie deja în căutarea mașinii, dar trebuia să-mi asum riscul. Altă cale nu exista. Pașaportul lui Georg avea deja viza pentru Spania.

M-am apropiat încet de consulat. Lumea a început să se dea în lături abia când a văzut numărul de înmatriculare german al mașinii. Ne-au făcut un culoar. Unii dintre refugiați s-au îndepărtat în fugă. Printr-un bulevard al urii ne-am apropiat de intrare. Ne-a salutat un jandarm. Asta nu mi se mai întâmplase de mult timp. I-am întors neglijent salutul și am intrat, jandarmul s-a dat la o parte ca să-mi facă loc să intru. Trebuia să fii un ucigaș, mă gândeam cu amărăciune, ca să fii tratat cu respect.

Mi s-a dat viza pentru Helen imediat ce am arătat pașaportul meu. Viceconsulul m-a privit direct în față. Nu putea să-mi vadă mâinile. Îmi pusesem mănușile pe care le găsisem în mașină. „O amintire din război", am spus. „Luptă corp la corp." A dat din cap cu simpatie.

„Și noi am avut anii noștri de luptă. *Heil* Hitler! Un om mare, ca și Caudillo al nostru."

Am ieșit. Se făcuse un gol în jurul mașinii, pe bancheta din spate am văzut un băiat speriat, de vreo unsprezece sau doisprezece ani. Stătea ghemuit în colț, cu mâinile duse la gură. Nu puteam să-i văd decât ochii. „Trebuie să-l luăm cu noi", a spus Helen.

„De ce?"

„Are acte care-i expiră peste două zile. Dacă-l prind, va fi trimis înapoi în Germania."

Am simțit cum a început să-mi curgă sudoarea de-a lungul șirei spinării. Helen m-a privit. Era foarte calmă. „Am luat o viață", mi-a spus în engleză. „Este datoria noastră să salvăm alta."

„Dă-mi să-ți văd actele", i-am spus băiatului.

Mi-a întins permisul de rezidență fără să scoată nici un cuvânt. L-am luat și m-am întors în consulat. Îmi era foarte greu să mă întorc; mașina părea că-și urlă secretul printr-o sută de difuzoare. I-am spus cu nonșalanță secretarului că am uitat că mai aveam nevoie de încă o viză – pe linie de serviciu, pentru o identificare de partea cealaltă a graniței. A ezitat când a văzut hârtia; apoi a zâmbit cu un aer de complicitate și mi-a dat viza.

Am urcat în mașină. Mulțimea era și mai dușmănoasă decât înainte. Probabil că-și închipuiau că îl duceam pe băiat într-un lagăr.

Am părăsit orașul cu speranța ca norocul nu mă va părăsi. Volanul a început să-mi ardă mâinile. Mă gândeam că din clipă în clipă s-ar fi putut să fim nevoiți să abandonăm mașina, dar n-aveam nici o idee ce ne-am fi făcut atunci. Helen nu putea să traverseze munții pe poteci întortocheate pe o vreme ca asta; era prea slăbită. Pierderea mașinii ar fi însemnat sfârșitul ciudatei noastre protecții față de dușmanii noștri. Nici unul dintre noi nu

avea permis de ieșire din Franța. Și asta era mult mai important când erai pe jos decât când călătoreai cu o mașină luxoasă.

Am mers mai departe. Era o zi ciudată. Realitatea părea înghițită de un abis. Călătoream de-a lungul unei culmi înalte și înguste, sub nori de mică altitudine, ca în cabina unui funicular. Cea mai bună asemănare la care mă puteam gândi era unul din desenele acelea chinezești în tuș reprezentând călători mergând monoton printre vârfuri de munți, nori și cascade. Băiatul stătea ghemuit și aproape că nici nu îndrăznea să se miște. De-a lungul scurtei sale vieți învățase să nu se încreadă în nimeni și nimic. Altceva nu știa. Avea trei ani când promotorii culturii naționalist-socialiste îi zdrobiseră țeasta bunicului său; avea șapte ani când tatăl său a fost prins și spânzurat, nouă ani când mama sa a fost gazată – un adevărat copil al secolului XX. A reușit să scape din lagărul de concentrare și să treacă granița cu forțe proprii. Dacă ar fi fost prins, ar fi fost trimis înapoi în lagărul de concentrare și lichidat. Acum încerca să ajungă la Lisabona, unde avea un unchi ceasornicar, după cum îi spusese mama lui în noaptea dinainte de a fi gazată, când l-a binecuvântat și i-a mai dat niște sfaturi.

Totul a mers bine. Nimeni de la granița franceză nu ne-a cerut nici o viză de ieșire. Fără multă vorbă le-am arătat pașaportul și am completat actele pentru mașină, jandarmii au salutat, bariera s-a ridicat și am ieșit din Franța. Câteva minute mai târziu vameșii spanioli admirau mașina. Mă întrebau ce consum are. Le-am îndrugat ceva, apoi ei au început să bată câmpii cu Hispano-Suiza lor. Le-am spus că avusesem și eu una și le-am descris emblema de pe radiator – un cocor în zbor. Au fost

încântați. Am întrebat unde puteam să-mi alimentez mașina cu benzină. Aveau o rezervă specială pentru prietenii Spaniei. Nu aveam pesetas. Mi-au schimbat francii mei. Ne-am luat rămas bun cu un formalism plin de efuziuni.

M-am urcat în mașină. Culmile muntoase și norii dispăruseră. O țară străină se găsea în fața noastră, o țară care nu mai arăta a Europa. Nu eram încă în siguranță, dar era foarte important că reușisem să ieșim din Franța. M-am uitat la străzi, măgari, oameni, costume, peisajul stâncos – parcă eram în Africa. Simțeam că această țară de după Pirinei era adevăratul Occident. Apoi am văzut că Helen plângea.

„Acuma ești unde ai vrut să fii", a spus.

Nu mi-am dat seama ce voia să spună. Eram copleșit de ușurința cu care trecusem granița. M-am gândit la politețea care ni s-a arătat, la saluturi și zâmbete – așa ceva nu mi se mai întâmplase de ani de zile și trebuise să omor pe cineva ca să fiu tratat ca o ființă umană. „De ce plângi?", am întrebat-o. „Nu suntem încă în siguranță. Spania este plină de agenți ai Gestapoului. Trebuie s-o traversăm cât putem de repede."

Am dormit într-un sat mic. Aș fi vrut să abandonez mașina pe undeva și să ne continuăm călătoria cu trenul. Dar până la urmă m-am răzgândit. Spania nu era sigură; cel mai rapid mod de călătorie era cel mai indicat. Într-un fel inexplicabil, mașina a devenit un fel de mascotă neagră; perfecțiunea ei tehnică a reușit să destrame și oroarea mea față de ea. Nevoia de mașină m-a făcut să și uit de Georg. De prea mult timp constituise o amenințare asupra vieții mele; acum se dusese și mă simțeam puțin mai ușurat; m-am gândit la Zâmbărețul; era încă în viață

și poate că încerca să ne dea de urmă cu ajutorul telefonului. Toate țările îi extrădează pe ucigași. Fusese autoapărare – dar ar fi trebuit să dovedesc asta în orașul în care se comisese crima.

Am ajuns la granița portugheză foarte târziu în noaptea următoare. Pe drum reușisem să obțin vizele fără nici o problemă. La graniță am lăsat-o pe Helen în mașină cu motorul pornit. Dacă ceva ar fi mers prost, ea ar fi condus mașina exact spre locul în care mă aflam, eu aș fi sărit în mașină și am fi trecut de partea portugheză. Nu ni se putea întâmpla mare lucru; era un punct de trecere a frontierei foarte mic și înainte ca grănicerii să aibă timp să ochească și să tragă în întunericul care ne înconjura, noi am fi fost deja departe. Ce avea să se întâmple în Portugalia… asta era altă poveste.

Nu s-a întâmplat nimic. Grănicerii în uniformă stăteau în întuneric ca niște personaje dintr-o pictură de Goya. Ne-au salutat și am ajuns la portughezi, care ne-au dat voie să trecem la fel de ușor. După ce am pornit, unul dintre grăniceri a venit alergând după noi, țipând să ne oprim. După o scurtă ezitare, m-am conformat; dacă aș fi mers mai departe, mașina ar fi putut fi oprită foarte ușor în următorul oraș. Am oprit. Abia mai îndrăzneam să respirăm.

Grănicerul s-a apropiat. „Carnetul dumneavoastră!“ a spus. „L-ați lăsat pe birou. Veți avea nevoie de el la întoarcere.“

„Vă mulțumesc foarte mult.“

În spatele meu, băiețelul a scos un oftat de ușurare. Și eu însumi am avut pe moment sentimentul că mi s-a luat o piatră de pe inimă. „Acum ești în Portugalia“, i-am spus băiatului. Încet-încet și-a luat mâinile de la gură și pentru

prima dată s-a sprijinit de spătarul banchetei. Tot timpul călătoriei stătuse ghemuit și aplecat în față.

Satele zburau pe lângă noi. Câinii lătrau. Am văzut focul unui fierar strălucind în dimineața timpurie; fierarul potcovea un cal alb. Încetase să mai plouă. Am așteptat să mă cuprindă sentimentul de ușurare pe care-l doream de atâta timp; dar n-a venit. Helen stătea tăcută alături de mine. Voiam să fiu fericit, dar mă simțeam pustiit.

La Lisabona am sunat la consulatul american din Marsilia. Le-am spus ce mi s-a întâmplat până în momentul în care a apărut Georg. Bărbatul de la celălalt capăt al firului mi-a spus că, ei bine, acum eram în siguranță. Tot ce am putut să scot de la el a fost promisiunea că dacă apărea o viză, o va înainta consulatului din Lisabona.

Trebuia să scăpăm de mașina care ne protejase atâta timp. „Vinde-o", a spus Helen.

„N-ar trebui să-i fac vânt în mare pe undeva?"

„Asta n-ar schimba nimic", a spus ea. „Ai nevoie de bani. Vinde-o."

A avut dreptate. Era foarte ușor de vândut. Cumpărătorul mi-a zis că avea să plătească vama și după aceea avea de gând s-o vopsească în negru. Era un comerciant, i-am vândut mașina în numele lui Georg. O săptămână mai târziu am văzut-o cu număr de înmatriculare portughez. Erau mai multe de tipul respectiv în Lisabona: am recunoscut-o după o mică adâncitură de pe aripa stângă. Am ars pașaportul lui Georg.

Schwarz s-a uitat la ceas.

— Nu mai e mult de povestit. O dată pe săptămână mă duceam la consulat. La început am stat la hotel pe banii pe care-i obținusem din vânzarea mașinii. Voiam

ca Helen să se bucure de cât mai mult confort. Am găsit un doctor care a ajutat-o să obțină sedative. Am dus-o chiar și la cazinou. Am închiriat un smoching pentru ocazia respectivă. Helen încă mai avea toaleta de seară de la Paris. I-am cumpărat o pereche de pantofi aurii. Pe ceilalți îi uitaserăm la Marsilia. Cunoști cazinoul?

— Da, din păcate. Am fost acolo aseară. O mare greșeală.

— Am vrut ca ea să joace, a continuat Schwarz. A câștigat. A avut un noroc nemaipomenit. Arunca jetoanele la întâmplare și numerele jucate ieșeau câștigătoare.

Ultimele zile au avut prea puțină legătură cu realitatea. Era ca și cum reîncepuse viața noastră de la castel. Amândoi ne-am obișnuit să jucăm teatru; dar pentru prima dată am avut sentimentul că îmi aparținea în întregime, cu toate că pe măsură ce se scurgeau orele, se îndepărta tot mai mult de mine, în brațele celui mai neîndurător dintre toți iubiții. Încă nu capitulase, dar încetase să mai lupte. Erau nopți întregi de chinuri atunci când plângea; dar urmau apoi momente sublime, când dulceața, tristețea, înțelepciunea și o dragoste fără limite trupești ajungeau la o asemenea intensitate, încât abia îndrăzneam să mă mișc. „Iubitul meu", mi-a spus într-o noapte, singura dată când a vorbit despre asta. „Nu vom vedea împreună țara ta a făgăduinței."

Am dus-o la doctor în după-amiaza aceea. Dintr-odată am fost copleșit de sentimentul revoltei neputincioase a bărbatului care nu este în stare să păstreze ceea ce iubește. „Helen" – am spus cu o voce sugrumată de emoție – „ce s-a ales de noi?"

Nu mi-a răspuns. Apoi și-a scuturat capul și a început să râdă. „Am făcut tot ce-am putut", a spus. „Și asta ajunge."

— Apoi a sosit ziua în care la consulat m-au anunțat că incredibilul se produsese. Sosiseră cele două vize. Toanele de beţiv ale unei cunoştinţe întâmplătoare realizaseră ceea ce nu fuseseră în stare să facă zeci de rugăminți disperate. Am râs. Era o adevărată isterie. Dacă eşti în stare să râzi, atunci ai pe lumea asta foarte multe motive de râs. Eşti de acord?

— La un moment dat trebuie să încetăm să mai râdem, am răspuns eu.

— Partea mai ciudată este că am râs foarte mult în ultimele zile, a spus Schwarz mai departe. Parcă eram într-un port, protejați de toate vânturile.

— Amărăciunea dispăruse, lacrimi nu mai erau şi durerea devenise atât de transparentă, încât adesea nu se putea distinge de veselia noastră ironică şi melancolică. Ne-am mutat într-un apartament mic. Cu o incredibilă orbire, am tot continuat cu planul meu de a ajunge în America. O perioadă mai lungă de timp nu a plecat nici un vapor, apoi în sfârşit s-a anunțat o cursă. Mi-am vândut ultimul Degas şi am cumpărat biletele. Eram fericit. Am crezut că suntem salvați. În ciuda a tot ce ne stătea împotrivă! În ciuda previziunilor doctorului!

Călătoria s-a amânat câteva zile. Apoi alaltăieri m-am dus din nou la agenția liniilor maritime. Fusese fixată data plecării pentru ieri. I-am spus lui Helen şi am plecat să cumpăr câte ceva. Când m-am întors, am găsit-o fără viață. Toate oglinzile din cameră erau sparte. Toaleta ei de seară era ruptă în fâşii pe covor şi lângă ea zăcea Helen.

Mi-a trecut prin cap că a fost ucisă de un hoț. Apoi că a fost ucisă de un agent al Gestapoului; dar acela m-ar fi urmărit pe mine, nu pe ea. Abia după ce-am văzut că

în afară de rochie și de oglinzi totul era neatins, am înțeles. Mi-am adus aminte de otrava pe care i-am dat-o și pe care pretindea că n-o mai are. Stăteam și o priveam pierdut. Am început să caut o scrisoare. N-am găsit nici una. Nu era nimic. Plecase fără nici un cuvânt. Poți să înțelegi?

— Da, am spus.

— Înțelegi?

— Da, am răspuns din nou. Ce ar fi putut să-ți scrie?

— Ceva. De ce. Sau...

A tăcut. Se gândea probabil la câteva cuvinte de adio, la o ultimă dovadă a iubirii, la ceva ce ar fi putut să ia cu sine în singurătatea lui. Luase în considerare multe ipoteze, dar probabil că nu și pe ăsta.

— Odată ce ar fi început să scrie – am spus – nu s-ar mai fi putut opri din scris. Nescriindu-ți ți-a spus mult mai mult decât ar fi putut s-o facă prin cuvinte.

A cântărit ce i-am spus.

— Ai văzut anunțul de la agenție? mi-a spus apoi în șoaptă. Amânat pentru douăzeci și patru de ore. Dacă ar fi știut, ar fi trăit cu o zi mai mult.

— Nu.

— Nu voia să plece. De aceea a făcut-o.

Am scuturat capul.

— N-a mai suportat durerea, am spus.

— Nu-mi vine să cred, a replicat Schwarz. De ce s-o fi făcut exact când totul era aranjat pentru plecare? Sau poate că se gândea că nu va fi primită în America cu boala ei?

— Nu crezi că ar trebui să lăsăm o muribundă să hotărască când a ajuns la capătul frânghiei? am spus eu. Îmi face impresia că măcar atâta putem face.

M-a privit în ochi.

— A rezistat atât de mult cât a putut, am spus. De dragul tău, nu-ți dai seama? Numai de dragul tău. O dată ce a știut că ești salvat, a renunțat.

— Și dacă n-aș fi fost atât de orb? Dacă n-aș fi insistat să mergem în America?

— Domnule Schwarz, am spus, asta n-ar fi vindecat-o niciodată.

Și-a mișcat capul într-un fel ciudat.

— S-a dus – a spus în șoaptă – și dintr-odată este ca și cum nici n-ar fi existat. Am privit-o și n-am găsit nici un răspuns. Ce am făcut? Am omorât-o sau am făcut-o fericită? M-a iubit sau am fost numai un baston de care se sprijinea doar când avea nevoie? Nu pot să găsesc nici un răspuns.

— Trebuie să găsești unul?

— Nu, a spus. Iartă-mă. Probabil că nu.

— Nu există nici un răspuns. Nu există nici unul, în afară de cel pe care ți-l dai singur.

— Ți-am spus povestea – a continuat Schwarz după o vreme – pentru că trebuie să știu. Ce a fost viața mea? A fost o viață searbădă, fără nici un sens, viața unui om care nu e bun de nimic, a unui încornorat, a unui criminal...?

— Nu știu, am spus. Dar dacă preferi, a fost și viața unui om care a iubit sau, dacă asta-ți sună mai bine, a unui sfânt. Dar ce rost au calificativele? A fost viața ta. Nu-i de ajuns?

— A fost! Dar acum?

— Va fi atâta timp cât vei trăi.

— Numai noi o mai păstram, a spus Schwarz în șoaptă. Tu și cu mine; nu mai e nimeni altcineva.

M-a privit în ochi.

— Să nu uiți asta, a continuat. Cineva trebuie să o păstreze. Nu trebuie să moară. Suntem numai noi doi. Cu mine nu e în siguranță. Dar nu trebuie să moară. Trebuie să continue să trăiască. Cu tine e în siguranță.

Cu tot scepticismul meu, m-a cuprins un sentiment straniu. Ce voia să spună? Voia să-mi lase moștenire și trecutul său o dată cu pașaportul? Avea de gând să-și ia viața?

— De ce ar muri cu tine? am întrebat. Vei continua să trăiești, domnule Schwarz.

— N-o să mă sinucid, mi-a răspuns Schwarz calm. Nu când știu că Zâmbărețul mai este în viață. Dar mintea mea va încerca să distrugă amintirile, să le disece, să le reducă, să le falsifice, să le îmblânzească, să le transforme în ceva cu care aș putea să continui să trăiesc mai departe. Chiar și numai peste câteva săptămâni, nu voi mai fi în stare să-ți povestesc ceea ce ți-am spus astăzi. De aceea am vrut să mă asculți. Tu nu vei încerca să falsifici aceste amintiri fiindcă pentru tine ele nu prezintă nici un pericol. Și undeva trebuie să mai dăinuiască.

Era complet disperat.

— Cineva trebuie să păstreze intacte aceste amintiri, măcar pentru un timp. A scos din buzunar două pașapoarte și mi le-a pus în față. Uite, aici e și pașaportul lui Helen. Biletele le ai deja. Acum ai și vize americane. Pentru amândoi.

Un zâmbet fugar i-a cuprins fața, apoi a tăcut din nou.

Mă holbam la pașapoarte. Cu un efort enorm, am reușit totuși să întreb:

— Și chiar nu mai ai nevoie de ele?

— Poți să mi-l dai în schimb pe al tău, a spus. O să am nevoie de el doar pentru o zi sau două, până trec granița.

M-am uitat la el.

— La Legiunea Străină nu îți cere nimeni acte. Cred că nu trebuie să-ți spun că acceptă refugiați. Și atâta timp cât mai există barbari ca Zâmbărețul în viață, ar fi o crimă să-mi iau viața, să irosesc o viață care ar putea fi cheltuită în lupta împotriva lui.

Mi-am scos pașaportul din buzunar și i l-am dat.

— Mulțumesc, am spus. Îți mulțumesc din toată inima, domnule Schwarz.

— Uite și ceva bani. Eu nu o să mai am nevoie de prea mulți.

Schwarz s-a uitat la ceas. Vrei să îmi mai faci o favoare? a spus. O să vină după ea în jumătate de ceas. Vrei să vii cu mine?

— Da.

Schwarz a achitat nota de plată. Am ieșit în dimineața zgomotoasă.

Afară, pe Tejo, era vaporul, alb, legănându-se pe valuri.

Am stat în cameră alături de Schwarz. Ramele oglinzilor încă mai atârnau goale pe pereți. Cioburile fuseseră adunate.

— N-ar fi trebuit să petrec ultima noapte cu ea? a întrebat Schwarz.

— Ai fost alături de ea.

Femeia stătea în sicriu așa cum stau morții; fața îi părea foarte distantă. Nimic n-o preocupa, nici Schwarz, nici eu, nici ea însăși. Era imposibil să-ți imaginezi cum arătase. Acolo era o statuie și numai Schwarz avea o imagine

a felului cum fusese când încă mai respira. Dar Schwarz era convins că acum mi-o imaginam și eu la fel.

— Niște scrisori..., a spus. Numai ieri...

A scos niște scrisori dintr-un sertar.

— Nu le-am citit, a spus. Ia-le.

Am luat scrisorile și aveam de gând să le bag în sicriu. În ultima clipă m-am răzgândit: acum, în cele din urmă, moarta îi aparținea numai lui Schwarz, sau cel puțin așa credea el. Scrisorile altora deveniseră irelevante – el nu voia ca ea să le ia cu sine, iar pe de altă parte nu voia să le distrugă pentru că la urma urmei fuseseră ale ei.

— Le iau, am spus și le-am băgat în buzunar. Și-au pierdut sensul. Nu mai aveau nici o valoare, nici măcar cât o bancnotă pe care o cheltuiești pentru o supă.

— Cârje, mi-a răspuns Schwarz. Știu. Le-a numit odată cârje de care avea nevoie pentru a continua să fie sinceră cu mine. Înțelegi? E absurd...

— Nu, am spus și apoi am continuat foarte precaut, cu toată compasiunea de care eram în stare: De ce nu poți s-o lași în pace măcar acum? Te-a iubit și a vrut să stea cu tine atâta timp cât a putut.

A dat din cap. Dintr-odată arăta foarte slăbit.

— Asta am vrut să știu, a murmurat.

Era o atmosferă înăbușitoare în cameră – moarta, mirosul greu, muștele, lumânările arse și soarele de afară. Schwarz mi-a văzut privirea.

— M-a ajutat o femeie, a spus. E greu să te descurci într-o țară străină. Doctorul. Poliția. Au luat-o cu ei. Apoi azi-noapte au adus-o înapoi. Poliția. Autopsia. Cauza morții.

Mi-a aruncat o privire neajutorată.

— Ei... unele părți lipsesc... mi-au spus să n-o dezvelesc...

Au venit să ia sicriul. I-au pus capacul. Schwarz părea gata să leșine. Vin cu tine, i-am spus.

Nu era drept. Dimineața era strălucitoare. Vântul gonea ca un câine ciobănesc urmărind o turmă de nori pufoși. La cimitir, Schwarz părea mic și pierdut sub întinsul cerului.

— Vrei să te întorci în apartament? l-am întrebat.

— Nu.

Luase un geamantan cu el.

— Știi pe cineva care se pricepe la falsificarea pașapoartelor? am întrebat.

— Gregorius. A ajuns aici săptămâna trecută.

Ne-am dus să-l vedem pe Gregorius. Foarte repede a modificat pașaportul meu pentru Schwarz; nu era cazul să fie meticulos. Schwarz avea la el un bilet de la un centru de recrutare al Legiunii Străine. Trebuia doar să treacă granița. Odată ajuns la Legiune, urma să arunce pașaportul. Legiunea nu era interesată de trecutul soldaților.

— Ce s-a ales de băiatul pe care l-ai adus la Lisabona? am întrebat.

— Unchiul lui îl urăște, dar băiatul este fericit. Consideră că e mai bine să fii urât de un membru al familiei tale decât de străini.

L-am privit pe bărbatul care acum îmi purta numele.

— Îți doresc din toată inima mult noroc, i-am spus, având grijă să nu-i spun Schwarz. Nu-mi dădeam seama ce altceva aș mai fi putut să-i spun.

— N-o să ne mai vedem, a spus. E mai bine așa. Ți-am spus prea multe ca să mai vreau să te mai văd.

Nu eram așa de sigur de asta. Mi se părea posibil ca mai târziu să dorească să mă vadă tocmai din acest motiv.

Numai eu singur, așa credea el, păstram o imagine nefalsificată asupra vieții lui. Dar asta îl putea face să mă urască; poate că ar simți că îi luasem soția de lângă ei, de data aceasta irevocabil – dacă credea cu adevărat că propria lui memorie îl înșela și că numai a mea rămânea clară.

L-am văzut coborând strada, cu geamantanul în mână, un personaj care-ți trezea mila – eternul încornorat și îndrăgostitul care face pe eroul. Dar n-a posedat el oare femeia pe care a iubit-o mai profund decât toți cuceritorii aceia stupizi? Și în fond ce posedăm noi cu adevărat? De ce facem atâta scandal pentru lucruri care în cazul cel mai bun ne sunt împrumutate numai pentru un timp foarte scurt; și de ce toată această discuție despre treptele diferite ale posesiunii, când cuvântul iluzoriu „a poseda" înseamnă pur și simplu să îmbrățișezi aerul?

Aveam la mine o poză de pașaport a soției mele; în zilele acelea tot timpul îți trebuiau poze pentru diferite acte de identitate. Gregorius s-a pus imediat pe treabă. Am stat cu el. Mi-era teamă să nu pierd pașapoartele din ochi nici o clipă.

La prânz erau deja gata. M-am grăbit spre vizuina în care locuiam. Ruth stătea la geam și-i privea pe copiii de pescari jucându-se în curte.

— Te-ai rătăcit? m-a întrebat când am apărut în pragul ușii.

I-am întins pașapoartele,

— Plecăm mâine. Vom avea fiecare alt nume și în America va trebui să ne căsătorim din nou.

Nici nu îmi păsa că acum purtam numele unui om care putea fi căutat pentru crimă. Ne-am îmbarcat a doua zi și am ajuns în America fără probleme. Dar pașapoartele

îndrăgostiților nu ne-au adus noroc; Ruth a divorțat de mine șase luni mai târziu. Pentru ca divorțul să fie legal, a trebuit mai întâi să ne căsătorim din nou. Mai târziu, Ruth s-a căsătorit cu americanul bogat care garantase pentru Schwarz. Toată chestia asta i s-a părut americanului prea amuzantă pentru a fi exprimată în cuvinte; a fost cavaler de onoare la cea de-a doua căsătorie a noastră. O săptămână mai târziu, divorțam de Ruth în Mexic.

Restul războiului l-am petrecut în America. Destul de ciudat, a început să mă intereseze pictura, care înainte nu însemnase absolut nimic pentru mine – o moștenire, mi se părea, de la originalul Schwarz, cel de demult, ulterior decedat. Adesea mă gândeam la celălalt Schwarz, care probabil că încă mai era în viață. Cei doi se contopeau într-un spirit confuz, a cărui prezență o simțeam uneori. Părea chiar să mă și influențeze, cu toate că știam că asemenea impresii sunt niște prostii. În cele din urmă am găsit de lucru la un magazin de artă; în camera mea atârnau mai multe fotografii ale unor desene de Degas, de care începusem să fiu foarte încântat.

Mă gândeam adesea la Helen, pe care nu o văzusem decât moartă și un timp, cât am stat singur, începusem chiar să o visez. În prima noapte pe mare am aruncat peste bord scrisorile pe care mi le dăduse Schwarz, fără să le citesc. Într-unul din plicuri am găsit un obiect mic și tare. Pe întuneric, l-am scos din plic. Mai târziu, la lumină, am văzut că era o bucată netedă de chihlimbar în care cu mii de ani în urmă fusese prins un țânțar și apoi pietrificat. Am păstrat-o – agonia unui țânțar, conservat într-o colivie de lacrimi aurii, în timp ce tovarășii săi înghețaseră sau fuseseră mâncați, dispărând astfel de pe suprafața pământului.

După război m-am întors în Europa. Am avut destule probleme cu stabilirea identității pentru că la vremea aceea erau mii de membri ai nobilei rase germane care încercau să și-o piardă pe-a lor. I-am dat pașaportul meu unui rus care fugise peste graniță – începuse un nou val de refugiați. Dumnezeu știe ce s-a mai ales de ei de atunci încoace. De Schwarz n-am mai auzit nimic. M-am dus chiar până în Osnabrück să întreb de el, cu toate că îi uitasem adevăratul nume. Dar orașul era în ruine, nimeni nu auzise de el și nici nu interesa pe nimeni. La întoarcere, pe drumul spre gară, mi s-a părut că îl recunosc. Am alergat după el. Dar era un factor poștal care mi-a spus că îl cheamă Jansen și că are trei copii.

În seria ESENȚIAL

au apărut:

Umberto Eco – *Numele trandafirului*
Carson McCullers – *Inima-i un vânător singuratic*
Pierre Drieu la Rochelle – *O femeie la fereastră*
Martha Bibescu – *Catherine-Paris*
Ilf și Petrov – *Douăsprezece scaune*
Joseph Roth – *Iov*
Pearl S. Buck – *Ogorul*
Gaito Gazdanov – *Spectrul lui Alexander Wolf*
F. Scott Fitzgerald – *Povestiri cu Basil și Josephine*
Martha Bibescu – *Papagalul verde*
Dylan Thomas – *Portretul artistului ca tânăr câine*
Shusaku Endo – *Tăcere*
Kenzaburō Ōe – *Stârpiți răul de la rădăcină, împușcați copiii*
Ludmila Petrușevskaia – *Povești de dragoste*
Cesare Pavese – *Femei singure*
E.M. Forster – *O călătorie în India*
Chinua Achebe – *Săgeata lui Dumnezeu*
F.M. Dostoievski – *Oameni sărmani*
Irène Némirovsky – *Neînțelegerea*
Irving Stone – *Viața lui Freud. Turnul nebunilor* (vol. I)

Irving Stone – *Viața lui Freud. Paria* (vol. II)
Irène Némirovsky – *Suita franceză*
John Williams – *Stoner*
Patrick Modiano – *Călătorie de nuntă*
Patrick Modiano – *Bulevardele de centură*
F. Scott Fitzgerald – *Toți acei tineri triști*
Gustave Flaubert – *Memoriile unui nebun* • *Noiembrie*
Françoise Sagan – *Vă place Brahms?*
Hans Fallada – *Și acum ce facem, micuțule?*
Irène Némirovsky – *Dușmanca* • *Balul*
Pearl S. Buck – *Pavilionul femeilor*
André Gide – *Întoarcerea fiului risipitor*
Patrick Modiano – *Iarba nopților*
Umberto Eco – *Numărul zero*
Cesare Pavese – *Vara de neuitat* • *Plaja*
Varlam Șalamov – *Povestiri din Kolîma* (vol. I)
Varlam Șalamov – *Povestiri din Kolîma* (vol. II)
Françoise Sagan – *Bonjour tristesse*
Carson McCullers – *Balada tristei cafenele*
Paul Bowles – *Ceai în Sahara*
Anna Brâncoveanu de Noailles – *O nouă speranță*
Stefan Zweig – *Frica* • *Scrisoare de la o necunoscută*
Cesare Pavese – *Noapte de sărbătoare și alte povestiri*
Erich Maria Remarque – *Pe frontul de vest nimic nou*
E.M. Forster – *Howards End*
Aldous Huxley – *Minunata lume nouă*
George Orwell – *O mie nouă sute optzeci și patru*
Erich Maria Remarque – *Soroc de viață și soroc de moarte*
E.M. Forster – *Cameră cu vedere*

Stefan Zweig – *Jucătorul de şah*
I.S. Turgheniev – *Rudin*
Ida Simons – *O fecioară nesăbuită*
Erich Maria Remarque – *Noapte la Lisabona*

în pregătire:

Cesare Pavese – *Luna și focurile*

www.polirom.ro

Coperta: Carmen Parii
Tehnoredactor: Gabriela Gheţău

Bun de tipar: august 2016. Apărut: 2016
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la GANESHA PUBLISHING HOUSE – Bucureşti
tel.: 021 423.20.58, tel./fax: 021 424.98.13,
e-mail: contact@ganesa.ro, web: ganesa.ro

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România
Nr. RO44RNCB5101000001710001 BCR UNIREA